

На основу члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18) и члана 4. став 3. Закона о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 - др. закон, 114/21 и 19/25),

Влада доноси

СТРАТЕГИЈУ
ПОЉОПРИВРЕДЕ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
ЗА ПЕРИОД ОД 2025 - 2034. ГОДИНЕ

I. УВОД

Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период од 2025-2034. године (у даљем тексту: Стратегија) представља кључни документ јавне политике, усмерен на унапређење производних капацитета Републике Србије кроз одрживи развој пољопривреде и руралних подручја. Заснована је на доктрини да ће Република Србија бити снажна и просперитетна држава ако оптимално користи своје природне, економске и људске ресурсе. Стратегија истиче важност суочавања са актуелним глобалним изазовима. У том контексту, прехранбени суверенитет је препознат као један од кључних фактора будућег економског напретка, одрживости и очувања националних интереса.

Стратегија, осмишљена у доба озбиљних геополитичких криза, темељно је анализирала не само досадашње ефекте глобалних и регионалних изазова, већ и потенцијале српске агропривреде да на њих успешно одговори. Посебна пажња посвећена је сточарству, као најслабијој карици у националном прехранбеном систему, али и као грани пољопривреде са могућностима за унапређење и развој. Истичући низ кључних изазова, као што су растућа зависност од увоза пољопривредно-прехранбених производа и инпута, пад конкурентности водећих извозних производа, неефикасан систем управљања тржиштем, земљиштем и водним ресурсима, осетљивост на климатске промене и екстерне економске поремећаје и негативни демографски трендови у руралним срединама, Стратегија указује на потребу за системским приступом који би осигурао модернизацију и бољу интеграцију српске агропривреде у европске и глобалне токове.

У складу са идентификованим изазовима и у задатом националном и међународном стратешком оквиру Стратегија предвиђа низ мера које ће истовремено ојачати пољопривредне произвођаче, пољопривредо-прехранбени сектор и државне институције, а потрошачима осигурати економски приступ храни високог квалитета у довољним количинама и унапредити квалитет живота у руралним подручјима. Посебан акценат стављен је на модернизацију производних и прерађивачких капацитета, увођење нових технологија, улагања у пољопривредна истраживања и развој, реформу политике подстицаја, унапређење политике

квалитета и безбедности хране, развој руралне инфраструктуре, унапређење знања пољопривредника и других актера у прехранбеном систему, повећање транспарентности у прехранбеном ланцу и брже усаглашавање националних прописа са прописима ЕУ.

Република Србија је држава са дугом традицијом прехранбеног суверенитета и значајним извозним потенцијалом, чији научни и истраживачки кадрови поседују знање и стручност неопходну за суочавање са највећим изазовима савременог доба. Упркос бројним тешкоћама и дугогодишњем спровођењу мера аграрне политике са претежно социјалним карактером, које нису довеле до очекиваних резултата, пољопривреда Републике Србије и даље показује конзистентну техничку ефикасност. Ово даје основу за оптимизам: ако се технолошке промене засноване на иновацијама, уз адекватно управљање ресурсима, усмере на модернизацију пољопривреде путем подстицања прецизне пољопривреде, савремене механизације, примене одрживих пољопривредних пракси и јачања отпорности на климатске промене, јаз у продуктивности пољопривреде Републике Србије и ЕУ ће се постепено смањивати. Кроз координисане мере, блиску сарадњу пољопривредника, прехранбене индустрије, других индустријских грана које обезбеђују инпуте за пољопривредну производњу, пружање услуга (трговина, финансирање, осигурање итд.), као и примену науке у пољопривреди, уз снажну подршку државе, могуће је обновити прехранбени суверенитет, осигурати прехранбену сигурност становништва и значајно повећати конкурентност пољопривредно-прехранбеног сектора.

Храна има суштинску улогу како у социо-економском, тако и у политичко-безбедносном контексту. У савременом добу, пољопривредна политика мора тежити не само обезбеђивању довољних количина хране по приступачним ценама, већ и одговорном и одрживом управљању природним ресурсима. Ово подразумева примену мера и активности које штите животну средину, чувају биодиверзитет и прилагођавају се изазовима климатских промена. Увођење одрживих метода у пољопривредну производњу представља темељ дугорочне сигурности у снабдевању храном и очувања здравља екосистема.

У време израде овог документа, свет се суочава са последицама пандемије COVID-19 и ратних сукоба у Украјини, који су изазвали нестабилност цена хране и енергије, поремећаје у глобалним ланцима снабдевања и растућу неизвесност. Реакције држава на ове кризе су различите, али их повезује заједнички циљ - обезбеђивање стабилности у снабдевању храном и смањење зависности од увоза хране. Република Србија, као и многе друге државе, суочила се са значајним последицама две глобалне кризе, које су, у комбинацији са климатским променама, миграцијама, негативним демографским трендовима и потребом за јачањем конкурентности на глобалном тржишту, истакле неопходност интегрисаног приступа унапређењу пољопривреде и руралног развоја.

Стратегија поставља визију пољопривреде Републике Србије, као сектора који се базира на обезбеђивању стабилне, квалитетне, здравствено безбедне, економски доступне и одрживе понуде хране, како за домаће потребе, тако и за извоз.

Процес израде Стратегије покренуло је и водило Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (у даљем тексту: Министарство) као надлежни орган. Стратегија је резултат блиске сарадње с релевантним заинтересованим странама (органима државне управе, јавним сектором, пољопривредним произвођачима и организацијама цивилног друштва), који су пратили процес израде Стратегије.

Процеси сарадње и консултација реализовани су у складу са чланом 34. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18), којим је прописано укључивање свих релевантних заинтересованих страна током израде докумената јавних политика. У складу са наведеним, обавезно је осигурати учешће циљних група, представника државних органа и других субјеката у планском систему који су одговорни за спровођење или на које се политика односи. Припремни процес за израду Стратегије обухватио је консултације са представницима научноистраживачких организација, односно са релевантним институцијама и организацијама. Координацију активности водило је Министарство, док су у изради Стратегије и консултативним састанцима учествовали чланови Радне групе, као и представници организација, привредног сектора, академске заједнице и организација цивилног друштва, Републички секретаријат за јавне политике, Универзитет у Београду, Пољопривредни факултет Земун, Универзитет у Новом Саду, Пољопривредни факултет Нови Сад, Институт за економику пољопривреде Београд, Институт за сточарство Београд, Друштво аграрних економиста Србије, Лајбниц институт за пољопривредни развој земаља у транзицији и Демокритов универзитет у Тракији.

Током процеса консултација, одржано је више непосредних и електронских састанака са релевантним заинтересованим странама из делокруга који је обухваћен овом стратегијом.

У складу са Законом о планском систему Републике Србије и Уредбом о методологији израде докумената јавних политика („Службени гласник РС”, број 20/25), ова стратегија представља кровни документ јавне политике за област пољопривреде и руралног развоја и поставља оквир за развој, усмеравање и координацију јавних политика у овој области.

Разлог за израду нове Стратегије је истек рока претходне Стратегије пољопривреде и руралног развоја за период 2014-2024. године („Службени гласник РС”, број 85/14). У складу с тим, Министарство је покренуло процес израде Стратегије за наредни десетогодишњи период, до 2034. године, уз подршку Светске банке и FAO UN.

Списак скраћеница које се користе у Стратегији:

АП - Аутономна покрајина
 АПР -Агенција за привредне регистре
 БДП/GDP - бруто домаћи производ/*Gross domestic product*
 ВОАН/WOAH - Светска организација за здравље животиња/*World Organisation for Animal Health*
 ГИС/GIS- географски информациони систем/*Geographic Information System*
 ГМО/GMO- генетички модификовани организам/*Genetically Modified Organism*
 ГРЈ- годишње радне јединице
 ГХГ/GHG- гасови са ефектом стаклене баште/*Greenhouse Gases*
 ДФА/DFA- финансијска помоћ за развој/*Development Financial Assistance*
 ЕАГФ/EAGF- Европски пољопривредни гарантни фонд *European Agricultural Guarantee Fund*
 ЕАЕУ/EAEU- Евроазијска економска унија/*Eurasian Economic Union*
 ЕАФРД/ЕАФРД- Европски пољопривредни фонд за рурални развој/*European Agricultural Fund for Rural Development*
 ЕУ/EU-Европска унија/*European Union*
 ЕФТА/EFTA-Европско удружење слободне трговине/*European Free Trade Association*
 ЗПП/CAP - Заједничка пољопривредна политика ЕУ/*Common Agricultural Policy*
 ЗСС - Задружни савез Србије
 ИКТ/ICT-Информационо-комуникационе технологије/*Information and Communication Technology*
 ИАЦС/IACS - Интегрисани систем управљања и контролу/*Integrated Administration and Control System*
 ИПА/IPA-Инструмент претприступне помоћи/*Instrument for Pre-Accession Assistance*
 ИПАРД/IPARD - Инструмент претприступне помоћи за рурални развој/*Instrument for Pre-Accession Assistance in Rural Development*
 ЈИС/UIS - Јединствени информациони систем/*Unified Information System*
 ЈЛС - Јединица локалне самоуправе
 КиМ-Косово и Метохија
 КПЗ/UAA-Коришћено пољопривредно земљиште/*Utilized Agricultural Area*
 ЛАГ/LAG - Локалне акционе групе/*Local Action Group*
 ЛПИС/LPIS-Систем за идентификацију земљишних парцела/*Land Parcel Identification System*
 МПШВ - Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде
 НПАА/НПАА-Национални програм за усвајање правних тековина ЕУ/*National Programme for the Adoption of the Acquis*
 ОИВ/OIV - Међународна организација за винову лозу и вино/*International Organization of Vine and Wine*
 ПДВ/VAT - Порез на додату вредност/*Value Added Tax*
 РЗС - Републички завод за статистику
 СБ/WB - Светска банка/*World Bank*
 СГСР/CAGR - Сложена годишња стопа раста/*Compound Annual Growth Rate*

СДИ/*FDI* - Стране директне инвестиције/*Foreign Direct Investment*
 СКАП/*SCAP* - Пројекат конкуренте пољопривреде Србије/*Serbia Competitive Agriculture Project* -
 СПЕИ/*SPEI* - Стандардизовани индекс падавина и евапотранспирације/*Standardized Precipitation-Evapotranspiration Index*
 ССП/*SAA* - Споразум о стабилизацији и придруживању/*Stabilisation and Association Agreement*
 СТО/*WTO* - Светска трговинска организација/*World Trade Organization*
 ТФП/*TFP* - Укупна факторска продуктивност/*Total Factor Productivity*
 УН/*UN* - Уједињене нације/*United Nations*
 УНДП/*UNDP* - Развојни програм Уједињених нација/*United Nations Development Programme*
 ФАО УН/*FAO UN* - Организација за храну и пољопривреду при Уједињеним нацијама/*Food and Agriculture Organization of the United Nations*
 ХХИ/*HHI* - Херфиндал-Хиршманов индекс/*Herfindahl-Hirschman Index*
 ЦЕФТА/*CEFTA* - Споразум о слободној трговини у Централној Европи/*Central European Free Trade Agreement*
 ФАДН - Систем рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима/*Farm Accountancy Data Network*

1. ПЛАНСКИ ДОКУМЕНТИ И ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТНИ ЗА СТРАТЕГИЈУ

Стратегија је усклађена са релевантним документима јавне политике (секторским и међусекторским) који пружају стратешки оквир за развој пољопривреде и руралног развоја у Републици Србији. Ова стратегија узима у обзир опредељење Републике Србије за приступање ЕУ и развоју пољопривреде у складу са одговарајућим стандардима. У том контексту, оквир за доношење Стратегије може се поделити на међународни и национални ниво.

1.1. МЕЂУНАРОДНИ ОКВИР ЗА ДОНОШЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Процес европских интеграција је стратешко опредељење и један од приоритета Републике Србије.

Процес приступања ЕУ састоји се од два паралелна процеса:

1) процес придруживања ЕУ на основу Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) чији је главни циљ обезбеђивање оквира за процес усклађивања националног законодавства са правним тековинама ЕУ, као и за његово спровођење. ССП са ЕУ, који је ступио на снагу 2013. године, омогућио је формирање зоне слободне трговине и поставио обавезу постепеног усаглашавања националног законодавства са правним тековинама ЕУ.

2) процес преговарања о приступању ЕУ који се врши у оквиру међувладине конференције о приступању Републике Србије ЕУ, у којем држава кандидат треба да постигне споразум са државама чланицама ЕУ о условима њеног

приступања ЕУ. Процес је организован у 35 преговарачких поглавља правних тековина ЕУ, која су подељена у преговарачке кластере.

Напретком преговора са ЕУ ова два процеса се приближавају да би се на крају спојили у један процес. Међутим, треба их посматрати као одвојене процесе, засноване на различитим правним основама и са различитим задацима. Док се процес придруживања односи на комплетне правне тековине ЕУ, њихово усаглашавање и спровођење у оквиру националног правног поретка до дана ступања у чланство ЕУ, процес преговора се претежно бави специфичним питањима у преношењу правних тековина ЕУ и завршава се окончањем преговора око две године пре ступања у чланство ЕУ.

ЕУ је у последњој деценији усвојила низ нових стратешких докумената који значајно утичу на креирање политика у области пољопривреде и хране: Зелени договор, Стратегија „Од њиве до трпезе”, Стратегија за заштиту биодиверзитета, Закон о клими, Акциони план за органску производњу и др. Сва ова документа наглашавају потребу за одрживом пољопривредом, смањењем негативних утицаја на животну средину, унапређењем здравља потрошача, смањењем отпада од хране и већом отпорношћу прехранбеног система на климатске и економске шокове. Европска комисија је током 2024. године представила „Стратешки дијалог о будућности пољопривреде Европске уније” који служи као полазиште за акцију у креирању социјално одговорног, профитабилног и еколошки одрживог пољопривредно-прехранбеног система, а почетком 2025. године и „Визију за пољопривреду и храну”, као амбициозни план за достизање атрактивног, конкурентног, отпорног, савременог и равноправног пољопривредно-прехранбеног система који ће задржати садашње генерације и привући будуће генерације да се баве пољопривредом и производњом хране. Како би одговорила на питање како привући будуће генерација да се баве пољопривредом Европска комисија је у октобру 2025. године представила Стратегију о генерацијској обнови у пољопривреди којом се утврђује јасна план за подршку младим пољопривредницима и привлачење већег броја људи у пољопривреду. Ова стратегија има за циљ да удвостручи удео младих пољопривредника у ЕУ до 2040. године, са намером да млади и нови пољопривредници чине око 24% европских пољопривредника.

Као одговор на регионалне изазове и у складу са европским политикама, Република Србија се 2020. године прикључила Софијској декларацији о Зеленој агенди за Западни Балкан, чиме се обавезала на спровођење мера у пет кључних области: декарбонизација, циркуларна економија, смањење загађења, заштита биодиверзитета и одржива пољопривреда и рурални развој.

Ради бржег приближавања држава Западног Балкана ЕУ и бржег испуњавања услова за чланство Европска комисија је представила 2023. године План раста за Западни Балкан. Овај план нуди одређене бенефите чланства у ЕУ региону унапред, како би се подстакао економски раст и убрзала социоекономска конвергенција. Кроз овај план, подстиче се припрема за чланство у ЕУ и потреба за убрзањем реформи, а кроз пружање директне користи грађанима држава Западног Балкана, укључујући и Републику Србију. У ту сврху, успостављен је нови Инструмент за реформу и раст за Западни Балкан у вредности од 6 милијарди евра за период од 2024. до 2027. године.

Област пољопривреде је кроз меру „Унапређење конкурентности сектора пољопривреде” постала део Реформске агенде Републике Србије која је припремљена на основу Плана раста за Западни Балкана, а обухвата активности које се односе на уважање законодавног оквира за Поглавље 12 усклађеног са правним тековинама ЕУ, на спровођење комасације и на меру унапређење руралне инфраструктуре која се финансира из националних средстава. Испуњавање ових мера које је праћено одговарајућом финансијском подршком ЕУ допринеће унапређењу конкурентности пољопривреде, постепеном укључивању на јединствено тржиште ЕУ, као и бржем испуњавању услова за чланство у ЕУ.

Стратегија се такође ослања на принципе одрживог развоја, дефинисане у оквиру Агенде 2030 УН, која обухвата 17 циљева одрживог развоја (SDGs), са фокусом на искорењивање сиромаштва, заштиту животне средине, обезбеђивање безбедности хране, подстицање иновација и одговорно управљање ресурсима. Посебна пажња посвећује се смањењу отпада од хране и рационалном управљању вишковима. Република Србија преко надлежних институција је члан и активно учествује у раду више међународних организација, тела и конвенција у области пољопривреде и прати смернице и препоруке међународних организација (Међународна организација за храну и пољопривреду – *FAO* и друге организације у саставу УН, Међународна организација за здравље животиња – *WOAH*, Међународна конвенција за заштиту биља – *IPPC*, *Codex Alimentarius*, Међународна организација за шећер – *ISO*, Међународна организација за винову лозу и вино – *OIV*, Организација за економску сарадњу и развој – Шема за свеже воће и поврће и Кодови и шеме за тракторе – *OECD*, Европска федерација за анималну производњу – *EAAP*, Европски програм сарадње за биљне и генетичке ресурсе – *ECPGR*, Међународна унија о заштити нових биљних сорти – *UPOV*, Европска и медитеринска организација за заштиту биља – *EPPO*, Европска организација шумских генетичких ресурса – *EUFORGEN* и др).

Светска трговинска организација (*CTO*) је глобална међународна организација која се бави правилима трговине између држава у чијем се средишту налазе споразуми *CTO*-а чији је циљ да се осигура да се трговина одвија што несметаније, предвидљивије и слободније. Процес приступања Републике Србије *CTO* је започет у фебруару 2005. године и још није окончан. Ради завршетка процеса приступања, а имајући у виду да је чланство у *CTO* услов и за чланство у ЕУ, потребно је спровести активности које ће допринети отклањању препрека за остваривање овог циља и окончању процеса приступања Републике Србије *CTO*.

Такође, Република Србија је преко надлежних институција члан и прати активности различитих регионалних споразума и иницијатива и других мултилатералних платформи (Централноевропски споразум о слободној трговини – *CEFTA*, *Open Balkan*, Споразум о слободној трговини са државама чланицама Европског удружења слободне трговине – *EFTA*, Споразум о слободној трговини са државама чланицама Евроазијске економске уније – *EAEU*, Стратегија ЕУ за Јадранско-јонски регион – *EUSAIR*, Стална радна група за регионални рурални развој југоисточне Европе – *SWG RRD SEE*, Централно европска иницијатива – *CEI*, Организација за црноморску економску сарадњу – *BSEC*, Дунавска стратегија, Међународна комисија за слив реке Саве – *ISRBC*, Међународна комисија за заштиту реке Дунав – *ICPDR*, Јадранско-јонска иницијатива и др).

Република Србија води активну политику унапређења билатералне сарадње и уговорних односа у области пољопривреде и руралног развоја, безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике са другим државама. Активности су усмерене на креирање институционалног оквира за унапређење и олакшавање услова за трговину пољопривредно-прехрамбеним производима; унапређење сарадње у области пољопривреде и руралног развоја, безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, као и на сарадње по питању конкретних пројеката.

1.2. НАЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА ДОНОШЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ

Законодавни оквир релевантан за доношење Стратегије уређен је Законом о министарствима („Службени гласник РС”, бр. 128/20, 116/22 и 92/23 - др. закон), Законом о пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 10/13 - др. закон, 101/16, 67/21 – др. закон, 114/21 и 19/25), Законом о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19), Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју („Службени гласник РС”, бр. 10/13, 142/14, 103/15, 101/16, 35/23, 92/23 и 94/24), Законом о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 89/15 и 95/18 - др. закон), Законом о органској производњи („Службени гласник РС”, бр. 30/10 и 17/19 - др. закон), Законом о ветеринарству („Службени гласник РС”, бр. 91/05, 30/10, 93/12 и 17/19 - др. закон), Законом о добробити животиња („Службени гласник РС”, бр. 41/09), Законом о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, бр. 62/06, 65/08 - др. закон, 41/09, 112/15, 80/17 и 95/18 - др. закон), Законом о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/09, 93/12 и 14/16), Законом о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде („Службени гласник РС”, број 30/10), Законом о вину („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 93/12), Законом о водама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12, 101/16, 95/18 и 95/18 - др. закон), Законом о заштити права оплемењивача биљних сорти („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 88/11), Законом о уређењу тржишта пољопривредних производа („Службени гласник РС”, број 67/21), Законом о враћању утрина и пашњака селима на коришћење („Службени гласник РС”, број 16/92), Законом о надзору над прехрамбеним производима биљног порекла („Службени гласник РС”, бр. 25/96 и 101/05 - др. закон), Законом о средствима за заштиту биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19), Законом о јавним складиштима за пољопривредне производе („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 44/18 - др. закон), Законом о задругама („Службени гласник РС”, број 112/15), Законом о утврђивању надлежности Аутономне Покрајине Војводине („Службени гласник РС”, бр. 99/09, 67/12 - одлука УС, 18/20 - др. закон и 111/21- др. закон), Законом о јавној својини („Службени гласник РС”, бр. 72/11, 88/13, 105/14, 104/16 - др. закон, 108/16, 113/17, 95/18, 153/20 и 94/24), Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - одлука УС, 24/11, 121/12, 42/13 - одлука УС, 50/13 - одлука УС, 98/13 - одлука УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19, 37/19 - др. закон, 9/20, 52/21, 62/23 и 91/25), Законом о средствима за исхрану биља и оплемењивачима земљишта („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19) и Законом о климатским променама („Службени гласник РС”, број 26/21).

Чланом 4. Закона о пољопривреди и руралном развоју, прописано је да се Стратегијом пољопривреде и руралног развоја Републике Србије одређују дугорочни правци развоја пољопривреде, и то: успостављање тржишне економије, повећање профитабилности пољопривреде Републике Србије и брига о развоју руралних области. Чл. 5. и 6. истог закона прописују и усвајање два национална програма, који треба да дефинишу начине реализације стратешких циљева, и то: национални програм за пољопривреду и национални програм руралног развоја.

Разрадом Стратегије створене су основне политичке и законске претпоставке за израду националних програма развоја пољопривреде и руралних подручја, као и за коришћење инструмената претприступне помоћи у области руралног развоја (ИПАРД)¹, чиме ће држава пружити пољопривредницима, привредницима и осталим заинтересованим странама јасну основу за планирање и реализацију будућих активности.

Поред закона, национални оквир за доношење Стратегије укључује и усаглашавање са другим стратешким документима који већ садрже мере од значаја за развој и прилагођавање пољопривреде и руралних подручја Републике Србије савременим трендовима и међународним захтевима и то:

У оквиру Стратегије нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године („Службени гласник РС”, број 46/23), кључне активности обухватају смањење емисија GHG у пољопривреди и јачање климатске отпорности сектора. Посебан значај има ПЦ2 који прописује смањење емисија ван ЕУ ЕТС-а за 9,7% до 2030. године, уз мере као што су промовисање покровних усева (M1), повећање удела махунарки у сточној исхрани (M2), унапређење генетског потенцијала грла (M3), примену адитива за редукацију метана (M4), развој прецизне пољопривреде и анаеробне дигестије (M5), као и иновативна средства за смањење емисија (M6). За адаптацију су важне мере под ПЦ4 – унапређење наводњавања, агротехнике и управљања водним ресурсима.

Програм прилагођавања на измењене климатске услове за период од 2023. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 119/23), садржи део који се односи на управљање шумама, доприноси интегрисаном управљању ресурсима у руралним подручјима. Од посебног значаја су мере ПЦ1–ПЦ4, развој система раног упозоравања на суше (M6), јачање отпорности ливада и пашњака (M12), едукација пољопривредника (M14), развој агрометеоролошких сервиса (M15), оптимизација наводњавања (ПЦ3 – M13), заштита вишегодишњих засада (M10) и отпорност сточарства (M11), ПЦ2 – M18.

Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Службени гласник РС”, број 61/18) доприноси унапређењу безбедности хране, управљању хемикалијама и климатски паметним праксама (ПЦ1 - ПЦ7). Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 35/20) пружа основ за јачање прехранбене индустрије, циркуларну економију, дигитализацију и развој капацитета прераде (ПЦ2 - ПЦ5).

¹ Поред Закона о пољопривреди и руралном развоју, правни основ за спровођење ИПАРД III програма за Републику Србију у периоду 2021 - 2027. године представљају и: Закон о потврђивању Секторског споразума између Владе Републике Србије и Европске комисије о механизмима примене финансијске помоћи Европске Уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ у области подршке програма руралног развоја (ИПАРД III) („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 4/23), као и Закон о потврђивању Оквирног споразума о финансијском партнерству између Републике Србије и Европске комисије о правилима за спровођење финансијске помоћи ЕУ у оквиру инструмента ИПА III („Службени гласник РС - Међународни уговори”, број 6/22).

Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период од 2020. до 2027. године („Службени гласник РС”, бр. 21/20 и 96/23) у оквиру приоритетне области „храна за будућност”, планира активности усмерене на развој иновација у пољопривреди, повезивање са ИТ сектором, дигитализацију и интернационализацију агросектора (ПЦ1 – ПЦ5). Стратегија одрживог урбаног развоја доноси мере за заштиту земљишта и очување пољопривредних површина (ПЦ1 – М1.2.1; ПЦ4 – М4.1.2, М4.1.3, М4.1.6), а Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 9/23) подржава развој младих пољопривредника и руралне инфраструктуре (ПЦ3 – ПЦ5).

Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Службени гласник РС”, број 47/19) доприноси очувању пољопривредног, шумског и водног земљишта, као и интегрисаном управљању ресурсима. Из овог документа посебно су релевантни ПЦ1 – М1.2.1, који се односи на спречавање неконтролисаног ширења грађевинског земљишта и примену циркуларних модела управљања земљиштем, као и мере ПЦ4 – М4.1.2, М4.1.3 и М4.1.6, које предвиђају унапређење квалитета ваздуха, заштиту земљишта у урбаним зонама, контролисано ширење урбаних подручја и промоцију обновљивих извора енергије. Ове мере директно доприносе климатској отпорности, сузбијању деградације земљишта и очувању пољопривредних површина.

Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2023. до 2030. године („Службени гласник РС”, број 9/23) посебним циљевима ПЦ3 подстиче учешће младих у процесима доношења одлука и развој удружења младих пољопривредника, ПЦ4 промовише економско осамостаљивање кроз финансијске подстицаје, обуке и приступ ресурсима, а ПЦ5 је усмерен на побољшање услова живота у руралним срединама, укључујући инфраструктуру, воду и храну.

Све наведене мере и посебни циљеви заједно пружају јасну основу за дефинисање приоритета нове Стратегије пољопривреде и руралног развоја и усмеравају развој пољопривреде ка иновацијама, дигитализацији, одрживости и климатској отпорности.

1.3. ОБИМ И ОГРАНИЧЕЊА СТРАТЕГИЈЕ

Законом о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 129/07, 18/16, 47/18 и 9/20 - др. закон) уређено је да територијалну организацију Републике Србије чине општине, градови и Град Београд као територијалне јединице (174 ЈЛС). Анализирани подаци не обухватају територију АП Косова и Метохије (КиМ).

Министарство ће у наредном периоду преузети проактивнију улогу у осмишљавању и спровођењу мера подршке на територији АП Косово и Метохија, са циљем стварања повољнијих услова за развој пољопривредне производње и унапређење животног стандарда пољопривредника.

II. ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗА ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

2.1. САЖЕТАК НАЛАЗА ВРЕДНОВАЊА ПРЕТХОДНОГ ДОКУМЕНТА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

Ex-post евалуација Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014-2024. године показала је нејасну везу између оперативних и стратешких циљева, као и између приоритетних области и индикатора. Од 24 индикатора, 46% је у потпуности постигнуто, а 33% делимично. Буџетска средства су, уместо на годишњем нивоу, била планирана по потпериодима, што је довело до неусаглашености између планиране и реализоване расподеле буџета. Евалуација је указала на позитивне помаке у конкурентности пољопривреде, али су други циљеви остварени у мањој мери услед недостатка адекватних имплементационих докумената у доношењу и спровођењу одговарајућих прописа, као и финансијских ресурса.

Иако је Стратегија препознала и адекватно дефинисала кључне потребе и изазове циљних група, као што су мала пољопривредна газдинства, мали произвођачи, жене и млади у руралним подручјима, имплементација мера у оквиру појединих приоритетних области није била у потпуности успешна. Разлози за то су вишеструки. Захтевне административне процедуре утицале су на успоравање динамике исплате подршке, што се одразило на положај и мотивацију циљних група. Спољне околности додатно су усложиле постојеће изазове. Пандемија COVID-19, висока инфлација и рат у Украјини су значајно утицали на стабилност и отпорност пољопривредно-прехрамбеног сектора.

2.2. МАКРОЕКОНОМСКИ ОКВИР И ЗНАЧАЈ ПОЉОПРИВРЕДЕ ЗА НАЦИОНАЛНУ ЕКОНОМИЈУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Пољопривреда, иако традиционално једна од кључних делатности у Републици Србији, последњих деценија бележи постепено смањење удела у укупној економској активности, што потврђују и одабрани макроекономски показатељи. Удео пољопривреде, шумарства и рибарства у БДП - у Републици Србији у периоду 2014-2023. године смањено се са 6,1% на 3,8% (Табела 1). Смањени удео пољопривреде у БДП - у указује не само на релативно бржи раст других сектора, нарочито индустрије и услуга, већ и на бројне проблеме, међу којима се истичу стагнација и опадање продуктивности, недовољна и неадекватна улагања у сектор и све израженији негативни утицаји климатских промена.

Истовремено, учешће запослености пољопривреде у укупној запослености опало је са 19,1% на 13,3%. С обзиром да се пољопривреда Србије у последњих десет година није значајно трансформисала у смислу механизације и модернизације, пад запослености у овом сектору указује, између осталог, на смањење атрактивности пољопривреде као извора прихода, уз истовремено интензивирање процеса напуштања села и демографског старења руралних подручја.

Учешће пољопривредно-прехрамбених производа у укупном извозу робе у Србији у периоду од 2014. до 2023. године показује опадајући тренд, са 20,7% у 2014. на 16,2% у 2023. години, док је учешће у укупном увозу робе задржало релативну стабилност, уз благе осцилације. Посебно се истиче 2023. година, када је овај удео порастао на 9,1%, у односу на 8,0% у 2022. години. Подаци о покривености увоза извозом пољопривредно-прехрамбених производа за период од 2014. до 2023. године показују значајан и забрињавајући пад, са 181,2% на 138,6%.

Просечна годишња стопа раста БДВ-а износила је 3,14%, док је сложена годишња стопа раста (CAGR) износила 2,57%. Запосленост у пољопривреди, шумарству и рибарству опадала је по просечној годишњој стопи од 3,32% (CAGR 3,37%). Просечна годишња стопа раста извоза износила је 5,83% (CAGR 5,61%), док је увоз растао по просечној годишњој стопи од 9,20% (CAGR 8,80%).

Иако је укупна економска вредност сектора током посматраног периода бележила умерен раст, пад запослености указује на дугорочне изазове у одржавању производње и привлачењу радне снаге. Истовремено, растући увоз и све већа зависност од увозних производа откривају недостатке у домаћој производњи, укључујући осцилације у приносима и ограничену доступност производа са додатом вредношћу. Поред тога, доминација извоза сировина и полупроизвода, уместо финалних производа, као и утицај климатских промена, додатно угрожавају одрживост сектора, као и трговинске билансе пољопривредно-прехрамбеним производима. Због тога, стратешки приоритети у наредном периоду би требало да буду усмерени на модернизацију производње, унапређење додате вредности извозних производа, као и унапређивање трговине пољопривредно-прехрамбеним производима.

Табела 1. Макроекономски индикатори доприноса пољопривреде националној економији

Категорија	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
БДВ пољопривреде, шумарства и рибарства (мил. РСД)*	265.614	251.910	268.141	250.562	275.223	270.125	291.305	339.051	398.174	333.893
Учешће БДВ пољопривреде у укупном БДП (%)**	6,1	5,6	5,7	5,1	5,2	4,8	5,1	5,2	5,3	3,8
Запосленост у пољопривреди, шумарству и рибарству (000 лица) ***	508,1	499,6	506,1	481,1	451,0	452,7	421,4	390,5	390,7	373,2

Учешће пољопривреде у укупној запослености (%)	19,9	19,4	18,6	17,2	15,9	15,6	14,6	14,2	13,9	13,1
Спољнотрговинска размена*										
Извоз ппп (мил. евра)	2.338	2.605	2.922	2.823	2.854	3.238	3.635	4.163	4.765	4.637
Учешће ппп у укупном извозу робе (%)	20,8	21,6	21,8	18,8	17,5	18,5	21,3	19,0	17,3	16,2
Увоз ппп (мил. евра)	1.292	1.489	1.362	1.617	1.714	1.872	2.048	2.442	3.138	3.345
Учешће ппп у укупном увозу робе (%)	8,0	9,1	7,8	8,3	7,8	7,8	8,9	6,3	8,0	9,1
Трговински биланс ппп (мил. евра)	1.047	1.117	1.560	1.206	1.140	1.366	1.587	1.721	1.627	1.292
Покривеност увоза извозом ппп (%)	181,0	175,0	214,5	174,6	166,5	173,0	177,5	170,5	151,8	138,6

Извор: РЗС

ппп – пољопривредно-прехрамбени производи

* У пољопривредно-прехрамбене производе су укључени производи наведени у поглављима од 01 до 24 Хармонизованог сиситема назива и шифарских ознака робе и производи наведени у Анексу 1. тачка (ii) Споразума СТО о пољопривреди.

** Ревизија 2024. године услед унапређења методолошких процедура.

***Од 2021. године примењује се нова методологија праћења података о запослености у Анкети о радној снази, према ревизијама из 2023. и 2024. године. Број запослених лица, старости 15 и више година, по секторима КД (квалификација делатности) 2010. године и региону према Анкети о радној снази.

2.3. РАСПОЛОЖИВИ РЕСУРСИ

2.3.1. ЗЕМЉИШТЕ

2.3.1.1. Расположено земљиште

У Републици Србији је приметан тренд промене намене коришћења земљишта, углавном услед ширења градског грађевинског земљишта на рачун пољопривредног земљишта, што је довело до смањења расположивог пољопривредног земљишта. У 2012. години коришћено пољопривредно земљиште (КПЗ) обухватало је 3.437 хиљада хектара, а у 2023. години, 3.239 хиљада хектара, односно 82,1% од укупно расположивог земљишта (Табела 2). У територијалној јединици Републике Србије – север налази се 50,6%, а у јединици Републике Србије – југ 49,4% КПЗ. На интензиван начин, као оранице, воћњаци и виногради користи се 85,5% КПЗ, док 14,5% пољопривредних површина чине трајни травњаци. Структура коришћеног земљишта у Републици Србији указује на доминацију ратарске производње. Житарице се узгајају на 52,3% КПЗ, индустријско биље заузима 14,8%, воћњаци покривају 6,0%, док виногради обухватају 0,6% КПЗ.

У односу на претходни попис пољопривреде, КПЗ је умањено за 5,76% или 198 хиљада хектара. Површине под ораницама и баштама су увећане за 0,21%, а воћњаци су проширени за 20,1%. Површине под ливадама и пашњацима су смањене за 34,21%, а виногради за 17,83%.

Табела 2. Обим и структура пољопривредних површина Републике Србије (000 ha)

Категорија	2012.	2023.
Коришћено пољопривредно земљиште, укупно (000 ha) ²	3.437	3.239
оранице и баште	2.513	2.518
од којих угари и необрађено земљиште	22	8
Земљиште под сталним засадама	187	218
од којих: воћњаци	163	196
Виногради	22	18
ливаде и пашњаци	713	469
Површина под шумом (000) ³	1.023	3.025

² Пољопривредно земљиште на окућници, оранице и баште, стални засади, ливаде и пашњаци.

³ Површине под шумама приказане су на основу резултата Друге националне инвентуре шума коју спроводи МПШВ и који су објављени 2023. године, и обухватају површине под шумом и шумским земљиштем.

Некористишћено земљиште (000)	424	98
Остало земљиште (000) ⁴	462	109

Извор: Републички завод за статистику (РЗС)

2.3.1.2. Квалитет земљишта

Квалитет пољопривредног земљишта у Републици Србији је значајно нарушен, при чему се као главни узроци губитка и деградације истичу промена намене земљишта (губитак и оштећење земљишта услед индустријских, рударских и енергетских активности), губитак органске материје, ацидификација и салинизација, различити облици загађења (прекомерна употреба агрохемикалија, тешких метала и индустријског загађења), еолска и водна ерозија, као и збијање и други типови физичке деградације. Поред ових фактора, климатске промене додатно убрзавају процесе деградације земљишта.

Према резултатима студије UNDP⁵, 29% територије Републике Србије је изложено умереном ризику од деградације, а 28% је под високим ризиком, укључујући 14% територије која је изложена веома високом или екстремном ризику. Пројекције из исте студије упозоравају да ће у периоду 2041-2060. године, 52% територије бити под умереним ризиком, а чак 42% под високим ризиком (од чега ће 25% бити под веома високим или екстремним ризиком). Смањење просечног садржаја органског угљеника у земљишту представља један од кључних показатеља деградације, који сигнализира напредовање дезертификације, уз већ озбиљно заступљену ерозију као један од главних узрочника ових процеса. Раст температуре додатно утиче на појачан аридитет и смањење доступности воде, што доводи до промена које природни системи неће моћи сами да ублаже. Поред тога, ризик од екстремних падавина значајно расте, што додатно угрожава земљиште и екосистем.

Садржај хумуса у земљишту показује тенденцију опадања, јер се процеси разлагања одвијају брже од процеса природне обнове. Стање је узроковано недовољним уношењем органске материје кроз биљне остатке и органска ђубрива, чему је значајно допринело смањење сточног фонда.

2.3.1.3. Поседовна структура земљишта

Према подацима Пописа пољопривреде из 2023. године, у Републици Србији је регистровано 508.325 пољопривредних газдинстава, која користе 3,239 милиона хектара пољопривредног земљишта. Просечна величина коришћеног земљишта по пољопривредном газдинству је 6,4 хектара. Међу пописаним пољопривредним газдинствима 99,6% су газдинства физичких лица, и она користе 90% површина. Преосталих 0,4% пољопривредних газдинстава је у поседу правних лица и предузетника, који користе 10% површина. Од укупног броја пописаних пољопривредних газдинстава 5,1% је величине преко 20 хектара и она учествују са 40,3% у укупном КПЗ. Пољопривредна газдинства која располажу са мање од 5

⁴ Земљиште под зградама, путевима, двориштима; рибањацима, трстницама, барама; стеновитим површинама – камењарима и другим површинама неподобним за пољопривредну производњу

⁵ Životić, L., & Vuković Vimić, A. (2022). Soil Degradation and Climate Change in Serbia. United Nations Development Programme (UNDP). <https://www.undp.org/serbia/publications/soil-degradation-and-climate-change-serbia>

хектара пољопривредног земљишта чине 68,2% укупног броја пописаних газдинстава и њихов удео у укупном КПЗ је 21,1%.

Поређење података Пописа пољопривреде 2023. са резултатима Пописа пољопривреде 2012. указује на промене у поседовној структури, односно на укрупњавања поседа и растућу доминацију газдинстава средње величине (5-20 ha). Број пољопривредних газдинстава у 2023. години умањен је за 123.197, док је просечна величина коришћеног земљишта по пољопривредном газдинству увећана за 1 хектар, у односу на 2012. годину. Учешће газдинстава величине преко 20 хектара у коришћеном пољопривредном земљишту је умањено за 3,7%, а газдинстава која располажу са мање од 5 хектара пољопривредног земљишта за 4,1%. Удео газдинстава са површином од 5 до 20 хектара у коришћеним површинама је повећан за око 8 процентних поена, са 30,8 % у 2012. години на 38,6 % у 2023. години.

2.3.1.4. Класификација газдинстава

С обзиром да у свету не постоји јединствено и универзално прихваћено мерило за класификацију пољопривредних газдинства према величини, за потребе ове Стратегије дефинисаћемо класификацију прилагођену специфичностима Републике Србије, према којој су:

- *микро* газдинства, газдинства која располажу са мање од 0,5 ha⁶;
- *мала* газдинства, газдинства која располажу са 0,5 до 5 ha;
- *средња* газдинства, газдинства која располажу са 5 до 20 ha;
- *велика* газдинства, газдинства која располажу са 20 до 100 ha;
- *врло велика газдинства*, газдинства која располажу са више од 100 ha.

Анализа учешћа различитих типова пољопривредних газдинстава, класификованих према величини, у коришћеном пољопривредном земљишту (КПЗ), укупном броју газдинстава, броју условних грла (УГ), годишњим радним јединицама (ГРЈ) и укупној економској вредности, указује на изражене разлике, које се могу сумирати на следећи начин:

Микро газдинства користе 0,2% укупног КПЗ, учествују са 5,8% у укупном броју газдинстава, са 7,8% у УГ, са 4,0% у ГРЈ и у укупној економској вредности са 2,9%. У структури газдинстава која троше више од 50% сопствених пољопривредних производа на самом газдинству, микро газдинства учествују са 11,1% (графикон 1).

Мала газдинства користе 20,9% укупног КПЗ и чине 62,4% укупног броја газдинстава. Учествују са 23,9 % у укупном броју УГ, са 51,7 % у укупном фонду рада израженом у ГРЈ и са 26,3% у укупном економском учинку газдинстава. Поред тога, ова газдинства чине 86,9% укупног броја газдинстава која троше више од 50% сопствених пољопривредних производа на самом газдинству.

Средња газдинства користе 38,6% укупног КПЗ и чине 26,7% укупног броја газдинстава. Учествују са 39,4% у укупном броју УГ, са 34,2% у укупним ГРЈ и са 37,6% у укупном економском учинку газдинстава. Ова газдинства

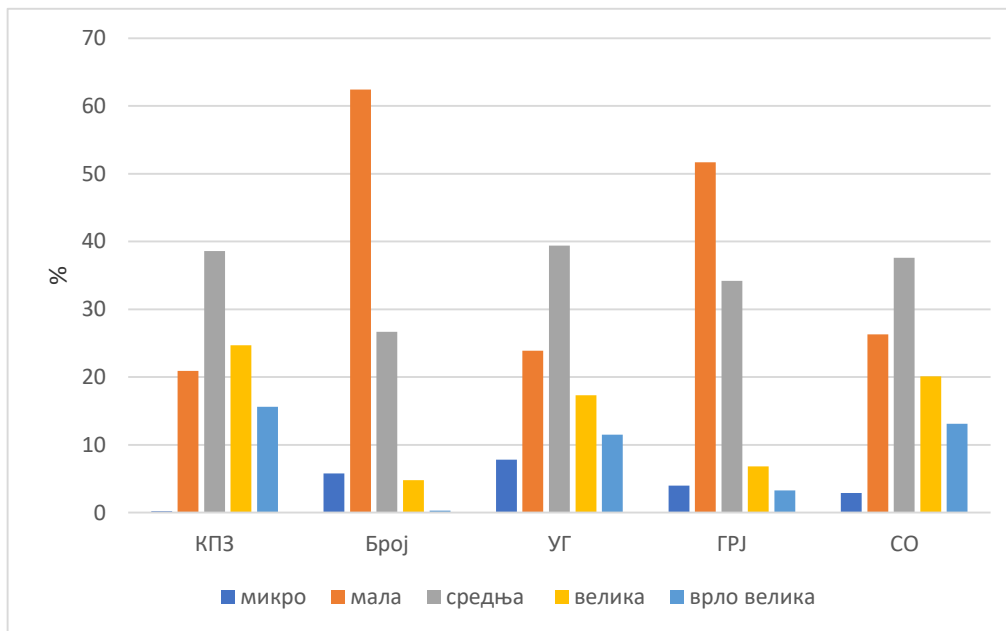
⁶ Газдинства која сходно Правилнику о упису у Регистар пољопривредних газдинстава, промени података и обнови регистрације, електронском поступању, као и о условима за пасиван статус пољопривредног газдинства („Службени гласник РС”, бр. 25/23, 110/23, 3/24 и 34/24), поседују мање од 0,5 ha пољопривредног земљишта и немају право на упис осим у изузетним случајевима (члан 3.)

чине 1,9% укупног броја газдинстава која троше више од 50% сопствених пољопривредних производа на самом газдинству.

Велика газдинства користе 24,7% укупног КПЗ и чине 4,8% укупног броја газдинстава. Учествоју са 17,3% у укупном броју УГ, са 6,8% у ГРЈ и са 20,1% у укупном економском учинку газдинстава.

Врло велика газдинства користе 15,6% укупног КПЗ и чине само 0,3% укупног броја газдинстава. Учествоју са 11,5% у укупном броју УГ, са 3,3% у укупном фонду рада, и са 13,1% у укупном економском учинку газдинстава.

Графикон 1. Удео различитих категорија газдинстава у КПЗ, УГ, ГРЈ и СО*

Извор: РЗС, Попис пољопривреде, 2023. године (обрада МПШВ)

*СО - вредност производње, УГ - условно грло, ГРЈ - годишње радне јединице, КПЗ- коришћено пољопривредно земљиште

Резултати пописа показују да, иако *микро газдинства* (до 0,5 ха) користе само 0,2% укупног КПЗ, имају важну улогу у сточарској производњи, са уделом од 7,8% у укупном броју условних грла. *Мала газдинства* (0,5-5 ха), такође значајно учествују у сточарској производњи, са уделом од 23,9% у укупном броју условних грла. Иако су ова газдинства, оријентисана на породични рад, кључна за очување живота у мањим руралним срединама и за смањење миграција ка градовима, у периоду између два пописа забележено је значајно смањење њиховог учешћа у узгоју музних крава и свиња. Њихов удео у укупном броју газдинстава која се баве узгојем музних крава опао је са 55,4% на 35,4%, а у узгоју свиња са 71,2% на 60,5%. Истовремено, њихов удео у укупном броју грла крава смањен је са 35,3% на 17,9%, а у броју свиња са 45,2% на 36,6%. Микро и мала газдинства велики део своје производње користе за сопствене потребе, што значајно доприноси борби против глади и сиромаштва, нарочито у руралним подручјима. Поред тога, она подржавају снабдевање локалних тржишта, доприносе очувању

традиционалних пољопривредних пракси, локалних сорти и аутохтоних раса, те играју важну улогу у заштити биодиверзитета и промоцији одрживог руралног развоја.

Средња газдинства (5-20 ha) имају кључни утицај на укупну продуктивност пољопривреде Републике Србије, због њихове доминације у: коришћењу земљишта, учешћу у укупном броју условних грла и економском учинку. Поседују капацитет за профитабилну производњу, а истовремено су способна да се брзо прилагоде различитим променама и изазовима. У прилог томе говори и чињеница да су ова газдинства у периоду између два пописа ојачала доминантну позицију у сектору говедарства и свињарства. Њихово учешће у укупном броју газдинстава које се баве узгојем музних крава повећано је са 40,6% на 54,9%, а учешће у укупном броју грла са 46,5% на 49,0%. Удео у укупном броју газдинстава која се баве узгојем свиња увећан је са 25,6% на 35,1%, а удео у броју грла са 31,3% на 36,0%.

Велика (20-100 ha), а посебно *врло велика газдинства* (≥ 100 хектара) доприносе континуираном снабдевању тржишта и значајно утичу на јачање извозних капацитета пољопривредно-прехрамбеног сектора. Њихов удео у укупном броју газдинстава која се баве узгојем музних крава, у периоду између два пописа увећан је са 4,0% на 9,7%, а удео у укупном броју грла са 18,2% на 33,0%. Супротне тенденције уочавају се у сектору свињарства. Упркос повећању удела у укупном броју газдинстава која се баве овом производњом (са 3,2% на 4,5%), њихов удео у укупном броју грла свиња смањен је са 23,4% на 11,8%.

Имајући у виду значај средњих газдинстава која су кључна у узгоју музних крава, неопходно је створити услове за њихов даљи развој и унапређење продуктивности кроз технолошко иновирање, које обухвата: унапређење механизације, опреме и инфраструктуре, подстицаје за повећање броја грла и квалитета сточног фонда, едукацију о савременим методама узгоја и управљању ресурсима. Такође, неопходна је правовремена и адекватна подршка малим газдинствима како би се спречило њихово даље гашење и обезбедила одрживост пољопривредне производње у будућности.

С обзиром да у сектору свињарства доминира велики број газдинстава ниске продуктивности, развој великих фарми свиња треба стимулисати кроз подстицаје, техничку подршку и програме модернизације за гајење крмача и узгој прасад (нуклеус фарме), а на средњим и малим треба организовати тов свиња.

2.3.1.5. Структура газдинства у ЕУ и Републици Србији - поређење

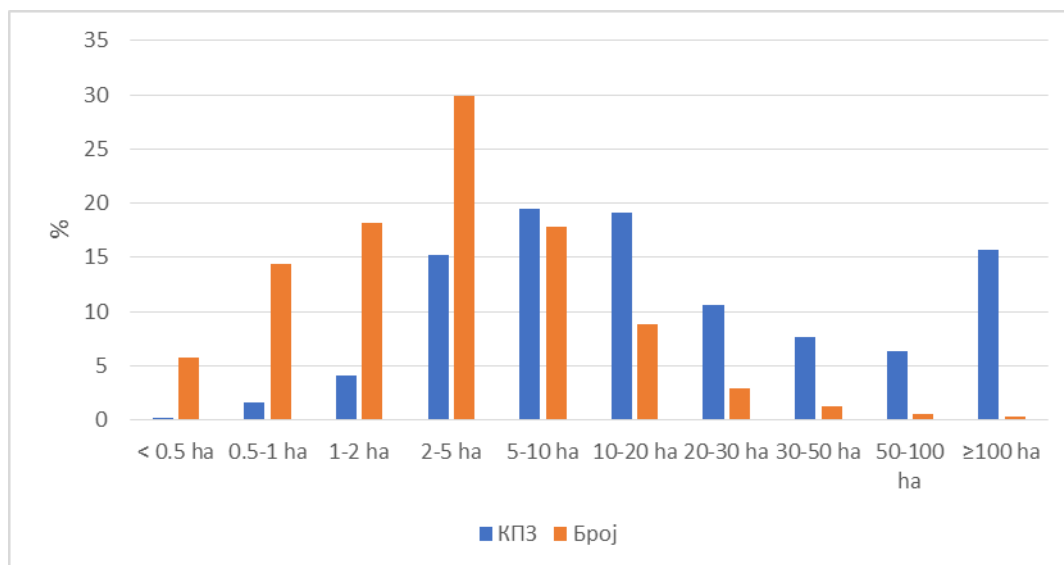
Резултати Пописа пољопривреде из 2023. године указују на промене у структури пољопривредних газдинстава, са тенденцијом укрупњавања поседа у односу на стање из 2012. године. Удео газдинстава са површином већом од 20 хектара порастао је за 2 процентна поена, док је удео газдинстава мањих од 5 хектара опао за значајних 9,5 процентних поена. Просечна величина пољопривредних газдинстава у Републици Србији износи 6,4 хектара, што је знатно мање у поређењу са просеком у ЕУ, који према подацима Eurostat-а износи 17,4 хектара.

Од укупног броја пописаних пољопривредних газдинстава (508.325), газдинства која располажу са мање од 5 хектара пољопривредног земљишта чине

68,2% укупног броја пописаних газдинстава, и њихов удео у укупном КПЗ је 21,1% (графикон 2). Газдинства већа од 50 хектара чине 0,9% од укупног броја газдинстава и обрађују мало више од једне петине КПЗ (22%). У ЕУ, скоро две трећине газдинстава је мање од 5 хектара, док је 7,5% газдинстава веће од 50 хектара и обрађује две трећине (68,2%) КПЗ (графикон 3).

Међу пописаним пољопривредним газдинствима у Републици Србији, 99,6% чине породична газдинства. Она користе 90,0% укупних пољопривредних површина, учествују са 82, % у укупном броју условних грла, са 95,6% у фонду рада израженом у годишњим радним јединицама (ГРЈ), и са 88,0% у укупној економској величини газдинстава. Газдинства правних лица чине 0,3% од укупног броја газдинстава, користе 9,9% земљишта, учествују у укупном броју условних грла са 16,7%, у ГРЈ са 4,3% и у економској величини газдинства са 11,7%. Газдинства предузетника користе 0,1% укупног КПЗ, учествују са 0,1% у укупном броју газдинстава, са 0,5% у укупном броју условних грла и са 0,3% у економској величини газдинства.

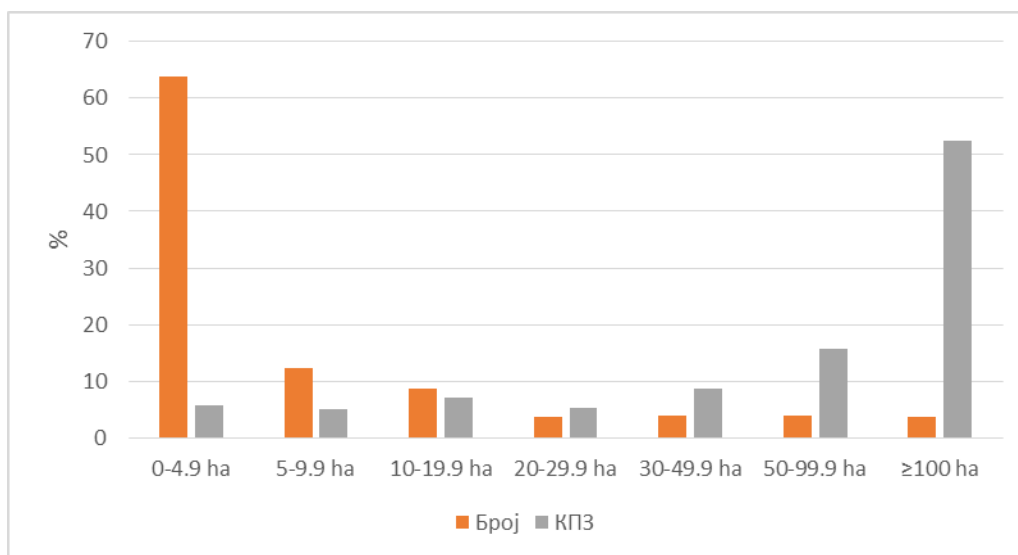
Графикон 2. Дистрибуција газдинстава у Србији и КПЗ према величини газдинства (% , 2023. године)

Извор: РЗС - Попис пољопривреде, 2023.(обрада МПШВ)

* КПЗ – коришћено пољопривредно земљиште

Графикон 3. Дистрибуција газдинстава у ЕУ и КПЗ према величини газдинства (% , 2020. године)

Извор: Eurostat

*КПЗ – коришћено пољопривредно земљиште

Просечна годишња вредност производње пољопривредних газдинстава у Републици Србији износи 11.884 евра, а просечна вредност производње по хектару, 1.865 евра. Просечна годишња вредност производње пољопривредних газдинстава у ЕУ је 3,3 пута већа и износи 38.704 евра.

Ипак, приликом поређења перформанси пољопривреде ЕУ и Републике Србије треба бити опрезан, јер су просечни показатељи за ЕУ често сложенији за тумачење због велике разноликости међу државама чланицама Уније. Газдинства већа од 50 хектара су честа у Француској (46,0%), Финској (33,3%), Немачкој (31,5%) и Данској (30,9%), док су газдинства мања од 5 хектара типична за Малту (96,6% од укупног броја), Кипар (87,5%), Грчку (74,0%), Републику Португалију (73,4%), Републику Хрватску (70,6%), Мађарску (64,9%) и Републику Бугарску (64,0%). Стога је правилније просечну величину и вредност производње газдинстава у Србији упоређивати са земљама ЕУ које имају велики удео малих породичних газдинстава. На пример, у Грчкој је просечна величина газдинства 7 хектара, а више од 70% фарми располаже са мање од 5 хектара. Укупан број газдинстава је такође сличан као и у Србији и износи 530.679 (2020.г.), али је просечна годишња вредност производње већа за 16,6% и износи 13.857 евра. Просечна годишња вредност производње пољопривредних газдинстава у Републици Хрватској износи 13.517 евра, у Републици Португалији 21.945 евра, Мађарској 27.527 евра, Републици Бугарској 28.417, што је за 13,7%; 84,7%; 131,6%; 139,1% више него у Републици Србији.

Значајно већа просечна економска вредност газдинстава у ЕУ, чак и у државама у којима доминирају мала газдинства одражава суштинске разлике између ЕУ и Републике Србије у: а) примени савремених технологија; б) приступу финансијским ресурсима и в) степену интегрисаности у глобална тржишта. Ови показатељи јасно указују на важност приступања ЕУ, које би Републици Србији

омогућило: бољу економску подршку, модернизацију пољопривреде и пуноправно учешће у заједничком европском тржишту.

2.3.1.6. Друге активности које доносе приход

Према резултатима Пописа пољопривреде 2023. године, у Републици Србији се 63.684 или 12,5% регистрованих газдинстава бави другим активностима које доносе приход. Највећи број ових газдинстава се бави производњом ракије (44,0%), прерадом воћа и поврћа (26,2%), прерадом млека (26,0%), обрадом дрвета и активностима у шумарству (14,9%) и прерадом меса (9,5%). Мањи број газдинстава је укључен у народну радиност (2,6%), туризам (1,4%), производњу енергије из обновљивих извора (0,05%) и узгој рибе (0,3%). У рад на основу уговора у другим областима је укључено 13,9% газдинстава која се баве другим активностима које доносе приход.

У Републици Србији 880 пољопривредних газдинстава или 0,2% од укупног броја је активно укључено у туризам, што је значајно мање у поређењу са појединим земљама ЕУ. Према подацима Eurostat-а, у Републици Аустрији је 6% газдинстава укључено у ову делатност. Рурална подручја у ЕУ су учествовала са 37% у укупном броју ноћења у туристичким смештајима током 2021. године. Имајући у виду значај туризма за диверзификацију руралне економије, смањење сиромаштва, унапређење квалитета живота на селу, очување културног и природног наслеђа, заштиту животне средине и подстицање уравнотеженог регионалног развоја, Република Србија би, у складу са својим изузетним потенцијалима у овој области, требало да интензивира и систематизује подршку развоју ове делатности.

2.3.1.7. Политика управљања пољопривредним земљиштем

Пољопривредним земљиштем у државној својини Републике Србије управља Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде (МПШВ). Основни циљеви управљања пољопривредним земљиштем у државној својини су ефикасно коришћење у складу са принципима одрживости, повећање поседа пољопривредних газдинстава и укрупњавања парцела. Законом о пољопривредном земљишту прописано је да се пољопривредно земљиште у државној својини користи у складу са годишњим програмима заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта које доносе јединице локалне самоуправе уз сагласност МПШВ и то: давањем у закуп и на коришћење на период од 1 до 30 година, односно 40 година за рибњаке и винограде, за пољопривредну производњу. Државно пољопривредно земљиште се може дати на коришћење у циљу пошумљавања, као и на коришћење у непољопривредне сврхе. Посебан изазов код управљања и располагања државним пољопривредним земљиштем представља континуирано смањење његове укупне површине услед поступака враћања имовине (реституције), трајне промене намене због урбанизације, односно изградње економских зона претварањем у грађевинско земљиште када долази до преноса права јавне својине Републике Србије на другог носиоца права јавне својине, као и доказивање права својине других лица у судским споровима. На смањење укупне површине државног пољопривредног земљишта, значајно може да утиче и стварање могућности продаје пољопривредног земљишта доношењем подзаконског акта, како је прописано поменутиим законом. Изазови у поступку

управљања и располагања државним пољопривредним земљиштем представљају и поступци комасације пољопривредног земљишта, коришћење ради успостављања права службености, поступак деобе, односно развргнућа имовинске заједнице на земљишту, као и поступци замене земљишта ради укрупњавања.

Према подацима којима располаже Управа за пољопривредно земљиште, а на основу јавне евиденције о непокретностима, укупна површина пољопривредног земљишта у државној својини на дан 23. април 2025. године износи 631.080 хектара, од чега 242.296 хектара (или 38%) чине парцеле изузете од давања у закуп и на коришћење због разлике фактичког стања у односу на уписани начин коришћења, односно неспроведених исправа за парцеле које нису више у јавној својини Републике Србије. Од укупно 388.784 хектара државног пољопривредног земљишта понуђеног за закуп, односно за коришћење, уговорима је дато 267.692 хектара (или 69%), док за 121.092 ха (или 31%) није било заинтересованих лица за закуп, односно за коришћење.

Управа за пољопривредно земљиште је развила Информациони систем о пољопривредном земљишту којим је у потпуности дигитализован поступак давања у закуп и на коришћење државног пољопривредног земљишта. На овај начин заокружен је део области коришћења пољопривредног земљишта, а даљи кораци у унапређењу и развоју овог система су у правцу дигитализације радова и других активности у области заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта прописаних Законом о пољопривредном земљишту (контрола плодности обрадивог пољопривредног земљишта, успостављање јединствене књиге поља и др.).

У циљу очувања расположивог пољопривредног земљишта, стварања предуслова за спречавање процеса депопулације и разарања земљишног простора, израде програма и пројеката заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта, процене угрожености пољопривредног земљишта, процене погодности за уређивање и коришћење пољопривредног земљишта, стварања предуслова за примену научно-технолошких достигнућа у области заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта и израде дугорочне стратегије развоја пољопривредне производње, у складу са укупним економским, социјалним, еколошким и културно-историјским развојем, доноси се пољопривредне основе заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта као плански документи. Сходно наведеном, неопходно је, у складу са Законом о пољопривредном земљишту, приступити изради Програма за израду пољопривредне основе Републике Србије и аутономних покрајина. Садржај овог програма, дефинисан је у члану 10. ставу 2. наведеног члана закона и обухвата: податке о границама подручја за које се доноси пољопривредна основа, изворима и динамици обезбеђивања финансијских средстава, роковима израде пољопривредне основе, прегледу постојеће документације и подлога релевантних за израду основа, као и анализу потенцијала, ограничења и развојне приоритете територије на коју се основа односи. Програм такође треба да обухвати и друга питања од значаја за целисходну и стратешки усмерену израду пољопривредне основе.

Поред тога, од посебног значаја је развој јединственог информационог система за комасацију, предвиђеног Акционим планом за спровођење Програма Владе за период 2024–2027. године, у оквиру приоритетног

циља 2.7 - Стварање предуслова за даљи развој тржишта непокретности. Носилац активности је Републички геодетски завод, док је Министарство предвиђено као партнер у реализацији овог циља.

У наредном стратешком периоду неопходно је реформисати систем директних подстицаја тако да буде усклађен са стварним начином коришћења пољопривредног земљишта, узимајући у обзир разлике између фактичког стања и података о класи и култури⁷ у Регистру непокретности РГЗ. Потребно је развијати инструменте који ће омогућити прецизнију категоризацију подстицаја, укључујући рефакције за дизел гориво и доприносе за ПИО и здравствено осигурање, као и проширење обухвата подршке на трајне травњаке, еко-шеме и друге праксе у складу са правилима Заједничке пољопривредне политике ЕУ. Оваквим приступом систем би постао правичнији, ефикаснији и усклађен са агроекономским и еколошким условима.

2.3.2. ЉУДСКИ РЕСУРСИ

Према резултатима Пописа 2023. године укупан број чланова и стално запослених на пољопривредним газдинствима у Републици Србији износи 1,15 милиона, од чега је 98% ангажовано на породичним газдинствима, а 2% на газдинствима правних лица и предузетника. Старосна структура породичних пољопривредних газдинстава је неповољна – чак 44,7% носилаца газдинстава старије је од 65 година, док је удео младих узраста од 15 до 25 година занемарљив и износи свега 0,9%.

Жене су носиоци 22,8% регистрованих породичних пољопривредних газдинстава и чине 59% укупне породичне радне снаге у пољопривреди. Ипак, њихово учешће међу стално запосленима на газдинствима знатно је мање и износи свега 9,8%.

Ниво квалификација носилаца регистрованих пољопривредних газдинстава и даље је низак. Диплому више школе или факултета из области пољопривреде има свега 1,7%, док је диплому средње пољопривредне школе стекло 3,3%. Већина, чак 54%, ослања се искључиво на практично искуство.

У периоду између два пописа пољопривреде, 2012. и 2023. године, дошло је до смањења броја лица ангажованих у пољопривреди за 20%, као и до пада степена искоришћености њиховог рада, мерено у годишњим радним јединицама (ГРЈ), за 26%.

Низак ниво квалификација носилаца регистрованих пољопривредних газдинстава и неповољна старосна структура ограничавају продуктивност пољопривредне производње, док недовољно укључивање жена у управљање представља препреку за унапређење инклузивности сектора. У циљу подизања знања и вештина носилаца газдинстава, а пре увођења формалног система обавезне обуке, едукације и програма целоживотног учења у пољопривреди, препоручује се успостављање стимулативних мера које би подстакле њихово активно укључивање.

⁷ Наука о земљишту и Републички геодетски завод (РГЗ) разликују осам (8) катастарских култура - категорија коришћења Продуктивног земљишта: 1. Њиве, 2. Вртови, 3. Воћњаци; 4. Виногради; 5. Ливаде; 6. Пашњаци; 8. Шуме; 9. Трстици и Мочваре, 10. Рибањаци а свака од тих катастарских култура се према производним потенцијалима систематизују у по осам (8) катастарских класа од 1 (најбоље) до 8 (најлошије) класе у сваком катастарском срезу. На основу тога од 1994. године се обрачунава и Катастарски приход на који је основица на коју се обрачунава порез који плаћају власници породичних пољопривредних газдинстава.

Једна од могућности јесте додела додатних бодова при конкурсима за субвенције кандидатима који су активно укључени у едукативне програме и обуке. Оваква мера подстакла би континуирано усавршавање и допринела већој ефикасности у управљању газдинствима.

2.3.3. ВОДНИ РЕСУРСИ ЗА ПОТРЕБЕ НАВОДЊАВАЊА

Иако је индекс експлоатације вода у Републици Србији, који мери однос између годишње количине коришћених водних ресурса и њихових обновљивих залиха, према подацима РЗС, релативно низак и износи 3,2% (2018. година), што Србију сврстава у безбедну зону у односу на водни стрес, земља се суочава са значајним изазовима у управљању водним ресурсима. Ови изазови обухватају, између осталог, ефекте климатских промена који директно утичу на њихову доступност, као и проблеме загађења који додатно угрожавају квалитет воде.

Недовољан удео наводњаваног пољопривредног земљишта, узрокован недостатком адекватне инфраструктуре, представља један од главних изазова који ограничава продуктивност у пољопривреди. Према резултатима Пописа из 2023. године, у Републици Србији се наводњава 268.305 хектара земљишта, односно 8,3% КПЗ на 27,2% газдинстава. Доминира површинско наводњавање (42%) и наводњавање кап по кап (41%), док је орошавање мање заступљено (17%). Главни извори воде за наводњавање су подземне воде на газдинству (51%) и површинске воде (25%). У укупним наводњаваним површинама оранице и баште учествују са 72%, воћњаци са 22,9% и виногради са 2,0%. Наводњава се 5,9% површина под житарицама, 25,9% махунарки, 18,2% кромпира, 29,0% шећерне репе, 12,1% уљане репице, 31,3% воћних врста, 29,7% винограда, 1,6% сунцокрета, 48,2% поврћа, бостана и јагода, и свега 0,1% крмних биљака.

Улагања у изградњу и модернизацију система за наводњавање, уз паралелни развој стратегија за оптимално и одрживо коришћење доступних водних ресурса, могу у значајној мери допринети повећању обима пољопривредне производње.

2.3.4. РАСПОЛОЖИВА МЕХАНИЗАЦИЈА

Пољопривредна газдинства у Републици Србији располажу са: 650.850 трактора (168.353 једноосовинских и 482.497 двоосовинских трактора), 56.341 комбајна и 33.820 берача кукуруза. Један трактор просечно обрађује 5 хектара КПЗ и на један трактор просечно долазе 3 условна грла.

Доминантан број двоосовинских трактора је у категорији до 40 kW (47,6%). Застарела механизација, која је доминантно присутна у свим деловима земље ограничава раст продуктивности пољопривредне производње. Највећи број трактора је старији од 20 година (73,8%).

Веома мали број регистрованих пољопривредних газдинстава користи савремену опрему и механизацију - свега 1,3%. Од тога, 1.075 газдинства користе системе за прецизну пољопривреду, 621 системе за прецизно праћење стања усева, а 828 примењује савремене технологије за праћење здравственог стања стоке. Силомикс приколице за сточну храну користи 858 газдинстава, док су аутоматске хранилице за стоку присутне на 2.917 газдинстава. Аутоматски

регулатори температуре и влаге ваздуха у објектима за смештај стоке користе се на 477 газдинстава, а работи за мужу на 75 газдинстава.

У циљу унапређења ефикасности и конкурентности производње, у наредном периоду је потребно интензивирати подршку за инвестиције у набавку савремене пољопривредне механизације, као и у типска техничко-технолошка решења прилагођена величини и потребама различитих категорија пољопривредних газдинстава.

2.3.5. КЛИМАТСКИ ФАКТОРИ

Република Србија је изразито осетљива на климатске промене, што се директно одражава на пољопривреду и њене производне резултате. Промене у температури, падавинама и учесталости екстремних временских појава директно утичу на приносе, квалитет производа и економску стабилност пољопривредника. У поређењу са периодом 1961-1990 године, просечна температура ваздуха је порасла за 1,4°C у периоду 2001-2020. године, и за 1,8°C током деценије 2011-2020. године, која је била најтоплија деценија у историји мерења у Републици Србији. Пораст температуре је највећи током летњих месеци (2,4°C за период 2011-2020. године) и већи је током вегетационе сезоне него у току године у целини (1,9°C у периоду 2011-2020 године). Према UNDP истраживању⁸, просечна температура ће порастати за 2,5-3,1°C у периоду 2041-2060 године у поређењу са периодом 1961-1990. године. Пораст температуре, повећана учесталост и трајање топлотних таласа и екстремних врућина, као и смањење учесталости хладних периода, утичу на пољопривредну производњу, шумске екосистеме, биодиверзитет, као и на људско здравље, а индиректно и на друге секторе. Процене показују да укупна минимална сума материјалних штета изазваних екстремним климатским и временским условима, у периоду 2000-2020. године, износи 6,8 милијарди евра⁹.

Просечна годишња количина падавина у Србији показује нејасне сигнале промена, без значајне стопе промене. Падавине мењају годишњу дистрибуцију у хладнији период године, као и дистрибуцију по интензитету, са тенденцијом ка све екстремнијим падавинама и смањењем умерених падавина. Акумулиране количине у екстремним падавинским догађајима су више него дуплиране у периоду 2011-2020. године у поређењу са 1961-1990. године.

Истраживања коришћењем стандардизованог индекса падавина и евапотранспирације (SPEI) показала су да су до 90-их година прошлог века идентификована само два екстремна сушна догађаја - 1963. и 1983. године, при чему су суше биле локализоване и ограничене на поједине делове Војводине. Међутим, ситуација се драстично променила од последње деценије прошлог века, а посебно од почетка овог века. Јаке и екстремне суше обележиле су бројне године, укључујући августе 2000, 2003, 2007, 2011, 2012, 2017, 2022. и 2024. године. Најкритичнији су летњи месеци, посебно јул и август, који су најтоплији у години. У овим месецима суше могу бити нарочито штетне, посебно за касне пољопривредне културе, односно сорте и хибриде (нпр. кукуруз), које током лета пролази кроз кључне фазе вегетације. Актуелна научна истраживања указују да ће у

⁸ Životić, L., & Vuković Vimić, A. (2022). Soil Degradation and Climate Change in Serbia. United Nations Development Programme (UNDP). <https://www.undp.org/serbia/publications/soil-degradation-and-climate-change-serbia>

⁹ Министарство заштите животне средине Републике Србије. (2023). *Програм прилагођавања на измењене климатске услове за период од 2023 до 2030*. Београд: МЗЖС.

ширем региону Југоисточне Европе летње температуре наставити да расту услед климатских промена, док ће падавине бити све ређе. Ове промене значајно повећавају вероватноћу учесталијих и интензивнијих суша на нашем подручју, што наглашава потребу за хитном применом мера адаптације и одрживог управљања ресурсима у пољопривреди.

Природне непогоде, а посебно недостатак падавина у периодима када су неопходне за развој биљака и недостатак падавина у комбинацији са високим температурама имају значајан утицај на ратарску и повртарску производњу, често узрокујући смањење приноса и погоршање квалитета производа. Поред недостатка падавина и високих температура, ризик од појаве мраза у вегетацији је ограничавајући фактор у воћарској производњи. Поред тога, током периода зимског мировања воћака, забележен је недостатак укупне суме ниских температура којима воћне врсте требају бити изложене. Ефекти оваквих догађаја нису ограничени само на текућу годину, већ се често одражавају на принос и квалитет плодова у наредним годинама, додатно угрожавајући стабилност производње. Екстремно високе температуре изазивају топлотни стрес код домаћих животиња, што утиче на њихово здравље и продуктивност. Климатске промене такође подстичу ширење нових штеточина, болести и корова који потичу из различитих делова света, што додатно угрожава пољопривредну производњу и захтева прилагођавање мера заштите. У протеклих десет година, на подручју Србије је забележено присуство чак 10 нових врста биљних ваши, што представља значајан изазов за пољопривредну производњу. Посебан проблем су корови, који се захваљујући својој изузетној прилагодљивости на промене у агроеколошким условима много брже адаптирају у односу на гајене биљке. Ова особина им омогућава да преживе и напредују чак и у условима неповољних климатских промена. Негативни ефекти на биљну и сточарску производњу имаће директан утицај и на прехранбену индустрију и изазиваће нарушавање ланца снабдевања сировинама, што може довести до економске нестабилности и социјалне несигурности кроз угрожавање руралних заједница и шире друштвене структуре.

Утицаји климатских промена на пољопривреду, груписани по категоријама опасности и са назначеним последицама на пољопривредну производњу су приказани у Табели 3.

Табела 3. Утицаји климатских промена на пољопривреду

Група климатских опасности	Утицаји	Последице
Високе температуре	Поремећај фенолошког развоја биљака, убрзавање фенофаза и раније сазревање; Ранији почетак вегетације и повећан ризик од појаве мраза током вегетативног развоја; Биљке и животиње под већим температурним стресом током топлијег дела године; Оштећења на плодовима као последица екстремно високих температура; Смањење квалитета земљишта као последица нарушавања услова неопходних за његово очување.	Повећана променљивост у квалитету и квантитету приноса у различитим годинама; Смањење квалитета и квантитета приноса; Повећана потражња за водом; Смањење квалитета земљишта; Оштећења пољопривредне инфраструктуре.
Вишак воде/влаге	Превлаживање земљишта ствара неповољне услове за клијање и развој корена; У време цветања и опрашивања могу смањити оплодњу, а тиме и принос; Смањење квалитета земљишта услед ерозије; Погодује развоју биљних болести; Поплаве могу у потпуности уништити приносе ратарских култура, изазвати помор животиња и оштетити пољопривредну инфраструктуру и материјална средства за обављање пољопривредне производње.	
Недостатак воде/влаге	Биљке у стању водног стреса; Услед учесталог сезонског недостатка воде или недостатка током вегетације значајно смањење просечне производње у дужем периоду; Смањење квалитета земљишта услед недовољно влаге и ерозије ветром.	
Олује	Физичка оштећења на биљкама и плодовима; Могуће оштећење пољопривредне инфраструктуре и материјалних средства за обављање пољопривредне производње.	

Извор: Министарство заштите животне средине

Ови изазови указују на потребу за унапређењем агротехничких мера, контроли штеточина и корова, као и развојем одрживих стратегија прилагођавања у условима променљиве климе.

2.3.6. ЋУБРИВА

Минерална ђубрива користи 85,8% регистрованих пољопривредних газдинстава на 63,3% КПЗ. Ова ђубрива се најчешће употребљавају код производње кукуруза, јечма, соје и сунцокрета, али и код узгоја воћа, поврћа и цвећа. Стајњак користи већи број пољопривредних газдинстава (69,0%), али на мањим површинама - 21,2% КПЗ. Смањена употреба органских ђубрива произлази из недовољне доступности стајњака, која је директно повезана са опадањем броја грла стоке.

Према подацима РЗС, у периоду од 2014. до 2023. године, производња минералних ђубрива у Републици Србији је значајно смањена, са 710 хиљада тона на 367 хиљада тона. У истом периоду производња азотних ђубрива је смањена 10,3 пута, док је производња комплексних и мешаних ђубрива увећана 1,9 пута.

Смањење производње минералних ђубрива, посебно азотних, као и смањена доступност стајњака, значајно угрожавају продуктивност пољопривредног сектора. Степен самодовољности у снабдевању ђубривима опао је са 53,1% у 2014. на 34,1% у 2023. години, што је, пре свега, последица престанка рада ХИП-Азотаре у Панчеву, која је производила азотна, комплексна и мешана минерална ђубрива са садржајем азота. Последично, од 2019. године нагло се смањила домаћа производње ових врста ђубрива и значајно се повећао увоз. Дефицит у трговини минералним ђубривима порастао је са 97,9 милиона евра у 2014. на 130 милиона евра у 2023. години. Република Србија у значајној мери зависи од увоза минералних ђубрива из Руске Федерације: у 2023. години из ове земље увезено је чак 76% урее и 84% NPK ђубрива.

Последњих година цене ђубрива на светском тржишту бележе нагли раст, подстакнут геополитичким дешавањима и поремећајима у сектору енергената. Република Србија треба да уложи максималне напоре у правцу повећања домаће производње минералних ђубрива, кроз стратешке инвестиције и подстицање развоја производних капацитета.

2.3.7. СРЕДСТВА ЗА ЗАШТИТУ БИЉА

Производња средстава за заштиту биља варирала је у периоду 2014-2023. година, од минималних 3.960 тона у 2014. години до максималних 6.382 тоне у 2020. години, након чега се бележи опадајући тренд, који се наставља до 2023. године.

Степен самодовољности у снабдевању пестицидима - средствима за заштиту биља повећан је са 28,8% у 2014. години на 41,6% у 2023. години, те је трговински дефицит смањен са 68,6 милиона евра у 2014. години на 63,5 милиона евра у 2023. години, док је покривеност увоза извозом увећана са 15% на 37,5%.

Осим унапређења ефикасности рада Прогнозно-извештајне службе заштите биља, која континуирано прати стање на терену и пружа стручну подршку пољопривредним произвођачима при доношењу одлука о примени средстава за заштиту биља, неопходно је обезбедити њихову правилну и безбедну употребу. У складу са тим МПШВ, Управа за заштиту биља је започела са организовањем обука професионалних корисника средстава за заштиту биља. Након завршене обуке и положеног испита, пољопривредни произвођачи ће добити сертификат професионалног корисника, који ће бити неопходан услов за куповину средстава за заштиту биља. Овим кораком успоставља се ефикасан механизам за спречавање неадекватне и неовлашћене примене средстава за заштиту биља, доприноси се безбедној и одговорној производњи хране, заштити здравља људи и животиња, као и очувању животне средине.

Успостављањем система издавања сертификата који ће бити услов за куповину средстава за заштиту биља, формираће се база података о промету средстава за заштиту биља, односно активних супстанци, чиме ће се успоставити систем за прикупљање података о потрошњи средстава за заштиту биља у складу са Уредбом (ЕУ) бр. 1185/2009 која се односи на статистику у области средстава за заштиту биља.

Такође, МПШВ - Управа за заштиту биља, у складу са Законом о средствима за заштиту биља, започело је обављање послова периодичних прегледа уређаја за примену средстава за заштиту биља. Контролне станице које ће обављати ове послове (33) опремљене су са најновијом технологијом за контролу уређаја и распоређене су на целој територији Републике Србије. Послове контроле уређаја за примену средстава за заштиту биља врше обучена стручна лица из области пољопривредне технике.

2.3.8. СЕМЕ И САДНИ МАТЕРИЈАЛ

Анализе спроведене у овом поглављу настале су на основу годишњих извештаја о атестираним количинама семена и садног материјала у сезонама од 2015/2016. до 2023/2024. године из базе података коју води „ПСС Сомбор” д.о.о, Сомбор у склопу сертификације семена и садног материјала на територији Републике Србије. Изнети подаци и калкулације односе се искључиво на количине семена и садног материјала које су прошле поступак атестирања (сертификације)¹⁰.

¹⁰ Ови подаци не одражавају стварне, односно реализоване количине које су коришћене, продате или дистрибуиране током наведеног периода. Први пут подаци су у публикацији „ПСС Сомбор” објављени за количине увезеног семена у Републици Србији у сезони 2015/16. година

2.3.8.1. Кукуруз

У периоду од 2015. до 2023. године, укупне атестиране количине хибрида кукуруза умањене су за 25,2%, са 25.948 тона на 19.399 тона. Удео домаћих хибрида у укупним количинама је смањен, са 67,8% на 44,8%, док је вредност увоза семена кукуруза порасла са 17,4 милиона евра на 62,1 милион евра. Последишно, вредност оствареног суфицита у размени семена кукуруза је смањена, са 31,4 милиона евра у 2014. години на 16,1 милиона евра у 2023. години.

Укупно учешће два домаћа института - Института за ратарство и повртарство Нови Сад „Институт од националног значаја за Републику Србију” и Института за кукуруз „Земун поље” у сертифицикованим количинама хибрида кукуруза је више него двоструко умањено у посматраном периоду, са 23,6% на 11,1%.

У сезони 2023/24. године, три компаније - две регионалне и једна мултинационална - преузеле су примат на овом тржишту, остваривши заједнички удео од 47%. Ова промена представља значајан заокрет у односу на сезону 2015/16. године, када су тржиштем доминирале једна регионална компанија и два домаћа института, који су заједно имали више од 50% тржишног удела. Промена у тржишној структури сведочи о растућој конкуренцији и убрзаним променама у сектору. Истовремено, може бити показатељ еволуције тржишних преференција, али и сигнал домаћим институтима да је неопходно прилагођавање новим условима у циљу повратка међу водеће актере.

2.3.8.2. Пшеница

На основу података МПШВ (биланси) у сезони 2015/16. године утрошено је 177.000 тона семена пшенице, а у сезони 2023/24. године - 205.000 тона. На основу укупно расположивих количина декларисаног семена пшенице од 87.340 тона, односно 67.389 тона, може се оквирно претпоставити да је удео декларисаног семена пшенице у укупно утрошеном семену значајно опао, са 49,3% у сезони 2015/16. године на 32,9% у сезони 2023/24. године. Овај тренд изазива забринутост јер употреба несертифициваног семена има негативан утицај на квалитет, висину приноса, производне трошкове и укупну стабилност домаће производње.

Имајући у виду значај квалитетног репродукционог материјала за принос и стабилност производње, потребно је наставити са подстицајима за набавку декларисаног семена пшенице, као и интензивирати едукацију пољопривредних произвођача о користима употребе атестираног семена у производњи.

2.3.8.3. Семе осталих култура

У структури атестираних количина семена хибрида и сорти сунцокрета у сезони 2023/24. године доминирају увозна семена, са уделом од 85,3%. Учешће Института за ратарство и повртарство, смањено је са 5,3% у сезони 2015/16. године на 3,3% у 2023/24. године.

У производној сезони 2023/24. године скоро целокупне количине семена уљане репице потицале су из увоза. Учешће Института за ратарство и повртарство у атестираним количинама семена уљане репице опало је са 11,8% на 1,9% у периоду 2015/16–2023/24. година.

Целокупна количина атестираних семена шећерне репе, црног лука и грашка, као и нешто мање од половине семена кромпира потиче из увоза.

Домаћа семена су доминантно заступљена у производњи соје, јечма, овса и тритикалеа. Учешће Института за ратарство и повртарство у атестираним количинама ових култура у производној 2023/24. години износило је - 42,5% у атестираним количинама семена соје, 3,4% јечма, 10,6% тритикалеа и 8,8% овса.

Велика зависност од увоза семена указује на потребу за стратешким унапређењем сектора семенарства у Републици Србији, што укључује подршку домаћим институтима путем повећања улагања у истраживања и развој, промоцију висококвалитетних домаћих сорти и јачање подршке за употребу домаћег сертификованог семена.

2.3.8.4. Садни материјал

У сезони 2015/16. године, декларисана је производња 44.587.019 садница (укључујући збирне и појединачне декларације), а у сезони 2023/24. година 39.738.843 садница. Ово представља смањење од приближно 4,8 милиона садница у периоду од девет година.

У посматраном периоду код појединих врста је дошло до повећања, а код неких до смањења обима производње, што је узроковано различитом потражњом како на домаћем, а нарочито на страним тржиштима. Такође, један од узрока смањења је старост матичних засада чији је рок за коришћење истекао, па једна од мера треба да буде обнављање матичних засада.

Табела 4. Атестиране количине одређеног садног материјала

Билна врста	Количина 2015/16 (ком.)	Количина 2023/24 (ком.)	Раст/пад %	% сертификованог материјала 2015/2016	% сертификованог материјала 2023/2024	Раст/пад %
Воћне саднице						
Малина	3.200.000	2.200.000	69	4%	21%	525
Јабука	5.535.000	11.750.000	212	76%	83%	109
Вишња	1.800.000	1.160.000	64	31%	35%	113
Трешња	801.000	680.000	85	66%	57%	86
Шљива	1.600.000	1.500.000	94	23%	14%	61
Крушка	1.240.000	2.300.000	185	60%	58%	97

Кајсија	390.000	270.000	69	23%	14%	61
Бресква + Нектарина	325.000	210.000	65	30%	39%	130
Боровница	34.000	209.000	615	3%	0%	0
Дуња	250.000	266.000	106	68%	57%	84
Купина	68.000	215.000	316	0%	4%	0
Леска	480.000	2.200.000	458	6%	1%	17
Орах	198.000	226.000	114	0%	0%	0
Јагода	1.070.000	305.000	29	17%	2%	12
Лозни калем						
Винова лоза	8.620.000	9.400.000	109	51%	67%	/
Воћне и лозне подлоге						
Дуња +Крушка	3.200.000	2.190.000	68	67%	62%	93
Јабука	10.200.000	10.000.000	98	73%	84%	115
Леска	7.000	270.000	3857	0%	0%	0
Трешња + Магрива + Вишња)	5.100.000	1.860.000	36	47%	63%	134
Шљива + Кајсија + Бресква + Нектарина	3.800.000	2.400.000	63	42%	70%	167
Орах	180.000	150.000	83	0%	0%	0
Винова лоза	8.500.000	16.700.000	196	80%	65%	81
Калем пупољци и виоке						
Јабука	6.190.000	2.730.000	44	84%	84%	100
Вишња	860.000	580.000	67	81%	60%	74

Трешња	2.020.000	1.080.000	53	86%	93%	108
Шљива	4.190.000	3.700.000	88	30%	27%	90
Крушка	2.960.000	1.226.000	41	78%	86%	110
Кајсија	707.000	609.000	86	37%	43%	116
Бресква + Нектарина	741.000	797.000	108	90%	89%	99
Дуња	581.000	190.000	33	91%	72%	79
Леска	220.000	726.000	330	0%	0%	0
Орах	271.000	96.000	35	0%	0%	0
Винова лоза	7.050.000	8.700.000	123	63%	87%	138

Извор: ПСС Сомбор (обрада МПШВ-Управа за заштиту биља)

Смањење количина воћних садница воћака са издатом декларацијом о квалитету, односно употреба некавалитетног и несертификованог садног материјала, као и подизање нових воћњака садницама произведеним из родних засада (јагода, малина, купина, вишња и шљива) негативно утиче на приносе. Дефицит стандардних и сертифицираних садница малине, односно смањење атестираних количина садница са декларацијом од око три пута у посматраном периоду, један је од узрока пада приноса малине са 6 t/ha у 2015. години на 5,2 t/ha у 2023. години. Стога је неопходно унапредити производњу садног материјала и подстицати употребу здравог садног материјала. Од посебне важности је производња здравог садног материјала аутохтоних, регионалних и домаћих сорти винове лозе јер расте тражња како произвођача вина за овим сортама, тако и тражња потрошача вина за винима од домаћих и аутохтоних сорти винове лозе.

2.3.9. ФИНАНСИЈСКИ РЕСУРСИ И ПРИСТУП КРЕДИТИМА

Извори финансирања пољопривредног сектора укључују аграрни буџет, комерцијалне банке, фондове (државне, покрајинске и општинске), међународне и билатералне кредитне линије, као и коришћење међународних и ЕУ програма, укључујући средстава ИПАРД програма.

2.3.9.1. Стране директне инвестиције

Према подацима Народне банке Србије у структури укупних страних директних инвестиција (СДИ) пољопривреда, шумарство и рибарство су у периоду 2014 - 2023. године учествовали са 0,3% до 4,4%.

2.3.9.2. Остале инвестиције

Према подацима РЗС, удео пољопривреде у исплатама за инвестиције у основна средства у 2023. години износио је 1,6% (од чега 89,2% сопствена

средства, а 9,8% позајмљена средства), а удео пољопривреде у инвестицијама у нова основна средства 1,8%.

2.3.9.3. Кредити

Према подацима FAO UN удео пољопривреде, шумарства и рибарства у структури укупних кредита од 2014. до 2023. године износио је 5,6 до 7,2%.

2.3.9.4. Донаторска средства

Процењено учешће сектора, према подацима FAO UN у финансијској помоћи за развој (DFA) у истом периоду кретало се од 0,1 до 4,5%.

2.3.9.5. Буџет за пољопривреду

Државна подршка пољопривреди и руралним подручјима се највећим делом спроводи кроз буџет. Сваке године Влада одређује укупан износ средстава, као и врсте и максималне износе појединих подстицаја, у складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју и законом којим се прописује буџет Републике Србије.

Укупан износ буџетских средстава намењених пољопривреди и руралном развоју често је био не само креиран, већ и алоциран под утицајем различитих интересних групација и актуелних економских околности, док је у мањој мери одражавао стратешки утврђене приоритете сектора. Уместо да се средства планирају и распоређују на основу дугорочних потреба пољопривреде и руралних подручја, њихова расподела отежана је ограниченим административним капацитетима и променама институционалне структуре, као и неретко недовољним финансијским средствима.

У периоду од 2014. године до 2024. године износ укупних опредељених средстава за пољопривреду и рурални развој бележи константан раст посматрано у апсолутним износима на годишњем нивоу. Раст је нарочито изражен у 2023. години, када је аграрни буџет имао и највећи удео у укупним буџетским средствима Републике Србије (7,01%) (Табела 5). У односу на период писања претходне стратегије удео аграрног буџета у укупном буџету Републике Србије је значајно повећан и у седам од десет година износио је више од Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју прописаних 5%.

Табела 5. Аграрни буџет

Категорија	БУЏЕТ МПШВ*		Индекс раста (100=претх.година)
	Буџет МПШВ (РСД)	% од националног	
2014.	39.358.511.000	5,18%	88,05
2015.	41.433.438.000	5,42%	105,27
2016.	40.465.692.000	4,88%	97,66
2017.	43.787.556.000	4,78%	108,21

2018.	44.109.239.000	4,46%	100,73
2019.	54.614.663.000	5,00%	123,82
2020.	56.067.890.000	5,14%	102,66
2021.	60.271.291.000	4,71%	107,50
2022.	78.571.509.000	5,27%	130,36
2023.	114.376.688.000	7,01%	145,57
2024.	125.717.211.000	6,74%	109,92

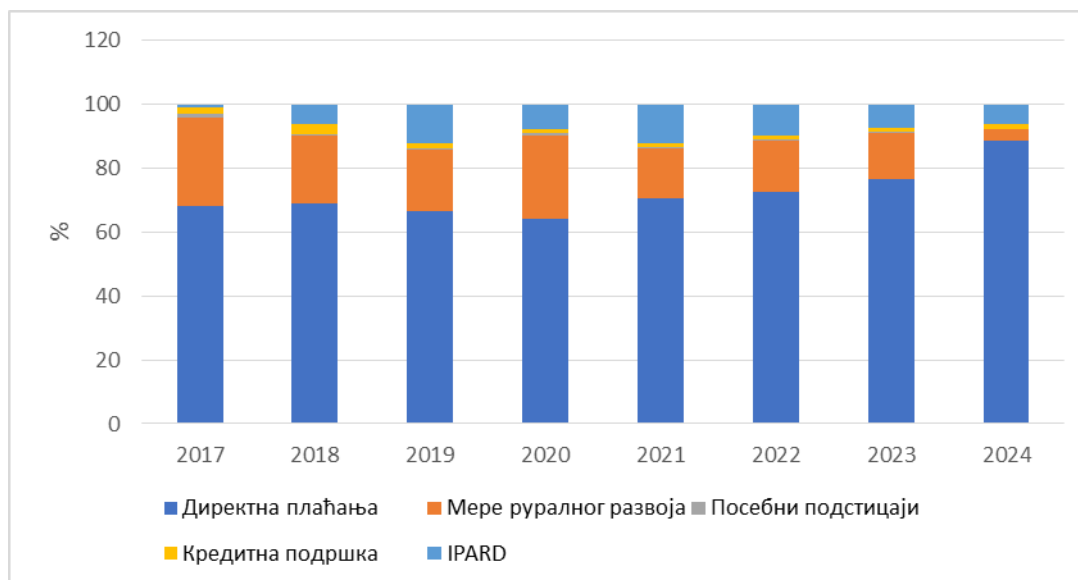
* МПШВ и правни наследници МПШВ

Извор: МПШВ

Подстицаји у пољопривреди и руралном развоју подељени су у пет категорија: директна плаћања, мере руралног развоја, посебни подстицаји, кредитна подршка и ИПАРД подстицаји. Категорија директних плаћања доминира током читавог периода, чинећи највећи удео у укупним подстицајима, са тенденцијом раста од 68% у 2017. години до 88,5% у 2024. години (графикон 4). Удео мера руралног развоја је релативно висок у неким годинама, попут 2017. и 2020. године (27% и 26%), али опада до 3,6% у 2024. години. Посебни подстицаји¹¹ чине најмањи део укупних подстицаја, са највећим учешћем од око 0,9% у 2017. години, које затим опада на свега 0,2% у 2024. години. Кредитна подршка има релативно стабилан, али низак удео, који се креће између 1% и 3%, што указује на ограничен обим коришћења субвенционисаних кредита као инструмента за финансијску подршку. Удео ИПАРД подстицаја који представљају кључни механизам подршке ЕУ намењен јачању конкурентности производње и прераде хране, диверзификацији пољопривредних газдинстава и развоју заједнице и друштвеног капитала, значајно варира, са минимумом од 0,9% у 2017. години и максимумом од око 12,0% у 2019. и 2021. години.

¹¹ Посебни подстицаји обухватају: подстицаје за маркетинг-информационе системе у пољопривреди подстицаје за успостављање, развој и функционисање система рачуноводствених података на пољопривредним газдинствима; подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству; подстицаје за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју; подстицаје за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију.

Графикон 4. Расподела подстицаја по категоријама, 2017-2024. година (%)

Извор: МПШВ

Подаци о реализацији буџета по мерама воде се по различитим методологијама и критеријумима, што отежава упоређивање са европским стандардима и концептима. Према плану ЗПП за 27 држава чланица у периоду 2023-2027. године, расподела средстава организована је у три главне категорије: директна плаћања (72%), мере руралног развоја (25%) и секторске мере (3%). Ови проценти су оквирни и могу варирати од државе до државе, јер свака чланица распоређује средства према својим националним потребама (уз одобрење Европске комисије). У поређењу са овом структуром, реализација буџетских средстава у Републици Србији у периоду 2017-2024. године је имала своја два циклуса, први од 2017. до 2021. године када је структура расподеле била приближнија оној у ЕУ и други од 2021. до 2024. године када се значајно померила у правцу повећања директних плаћања на уштрб средстава намењених руралном развоју (Графикон 4).

С обзиром да је класификација мера у важећем Закону о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју заснована на структури ЗПП 2014-2020. година, неопходно је приступити ревизији регулаторног оквира ради усклађивања са актуелном заједничком пољопривредном политиком ЕУ. На тај начин ће се обезбедити ефикаснија и дугорочно одржива подршка развоју пољопривреде и руралних подручја, у складу са савременим европским приоритетима и стандардима.

2.3.10. ИПАРД ПРОГРАМ

Република Србија као кандидат за чланство у ЕУ користи ИПА подршку са циљем усвајања и спровођења политичких, институционалних, правних, административних, друштвених и економских реформи које су део прогресивног усклађивања са вредностима, правилима, стандардима, политикама, и праксама ЕУ у циљу чланства у ЕУ. ИПАРД програм је компонента ИПА подршке

намењена руралном развоју. Спровођење ИПАРД програма за програмски период 2014-2020. године (ИПАРД II програм) завршено је 31. децембра 2024. године.

ИПАРД III програм за Републику Србију за период 2021 - 2027. године усвојен је Закључком Владе Републике Србије у децембру 2023. године. Опредељена средстава ЕУ за ИПАРД III програм износе 288 милиона евра, док са доприносом корисника и националним доприносом укупна вредност овог програма износи преко 580 милиона евра.

ИПАРД III програм има пет циљева, а то су: повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора, побољшање ефикасности и одрживости производње на пољопривредним газдинствима, што ће омогућити бољи одговор на захтеве друштва за безбедном, одрживом и храном високе нутритивне вредности, стимулисање развоја пословања, раста и запошљавања у руралним подручјима, побољшање положаја пољопривредних произвођача у ланцу вредности и привлачење младих у пољопривреду, допринос ублажавању климатских промена и подстицање одрживог управљања природним ресурсима, унапређење развоја заједнице и друштвеног капитала у руралним подручјима и изградња модерне, ефикасне и транспарентне јавне управе за пољопривреду и рурални развој. Ради остваривања ових циљева, Република Србија се у ИПАРД III програмском периоду определила за спровођење седам мера и то: Мери 1 - „Инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава”, Мери 3 - „Инвестиције у физичку имовину које се тичу прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства”, Мери 4 - „Агро-еколошко-климатску меру и органску производњу”, Мери 5 - „Спровођење локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ”, Мери 6 - „Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру”, Мери 7 - „Диверзификација пољопривредних газдинстава и развој пословања” и Мери 9 – „Техничка помоћ”.

Република Србија опредељена је да у својству земље кандидата користи претприступне фондове како би моментом уласка у ЕУ била спремна за преузимање обавеза које проистичу из чланства у ЕУ.

2.3.11. ШУМЕ И ШУМСКО ЗЕМЉИШТЕ

Шуме пружају вишеструке користи: обезбеђују сировине за обновљиве и еколошки здраве производе и имају важну улогу у економском благостању, биолошкој разноврсности, глобалном кружењу угљеника и водном билансу, битне су за развој еколошких, заштитних, туристичко-рекреационих, здравствених и културних услуга, а такође су и стуб одрживог развоја сваког друштва.

Према резултатима Друге националне инвентуре шума (2023. године), укупна површина шума и шумског земљишта у Републици Србији износи 3.025.471 хектара, односно тренутна шумовитост Републике Србије износи 39,01%. Шумовитост у Републици Србији је изнад светског просека (који износи око 30%) и у границама је Европског просека (око 39%). Шумовитост на нивоу Централне Србије износи 47,98%, док шумовитост на нивоу АП Војводина износи 7,97%.

У односу на власништво, подаци Друге националне инвентуре шума показују промену власничке структуре. Према резултатима Прве националне инвентуре шума (2009. године) доминирале су државне шуме са 53% површине, у

поређењу са 47% приватних шума, док је ситуација данас другачија и приватне шуме покривају површину од 58%, док су државне шуме заступљен са 42%.

Један од разлога такве власничке промене могао би бити завршавање процеса реституције, као и миграција становништва из руралних крајева и напуштање екстензивне пољопривреде. Такође, унапређена је методологија националне инвентуре шума, као и доступност просторних података (квалитетних сателитских снимака, двофазна инвентура, доступност дигиталног катастра и употреба даљинске детекције).

Значајан потенцијал у руралним подручјима представља 1,66 милиона хектара приватних шума, које су највећим делом у руралним крајевима и имају карактеристике малог приватног поседа са неповољним социоекономским карактеристикама. Дефинисањем мера руралног развоја за подршку стварања удружења приватних шумовласника унапредила би се одрживост газдовања малог шумског поседа који чини скоро 58% свих шума у Србији.

Укупна дрвна залиха у шумама Републике Србије према подацима Друге националне инвентуре шума износи 556.971.156 m³, од чега је 50,3% у државним шумама, док је 49,7% у приватним шумама. У односу на запремински прираст који износи 14.329.501 m³ на годишњем нивоу, ситуација је нешто другачија и 54% прираста је у приватним шумама, док је 46% у државним шумама. У односу на податке Прве националне инвентуре шума евидентирано је повећање и запремине, као и запреминског прираста.

Према пореклу, високе састојине заузимају 26% шумске површине, а изданачке састојине су заступљене на 65% површине, док вештачки подигнуте састојине заузимају 7,5% површине под шумама. Према критеријуму мешовитости чисте састојине лишћара заузимају површину од 45%, док мешовите састојине лишћара заузимају 42% површине. Чисте састојине четинара заузимају површину од 7%, мешовите састојине лишћара и четинара 3% и мешовите састојине четинара 0,9%.

Поред повећања површине под шумама и повећања осталих таксационих елемената који укључују запремину и запремински прираст, у односу на податке Прве националне инвентуре шума евидентирано је и повећање количине складиштеног угљеника у шумама Републике Србије, тако да она сада износи око 257.000.000t.

Шумарство данас све више има улогу као важан инструмент ублажавања климатских промена, али и климатске промене стављају пред шумарство важан изазов у смислу дугорочних планова за адаптацију шумских екосистема на појаву климатских промена која се огледају у повећању температура током вегетационог периода и екстремних сушних или екстремно кишовитих периода током целе године или у доба вегетације. Дрво као сировина све више постаје главна замена фосилним горивима и представљаће у будућности важан извор зелене енергије која позитивно делује на смањење емисије гасова стаклене баште у атмосферу, али и ствара енергетску независност земље од увозно зависних фосилних горива. Шумарство игра важну улогу у заштити земљишта од ерозије и заштити изворишта вода, очувању биодиверзитета, али и представља главни извор сировине за дрвну индустрију.

Као неки од изазова у сектору шумарства могу се дефинисати:

- шумарство је поред пољопривреде дефинисано као један од најугроженијих сектора од утицаја климатских промена;
- уситњеност поседа у приватном власништву и велики број власника који нису организовани у поступку газдовања шумама;
- непоуздан и углавном неажуриран катастар шумског земљишта што утиче на разграничење шумског земљишта у односу на земљиште које се користи у друге сврхе, тачне границе између различитих парцела, као и на власништво над парцелама;
- недовољна отвореност шума саобраћајницама на нивоу од 9-12 m/ha, а у шумама сопственика тек 1/3 до 1/2 отворености шума којима газдују јавна предузећа;
- застарела механизација малих и средњих предузећа у шумарству, велико учешће ручног и анималног рада;
- недовољни капацитети предузећа у шумарству за производњу садног материјала.

2.4. ПРОДУКТИВНОСТ ПОЉОПРИВРЕДЕ

Производне перформансе пољопривреде најчешће се изражавају преко парцијалних продуктивности пољопривреде - продуктивности рада и продуктивности земљишта. За свеобухватнију анализу пољопривредних перформанси користи се укупна факторска продуктивност (TFP)¹², која узима у обзир не само улазне ресурсе, већ и ефикасност њихове употребе и технолошки напредак. Раст TFP-а најчешће је резултат увођења нових технологија и иновација, повећања инвестиција у модернизацију и инфраструктуру, побољшања организације рада, као и унапређења знања и квалификација радне снаге.

На основу података из базе FAO UN за период 2006-2022. године, пољопривредни сектор Републике Србије анализиран је применом парцијалних показатеља продуктивности, као и TFP - а. Анализа Malmquist TFP индекса за период 2006-2022. година у Стратегији је кључна јер пружа увид у дугорочне трендове, препознаје праве узроке промена у продуктивности, ублажава утицај краткорочних шокова и омогућава формулисање одрживих мера за будући развој пољопривредног сектора. На основу тога, Стратегија предлаже конкретне политике за подстицај продуктивности, усмерене на улагања у технолошки напредак, модернизацију газдинстава, унапређење образовања у аграру и адаптацију на климатске промене.

2.4.1. Продуктивност рада и земљишта

Процена показатеља парцијалне продуктивности, продуктивности земљишта и рада, указује на значајне разлике између Републике Србије и ЕУ. Иако је продуктивност земљишта у Републици Србији задржала релативну стабилност у периоду од 2006. до 2022. године, значајно је нижа од просека у ЕУ, али је виша у односу на просек у државама Западног Балкана. Пад продуктивности земљишта нарочито је изражен након 2020. године.

¹² TFP индекс већи од 1 указује на раст продуктивности, мањи од 1 на пад продуктивности, док индекс једнак 1 показује да није било промена у продуктивности.

Продуктивност рада у Републици Србији је приближно три пута нижа од просека у ЕУ. Такође, додата вредност по раднику значајно је испод просека ЕУ, али је изнад нивоа забележеног у државама Западног Балкана.

2.4.2. Укупна факторска продуктивност

Република Србија је у анализираном периоду забележила просечан годишњи пад TFP - а од 1,1%, што је у драстично одступање од просечног раста од 0,1% на нивоу Европе (Табела 6). За разлику од држава ЕУ, које су оствариле позитиван раст продуктивности захваљујући технолошком напретку, Република Србија је забележила технолошки пад. Чак и државе Западног Балкана, посматране као целина, оствариле су раст продуктивности, пре свега услед значајног напретка Републике Албаније (Табела 7).

Просечан раст TFP-а у Европи резултат је годишњег раста технолошких промена од 0,4%, који је компензовао пад ефикасности од 0,4% (Табела 7), док је просечан пад TFP-а у Републици Србији последица недовољног технолошког напретка.

Табела 6. Укупна факторска продуктивност, 2006-2022. године

Држава	TFP промена	Држава	TFP промена
Република Албанија	1,034	Република Пољска	1,001
Савезна Република Немачка	1,028	Руска Федерација	1
Краљевина Данска	1,026	Република Белорусија	1
Ирска	1,024	Република Летонија	0,998
Краљевина Холандија	1,023	Република Естонија	0,995
Република Француска	1,02	Република Словенија	0,993
Република Португалија	1,018	Краљевина Шпанија	0,993
Република Финска	1,015	Црна Гора	0,993
Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске	1,013	Република Србија	0,989
Република Литванија	1,012	Босна и Херцеговина	0,988
Швајцарска Конфедерација	1,011	Словачка Република	0,987
Република Северна Македонија	1,007	Украјина	0,987
Република Италија	1,007	Република Хрватска	0,983

Краљевина Норвешка	1,005	Република Чешка	0,978
Република Аустрија	1,004	Република Бугарска	0,975
Република Грчка	1,004	Румунија	0,961
Краљевина Шведска	1,003	Мађарска	0,96
Краљевина Белгија	1,003	ПРОСЕК	1,001

Извор: FAO (обрада МПШВ)

Табела 7. TFP компоненте, по групама земаља

Група	Промена ефикасности	Технолошка промена	TFP промена
Република Србија	1	0,989	0,989
ЕУ	0,996	1,006	1,002
Северна ЕУ	1,002	1,014	1,016
Медитеран	0,998	1,007	1,005
Источна ЕУ	0,989	0,996	0,985
Северна не ЕУ	0,991	1,019	1,01
Западни Балкан	1	1,005	1,005
Источна не ЕУ	1,007	0,989	0,996
ПРОСЕК	0,996	1,004	1,001

Извор: FAO (обрада МПШВ)

2.4.3. Технолошка промена

Пољопривредне политике ЕУ позитивно утичу на технолошке промене, омогућавају брже усвајање иновација захваљујући адекватној подршци пољопривредницима, при чему се овај процес додатно убрзава када се комбинује са финансијским подстицајима. Супротно томе, политике ЕУ нужно не доприносе техничкој ефикасности у пољопривреди. ЗПП с једне стране, често обезбеђује подстицаје за напредне технологије, чиме се повећава продуктивност пољопривреде, али с друге стране, рестриктивни еколошки прописи и трошкови усклађивања са стандардима ЕУ негативно утичу на техничку ефикасност. У прилог томе, говори и чињеница да источноевропске земље које нису чланице ЕУ показују највећи пораст ефикасности, док све групе ЕУ бележе пад техничке ефикасности. За разлику од ЕУ, пољопривреда Република Србије је конзистентно технички ефикасна, односно ефикасно користи расположиве ресурсе (Табела 8). Међутим, технолошка стагнација ставља нашу земљу у неповољнији положај у

односу на земље ЕУ, те превазилажење овог проблема захтева стратешка улагања у пољопривредне технологије и циљане политичке интервенције.

Табела 8. Промена ефикасности

Држава	Промена ефик.	Држава	Промена ефик.
Република Естонија	0,994	Република Србија	1
Република Албанија	1,018	Краљевина Шпанија	1,001
Република Литванија	1,013	Украјина	0,998
Република Белорусија	1,013	Република Хрватска	0,993
Ирска	1,013	Словачка Република	0,983
Република Финска	1,009	Република Грчка	0,993
Република Пољска	1,001	Швајцарска Конфедерација	0,996
Република Летонија	0,997	Уједињено Краљевство Велике Британије и Северне Ирске	0,985
Краљевина Белгија	1	Република Чешка	0,985
Краљевина Данска	1	Краљевина Шведска	0,979
Република Француска	1,001	Краљевина Норвешка	0,979
Савезна Република Немачка	1,024	Република Аустрија	0,975
Република Италија	0,995	Босна и Херцеговина	0,973
Црна Гора	1	Република Бугарска	0,965
Краљевина Холандија	1	Румунија	0,986
Република Северна Македонија	1	Мађарска	0,986
Република Португалија	1,002	Република Словенија	0,986
Руска Федерација	1,014	ПРОСЕК	0,996

Извор: FAO (обрада МПШВ)

2.4.4. Оцена иновативности

У периоду од 2007. до 2022. године, Република Србија била је иновативна само у одређеним година, конкретно у 2009, 2010, 2013, 2014, 2016, 2018. и 2021. години (Табела 9). Овај резултат додатно потврђује претходне аргументе. Пошто је пољопривреда Републике Србије технички ефикасна током целог периода, у годинама када остварује висок степен технолошког напретка, земља, такође, постаје лидер у иновацијама.

Табела 9. Иновативне земље

	Холандија	Црна Гора	Северна Македонија	Република Србија	Краљевина Белгија	Краљевина Данска	Краљевина Шпанија	Украјина
2007.	✓	/	✓	/	/	✓	/	/
2008.	✓	/	✓	/	/	✓	/	/
2009.	✓	✓	/	✓	/	/	/	/
2010.	✓	/	✓	✓	✓	/	✓	✓
2011.	✓	✓	✓	/	/	✓	✓	
2012.	/	/	/	/	/	/	✓	✓
2013.	✓	✓	/	✓	/	/	✓	✓
2014.	/	/	/	✓	✓	/	/	✓
2015.	✓	✓	✓		✓	/	/	/
2016.	✓	✓	/	✓	/	/	/	/
2017.	/	✓	/	/	✓	/	/	/
2018.	/	/	✓	✓	/	/	✓	✓
2019.	✓	/	✓		✓	✓		✓
2020.	✓	✓	/	/	✓	✓	✓	/
2021.	✓	✓	✓	✓				/
2022.	✓	✓	✓	/	/	✓	/	/
Укупно	12	9	9	7	6	6	6	6

Извор: FAO (обрада МПШВ)

Продуктивност пољопривреде Републике Србије заостаје за ЕУ првенствено због ниске стопе технолошког напретка. Република Србија ефикасно користи расположиве ресурсе, али се суочава са изазовима у праћењу темпа усвајања технологија које су карактеристичне за европске земље са напреднијим пољопривредним секторима. Иако висока техничка ефикасност даје снажну основу за потенцијални раст, одсуство побољшања у укупној факторској продуктивности, услед слабих технолошких промена, указује да ће ова ефикасност временом доносити све мање резултата. Решавање наведених изазова није важно само за домаћи успех у пољопривреди, већ је и кључно за усклађивање са европским стандардима и унапређење конкурентности сектора. Политике које промовишу усвајање одговарајућих технологија, подржане адекватним финансирањем и подстицајима, могу позитивно утицати на продуктивност пољопривреде Републике Србије.

Без континуираних улагања у савремене пољопривредне праксе и технологије, јаз у продуктивности пољопривреде између Републике Србије и ЕУ ће се не само одржати, већ и продубити. Да би преокренули овај тренд, треба да имплементирамо пољопривредну политику која подстиче иновације, уз истовремено решавање изазова у управљању ресурсима. Потребно је усмерити се на модернизацију пољопривреде кроз подстицање прецизне пољопривреде, увођење савремене механизације, примену одрживих пракси и јачање отпорности на климатске промене. Таква политика ће донети двоструку добит: повећање продуктивности пољопривреде Републике Србије и допринос остварењу глобалних еколошких циљева.

2.5. ОБИМ И СТРУКТУРА ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Пољопривредна производња у Републици Србији углавном има екстензивни карактер, што је чини веома осетљивом на климатске услове, посебно на периоде суше. Недовољна примена агротехничких мера, мали удео наводњаваних површина у укупним површинама, неискоришћен генетички потенцијал, као и неизбалансирана исхрана стоке, значајно утичу на варијабилност приноса у биљној и сточарској производњи.

2.5.1. Сточарство

Сточарство је забележило највећи пад од свих грана пољопривреде током претходне три деценије транзиција и промена у држави и друштву. Бројно стање стоке у Републици Србији данас се код готово свих врста, налази у релативно константном паду. Иако Република Србија располаже повољним природним условима за развој сточарства, 469 хиљада хектара пашњака и ливада и велики број неискоришћених објеката за смештај и узгој стоке, број условних грла по хектару је у последњих десет година смањен са 0,59 на 0,46, што је значајно испод просека ЕУ од 0,7. У појединим државама чланицама ЕУ овај индикатор је знатно виши: у Краљевини Холандији достиже 3,4, у Краљевини Белгији 2,7, у Краљевини Данској 1,6, у Ирској 1,3, у Савезној Републици Немачкој 1,0, а у Републици Словенији 0,9.

Према резултатима Пописа пољопривреде 2023, у Републици Србији евидентирано је 725.408 говеда, 2.263.705 свиња, 1.702.682 оваца, 149.558 коза и 21.604.693 грла живине.

Узгојем говеда бави се 14,0% пољопривредних газдинстава, која у просеку држе 10,2 грла. Породична газдинства узгајају у просеку 9,4 говеда, газдинства правних лица 464 грла, а газдинства предузетника 56,5 грла. Узгојем музних крава бави се 12,4% газдинстава, са просечних 5,3 грла по газдинству. На породичним газдинствима просек износи 5,1 грло, на газдинствима правних лица 207,0 грла, а на газдинствима предузетника 40,8 грла. Структура газдинстава показује да највећи број њих држи 1–2 музне краве (44,0%) или 3–9 грла (44,2%). Удео газдинстава са 10–19 грла износи 8,2%, са 20–29 грла 1,9%, са 30–49 грла 1,1%, са 50–99 грла 0,4%, док само 0,2% газдинстава држи више од 100 музних крава.

Узгојем свиња бави се 37,9% пољопривредних газдинстава, која у просеку држе 11,8 грла по газдинству. На породичним газдинствима просек износи 8,9 свиња, на газдинствима правних лица 4.359, а на газдинствима предузетника 257,4 свиња. Газдинства најчешће држе 1–2 свиње (42,7%) или 3–9 свиња (37,0%). Удео газдинстава са 10–19 свиња износи 12,4%. Газдинства са 20–49 свиња чине 5,9% укупног броја, док 1,1% газдинстава држи 50–99 свиња. Најмање су заступљена газдинства са 100–199 свиња (0,5%), 200–399 свиња (0,2%) и више од 400 свиња (0,2%).

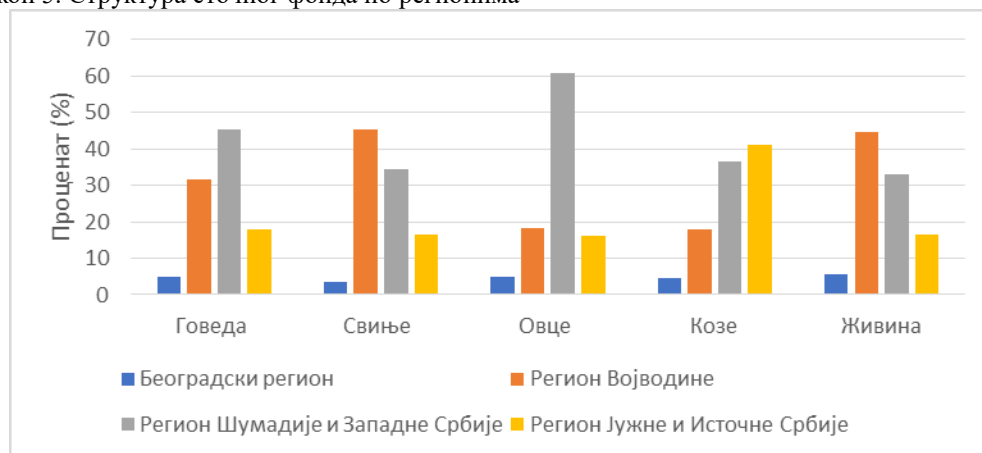
Узгојем бројлера у Републици Србији бави се 4,9% газдинстава, која у просеку држе 497,7 бројлера. На породичним газдинствима просек износи 276,5, на газдинствима правних лица 107.065, а на газдинствима предузетника 8.253 бројлера. Узгојем кокошки носила бави се 34,7% газдинстава, са просечним бројем од 4.242,7 носила по газдинству. На породичним газдинствима просек је 2.378, на газдинствима правних лица 3.252.860, док на газдинствима предузетника износи 1.480.556 носила. Узгојем оваца бави се 18,4% газдинстава, а просечан број грла по газдинству износи 18,2. На породичним газдинствима просек је 18,1 грло, на газдинствима правних лица 106,1, а на газдинствима предузетника 78,8 грла. Структура газдинстава показује да 1–2 овце држи 3,7% газдинстава, 3–9 оваца 43,2%, 9–19 оваца 32,6%, 20–49 оваца 14,2%, 50–99 оваца 4,1%, 100–199 оваца 1,5%, 200–499 оваца 0,6%, док више од 500 оваца има свега 0,1% газдинстава.

Регионална дистрибуција сточног фонда показује да територијална јединица Србија–север учествује са 36,5% у укупном броју говеда, 48,9% свиња, 22,7% оваца, 22,6% коза и 50,3% живине. Истовремено, Србија–југ бележи уделе од 63,5% у укупном броју говеда, 51,1% свиња, 77,3% оваца, 77,4% коза и 49,7% живине. У Београдском региону узгаја се 4,8% укупног броја говеда, 5,6% живине, 3,5% свиња, 4,7% коза и 4,5% оваца (графикон 5). Регион Војводине доминира у узгоју свиња, са уделом од 45,5%, и живине, са 44,8%. Регион Шумадије и Западне Србије има највећи удео у броју оваца (61,0%) и говеда (45,5%). Регион Јужне и Источне Србије посебно се истиче у узгоју коза, са уделом од 41,0%.

Структура сточарске производње у Србији показује висок степен фрагментације и доминацију малих породичних газдинстава са врло малим бројем грла. Просечне величине по газдинству — 10,2 говеда, 11,8 свиња, 18,2 оваца и 276 бројлера — значајно су ниже у односу на европску праксу, што упућује на ограничену продуктивност, ниску економију обима и ограничену могућност

инвестирања. Истовремено, индустријски сектор (правна лица и предузетници) држи несразмерно велике количине живине и свиња, што указује на високу концентрацију производње у малом броју великих система. Регионална структура потврђује постојање јасних производних зона: Војводина доминира у свињарству и живинарству, Шумадија и Западна Србија у говедарству и овчарству, а Јужна и Источна Србија у козарству. Оваква структура производње указује на потребу за регионално диференцираним мерама, као и за политикама које ће омогућити консолидацију производње, јачање породичних фарми и развој средњих газдинстава способних да обезбеде стабилнију и конкурентнију сточарску производњу.

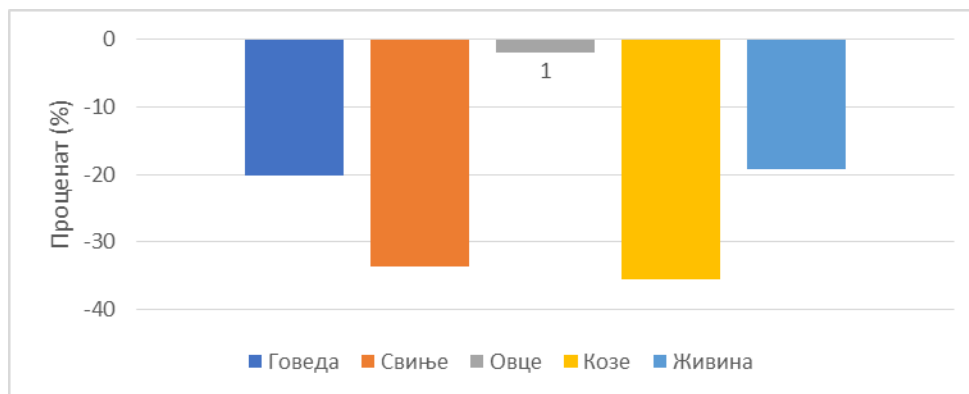
Графикон 5. Структура сточног фонда по регионима

Извор: Попис пољопривреде, 2023. година (обработка МПШВ)

Поређење резултата два последња пописа пољопривреде јасно указује на дубоко изражене негативне трендове у сточарској производњи (графикон 6). У посматраном периоду број музних крава смањен је за 22,1%, говеда за 20,1%, крмача за 28,5%, свиња за 33,6%, оваца за 1,9%, коза за 35,5%, коња за 14,1%, бројлера за 4,8%, кокошки носиља за 11,1%, а укупне живине за 19,1%. Паралелно са падом сточног фонда, драматично је смањен и број газдинстава која држе поједине категорије стоке. Број газдинстава са музним грлима опао је за 59,6%, а сличан тренд је забележен и у другим секторима: газдинства која се баве узгојем говеда смањена су за 59,7%, крмача за 52,4%, коза за 61,4%, бројлера за 50,7%, кокошки носиља за 36,2%, док је број газдинстава која држе живину опао за 46,8%.

Графикон 6. Трендови у броју грла: поређење резултата два пописа (2012. и 2023. године)

Извор: Попис пољопривреде, 2012. и 2023. (обрада МПШВ)

Сви сегменти сточарске производње захтевају улагања у процес реструктурирања газдинстава, као и унапређење генетског потенцијала домаћих животиња и технологије производње. Неопходне су инвестиције у модернизацију сточарске производње, укључујући примену санитарних стандарда, иновативних метода у производњи и припреми сточне хране, као и испуњавање захтева добробити животиња и стандарда квалитета. Имајући у виду да ратарска производња представља базу која омогућава успешну сточарску производњу, као и да су нарушени паритети у неколико последњих деценија између ова два сегмента пољопривредне производње довели до тренутне ситуације која показује дубину кризе у којој се налази наша пољопривреда, треба разрадити модел који има за циљ да integriше ратарску и сточарску производњу и да послужи као темељ за опоравак девастиране сточарске производње. На конкурсима за подстицаје у примарној пољопривредној производњи треба фаворизовати пројекте газдинстава која се баве сточарском производњом и уједно се баве производњом сточне хране у оквиру сопствене ратарске производње. Такође, треба одредити средства за посебан програм кредитирања сточарства и подстицаје за производне системе који комбинују ове две гране пољопривреде.

Унапређење услова за обављање делатности, постизање стандарда безбедности хране и побољшање економских перформанси газдинстава подржаваће се кроз суфинансирање инвестиција у изградњу нових и реконструкцију постојећих објеката за узгој на фармама и у репроцентрима, модернизацију система за мужу, храњење и појење, изградњу складишта за сточну храну и друге пратеће објекте и набавку опреме и механизације.

2.5.1.1. Производња млека

Према подацима РЗС, у Републици Србији је у 2023. години помужено 1.376 милиона *l* млека – 1.344 милиона *l* крављег млека, 11 милиона *l* овчијег млека и 21 милион *l* козјег млека. У структури производње млека доминира кравље млеко са уделом од 97,7%, док овчије и козје млеко учествују са 0,8% односно 1,5% (графикон 7). Нешто више од половине произведеног млека откупи се од стране млекарске индустрије (797 хиљада *t* у 2023. години), док се остатак у највећој мери користи за потрошњу и прераду на газдинству.

Графикон 7. Структура производње млека (%)

Извор: РЗС

Према подацима Института за сточарство, квалитетне приплодне краве сименталаске расе у 2023. години оствариле су просечну производњу млека у стандардној лактацији од 5.092 l са 4,01% млечне масти и 3,21% протеина, односно са приносом од 204,1 kg млечне масти и 163,64 kg протеина. Количина млека по музној крави је у 2023. години у благом порасту (+3,3%) у односу на 2022. годину, чиме се наставља узлазни десетогодишњи тренд, као резултат константног рада на унапређењу генетске основе у популацијама говеда које се користе за производњу млека. У односу на петогодишњи просек, млечност код крава је у 2023. години већа за 5,6%. Насупрот томе, до смањења млечности по грлу дошло је код оваца (0,7%) и код коза (за чак 22%). Током 2023. године производња крављег млека забележила је 5,3% нижи ниво него претходне године.

Овакав производни резултат је у највећој мери последица наставка смањењења броја музних крава (за 34 хиљаде грла у односу на 2022. годину). Количина откупљеног крављег млека од стране млекара на нивоу је од 757 милиона l у 2023. години, што је смањење од 4,2% у односу на претходну годину, односно 10% у односу на петогодишњи просек.

Производња овчијег млека опада (број музних оваца је значајно смањен), што је последица запостављања ове производње, али и резултат незаинтересованости, јер са једне стране је прекинута нит у традицији гајења оваца одливом младих са села, а са друге стране, за успешну овчарску производњу у данашњим условима, потребно је познавање низа биолошких, технолошких, организационих и маркетиншких чинилаца. Истовремено, годинама уназад, акценат у овчарској производњи је на јагњећем месу, док је млеко, као производни циљ - запостављено.

Слично, фокус развоја треба да буде на производњи и преради козијег млека, јер оно има високу нутритивну вредност и растућу потражњу на тржишту. Недостатак модерних прерадних капацитета ограничава могућности за већу производњу и извоз млечних производа. Инвестиције у изградњу и опремање малих млекара значајно би допринеле економској одрживости козарства. Поред тога, потребно је радити на селекцији млечних раса како би се повећао принос млека по грлу.

У наредном стратешком периоду, подршка приходима произвођача ће се наставити, али са модификацијама ради бољег усмеравања ка постављеним циљевима. Премија за млеко, као шема подршке, није прихватљива са аспекта ЕУ,

због чега је током претприступног периода потребно извршити њено прилагођавање правилима и принципима ЗПП. Као облик производне подршке, премија за млеко представља облик ценовне подршке, те као таква, није прихватљива ни са становишта СТО, а због директног утицаја на ниво цене, а самим тим и на тржиште. У том смислу, потребно је спровести модификацију шеме, и то кроз двофазни процес, при чему ће се у првој фази примењивати различити нивои плаћања за испоручено сирово млеко у зависности од квалитета, односно према класама квалитета млека, а у циљу унапређења квалитета млека и достизања ЕУ стандарда, да би се у другој фази премија за млеко трансформисала у плаћање по грлу млечне краве, као прихватљиве шеме са аспекта ЗПП. Трансформација премије за млеко, односно плаћање испорученог млека према класама квалитета, условљена је функционисањем Националне лабораторије за контролу квалитета сировог млека.

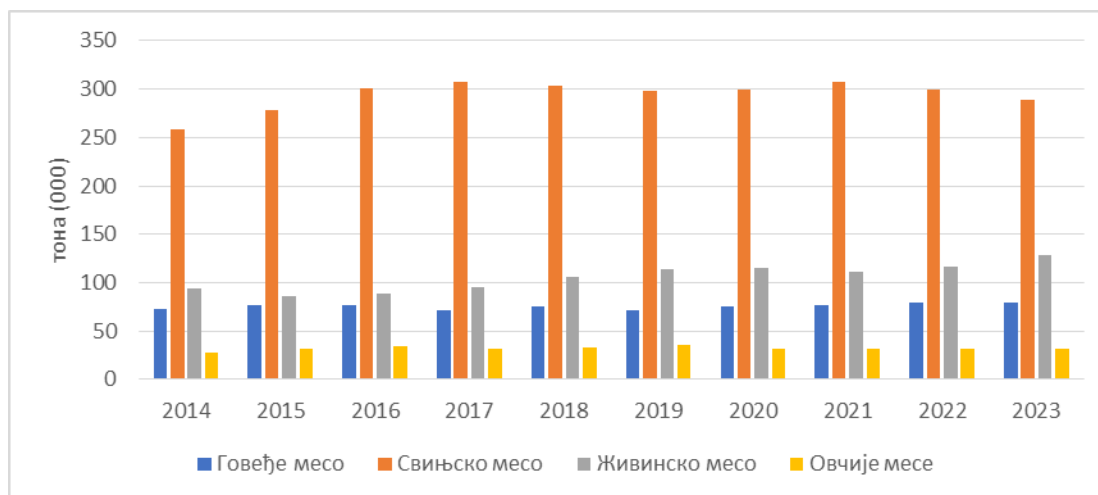
У циљу повећања предвидивости у производњи и унапређења односа између примарних произвођача и прерађивача/откупљивача треба подстицати развој механизма уговарања. На тај начин ће се ојачати везе произвођача и прерађивача/откупљивача кроз изградњу партнерских односа и договарање о свим аспектима производње. Тиме ће прерађивачи/откупљивачи моћи да подстичу своју сировинску базу по питању квалитета и квантитета сировине, а произвођачи ће имати јасније елементе приликом доношења одлуке о врсти производње, као и могућност да кроз уговорни однос заштите своја права, што ће ојачати тржишни ланац и повећати извесност у производњи. Подршка инвестицијама биће обезбеђена и оператерима у индустрији прераде сировог млека. Велике млекаре треба да ојачају тржишну конкурентност и смање увоз млечних производа кроз диверсификацију асортимана, док мале треба да се специјализују за одређене производе, стандардизују производњу и унапреде маркетинг.

Поред мера директних плаћања и мера руралног развоја сектор млека ће бити укључен и у мере подршке јачању прехранбених навика деце и омладине у сектору млека и млечних производа, а које представљају вид мера уређења тржишта.

2.5.1.2. Производња меса

У протеклом десетогодишњем периоду, бруто производња говеђег меса кретала се у распону од 71 хиљаде t до 79 хиљада t (графикон 8). Током 2023. године, бруто домаћа производња говеђег меса повећана је за 1,2% у односу на претходну годину, што представља раст од 4,3% у односу на петогодишњи просек. Производња свињског меса у истом периоду кретала се у распону од 258 хиљада t до 307 хиљада t.

Графикон 8. Бруто производња меса, 2014-2023. године

Извор: РЗС

Производња живинског меса у периоду од 2014. до 2023. године кретала се у распону од 86 хиљада t до рекордних 128 хиљада t, колико је забележено 2023. године. У 2023. години производња живинског меса била је за 10,3% већа у односу на претходну годину и 13,6% изнад петогодишњег просека. Док је у 2013. години у кланицама заклано 55% укупног броја грла, овај удео је током 2023. године достигао чак 99%. Ови подаци указују на јасан тренд: живинско месо све више прелази из мале производње на газдинствима у индустријске комплексе, што говори у прилог модернизацији и индустријализацији овог сектора.

Производња овчијег меса углавном стагнира и креће се у распону од 30 до 31 хиљаду t. У 2023. години, број закланих грла оваца порастао је за 3,5% у односу на претходну годину, достигавши око 1,43 милиона грла, што је на нивоу петогодишњег просека. У поређењу са претходном годином, број закланих грла је већи за 50 хиљада. И даље је присутна тенденција да се највећи број оваца закоље ван кланица (у кланицама се закоље 14,5% укупног броја грла). Ипак, број закланих грла у кланицама бележи константан раст и у 2023. години достигао је ниво који је 20% изнад петогодишњег просека. Ови подаци указују на постепено побољшање у организацији клања, уз растући значај кланица у сектору производње овчијег меса.

Сектор свињарства представља најкритичнији сегмент сточарске производње у којем доминира велики број малих газдинстава ниске продуктивности. Ова газдинства морају бити стимулирана да улажу у објекте и технологију ради повећања обима производње, побољшања економичности и унапређења квалитета производа како би постала конкурентнија. Тренутно се у нашу земљу увози велики број прасади за тов. Стога, треба радити на развоју и интеграцији у кооперације малих и средњих фарми. Фарме би се специјализовале у два правца. Једна група фарми би гајила крмаче и бавила се искључиво производњом квалитетне прасади која би се даље товила на другој групи фарми (које тренутно постоје) и које су специјализоване за овај сегмент производње. На тај начин би дошли до квалитетне прасади за тов која се тренутно увозе. Развој великих фарми свиња треба стимулирати кроз подстицаје, техничку подршку и програме модернизације за гајење крмача и узгој прасад (нуклеус фарме), а на средњим и малим организовати тов свиња.

За развој сектора свињарства, осим расположиве државне подршке, користиће се подршка за суфинансирање инвестиција преко ИПАРД програма, намењена оптимизацији трошкова, проширењу производње, испуњавању еколошких стандарда, смањењу климатског утицаја и производњи зелене енергије. У циљу спречавања ризика од заразних болести попут афричке куге свиња, биће обезбеђена подршка за унапређење одговарајућих биосигурносних мера од стране произвођача.

У наредном стратешком периоду потребно је трансформисати газдинства малих и средњих узгајивача говеда у одржива газдинства за производњу млека и меса, са преко 20 музних или 50 товних крава, побољшаном продуктивношћу и усклађеношћу са прописаним стандардима. Кључне тачке у реструктурирању говедарске производње треба да буду унапређење исхране млечних крава и примењене технологије производње млека, повећање продуктивности крава, унапређење генетског потенцијала крава и јуница, осигурање услова хигијене млека, побољшање квалитета трупова говеда намењених производњи меса, као и унапређење ефикасности управљања претежно сточарским газдинством.

Процес генетског унапређења популација говеда треба подићи на виши ниво како би се повећали капацитети и економска ефикасност производње млека и меса. Досадашње мере нису дале адекватне резултате те је потребно редефинисање одгајивачких програма у говедарству и начина за њихово спровођење.

Због опадајућих трендова и тржишних дисбаланса, учесници у сектору живинарства имају потребу за додатном приходном и инвестиционом подршком како би испунили стандарде добробити животиња и модернизовали производњу. У циљу увођења минималних стандарда квалитета у области безбедног уклањања и обраде јаја класе Б, биће подржана изградња капацитета за прераду јаја у прашкасте производе. Овај капацитет такође ће се користити као део интервенција у случају поремећаја на тржишту и као извор сировина за прехранбену индустрију.

Потребно је и донети нове тржишне стандарде за месо живине, јаја за лежење који ће заменити постојеће правилнике о квалитету. Инвестиције у успостављање производног ланца за бројлере, подстицање малих одрживих објеката/погона са алтернативним приступом, и континуирано одржавање система мониторинга за авијарну инфлуенцу, Њукасл, салмонелу и друге болести, као и синдромичног надзора значајне у погледу извоза на европско тржиште, представљају важне кораке у побољшању стања у живинарском сектору.

Овчарство је једна од ретких грана српског сточарства која није забележила пад у претходном периоду, што је углавном резултат подстицајних мера и субвенција које држава пружа узгајивачима оваца. Ипак, за одрживи развој овог сектора неопходно је наставити са улагањима, посебно у инфраструктуру за прераду меса. Поред инфраструктурних улагања, важно је радити и на едукацији сточара о савременим методама гајења оваца. Побољшање генетског потенцијала кроз селекцију и коришћење квалитетних приплодних грла могло би значајно да повећа продуктивност стада. Увођење иновација у систему исхране и здравствене

заштите оваца може да допринесе већој продуктивности и смањењу губитака у узгоју.

Српско козарство се налази у великој кризи, са малим бројем грла и недовољним улагањима у развој овог сектора. Један од главних разлога за ово стање јесте забрана гајења коза у другој половини 20. века, што је довело до губитка традиције и смањења популације. Данас се број коза постепено повећава, али је и даље далеко испод потенцијала који Република Србија има у овој грани сточарства. Улагање у иновације, попут модерних система исхране и здравствене заштите коза, може побољшати продуктивност и одрживост сектора. Важно је и задржати аутохтоне расе коза, јер оне представљају вредан део локалног биодиверзитета. Очување и промоција аутохтоних раса, попут балканске козе, могу допринети развоју одрживог сточарства у руралним подручјима.

Важно је у будућем периоду предузети мере за добијање статуса земље - газдинстава слободних од заразних болести оваца и коза као што је куга малих преживара, богиње оваца и коза, као и статус „слободних од туберкулозе и бруцелозе”, јер је Србија вишедеценијски без појаве ових болести на својој територији.

2.5.1.3. Добробит животиња на фармама

Будући да у Републици Србији није присутно извештавање о стању добробити фармских животиња, за анализу стања по врстама и категоријама фармских животиња, послужиле су анализе истраживача Института за сточарство. Стање добробити фармских животиња у Републици Србији одликују велике разлике, са значајним изазовима у већини сектора. Постоји хитна потреба за побољшањем инфраструктуре, едукацијом и контролом, како би се омогућило побољшање услова за добробит гајених животиња. Најугроженијим са становишта добробити могу се сматрати товне свиње и коке носиле на већим фармама, посебно због интензитета производње и њених специфичности, као и физиолошких одлика ових производних типова (немогућност кретања, већа осетљивост на високе температуре итд).

На фармама свиња у Републици Србији стање је релативно лоше, пре свега због застарелих објеката, лоше хигијене и неадекватних услова држања. Проблем је и недостатак простора, као и употреба традиционалних, али нехуманих метода кастрације и сечења репова. Најзначајнији ризици су висок ниво стреса, ризик од болести услед лоше хигијене и пренасељености, појава канибализма и других бихејвиоралних поремећаја.

Коке носиле се углавном држе у системима који не задовољавају прописане стандарде, са пренасељеним кавезима и ограниченим приступом светлу и свежем ваздуху. Упркос захтевима Правилника из 2020. године прелазак на обогаћене кавезе се и даље пролонгира и није спроведен у целини. Примера ради, у ЕУ се увелико разматра идеја о потпуно слободним системима и забрани гајења у кавезима до 2027. године. Стање са бројлерима нешто је повољније, са главним ризицима као што су пренасељеност, проблеми са екстремитетима због брзог раста и ограниченог простора, неадекватна хигијена и лоши микроклиматски услови.

На одређеном броју фарми млечних крава постоје значајни проблеми везани за застарелу инфраструктуру, која не пружа оптималне услове за животиње.

Често се уочавају проблеми везани за микроклиматске услове (температура и влажност ваздуха), вентилацију, осветљење, недостатак простора и неадекватан комфором и хигијену. Слобода кретања такође је фактор ризика будући да у гајењу млечних крава преовлађује везани систем држања, углавном без испуста. Све наведено последично се одражава на већу учесталост болести, посебно вимена и локомоторног система. Едукација радника није на задовољавајућем нивоу, што додатно доприноси лошијим условима.

Фарме товних јунади у Републици Србији су, у целини, у бољем стању у поређењу са другим врстама фарми. Стандарди добробити се више примењују, са фокусом на адекватан простор и исхрану. Међутим, још увек постоје изазови у погледу контроле болести и приступа свежеј води. Најзначајнији ризици у овој категорији односе се на стрес и повреде услед неадекватног транспорта.

Овце и козе у Републици Србији углавном се гаје у традиционалним системима који омогућавају натурално гајење, са приступом пашњацима. Иако су уопштено у бољем положају од неких других врста, услови за смештај током зимских месеци могу бити лоши, а недостаје и адекватна ветеринарска нега. Као најзначајнији ризици могу се издвојити недовољна заштита од екстремних временских услова, ограничен приступ ветеринарској нези и контрола болести и недостатак систематске бриге о исхрани.

2.5.1.4. Пчеларство

У 2023. години регистровано је 1.261.323 кошница пчела. У територијалној јединици Србија – север регистровано је 307.181 кошница (или 24,4% од укупног броја), а у Србија – југ 954.142 (75,6%). Југ доминира у броју кошница захваљујући великим производним регионима као што су Шумадија, Западна Србија и Браничево. Север је посебно значајан због великог броја кошница у општинама као што су Зрењанин и Вршац. Има концентрисану производњу у неколико кључних области (Јужнобанатска и Средњебанатска), док је у производњу на Југу укључен велики број општина. Највише кошница у Републици Србији налази се у општинама Зајечар, Пожаревац и Ужице. У 2023. години произведено је 11,3 хиљаде *t* меда, односно за 19,4% више од петогодишњег просека.

Према подацима Управе за ветерину укупан број одобрених објеката за обраду и прераду меда је 83. Од наведених објеката за извоз је регистрован 31 објекат (20 за извоз у ЕУ). Број регистрованих објеката за пуњење и паковање меда у домаћинству је 2826 (од октобра 2019. према новом Правилнику о регистрацији) као и 303 одобрена домаћинства за прераду меда у домаћинству.

Сматра се да је економски ефекат медоносних пчела кроз полинацију већи неколико десетина пута у односу на производе који се добијају од пчела. Процењена економска добит од медоносне пчеле у ЕУ износи 22 милијарде еура на годишњем нивоу. Ова улога опрашивача значајно повећава квалитет и квантитет пољопривредних производа, чиме доприноси економији и прехранбеној сигурности. Поред економских користи, полинација коју врше медоносне пчеле доприноси и одржавању биодиверзитета и стабилности екосистема.

Циљеви у пчеларству у наредном периоду треба да буду реално повећање броја пчелињих заједница и приноса, што ће омогућити раст производње

меда у односу на претходни период, уз истовремено суочавање са појачаним ризицима климатских промена.

Приоритетне потребе су:

- трансфер знања пчеларима и пчеларским организацијама ради бољег пословања и суочавања са изазовима, уз посебну подршку младим пчеларима;
- сузбијање штеточина и болести код пчела (попут паразита *Varroa destructor* и других повезаних са климатским променама);
- подстицање селидбеног пчеларства;
- анализа квалитета пчелињих производа ради повећања њихове тржишне вредности;
- компензација губитака пчела који премашују биолошки прихватљив проценат, кроз финансирање набавке нових ројева или пчелињих кошница;
- реализација специфичних истраживачких пројеката усмерених на побољшање квалитета меда и других производа, као и праћење тржишта.

Подстицаји за кошнице пчела, према националном законодавству, представљају облик директних плаћања, која доприносе унапређењу производње производа пчеларства, повећању броја кошница, као и повећању пласмана меда на домаће и инострано тржиште.

Ова шема подршке, према свом карактеру и начину имплементације, није у складу са политиком подршке у оквиру ЗПП, што захтева њену трансформацију и прилагођавање одговарајућим мерама европске политике у области заједничке организације тржишта. Сходно томе, ова мера треба да се трансформише у групу мера, које ће бити саставни део програма за пчеларство, а који ће нудити могућност примене различитих облика подршке у сектору пчеларства.

У циљу проширења производње и укључивања нових субјеката, треба подржати инвестиције газдинстава која желе да унапреде обим производње, кроз суфинансирање инвестиционих планова. Посебно повећано финансирање треба предвидети за почетак бављења пчеларством код младих пчелара.

Ради побољшања маркетинга меда, треба подржавати инвестиције у модернизацију дораде, паковања и дистрибуције производа. Активности за побољшање и проширење пчелиње паше на аутентичне биљне врсте карактеристичне за поједине регионе, као и на вишегодишње насаде медоносне флоре је од посебне важности.

2.5.1.5. Аквакултура

Површина шаранских рибњака у експлоатацији у 2023. години износила је 5.975 ha, а површина пастрмских рибњака у експлоатацији 6,9 ha. Површине шаранских рибника умањене су за 31,35%, а површине пастрмских рибњака увећане за 90,88% у односу на 2012. годину. Производња млађи у шаранским рибњацима смањена је у истом периоду за 93,48% и износила је 210 t, а производња млађи у пастримским рибњацима за 95,72% и износила је 8 t.

У Републици Србији најзаступљенија је производња шарана у шаранским рибњацима (94,1%) и толстолобика (3,9%). У пастрмским рибњацима бележи се апсолутна доминација калифорнијске пастрмке (99,9%). У периоду

између два пописа пољопривреде, производња шарана смањена је за приближно 40%, производња сома за око 10%, толстолобика за око 7%, а амура за чак 86%. Насупрот томе, производња калифорнијске пастрмке забележила је значајан раст од око 145%.

У циљу повећања интересовања пољопривредних произвођача за бављење рибарством у подручјима која имају повољне услове за његов развој, као и ради проширења површина под рибњацима, повећања производње рибе и унапређења прерађивачких капацитета, потребно је интензивирати подстицајне мере усмерене на производњу конзумне рибе. Потенцијал повећања производње пастрмки је ограничен ресурсима чистих водених токова, док је потенцијал за развој шаранског рибарства готово неограничен.

Међутим, подстицаји за производњу конзумне рибе, као облик производне подршке представљају вид ценовне подршке и у тој форми нису у складу са ЕУ правилима и принципима СТО, с обзиром да имају утицај на тржиште због директног утицаја на ниво произвођачке цене. У том смислу, неопходно је трансформисати мере подршке.

2.5.2. БИЉНА ПРОИЗВОДЊА

2.5.2.1. Производња житарица

Од укупних површина под житарицама које износе 1.766.000 хектара, у структури производње највећи удео од 52% заузима кукуруз - 923.000 хектара. Пшеница се узгаја на 682.000 хектара, односно на 39% укупних површина под житарицама. На преосталим површинама узгаја се раж (5.000 ha), јечам (109.000 ha), овас (17.000 ha), тритикале (25.000 ha) и остале житарице за зрно (5.000 ha).

Према резултатима Пописа пољопривреде 2023. године, производњом житарица бави се 373.965 пољопривредних газдинства. Подаци између два пописа пољопривреде показују да су површине под житарицама остале релативно константне (око 1,7 милиона хектара), али је у оквиру њих дошло до редистрибуције у правцу раста удела пшенице на рачун смањења површина под кукурузом у укупно засејаним површинама. Пожњевене површине под кукурузом су умањене за 5,4%, док су површине под пшеницом увећане за 13,1%. У истом периоду забележено је значајно смањење површина под овсем од 50,7%, као и повећање површина под јечмом (34,7%), ражи (22,9%) и тритикалеом (60,0%).

Приноси житарица у Републици Србији у протеклом периоду показују значајне осцилације, посебно приноси кукуруза. Петогодишњи просек приноса кукуруза износи 6,6 t/ha, а пшенице 5,0 t/ha, што је значајно ниже од просечних приноса кукуруза у ЕУ од 7,6 t/ha или приноса пшенице од 5,8 t/ha. Приноси житарица у Републици Србији су нижи него у Мађарској (кукуруз: 7,8 t/ha; пшеница 5,3 t/ha), Савезној Републици Немачкој (кукуруз: 9,2 t/ha; пшеница 7,4 t/ha), Републици Хрватској (кукуруз: 7,6 t/ha; пшеница 5,9 t/ha) или Краљевини Холандији (кукуруз: 10,4 t/ha; пшеница 8,71 t/ha).

Кукуруз је појединачно најважнији пољопривредни производ Републике Србије, са просечном производњом од око 6,4 милиона тона током последње деценије, и засејаним површинама од око 0,98 милиона хектара. Чињеница да је у Републици Србији забрањено гајење ГМО, чини кукуруз веома

траженим и на тржиштима Јужне Кореје, Марока, Туниса, Јордана, Пакистана и Индије. Производња пшенице просечно је износила око 2,8 милиона тона на засејаним површинама од око 606 хиљада хектара. Квалитет српске пшенице је и даље нижи у поређењу са европском пшеницом. На домаћем тржишту се често не праве довољне ценовне разлике између пшенице врхунског и просечног квалитета. То смањује мотив пољопривредника да улажу у сорте и агротехнику која би дала бољи квалитет. Постоје домаће и иностране сорте намењене за пекарске сврхе високог квалитета (нпр. група са већим уделом протеина), али је њихова комерцијална заступљеност често мања, јер су те сорте најчешће слабије приносне. Проблем је и у томе што складишта и откупљивачи (силоси, млинови) често мешају различите сорте и класе пшенице у истим силосима, због чега чак и пшеница бољег квалитета заврши у мешавини ниже класе. Мањи проценат произвођача има услове да засебно складишти пшеницу вишег квалитета и да је продаје млиновима који плаћају бољу цену.

Висок удео житарица у сетвеној структури, као и нижи приноси у односу на развијене земље, одраз су екстензивне производње на великом броју малих пољопривредних газдинстава, која недовољно поштују захтеве плодореда и агротехнике. Постоје и логистички изазови у трговини житарицама који укључују лоше стање железничке инфраструктуре, ограничену носивост и ниске брзине, при чему само око половине пруга омогућава брзине веће од 60 km/h. Додатни проблеми су ограничен број старих и неефикасних пловила, као и недовољно развијена инфраструктура унутрашњих водених путева низводно и мали број интермодалних терминала за житарице. Изазови су додатно отежани нестабилностима на глобалном тржишту житарица, које су последица рата у Украјини (приступ црноморским лукама) и поремећаја у ланцима снабдевања. Укупни складишни капацитет за жито у лукама на Дунаву у Србији износе приближно 500.000 тона. Завршне залихе пшенице трећу годину заредом прелазе 1 милион тона.

Поред изградње и модернизације постојеће инфраструктуре и подстицања употребе сертификованог семена, проблеми са залихама житарица могу се решити повезивањем биљне и сточарске производње, односно развојем сточарства, што подразумева да би и тражња за житарицама на домаћем тржишту била већа.

2.5.2.2. Производња воћа и грожђа

Воћњаци се простиру на површинама од 196.129 хектара, од чега су 58,9% плантажни воћњаци а 41,1% екстензивни воћњаци. Овом граном пољопривреде бави се 242.769 газдинстава. Воћњаци су углавном концентрисани у територијалној јединици Србија-југ (81,3% укупних воћњака), посебно у Шумадији и Западној Србији (52,1% укупних воћњака).

Најзаступљенија врста воћака су шљиве, које се узгајају на 38, % укупних површина под воћем. Значајан удео имају и јабуке (13,2%), вишње (10,1%), малине (9,5%), као и леска и орах (заједно око 7,4%).

У периоду од 2014-2023. године укупне површине под дрвенастим воћним врстама су увећане за 7,6%, док је укупна производња умањена за 10,0%, са око 1,2 милиона тона на око 1,0 милион тона. Разлог смањене производње је пад

приноса. Просек приноса у периоду 2014-2018 износио је 7,8 t/ha, а у периоду 2019-2023, 7,6 t/ha. У истом периоду површине под јагодастим воћним врстама су увећане за 64%, а производња за 57,6% - са 132 на 208 хиљада тона. Код јагодастих воћних врста забележен је такође пад приноса са 5,2 на 4,7 t/ha у периоду 2014-2018. године, у односу на период 2019-2023. године. Неадекватни одговори на климатске промене (суша, пролећни мраз и учестала појава града), употреба некавалитетног и несертификованог садног материјала, као и недовољно сагледан избор локалитета за подизање воћарских плантажа у подручјима са неодговарајућим агроколошким условима представљају главне узроке пада приноса воћних врста.

Гајење јагодастих воћака у заштићеном простору се у нашој земљи налази тек на почетку, првенствено због високих улагања у производњу и нивоа искоришћења простора у њему. Поред тога, благу препреку ствара и промена намене овакве производње јер су плодови намењени искључиво за потрошњу у свежем стању. Због тога, овај систем гајења се препоручује за производњу ремонтантних сорти малине (због продужења сезоне бербе на пет до шест месеци), јагоде (за рану и вансезонску производњу) и боровнице и купине.

У високим тунелима и пластеницима, јагодасте воћке се могу гајити на сталном месту у земљишту или у хидропонском систему, које се обавља у контејнерима/саксијама са одговарајућим супстратом. Технологија гајења ових воћака у заштићеном простору се суштински не разликује значајно од гајења на отвореном пољу.

Виноградарском производњом бави се 52.557 газдинстава на површинама од 18.201 хектара. Виногради за производњу вина са географским пореклом заузимају 15,9% од укупних површина под виноградима, виногради за производњу вина без географског порекла 57,3%, виногради за производњу стоног грожђа 23,4%, виногради за производњу грожђа за остале намене 3,4%. Виногради су већим делом заступљени у територијалној јединици Србија-југ (77,6%), посебно у региону Јужне и Источне Србије у којем се налази 40,7% винограда.

Површине под виноградима умањене су за 13,4% у периоду од 2014-2023. године. У истом периоду производња грожђа је увећана за 7,4%. За разлику од просечних приноса воћа, приноси грожђа забележили су раст са 7,2 t/ha у периоду 2014-2018. године на 7,8 t/ha у периоду 2019-2023. године.

Сектор воћарства захтева системску подршку и унапређење како би се задржала и повећала његова конкурентност на домаћем и међународном тржишту. Константном и континуираном производњом воћа високог квалитета, произвођачи ће сачувати и унапредити тржишне позиције.

Да би се инвестиције спровеле на ефикасан начин и да би се политика подстицаја ускладила са изазовима климатских промена, потребно је приступити изради детаљне рејонизације до нивоа села и микроклимата, уз примену већ израђеног документа Рејонизације воћарске производње у Републици Србији. На тај начин, идентификовале би се оптималне и препоручене сорте и подлоге воћака у специфичним условима. На приносе значајно утиче коришћење некавалитетног и несертификованог садног материјала, који представља озбиљну претњу за одрживост воћарске производње. Стога је нужно спречити производњу, промет и трговину нелегално произведеног садног материјала, посебно оних које потичу из

родних засада воћака. Регулисањем и контролом квалитета производње, са посебним освртом на аутентичност сорти и здравствено стање садница, у огромној мери би се спречили текући и вишедценијски проблеми воћарске производње. Посебну пажњу треба усмерити на решавање два кључна изазова са којима се воћарска производња суочава – мраз и град. Проблем измрзавања може се ублажити применом микро рејонизације воћарске производње, у циљу избегавања локалитета на којима је производња угрожена овим климатским фактором, као и наставком подршке за инвестирање у системе за заштиту од мрза. Повећањем буџета за ову намену, као и за меру подршке инвестицијама у савремене противградне системе, системе за наводњавање и осигурање производње обезбедила би се дугорочна стабилност приноса.

У циљу обезбеђења успешне и профитабилне производње воћа у Републици Србији неопходно је средства усмерити у развој технологије гајења у заштићеним просторима (ниски и високи тунели, пластеници и стакленици). Велики део произведеног воћа из овакве технологије производње могао би да се пласира на инострана тржишта, посебно на тржишта у региону. У правцу концентрације понуде, треба наставити са подршком организовању воћара у задруге - произвођачке организације. У стратешком периоду неопходно је имплементирати тржишне стандарде за свеже воће, усклађене са прописима ЕУ и међународним стандардима у овој области. У оквиру политика за уређење тржишта пољопривредних производа, треба спроводити мере подршке побољшању прехранбених навика деце и омладине у секторима воћа и поврћа и прерађевина од воћа и поврћа.

Узимајући у обзир рејонизацију виноградарских географских производних подручја Републике Србије, која представља и основ за производњу вина са географским пореклом, тј. производа са додатом вредношћу, потребно је наставити са стимулисањем подизања засада винове лозе.

2.5.2.3. Производња поврћа

Република Србија је традиционално повртарска земља са одличним климатским и земљишним потенцијалима за ту производњу. Производња поврћа је у највећем обиму организована у равничарским рејонима, долинама река и у близини градова. Специфични микроклиматски услови у брдско-планинским подручјима редукују број повртарских врста које се ту могу успешно гајити, али с друге стране, тамошњи микроклимат редукује и појаву биљних болести и штеточина, па се у таквом окружењу може лакше спровести органска и интегрална повртарска производња.

Производња поврћа се обавља на отвореном пољу и у заштићеним просторима (пластеник/стакленик). Производња на отвореном пољу је раширенија и усмерена је у правцу укрупњавања поседа, специјализације производње или где није могуће укрупњавање иде се ка добијању производа са додатом вредношћу. Добијени производи са отвореног поља су намењени свежој потрошњи, чувању и преради. Производња поврћа у заштићеном простору (ЗП) се константно повећава, где је посебан акценат стављен на савремене конвенционалне објекте, пре свега пластенике, у којима се у највећем обиму производи поврће за свежу потрошњу. Производња у пластеницима се доминантно обавља у земљишту, али је последњих

година запажен тренд увећања површина где се поврће гаји изван земљишта у различитим хидропонским системима (soilless).

У заштићеним просторима различитих типова се производи поврће на 5.654 хектара. Производња се обавља преко расада, а најзаступљеније врсте су: парадајз, паприка, краставац, купусњаче, салата, спанаћ. Заштићени простори су у највећем обиму тунелског типа, са мањим уделом виших, углавном пластеничких објеката. Објекти су слабо опремљени било каквом опремом за контролу микроклимата, наводњавања, ђубрења и грејања. То су конвенционални ЗП, где се кровни или бочни отвори користе за размену ваздуха, контролу температуре, релативне влажности ваздуха и концентрације CO₂. Услови у њима су у директној вези са условима спољашње средине. Геотермалне воде, којима је Република Србија богата, се не користе у довољној мери за загревање заштићених простора.

Приноси у заштићеном простору су у директној вези са квалитетом објекта и опреме за гајење, планираним периодом производње и нивоом примењене агротехнике. Виши објекти ЗП, са већом кубикажом ваздуха, омогућавају стварање бољих услова за гајене биљке, а самим тим утичу и на смањење појаве болести и штеточина, односно на повећање приноса и квалитета производа.

У последњих неколико година развија се и унапређује један посебан вид повртарске производње који је везан за урбане, градске средине, где се на мањим отвореним површинама или у затвореним просторима производе пре свега повртарске, зачинско-ароматичне и лековите биљке, а цео производни систем називамо урбано баштованство (urban farming). Упоредо са тим концептом повећава се и производња поврћа у потпуно затвореним просторима (Controlled Environment Agriculture - СЕА), нарочито лиснатог поврћа и микробиља. Нове технологије у производњи поврћа су присутне, али у веома малом обиму.

У периоду од 2014-2023. године укупне површине под поврћем у Републици Србији су смањене са 125.422 хектара на 82.522 хектара, као и укупна производња поврћа, са 1,5 милиона тона на 1,3 милиона тона. Истовремено, просечни приноси поврћа су увећани са 13,9 t/ha на 15,2 t/ha. У структури повртарске производње током 2023. године највеће учешће бележе кромпир (28%), паприка (12%), парадајз (9,4%), купус и кељ (8,6%) и пасуљ (8,5%). Треба напоменути да званична статистика прати производњу десет повртарских врста, док ван статистичке анализе остаје неколико десетина мање значајних повртарских врста, као и комплетна баштенска производња поврћа.

Република Србија бележи стални пад интересовања произвођача за гајењем кромпира. Високи трошкови производње и енергије за његово складиштење пресудно утичу на смањено интересовање чак и европских фармера да одржавају ранији обим производње кромпира. У назначеном периоду 2014-2023. године највеће процентуално смањење површина забележено је управо под кромпиром - са 51.987 на 23.145 хектара и белим луком – са 2.808 на 1.359 хектара. Међутим, упркос значајном смањењу површина под кромпиром, укупна производња је захваљујући квалитетнијем сортименту и квалитетнијој агротехници порасла за 1,3%. Супротно, производња белог лука је умањена за 70,3%. Укупне површине под пасуљем, као и производња пасуља умањене су за око 30%. Производња краставца смањена је за око 43%, грашка за 7%, купуса и кеља за 39%, парадајза за 10%, шаргарепе за 11% и паприке за 4%.

Због захтева тржишта повећава се и број повртарских производа који носе стандарде за безбедност и квалитет хране, као и руковање производима (GlobalGAP, Gost R, IFS, ISO 22000, BRC, Košer, Halal, итд).

Наведено значајно смањење површина под поврћем, указује на потребу да се у циљу обнове прехранбеног суверенитета повећају подстицаји за производњу поврћа и уведу сезонске интервенције у склопу *de minimis* шема. Посебна пажња, због великог утицаја климатских промена на производњу поврћа, треба да буде усмерена ка унапређењу производње у савременим заштићеним просторима и подстицајима за загревање заштићених простора обновљивим изворима енергије.

Производња поврћа треба да се развија у правцу климатски неутралне пољопривреде, која минимизира емисију угљен-диоксида кроз коришћење одрживих технологија, обновљивих извора енергије и смањење отпада.

У највећем обиму, а у сагласности са горе наведеним, производња поврћа треба да се све више приближава потрошачу, односно урбаној средини. Нова техничка решења и аутоматизација у производњи мора бити доступнија, а роботски системи да преузимају послове, посебно у садњи, брању и складиштењу. Вештачка интелигенција може помоћи у анализи података, препознавању образаца у производњи, али и у анализи тржишта. Са повећаном употребом обновљивих извора енергије прошириваће се и гајење поврћа у заштићеним просторима и вертикалним фармама, при чему ће такав модел производње бити одржив и пример циркуларног система коришћења ресурса.

Потребно је континуирано стимулирати селекцију нових сорти поврћа које су отпорније на екстремне климатске услове, болести и штеточине. Ове сорте ће такође бити хранљивије и прилагођеније потребама савремених потрошача.

Повећаће се и интересовање за биодиверзитетом повртарских врста. Поред већ постојећих, треба уводити у производњу нове врсте и сорте поврћа које су прилагођеније одређеним климатским условима, што ће довести до стварања отпорнијег прехранбеног система. Поред традиционалних врста, потребно је интродуковати егзотичне и мање познате врсте поврћа које боље подносе сушу или друге екстремне временске услове.

Различитим мерама, слично сточарској производњи, треба подстицати стварање чвршћих везе између произвођача поврћа и индустрије како би се осигурала стабилна и квалитетна производња прехранбених производа. Ова интеграција ће довести до специјализоване производње поврћа која задовољава специфичне захтеве тржишта, као што су поврће са повећаним садржајем нутријената или поврће прилагођено новим прехранбеним трендовима (нпр. биљне алтернативе месу). На отвореном пољу утицај временски екстремних појава треба ублажавати природним системима за заштиту, као што су ветрозаштитни појасеви, али и специфичним агротехничким мерама, укључујући и засењивање, избор локације, врсте, сорте и сезоне гајења.

Омогућити повртарима закуп државног земљишта на основу права пречег закупа. Резултат ће бити вишеструко позитиван - повећање обима повртарске производње, раст конкурентости произвођача, очување природних ресурса (лакше ће се спроводити адекватан плодоред).

У наредном стратешком периоду посебна пажња треба посветити производњи у заштићеним простору. У том смислу пожељно је израдити студију са акционим планом за ревитализацију и дугорочни развој, са фокусом на коришћење обновљивих извора енергије (геотермални извори и соларна енергија). Тиме би се мапирала повољна подручја и дефинисале мере за олакшање уласка нових субјеката у ову врсту производње, и размотриле могућности за друге конкурентне производе који се гаје у заштићеним условима, као што су украсне биљке, печурке и сл. Студија би размотрила и профитабилност узгоја алтернативних и егзотичних врста – цвећа, лековитог, ароматичног и зачинског биља. Посебан фокус треба ставити на развој производње поврћа изван земљишта (soilless), као начин оптимизације коришћења мање плодних земљишних површина и замене мање профитабилних култура.

Треба подстицати и инвестиције које ће бити усмерене у развој система гајења поврћа који могу ублажити екстремне климатске утицаје, попут пластеника/стакленика са адаптивном контролом климе (полузатворени заштићени простори), као и потпуно затворених система за гајење биљака „indoor“ (Controlled Environment Agriculture-CEA). Овакве објекте треба посматрати као фабрике, тако да се њихова изградња може стимулисати и у индустријским зонама, користећи све могућности које та зона нуди произвођачу. На тај начин ће се и мање средине стимулисати да такве зоне дефинишу и у свом рејону.

Савремена производња поврћа у заштићеним просторима започиње од најчешће младих биљака из расада и калемљених биљака. У Србији не постоје професионални произвођачи таквог расада, па се из тог разлога исти увози највећим делом из Републике Грчка, Босне и Херцеговине и Мађарске. У циљу унапређења и подстицања гајења поврћа у савременим заштићеним просторима, потребно је у старту и производњу расада подићи на виши ниво.

Чување, паковање, дистрибуција и продаја поврћа су кључни елементи који након убирања поврћа директно утичу на квалитет, доступност и профитабилност производа. Улагање у унапређење ових сегмената може значајно повећати конкурентност на тржишту. Због тога је потребно повећати капацитете за напредне технологије складиштења, паковања, дистрибуције и продаје производа (логистички пак центри).

Производња здравствено безбедног свежег поврћа током целе године треба да буде циљ савремене повртарске производње.

Код прераде, приоритете треба дати методама као што су хлађење (замрзавање), топлотна прерада (пастеризација), биоферментација, сушење (дехидрација) и лиофилизација како би се очувао квалитет производа. У сегменту прераде поврћа неопходно је унапредити капацитете како би се створила додата вредност и боља искоришћеност поврћа. Овај приступ је усклађен са праксама које су већ примењене у већини земаља ЕУ и представљају предуслов за конкурентну и одрживу производњу.

Уговорена производња са откупљивачима и прерађивачком индустријом треба подржавати мерама у складу са прописима ЕУ. Посебна мера у сектору воћа и поврћа су подстицаји за унапређење рада признатих произвођачких организација кроз оперативне програме. Осим мере подршке за оснивање произвођачких организација која се односи на све секторе пољопривредне

производње (ратарство, сточарство, воћарство, повртарство, виноградарство, винарство и др), само у сектору воћа и поврћа постоји могућност унапређење рада и даљег развоја признатих произвођачких организација кроз финансирање реализације њихових оперативних програма.

У правцу концентрације понуде, треба наставити са подршком организовању повртару у задруге и произвођачке организације.

Сви учесници у сектору имају потребу за новим знањима и иновацијама, које треба развијати и преносити кроз истраживачке пројекте, обуке, саветодавну подршку и демонстрациона газдинства, као део АКИС-а.

2.5.2.4. Производња индустријског биља

Површине под шећерном репом умањене су са 64.111 хектара у 2014. години на 41.673 хектара у 2023. години. Посматрајући вишегодишње просеке може се констатовати да су приноси остали на истом нивоу и износе приближно 51 t/ha, што је значајно ниже у односу на европски просек који износи 73,3 t/ha.

Површине под уљарицама су повећане са 339 хиљада хектара у 2014. години на 490 хиљада хектара у 2023. години. У истом периоду производња је увећана са око 1,1 милиона тона на 1,4 милиона тона, док су просеци вишегодишњих приноса умањени за око 3% у периоду 2019-2023. године у односу на период 2014-2018. године. Највеће процентуално увећање производње забележено је код уљане репице – 332%. Производња сунцокрета увећана је за око 35%, а производња соје за око 10%. Приноси соје испољили су највећу осетљивост на променљиве климатске услове и смањени су са 3,0 t/ha на 2,6 t/ha у периоду 2019-2023. године у односу на период 2014-2018. године.

Република Србија остварује значајно веће приносе сунцокрета у поређењу са ЕУ.

Петогодишњи просек приноса сунцокрета у Републици Србији је 2,9 t/ha, а у ЕУ 2,1 t/ha. Приноси соје су нижи у односу на европски просек и износе 2,6 t/ha (у ЕУ 2,76 t/ha). Соја показује већу осетљивост на спољашње факторе и израженије осцилације приноса у односу на сунцокрет. Највиши принос соје је забележен у 2014. када је износио 3,5 t/ha, а најнижи у 2022. години - 1,7 t/ha.

Приноси кукуруза, пшенице, соје и шећерне репе у Републици Србији заостају за просечним приносима у ЕУ. Значајне осцилације у приносима појединих ратарских култура указују на велику зависност од временских услова и на недостатак активности за ублажавање последица климатских промена. Досадашње подстицајне мере, иако су обухватале значајна средства, нису биле довољно циљане или ефикасне за достизање приноса конкурентних на европском нивоу. У циљу повећања продуктивности и конкурентности пољопривреде, неопходно је ревидирати постојеће мере подршке, унапредити агротехничке мере, ефикасније користити расположиве ресурсе и увести иновације у ратарску производњу. Посебну пажњу треба усмерити на повећање улагања у технологије које доприносе прилагођавању климатским променама, као и на едукацију произвођача.

2.5.2.5. Производња крмног биља

Крмно биље се у 2023. години производило на укупним површинама од 208.122 хектара, доминантно у територијалној јединици Србија-југ (74,6%).

Најзаступљеније категорије крмног биља су: крмне легуминозе (луперка, детелина и остале) које се производе на 156.786 хектара, мешавина трава на 23.996 хектара и кукуруз за силажу на 27.340 хектара. Северни делови Србије усмерени су на производњу кукуруза за силажу, а јужни на мешавину трава.

Површине под крмним биљем су умањене за 9,6% у периоду од 2014-2023. године, већим делом због смањења површина под детелином (30,0%) и кукурузом за крму (око 15%).

Смањење површина под крмним биљем може се објаснити комбинацијом економских, агротехничких и структурних фактора, од којих се посебно издваја смањење сточног фонда.

2.5.3. ОРГАНСКА ПРОИЗВОДЊА

Укупне површине под органском биљном производњом – површине у органском статусу и периоду конверзије - повећане су три пута у периоду од 2014 - 2023. године, са 9.548 хектара на 29.002 хектара. Укупне обрадиве површине увећане су са 7.999 хектара на 17.565 хектара. У истом периоду површине под ливадама и пашњацима увећане су са 1.549 хектара на 11.437 хектара.

У структури органске производње у 2023. години, доминира производња воћа и житарица. Воћарска производња је заступљена са 33,4%, а производња житарица са 30,5%. Крмно биље заузима 17%, индустријско биље 13%, лековито и ароматично биље 2%, а поврће 1,5% обрадивих површина.

Органска сточарска производња је мање заступљена у односу на органску биљну производњу, с обзиром да је захтевнија у погледу испуњења додатних захтева за објекте за држање животиња, набавку животиња са других газдинстава, исхране и лечења животиња.

У овај облик производње укључено је 36.726 животиња (8.772 говеда, 15.322 овце, 535 коза, 190 свиња, 27 коња, 36.726 јединки живине), као и 12.305 пчелињих друштава, што представља занемарљив удео у односу на укупан сточни фонд у конвенционалној производњи. У планинским и брдско планинским пределима какав је већи део централне Србије треба снажно развијати органску сточарску производњу, нарочито у заштићеним подручјима. На тај начин спроводи се стратегија одрживог развоја ових подручја, доприноси очувању биодиверзитета, подржава производња традиционалних прехранбених производа и подстиче развој руралног туризма. Истовремено, домаће животиње својим кретањем, испашом, ђубрењем и кошењем ливада доприносе спровођењу неопходних агротехничких мера и припреми кабасте хране, што додатно унапређује одрживост овог система производње.

Ресорно министарство подстиче органску биљну и сточарску производњу. Ипак, упркос овим подстицајима и несумњивом повећању површина под органском производњом, оне су и даље далеко испод жељеног нивоа. Органске површине заузимају мали удео у укупним пољопривредним површинама, а Република Србија у овом погледу значајно заостаје за земљама ЕУ.

Учешће органске пољопривреде у укупном КПЗ у Републици Србији је изузетно ниско (0,85%) у поређењу са просеком ЕУ (10,9%) и знатно заостаје за земљама са најразвијенијом органском производњом, као што су Аустрија (27%), Естонија (23%) или Шведска (20%).

Највећи део органске производње у Републици Србији намењен је извозу. Уочава се повећање вредности извоза органских производа, које годишње износи преко 50 милиона евра, последње четири године.

Органска пољопривреда у Републици Србији представља огроман неискоришћен потенцијал. Услед слабе заинтересованости домаћих произвођача, неразвијеног тржишта домаћих органских производа, недовољне едукације како произвођача тако и потрошача, као и слабе промоције органска пољопривреда није довољно развијена. У циљу интензивнијег развоја органског сектора који би допринео развоју руралних области, очувању природних ресурса, повећању прихода пољопривредника и усклађивању са европским циљевима (до 2030. године једна четвртина укупног пољопривредног земљишта треба да буде у систему органске производње), овај сектор се може оснажити применом различитих мера: креирањем адекватних и континуираних подстицајних мера које ће поред подршке биљној и сточарској производњи садржати и меру за рефундирање дела трошкова контроле и сертификације, подстицањем удруживања произвођача, едукацијом произвођача с обзиром да се ради о захтевнијем начину производње који се огледа у великом броју прописаних ограничења и забрана, спровођењем едукативно-промотивних кампања којима ће се утицати на јачање свести потрошача о предностима ове производње. Поред тога, потребно је подржати и развој Биодистрикта који представљају географске области у којој пољопривредници, грађани, пружаоци туристичких услуга, удружења и јавне институције успостављају савез у циљу одрживог управљања локалним ресурсима, заснован на принципима и праксама органске пољопривреде. Биодистрикти између осталог представљају и одличан алат који може да покрене произвођаче из једне области да почну да се баве органском производњом и да им олакша пласман производа.

Да би се повећале површине под органском производњом и укључио што већи број произвођача у ову производњу саветодавни сектор има незаобилазну улогу. Из тог разлога потребно је на нивоу државе одредити саветодавце који имају знања из ове области и наставити са њиховом едукацијом.

Важно је нагласити да је значајнији напредак у овом сектору могућ само ако се органски произвођачи озбиљније организују у наступу на домаћем и иностраном тржишту, где постоји већа потражња за овим производима и где могу остварити већи повраћај својих улагања. Органска производња треба своју додатну вредност да валоризује првенствено на тржишту, а не кроз повећање државне подршке.

2.5.4. РЕГЕНЕРАТИВНА ПОЉОПРИВРЕДА

Регенеративна пољопривреда представља приступ који омогућава коришћење земљишта у пољопривредне сврхе уз дугорочно очување и унапређење здравља (квалитета) земљишта и истовремено смањење негативних утицаја на животну средину. Овај модел производње базиран је на више принципа укључујући: индивидуалан приступ сваком газдинству у складу са агроеколошким и социо-економским условима конкретног газдинства, минимално нарушавање земљишта обрадом, успостављање покровних усева и живог корена биљака у земљишту током читаве године, повећање биолошке разноврсности и укључивање животиња у систем производње. Регенеративна пољопривреда примењује праксе које се базирају на повећању органске материје у земљишту као што су: директна

сетва (без обраде), конзервацијска обрада (смањени број операција и дубина обраде), употреба покровних усева, гајење здружених усева (више биљних врста истовремено на истом простору), сложен плодоред, другачији приступ држању стоке и слободна испаша, успостављање шумских и цветних појасева и др. Кроз ове мере унапређује се отпорност природних ресурса и биолошких својстава земљишта.

Увођење регенеративних пракси у пољопривредну производњу омогућава вишеструке економске и еколошке користи: смањење употребе синтетичких инпута за 25–50%, што доноси уштеде и повећава профитабилност фарми; повећање садржаја органске материје у земљишту за 1–2% годишње, чиме се обнавља плодност земљишта; смањење емисије гасова стаклене баште кроз секвестрацију угљеника и оптимизацију употребе ђубрива; већа отпорност пољопривреде на сушу и екстремне временске услове кроз бољу инфилтрацију воде и смањење ерозије.

Укључивањем овог модела у систем субвенција и регулаторни оквир, омогућила би се дугорочна одрживост сектора, повећање конкурентности домаћих произвођача и заштита природних ресурса. Постепеним преласком на регенеративне праксе, уз адекватну финансијску и техничку подршку пољопривредним произвођачима, у наредних десет година најмање 10% пољопривредних газдинстава у Републици Србији би могло да се укључи у регенеративне системе производње. У том циљу неопходно је допунити постојеће субвенције и додати нове: субвенције по хектару за регенеративне праксе (додатна подршка фармерима који примењују покровне усеве, минималну обраду, агрошумарство и сл.), подстицаји за биодиверзитет и очување пејзажних елемената (посебне исплате за одржавање живица, цветних појасева и мочвара унутар газдинстава), бесплатне анализе и саветодавне услуге (програми едукације и менторства који ће помоћи произвођачима у транзицији на регенеративне системе); подршка колективним акцијама (субвенције за удружене иницијативе произвођача које унапређују регенеративне праксе на нивоу региона или сликова река); финансијска подршка за инвестиције у регенеративну опрему (субвенционисани кредити или подстицаји за набавку сејалица за директну сетву, опреме за компостирање и кап по кап наводњавање); програм смањења ризика и осигурања (субвенционисане премије осигурања за фарме које користе регенеративне методе као заштиту од временских непогода); и програм набавке нове механизације (допунити постојеће програме кроз набавку погонских и прикључних машина које се користе у регенеративним праксама). У најкраћем року потребно је усвојити подзаконске акте којима ће се дефинисати мере подршке за регенеративну пољопривредну производњу.

2.5.5. ИНТЕГРИСАНА ПОЉОПРИВРЕДА

Интегрисана пољопривреда, позната и као интегрисана производња или интегрисано управљање газдинством, представља савремен и одржив систем управљања пољопривредном производњом. Циљ овог приступа је да се обезбеди дугорочна продуктивност без угрожавања квалитета и количине пољопривредних производа, уз истовремено очување природних ресурса и заштиту животне средине. Кључна карактеристика интегрисане пољопривреде је повезаност

различитих производних компоненти на газдинству - отпад или нуспроизводи из једног система (нпр. сточарство, аквакултура) користе се као инпут у другом (нпр. ратарство, повртарство), чиме се повећава ефикасност коришћења земљишта, воде, енергије и хранљивих материја. Интегрисана пољопривреда комбинује најбоље елементе конвенционалне и органске праксе, примењујући агротехничке мере на начин који омогућава економски исплативу, еколошки прихватљиву и социјално одговорну производњу. Заснива се на принципима добре пољопривредне праксе и настоји да минимизира унос хемијских средстава – не њиховим потпуним избегавањем, као у органској пољопривреди, већ њиховом рационалном и контролисаном употребом. Предност се увек даје мерама које су токсиколошки и еколошки прихватљивије, под условом да обезбеђују једнак економски ефекат.

Постоји више врста система интегрисане пољопривреде и то:

- интегрисани ратарско-сточарски системи - Најзаступљенији облик интегрисане пољопривреде у пракси, који обухвата узгој стоке, ратарских култура и травњака на истом газдинству. Оваква комбинација омогућава ефикасније управљање ресурсима, унапређује плодност земљишта и доприноси одрживој производњи;

- интегрисани аквапољопривредни системи (агро-аквакултура) – Обједињују производњу биљака, стоке и риба, чиме се постиже већа искоришћеност простора и ресурса;

- интегрисани агрошумарски системи – комбинују пољопривредну производњу са шумским културама и/или дрвенастим биљем (нпр. воћке, живе ограде, засенчење). Садња воћака или другог дрвећа у пољопривредној производњи смањује ризик од ерозије, ублажава утицај ветра, доприноси очувању биодиверзитета и доноси додатне приходе газдинству;

- интегрисани агро-силви-пчеларски системи - укључују интеграцију пољопривредних култура, дрвећа и пчелињака. Присуство медоносних пчела утиче на бољу опрашеност биљака, што повећава принос, док производња меда представља додатни економски бенефит.

У биљној производњи, успех интегрисане пољопривреде процењује се на основу више група индикатора: еколошки (биодиверзитет, квалитет земљишта, ниво загађености, ефикасност коришћења воде и енергије), економски (профитабилност, трошкови и цена производа, поврат на инвестицију), друштвени (услови рада, образовање и утицај на здравље потрошача), производни (принос по хектару, квалитет и разноврсност производа), индикатори одрживости (употреба обновљивих ресурса, смањење отпада, управљање хемикалијама) и технолошки (примена савремених технологија и иновација). У сточарству, кључне групе индикатора обухватају: исхрану животиња (квалитет и нутритивна вредност сточне хране), здравствено стање (учесталост болести, добробит животиња), репродуктивну ефикасност (проценат успешно оплођених животиња, наталитет и морталитет потомства), еколошке индикаторе (емисије гасова, управљање отпадом, утицај на биодиверзитет), економске показатеље (однос расхода и прихода, профитабилност), производне резултате (количина и квалитет меса, млека или јаја), као и технолошки ниво (примена аутоматизованих система за храњење, надзор и управљање производњом).

Успостављањем система подршке интегрисаној пољопривреди, Република Србија ће обезбедити одрживије коришћење ресурса, унапредити безбедност хране, смањити употребу синтетичких ђубрива и пестицида и допринети очувању природног окружења. Потребно је развити оквир за препознавање и подршку различитим типовима интегрисаних система. Увођење финансијских подстицаја за овакве системе у комбинацији са техничком и саветодавном подршком, едукацијом и сертификацијом произвођача, омогућиће њихово шире прихватање у пракси. Посебну пажњу треба посветити подршци инвестицијама у опрему и инфраструктуру специфичну за интегрисану пољопривреду.

2.5.6. ХРАНА ЗА ЖИВОТИЊЕ

Производња хране за животиње у Републици Србији има дугу традицију и представља један од важних сегмената у агробизнису. Ипак, упркос постојећим ресурсима и знању, тренутни ниво производње и квалитета хране за животиње није у потпуности усклађен са савременим захтевима производње и тржишта.

Најзаступљеније културе за исхрану животиња су житарице (кукуруз, пшеница, јечам, овас) соја, и луцерка. Производња кукуруза је стабилна, али квалитет варира у зависности од климатских услова.

Поред житарица у исхрани се све више користе и протеинска хранива биљног и животињског порекла.

Значајан део протеинских хранива животињског порекла се увози, јер се се не производе у Републици Србији, што повећава трошкове производње у сточарству и утиче на конкурентност.

Производња протеина животињског порекла који се користе за исхрану кућних љубимаца обавља се тренутно у једном објекту.

Употреба савремених технологија за производњу и складиштење хране за животиње је присутна у већим индустријским системима, док на мањим газдинствима доминирају традиционалне методе.

Примену савремених научних знања у састављању obroка (одговарајућа храњење, употреба адитива) ограничава недовољна едукација на малим и средњим пољопривредним газдинствима.

Према подацима Управе за ветерину укупан број регистрованих објеката за производњу и складиштење хране за животиње је 1071. За производњу хране за животиње регистровано је 300 објекта, а за складиштење хране за животиње 832.¹³ Укупан број објеката регистрованих за извоз је 442.

Прописи Републике Србије из области хране за животиње делимично су усклађени са прописима ЕУ.

Припремљен је Нацрт закона о храни за животиње чијим усвајањем ће се створити правни основ за потпуно усклађивање прописа из области хране за животиње са прописима Европске уније из ове области.

2.5.7. СПОРЕДНИ ПРОИЗВОДИ ЖИВОТИЊСКОГ ПОРЕКЛА

¹³ У број објеката нису укључени објекти из примарне производње који су у надлежности Управе за заштиту биља.

Споредни производи животињског порекла представљају потенцијалну опасност за појаву и ширење заразних болести животиња и људи, а са економског аспекта су значајна сировина која се користи за производњу хране за животиње, биогаса, компоста, органских ђубрива, техничких производа или висококалоричног горива, зато је важно да се споредни производи сакупе у целости.

Како је Република Србија земља са великим бројем газдинстава за узгој и држање животиња са малим бројем животиња, као и објеката за клање животиња и производњу хране животињског порекла са малим капацитетом, још увек се не сакупља укупна количина произведених споредних производа животињског порекла.

Не постоји довољан број међуобјеката за сакупљање споредних производа животињског порекла, као ни повезаност са објектима за прераду, тако да ланац за сакупљање, транспорт, прераду и уклањање споредних производа животињског порекла није потпун.

Посебан проблем представља сакупљање лешева животиња.

У периоду од 2021 - 2025. године из буџета Републике Србије додељена су финансијска средства за као помоћ локалним самоуправа за изградњу за седам међуобјеката за сакупљање лешева животиња, чија изградња је у току.

У циљу даљег унаређења управљања споредим производима животињског порекла потребно је се предузму даље програмске активности.

Према подацима Управе за ветерину укупан број тренутно регистрованих међуобјеката за сакупљање лешева животиња је седам.

Током 2021. и 2022. године спроведен је поступак процене и класификације објеката у складу са прописима ЕУ: девет објеката не испуњава ЕУ услове, а најзначајнији је објекат за прераду споредних производа животињског порекла Категорије 1, ВУ „Напредак” из Ћуприје, који је у државном власништву.

Према подацима Управе за ветерину укупан број тренутно регистрованих објеката за сакупљање, прераду и уништавање споредних производа животињског порекла је 442 објекта (94 објекта за сакупљање, складиштење и руковање споредним производима животињског порекла, 39 складишта добијених производа, 47 објеката за спаљивање и коспаљивање, 12 објеката за прераду, један објекат за прераду топљене масти, четири објекта за производњу биогаса, четири објекта за производњу компоста, 42 објекта за производњу кућних љубимаца, 74 објекта за руковање споредним производима ван ланца исхране животиња, 39 објеката за коришћење споредних производа животињског порекла у изузетним случајевима, 11 центара за сакупљање, 17 објеката за производњу органских ђубрива и оплемењивача земљишта, 58 осталих објеката (превозници, трговци). Укупан број објеката регистрованих за извоз је 68.

Прописи из области споредних производа животињског порекла делимично су усаглашени са прописима ЕУ. Припремљен је Нацрт закона о споредним производима, чијим усвајањем ће се створити правни основ за потпуно усклађивање прописа из области споредних производа животињског порекла са прописима ЕУ.

2.5.8. ПОЛИТИКА КВАЛИТЕТА

Политика квалитета обухвата шеме квалитета и стандарде квалитета хране. У погледу шема квалитета производа, значајан напредак начињен је у домену заштите географског порекла.

Заштита географског порекла у Републици Србији, подељена је на три области које су регулисане посебним прописима. То је заштита географског порекла пољопривредних и прехрамбених производа, вина, укључујући ароматизована вина и јака алкохолних пића.

Производи са географским пореклом доприносе подизању нивоа конкурентности домаће производње, одрживости пољопривреде, а такође су важан део туристичке и гастрономске понуде, што доприноси економском развоју локалних заједница и руралних подручја.

Већа потражња за храном која има потврду квалитета и домаће порекло, поред постојећих ознака географског порекла, довела је и до успостављања националне ознаке вишег квалитета „Српски квалитет”, као и ознаке „Пореклом из Србије” за месо и производе од меса, уз могућност развијања и других ознака квалитета.

Услови и стандарди у погледу квалитета хране прописани су посебним подзаконским актима. С обзиром на све строже стандарде који се примењују на глобалном тржишту хране, Република Србија је у процесу сталног усклађивања правилника о квалитету хране са европским прописима, као и другим међународно признатим стандардима.

Потребно је повећати вредност пољопривредне производње улагањем у развој производних пракси, уз повећање додане вредности производа кроз веће укључивање произвођача у систем ознака географског порекла, националних ознака и других добровољних стандарда квалитета (нпр. Global Gap, ISO, IFS, BRC, Halal, Кошер и др). Трошкови сертификације производа са ознакама географског порекла као и усклађивања с добровољним стандардима квалитета и безбедности хране могу бити ограничавајући фактор уколико не постоје подстицајне мере и снажне организације произвођача.

Тakoђе, потребно је и спровођење промотивних кампања за производе са ознакама географског порекла, као и за производе са националним и другим ознакама квалитета.

2.6. ПРЕХРАМБЕНА САМОДОВОЉНОСТ

Релативно висок ниво стопе самодовољности Републике Србије у великом броју примарних и прерађених пољопривредних производа произилази из повољних природних услова, разноврсности агроеколошких подручја и дуге пољопривредне традиције. Упркос предусловима, у последњој деценији бележи се пад самодовољности у свим наведеним категоријама пољопривредно-прехрамбених производа (изузев у уљарицама), што се може делимично приписати изазовима у спровођењу мера аграрне политике.

Стопе самодовољности израчунате су као однос између пољопривредне производње и укупне доступности производа на домаћем тржишту. Укупна доступност је добијена сабирањем производње и увоза, уз одузимање извоза. Сви прорачуни су засновани на подацима РЗС и Управе царина¹⁴.

¹⁴За увоз и извоз шећера

Стопе самодовољности премашују 100% за житарице, уљарице, воће у целини, као и за мед (Табела 10), што указује на постојање значајних вишкова у производњи. Ови вишкови представљају потенцијал за извоз, јер производња која превазилази домаћу потрошњу може бити пласирана на међународна тржишта. На тај начин пољопривредно-прехрамбени сектор остварује додатну вредност, јача извозне перформансе и доприноси укупном економском расту. Производња укупног млека и млечних производа, као и поврћа скоро у потпуности задовољава домаће потребе са стопама самодовољности од 97% и 96% у двогодишњем просеку 2022-2023. године. Најнижи просек стопе самодовољности у периоду 2022-2023. године бележи се у категорији укупног меса – 89%.

Самодовољност у производњи житарица остала је стабилна током протекле деценије, иако је у периоду 2022–2023. године забележен пад од 12 процентних поена у односу на ниво из 2014–2015. године. Стопа самодовољности за пшеницу износи 157%, а за кукуруз 134%, на основу двогодишњег просека (2022-2023).

Сунцокрет, уљана репица, као и сунцокретово уље показују растуће просечне стопе самодовољности са 116%, 30% и 214%, у периоду 2014-2015., на 123%, 502% и 261%, у периоду 2022-2023. Соја је једина уљарица са негативним трендом самодовољности. Забележено је смањење овог показатеља за 23 процентна поена у периоду 2022-2023. у односу на период 2014-2015. године.

Иако је производња шећерне репе остала стабилна током година, уочавају се велике осцилације у самодовољности шећера уз изражени тренд пада, од чак 68 процентних поена у периоду у периоду 2022-2023. године у односу на период 2014-2015. године.

Република Србија из сопствене производње успешно задовољава тражњу за континенталним (јабучасте, коштичаве, јагодасте и језграсте воћке) воћним врстама. Просечна стопа самодовољности плодовима малине је у периоду 2022-2023. године изузетно висока и износи 283%, али је умањена чак 10 пута у односу на период 2014-2015. године. Стопа самодовољности плодовима шљиве је остала непромењена у оба посматрана периода, док је у плодовима јабуке умањена за 2%, а вишње за 11%. Производња језграстог воћа и грожђа је близу нивоа потребног за задовољавање домаће тражње. Просечна стопа самодовољности у периоду 2022-2023. године у плодовима ораха је износила 96%, а у плодовима грожђа 92%.

Иако Република Србија бележи релативно високу самодовољност у производњи поврћа, и даље постоји значајна зависност од увоза одређених врста, посебно парадајза, белог лука и пасуља. У просеку, у периоду 2022–2023. године, из увоза је набављано 16% парадајза, 21% белог лука и чак 59% пасуља.

Стопе самодовољности за говеђе месо и овчије месо износе око 100% у оба посматрана периода (2014-2015. године и 2022-2023. године), што указује да држава успешно задовољава потребе становништва за овим врстама меса искључиво из домаће производње. Супротно томе, уочава се пад самодовољности живинским и свињским месом у периоду 2022-2023. године у односу на 2014-2015. године. Двогодишњи просек стопа самодовољности за живинско и свињско месо (2022–2023) износи 92% и 84%, што указује да се најмање 8% живинског и 16% свињског меса мора обезбедити из увоза.

Стопа самодовољности млека и млечних производа у периоду 2022–2023. бележи пад од пет процентних поена у односу на период 2014–2015. године. Овај пад је посебно изражен у појединим категоријама млечних производа, попут млека у праху, маслаца и полутврдих и тврдих сирева. Према двогодишњем просеку за 2022–2023. годину, око 80% млека у праху, 64% маслаца и 33% полутврдих и тврдих сирева неопходно је обезбедити из увоза како би се задовољиле домаће потребе.

Табела 10 - Стопа самодовољности одређених примарних и прерађених производа (просек 2014–2015. године и 2022–2023. године)

Категорија	2014-2015.године	2022-2023.године
<i>Житарице</i>	140 %	128 %
Кукуруз	153 %	134 %
Пшеница	168 %	157 %
<i>Уљарице</i>	110 %	119 %
Сунцокрет	116 %	123 %
Соја	102 %	79 %
Уљана репица	301 %	502 %
Сунцокретово уље	214 %	261 %
<i>Шећерна репа</i>	101 %	101 %
Шећер	158 %	90 %
<i>Воће</i>	119 %	108 %
Малине	2886 %	283 %
Јабукe	157 %	134 %
Шљиве	106 %	106 %
Вишње	146 %	135 %
Ораси	101 %	96 %
Грожђе	92 %	92 %
<i>Поврће</i>	100 %	96 %
Парадајз	88 %	84 %
Бели лук	95 %	79 %
Пасуљ	58 %	41 %
<i>Месо</i>	97 %	89 %
Говеђе месо	101 %	102 %
Свињско месо	97 %	84 %
Живинско месо	94 %	92 %
Овчије месо	100 %	102 %
<i>Млеко и млечни производи</i>	102 %	97 %
Маслац	88 %	36 %
Млеко у праху	63 %	21 %
Сир (полутврди и тврди)	/	67 %
<i>Мед</i>	145 %	110 %

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Презентовани подаци показују да је у циљу обнове прехранбеног суверенитета Републике Србије неопходно првенствено ојачати најосетљивији сектор пољопривреде – сточарство. Истовремено, пажњу је потребно усмерити и на друге интензивне гране пољопривреде, као што су повртарство, воћарство и виноградарство, које имају велики потенцијал за раст, извоз и задовољавање нутритивних потреба становништва. Паралелно са тим, мора се одржати и

унапредити ратарска производња, као стратешки важна основа за обезбеђивање сировина домаћој прерађивачкој индустрији и стабилности домаћег тржишта.

2.7. СПОЉНОТРГОВИНСКИ БИЛАНС ПОЉОПРИВРЕДНО-ПРЕХРАМБЕНИХ ПРОИЗВОДА

Покривеност увоза житарица извозом у периоду од 2014-2023. године је јако осцилацирала, од максималних 2630% у 2021. години, када је вредност извоза била 26 пута већа од вредности увоза, до минималних 542,7% у 2023. години, када је вредност извоза била 5,4 пута већа од увоза. Променљивост у трговинској равнотежи узрокована је различитим факторима попут климатских промена, нестабилности производње, променама на глобалном тржишту проузрокованим геополитичким ситуацијама и кризама, али и повећаним увозом семена житарица. Супротно томе, покривеност увоза воћа извозом у истом периоду показује релативну стабилност. У 2014. години покривеност увоза воћа извозом износила је 321%, а у 2023. години 235%. Без обзира на смањење у 2023. години, при размени воћа остварен је већи суфицит (420,6 милиона евра) него при размени житарица (370,4 милиона евра).

Покривеност увоза поврћа извозом се креће око један (што значи да је вредност извоза и увоза на приближно истом нивоу), с тим што је приметан пад од 2021. године. У 2023. години вредност увоза поврћа је за скоро трећину била већа од вредности извоза и забележен је дефицит у размени од 50,6 милиона евра.

Покривеност извоза шећера, у оквиру тарифне групе (1701), увозом је смањена око 50 пута у периоду од 2014. до 2023. године, највећим делом услед укидања производних квота у ЕУ 2017. године, која је била најзначајнији трговински партнер Републике Србије када је у питању извоз шећера од шећерне репе. У 2023. години остварен је 2,5 пута нижи суфицит у размени шећера у оквиру ове тарифне групе у односу на 2014. годину (око 40 милиона евра). Истовремено, дефицит у размени шећера у оквиру тарифне групе 1702 значајно је увећан, са око 21 милион евра у 2021. години на око 37 милиона евра у 2023. години.

У размени уљарица константно се остварује позитиван трговински биланс, али са значајним варијацијама. Максимална вредност покривености увоза уљарица извозом остварена је у 2020. години када је вредност извоза била око 12 пута већа од увоза. У 2023. години вредност извоза уљарица била је 1,4 пута већа од вредности увоза и суфицит је износио 35,5 милиона евра.

Покривеност увоза производа сточарства извозом је на забрињавајуће ниском нивоу, уз јасан опадајући тренд током протекле деценије. Покривеност увоза млека и млечних производа извозом је 2014. године износила око 138%, а 2023. године око 84%. До знатног пада у извозу млека дошло је 2022. године, између осталог, због забране извоза млека и млечних производа, што је донело велику штету нашем млекарском сектору и створило лажну слику о несташици млека због чега је дошло до повећаног увоза млека, пре свега из ЕУ. Иако је ова одлука престала да важи у јануару 2023. године, а Влада Републике Србије је, у циљу стабилизације тржишта, увела нову меру којом је повећан износ посебних дажбина на увоз млека и млечних производа у Републику Србију, настала штета је и даље оставила значајне последице. Ова ситуација не само да је допринела нестабилности тржишта, већ је омогућила и већи прилив увоза са тржишта која су,

на основу споразума о слободној трговини, била изузета од повећања дажбина. Као резултат тога, забележен је пораст увоза млека у праху, маслаца и полутврдих сирева, попут едамера и гауде, из Републике Белорусије, што се наставило и у 2024. години. Петогодишњи просек увоза у вредности од 130,5 милиона евра (2019–2023. године) додатно потврђује значајну зависност од увоза млечних производа (Табела 11).

Табела 11. Увоз млека и млечних производа у Републику Србију, 2014-2023. године, 000 евра

Тарифна група	Назив	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
0401	Млеко и павлака, неконцентровани и без додатог шећера	41.378	9.627	10.413	13.681	18.191	20.624	23.429	22.270	39.203	25.547
0402	Млеко и павлака, концентровани или са додатим шећером	11.618	8.342	7.288	7.434	10.984	7.062	10.444	9.364	42.491	25.012
0403	Млаћеница кисело млеко, павлака и остало ферментисано млеко	6.790	1.474	1.166	1.096	6.688	19.826	6.177	7.407	11.698	11.492
0404	Сурутка	712	5105	3700	4700	4352	5382	6283	7207	10967	6397
0405	Маслац и млечни намази	6.063	3.032	7.203	10.668	10.573	13.835	10.930	12.658	28.740	30.202
0406	Сир и урда	1.955	10.179	10.798	14.972	23.061	29.957	35.632	45.520	65.894	60.852
Укупно		68.516	37.759	40.568	52.551	73.849	96.686	92.895	104.426	198.993	159.502

Извор: РЗС

Покривеност увоза живих свиња, меса и месних прерађевина износила је око 55% у 2014. години, а 2023. године свега 11%. У размени живих свиња, меса и месних прерађевина у целокупном периоду од 2014-2023. године бележен је растући дефицит који је достигао 194 милиона евра у 2023. години, а вредност увоза је порасла са 106 милиона евра у 2014. години на око 219 милиона евра у 2023. години (Табела 12).

Табела 12. Увоз свиња и меса у Републику Србију, 2014-2023, 000 евра

Тарифна група	Назив	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
0103	Живе свиње	47.281	19.136	6.191	13.731	21.631	9.805	9.259	7.059	9.899	14.251
0203	Свињско месо свеже, расхлађено смрзнуто	41.659	38.913	44.195	61.058	63.331	56.668	58.075	60.235	113.896	147.912

0209	Свињска масноћа	3.953	2.028	1.280	4.660	5.031	3.795	4.613	5.489	16.712	15.865
0210	Месо и остали кланични производи од домаћих свиња	5.783	5.957	7.535	8.635	10.329	13.460	15.283	16.790	22.494	25.127
1501	Свињска масноћа (укључујући јестиву маст)	250	405	512	747	842	1387	1478	2.960	3355	3.800
1602	Остали прерађени или конзервисани производи од меса	7.436	7.349	6.678	5.668	7.931	11.645	10.879	8.945	12.385	11.611
Укупно		106.363	73.788	66.391	94.499	109.095	96.760	99.587	101.479	178.741	218.566

Извор: РЗС

Степен покривености увоза живих говеда, меса и месних производа опао је око 4 пута, у периоду од 2014. до 2023. године, са 636 % у 2014. години на 162 % у 2023. години, због значајног повећања увоза. С тим у вези, вредност оствареног суфицита смањена је са 25,6 милиона евра у 2014. години на 16,7 милиона евра у 2023. години.

У размени овчијег меса и производа забележен је константан суфицит који у петогодишњем просеку (2019-2023. године) износи 14,7 милиона евра, док је у размени живинског меса и производа забележен константан дефицит који у петогодишњем просеку (2019-2023. године) износи 30,5 милиона евра.

Низак ниво покривености увоза извозом производа сточарства указује на слабости у домаћој производњи, недовољну конкурентност на међународном тржишту и високу зависност од увоза. Овакво стање одражава проблеме попут неадекватне инфраструктуре, ниске продуктивности, недостатка иновација и ограничене подршке домаћим произвођачима. За превазилажење ових изазова, неопходно је обезбедити стабилну и предвидљиву аграрну политику, значајна улагања у технолошки развој и иновације, као и стварање услова који ће подржати раст и развој сточарства.

2.8. АГРОИНДУСТРИЈА

Агроиндустрија (производња прехрамбених производа, пића и дувана) у Републици Србији у последњих десет година показује све слабије перформансе и опадајући допринос укупној привреди (Табела 13). Учешће агроиндустрије у БДП-у смањено је са 4,0% у 2014. години на 3,4% у 2023. години, а ово смањење је посебно изражено у последњих пет година. Осим негативних последица пандемије COVID-19, на пад агроиндустријске производње утицала је и сложена комбинација економских, климатских, технолошких и социјалних фактора. Изостанак стратешких инвестиција, недовољно развијена инфраструктура, неповољни услови на глобалном тржишту и нестабилно политичко окружење додатно су ослабили позицију сектора. Агроиндустрија бележи пад и у укупним инвестицијама од чак 3 процентна поена у последњих седам година (2017-2023. године).

Значајно успорен развој агроиндустрије у односу на укупну привреду огледа се и у запослености, где се број запослених у укупној привреди у последњих пет година повећавао по стопи од 2,51%, док је у агроиндустрији ово повећање било на нивоу од 1,79%. Највеће заостајање поново се бележи у производњи пића, где се број запослених смањује и у апсолутном износу (Табела 14).

oriја	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Производња прехрамбених производа (област 10)	3,6	3,9	4,1	4,8	4,8	3,4	3,4	3,1	2,9	2,5
Производња пића (област 11)	0,8	1,0	1,1	1,1	0,6	0,6	0,6	0,6	0,8	0,5
Производња дуванских производа (област 12)	0,2	0,2	0,5	0,3	0,2	0,3	0,1	0,0	0,1	0,2
Укупне инвестиције у агроиндустрију (милиона РСД)	24.980	28.720	34.741	42.529	46.192	42.187	40.221	45.221	53.395	53.563
Учешће АИ у укупним инвестицијама (%)	4,7	5,1	5,8	6,2	5,5	4,2	4,0	3,7	3,7	3,2

Извор: РЗС

Табела 14. Број привредних друштава и предузетника, као и број лица запослених у њима по групама КД (класификација делатности) 2010 - 2023. године

Шифра делатности	Назив делатности	Број правних лица			Број запослених		
		Привредна друштва	Предузетници	Укупно	Привредна друштва	Предузетници	Укупно
10.1	Прерада и конзервисање меса и производа од меса	404	718	1.122	11.710	3.265	14.975
10.2	Прерада и конзервисање рибе, љускара и мекушаца	24	29	53	274	46	320
10.3	Прерада и конзервисање воћа и поврћа	1.010	817	1.827	9.901	592	10.493
10.4	Производња биљних и животињских уља и масти	60	29	89	2.717	15	2.732
10.5	Производња млечних производа	202	318	520	6.498	701	7.199
10.6	Производња млинских производа, скроба и скробних производа	162	146	308	2.712	439	3.151
10.7	Производња пекарских производа и тестенине	821	5.831	6.652	15.095	14.760	29.855
10.8	Производња осталих прехранбених производа	647	858	1.505	10.909	1.035	11.944
10.9	Производња готове хране за животиње	158	100	258	3.430	320	3.750
11.0	Производња пића	703	869	1.572	8.146	556	8.702
12.0	Производња дуванских производа	11	0	11	1.130	0	1.130
	Агроиндустрија укупно	4.202	9.715	13.917	72.522	21.729	94.251

Извор: АПП

2.8.1. Прерада житарица

Према подацима РЗС, у Републици Србији се на основу десетогодишњег просека (2014-2023) годишње произведе 628 хиљада тона пшеничног брашна за људску употребу. Брашно се користи у производњи хлеба, пецива, тестенина, као и у кондиторској индустрији. У просеку, око трећине производње се извози, највећим делом у Босну и Херцеговину, Северну Македонију, Црну Гору и Мађарску. У наведеном периоду вредност извоза пшеничног брашна порасла је за 61,2% односно са 34,6 милиона евра у 2014. години на 55,8 милиона евра у 2023. години.

Опадајући тренд у производњи и извозу пшеничног брашна резултат је више фактора, међу којима су не само забране и ограничења извоза која су била на снази од 10. марта до 11. августа 2022. године, већ и раст трошкова, пад конкурентности, промене у потрошачким навикама и све строжи стандарди квалитета, који постају кључни услов за пласман на домаће и међународно тржиште. Дугорочна стабилност и одрживост млинске индустрије могу се осигурати кроз унапређење квалитета, повећање ефикасности и освајање нових тржишта. У том контексту, неопходно је прилагодити сортимент пшенице, инвестирати у модернизацију производних капацитета и примену виших стандарда квалитета како би се испунили захтеви купаца на свим нивоима. Осим јачања присуства на традиционалним извозним тржиштима, кључно је радити на изласку на нова тржишта што ће допринети стабилизацији извоза. Развој производа са додатом вредношћу, попут специјалног или органског брашна, може повећати препознатљивост и конкурентност српских производа, чиме би се додатно ојачала позиција млинске индустрије на глобалном тржишту.

Према подацима АПР за 2023. годину за производњу пекарских производа¹⁵ било је регистровано 6.652 предузетника и привредних друштава која су ангажовала преко 29 хиљада запослених (Табела 14). Према подацима РЗС, годишње се у Републици Србији, на основу десетогодишњег просека, произведе око 35,2 хиљаде тона тестенине. У периоду од 2014. до 2023. године забележен је тренд раста како производње, тако и извоза. Ово је посебно изражено у последње четири године, што се може у великој мери приписати отварању нових фабрика тестенина (нудли)¹⁶. Вредност извоза је порасла са 5,2 милиона евра у 2014. години на 56,3 милиона евра у 2023. години. По први пут, у 2022. години вредност извоза тестенина премашила је вредност извоза брашна, чиме је означена значајна промена у структури извоза. Наведено је у складу са светским трендовима раста тражње за прерађеним и високопрерађеним производима више додате вредности, односно са променама навика у потрошњи и директна је последица улагања у модерне производне линије и технолошке иновације у сектору прераде које омогућавају масовну производњу тестенина високог квалитета по конкурентним ценама. Раст производње и извоза тестенина представља позитиван сигнал и показује како улагања у прераду сировина и технолошке иновације могу довести до развоја конкурентних производа са већом додатом вредношћу.

¹⁵ групе 10.71 и 10.72 по КД 2010

¹⁶ Нове фабрике су изграђене у Инђији и Руми (тзв. „greenfield” улагања из Индонезије и Непала). У 2024. години отворена је и једна нова домаћа фабрика нудли у Кулпину.

2.8.2. Прерада уљарица

У Републици Србији послује седам фабрика за прераду уљарица (сунцокрет, соја и уљана репица – опционо, зависно од пословних одлука у одређеним периодима) и две фабрике које се баве искључиво прерадом соје. Укупно је регистрована 91 фирма која се бави производњом уља и масти.

На основу десетогодишњег просека, годишње се произведе 171 хиљада тона уља сунцокрета за исхрану људи. Производња уља је веома стабилна, а произведене количине значајно премашују домаћу тражњу која се креће у просеку око 82 хиљаде тона годишње. У последњим годинама највећи део извоза се пласира на тржишта Републике Италије, Републике Хрватске, Северне Македоније и Босне и Херцеговине. Иако је вредност извоза сунцокретовог уља порасла са 73,9 милиона евра у 2014. години на 157,2 милиона евра у 2023. години, извоз је праћен значајним осцилацијама. Оне су последица различитих фактора, међу којима се као најзначајнији издвајају поремећаји на глобалном тржишту изазвани пандемијом COVID-19 и ратом у Украјини, као и забране и ограничења извоза, која су била на снази од 10. марта до 11. августа 2022. године. Како би се смањила варијабилност извоза и осетљивост на глобалне кризе, неопходно је унапредити извозне стратегије, проширити присуство на различитим тржиштима и фокусирати се на развој производа са већом додатом вредношћу, као што су специјална или органска уља.

Годишње се произведе око 174 хиљаде тона сојине погаче и сачме, што представља десетогодишњи просек. У годинама када домаћа производња није довољна да задовољи потребе тржишта, одређене количине сачме се увозе како би се покрила тражња и осигурала стабилност снабдевања. Република Србија до сада није искористила конкурентску предност у производњи соје која није генетички модификована (ГМ). Иако постојећи Закон о ГМО није усклађен са европским прописима, што онемогућава званично означавање производа као „без-ГМО”, интензивирање промоције заштићене ознаке *Дунав соја*, која гарантује да је производ без генетске модификације, могло би значајно допринети јачању извозног потенцијала нашег пољопривредно-прехрамбеног сектора.

2.8.3. Индустрија шећера

На страни понуде на тржишту откупа шећерне репе налази се велики број пољопривредних произвођача, укључујући индивидуалне пољопривредне произвођаче, земљорадничке задруге, кооперације и друга удружења произвођача. На страни тражње налазе се шећеране у власништву два привредна друштва *Суноко* (у оквиру кога послују шећеране у Ковачици, Пећинцима и Врбасу) и *Hellenic sugar* (у оквиру које послују шећерана у Црвенки и Шајкашу). Чињеница да на овом тржишту послују два произвођача шећера свакако отвара питање монопола, како на тржишту откупа сировине, тако и на тржишту продаје готове робе.

Према десетогодишњем просеку, у Србији се производи око 359 хиљада тона шећера годишње. Без обзира на нестабилност производње са значајним осцилацијама и постепеним падом у последњим годинама, домаћа индустрија шећера производи шећер у знатно већим количинама од количина потребних за снабдевање домаћег тржишта. Главни мотив за повећану производњу је извоз шећера у државе региона које немају сопствене шећеране – Бугарску,

Мађарску, Босну и Херцеговину, Републику Словенију, Румунију и Северну Македонију.

Вредност извоза шећера опала је са око 116 милиона евра у 2014. години на приближно 71 милион евра у 2023. години, пре свега као последица укидања производних квота у ЕУ, нашем најзначајнијем трговинском партнеру 2017. године. Овај пад указује на структурне изазове са којима се индустрија суочава, укључујући смањену конкурентност на глобалном тржишту, мање производне капацитете и промену тржишних услова.

У новонасталим околностима на европском тржишту шећера, које карактеришу хиперпродукција услед укидања производних квота, пад цена и повећана конкуренција, домаћи произвођачи морају унапредити продуктивност како би успешно одговорили на изазове које постављају европски и светски конкуренти. С обзиром на значајан потенцијал за извоз на регионална тржишта, кључно је очувати постојеће капацитете и спречити даљи тренд затварања шећерана у Републици Србији. Уз одговарајуће мере – од модернизације производње до јачања извозне стратегије – овај сектор може задржати своју улогу као важан део домаће привреде и извоза. Очување производних капацитета и прилагођавање новим условима на европском тржишту представљају кључне кораке ка стабилности и расту. Поред тога, подстицаји за произвођаче шећерне репе и јачање удруживања произвођача могу допринети стабилнијој снабдевености сировинама и одрживијој производњи.

2.8.4. Кондиторска индустрија

Кондиторска индустрија представља важан сегмент прехранбене индустрије Републике Србије, како по броју привредних друштава (287), тако и по производним капацитетима, обиму производње, извозном потенцијалу и броју запослених. С обзиром на интензивну активност у овој грани, која укључује ширење асортимана, увођење нових производних линија и изградњу нових фабрика, капацитети се континуирано повећавају. На основу петогодишњег просека (2019-2023) просечна годишња производња кондиторске индустрије износи око 156 хиљада тона, а око трећине производње се извози. У структури производње доминира производња финих пекарских производа (64% од укупне производње) и производња чоколаде и производа од чоколаде (25%).

Извоз кондиторских производа из Републике Србије у последњих пет година (2019-2023) бележи мање осцилације током година. Просечан годишњи извоз кондитора у наведеном периоду износио је око 60 хиљада тона, са оствареном вредношћу извоза од 181,5 милиона евра. У 2023. години извезено је 70.276t кондиторских производа што је за 5,6% више у односу на извоз остварен у 2022. години, док је посматрано вредносно, извоз повећан за 24,2% (265,2 милиона евра).

Укупан увоз кондиторских производа, укључујући и сировине за производњу (какао у праху, какао маса и какао маслац) у протеклих пет година (2019-2023) има тренд раста. Просечан годишњи увоз у наведеном периоду био је око 66 хиљада тона, са оствареном просечаном вредношћу од око 223 милиона евра. У 2023. години увезено је 74.662t кондиторских производа, што је на нивоу 2022. године, док је вредносно, у односу на 2022. годину, увоз повећан за 18,2 % (314,3 милиона евра).

За одржавање и унапређење овог тренда неопходно је наставити са улагањима у иновације, проширење тржишта и јачање конкурентности како би овај сектор постао још значајнији на међународној сцени.

2.8.5. Кланична индустрија

Према подацима Управе за ветерину укупан број регистрованих објеката за клање и прераду меса папкара (говед, свиње, овце, козе) је 251. За извоз је регистровано 56 објеката (9 за извоз у ЕУ). Малих кланица (говед, свиње, овце) има 151. Осим тога, у регистар Управе за ветерину је уписано 75 објеката за прераду меса у домаћинству.

Република Србија од 2019. године спроводи процес категоризације објеката за производњу меса у складу са ЕУ захтевима, али истовремено су почела са применом и правила флексибилности и одступања за производњу малог капацитета, директне продаје и географска ограничења што је условило стварања две гране прераде меса, те је до 2025. године, регистровано 436 комбинованих објеката за клање и прераду меса малог капацитета (од тога 138 се баве само делатношћу клања) и производње производа од меса на газдинствима 77.

У Извештају Европске комисије о напретку Републике Србије у процесу приступања ЕУ за 2024. годину, наведено је да су потребни додатни кораци за испуњавање услова за почетак извоза свежег меса живине и свиња, као и јаја за конзумацију. Осим усвајања прописа о добробити животиња и побољшања посредничког прикупљања споредних производа животињског порекла, у погледу стављања на тржиште хране, хране за животиње и споредних производа животињског порекла неопходно је уложити напоре у праћењу и унапређењу објеката за производњу и прераду. Системи надзора и контроле заразних болести, мере превенције, мониторинг планови као и хитно поступање у случају појаве новонасталих (емергентних) болести су предуслов за отварање ових сектора за извоз у ЕУ.

У циљу унапређења стања неопходне су конкретне и стратешке мере како би се побољшала конкурентност, подстакла производња и осигурао приступ тржиштима ЕУ и других земаља. Потребно је наставити са применом подстицаја за модернизацију постојећих објеката и њихово усклађивање са стандардима ЕУ како би више објеката добило дозволу за извоз на тржиште ЕУ. Развијање програма за подршку домаћим објектима за клање и унапређење њихове продуктивности може повећати степен искоришћености капацитета. Убрзано усаглашавање прописа у вези са добробити животиња, управљањем споредним производима животињског порекла и производњом хране за животиње је неопходно за обезбеђивање приступа европском тржишту. Побољшање инфраструктуре, запошљавање стручног кадра и боља службена контрола и одрживост квалитета у објектима за клање и прераду меса је од приоритетног значаја.

2.8.6. Прерада млека

У Републици Србији, према подацима Управе за ветерину, одобрено је и регистровано 156 млекара (активно је око 120 млекара), од којих 62 има извозну дозволу (20 за извоз у ЕУ). У исти регистар уписано је и 547 објеката за прераду млека у оквиру газдинства, што је значајно мање од 1.755 објеката за прераду млека

у газдинствима колико их је било регистровано у време израде претходне стратегије (2013. године). Ово је последица како смањења укупног броја породичних газдинстава, тако и значајног смањења сточног фонда.

Због повећања капацитета и ресурса великих прерађивача млека и истовремено спровођења нових правила за испуњеност услова за хигијену млека од 2019. године, број сабиралишта, као одобрених самосталних објеката, је смањен на 66. Број откупних места, као регистрованих објеката са уговором са субјектом за прераду млека износи 206.

Република Србија од 2019. године спроводи процес категоризације објеката у складу са ЕУ захтевима, али истовремено су почела са применом и правила флексибилности и одступања за производњу малог капацитета, директне продаје и географска ограничења што је условило стварања две гране прераде млека, те је до 2025. године, регистровано 44 објекта за прераду млека (млекарне малог капацитета) и 572 за производњу производа од млека на газдинствима.

Република Србија тек треба да усвоји и почне да спроводи национални програм за унапређење квалитета сировог млека. Није забележен напредак у усклађивању дозвољеног нивоа афлатоксина у млеку са максималним количина прописаних у ЕУ. Потребан је значајан рад на адекватној логистици прикупљања и доставе узорака лабораторијама, повезивању информационих система, постепеном јачању капацитета националних лабораторија за испитивање и на повећању напора у подизању свести и обуци ради побољшања хигијене током производње млека и превенцији маститиса. Дозвољени ниво афлатоксина у млеку и даље је пет пута виши од границе коју дозвољавају прописи ЕУ, али је неопходно усагласити и нивое афлатоксина у хранивима и применити мере за смањење присуства афлатоксина у храни за животиње (као извору афлатоксина у млеку) на начин да буду одрживе, кроз цео ланац хране. Капацитети Дирекције за националне референтне лабораторије морају се додатно ојачати у смислу запошљавања стручног кадра и проширења аналитичког обима њених лабораторија, укључујући и оне за испитивање млека.

Подршка домаћим произвођачима кроз подстицаје, едукацију и очување малих објеката за прераду млека је кључна за одрживост и конкурентност на тржишту. Усклађивање са ЕУ прописима о безбедности хране, као и усвојен програм за унапређење целог сектора, пружиће нове могућности за извоз и развој индустрије прераде млека.

2.8.7. Прерада воћа и поврћа

Република Србија има изузетно добру сировинску базу за производњу широког спектра производа од воћа и поврћа. Прерађивачка индустрија Републике Србије производи замрзнуто (хладна прерада)¹⁷, сушено, конзервисано и на друге начине прерађено воће и поврће, као и сокове од воћа и поврћа (топла прерада). Ако изузмемо замрзавање, воће се највише прерађује у сокове, џемове, мармеладе, пекмезе, алкохолне дестилате (ракије) и воћне желе. Сушењем се, од воћа, највише прерађује шљива, која се истовремено највише користи за производњу алкохолних дестилата. Што се тиче поврћа, после замрзнутог, највише се производи

¹⁷ Прецизних података о броју хладњача у Републици Србији нема – процена из 2018. године – 687 хладњача.

стерилисано (највише стерилисани грашак) и пастеризовано поврће, док се најмање поврћа преради сушењем.

Према подацима РЗС у Републици Србији се, на основу петогодишњег просека (2019–2023), годишње произведе око 589.000 тона производа од воћа и поврћа (укључујући и сокове). Посматрано по групама производа, у наведеном петогодишњем периоду највише је произведено замрзнутог воћа (просек 255.410 тона) и сокова (просек 152.203 тона), затим следе производи од поврћа (78.333 тона), замрзнуто поврће (70.992 тона) и производи од воћа (29.270 тона). У структури производње у 2023. години, као и претходних година, доминира производња замрзнутог воћа и поврћа (297.227 тона), а затим следи производња сокова од воћа и поврћа (136.721 тона). Производња сокова представља веома снажну и перспективну индустрију. На основу десетогодишњег просека (2014–2023) годишње се произведе око 177 милиона литара воћног сока и нектара, што нас сврстава у озбиљније произвођаче у региону.

Воће, посебно замрзнуто, тренутно је најконкурентнија група производа у Републици Србији (421,2 милиона евра суфицит у 2023. години), али и поред модернизације производње у протеклим годинама, овај сектор се и даље суочава са изазовима. Како би се очувао и унапредио потенцијал, неопходно је наставити са структурним променама и додатно модернизовати производњу. Потребно је повећати инвестиције, диверзификовати извозна тржишта, повећати ефикасност фитосанитарног система, као и унапредити сарадње између произвођача и прерађивача, са фокусом на заједничко прихватање ризика и правичну расподелу добити.

Трговина замрзнутим поврћем има значајан потенцијал за унапређење, уз стратешка улагања у модернизацију производње и јачање промоције. Иако овај сектор у целини бележи позитиван спољнотрговински биланс, који је у 2023. години износио 31,9 милиона евра, у размени одређених врста замрзнутог поврћа и даље је присутан дефицит. На пример, дефицит у трговини замрзнутим кромпиром значајно је порастао – са 74 хиљаде евра у 2014. години на 652 хиљаде евра у 2023. години. Сличан тренд је забележен и код замрзнутог спанаћа, где је дефицит порастао са 278 хиљада евра на 797 хиљада евра.

Република Србија бележи раст вредности извоза сокова од воћа и поврћа. Ипак, пораст увоза и смањење трговинског биланса са 35 милиона евра у 2022. години на 17,8 милиона евра у 2023. години указују на потребу за додатним улагањима у производњу и прераду. Континуирани развој овог сектора кључан је за очување конкурентске предности и дугорочну стабилност спољнотрговинског биланса.

2.8.8. Производња пива

У Републици Србији је према подацима Регистра произвођача и услужних пунилаца пива који води МПШВ регистровано 77 произвођача. Од наведеног броја, 68 чине произвођачи занатског (крафт) пива.

Carlsberg Србија, Heineken Србија и Molson Coors, три велике мултинационалне компаније, учествују са 96% у укупној производњи пива у Републици Србији. Две мање регионалне пиваре (Ваљевска пивара и Нишка

пивара) производе око 3% укупне количине пива, док је учешће занатских пивара у укупној производњи мање од 1%.

У Републици Србији се на основу петогодишњег просека (2019-2023), годишње произведе око 5,62 милиона хектолитара пива. Остварена производња пива у 2023. години, према подацима РЗС, износила је 5,84 милиона хектолитара, што је, за 3,25% више у односу на производњу остварену у 2022. години, што нас сврстава у највећег произвођача пива на Западном Балкану (Босну и Херцеговину производи 682,3 хиљаде хектолитара; Северна Македонија 683 хиљаде хектолитара; Црна Гора 316 хиљаде хектолитара). У односу на државе ЕУ, Република Србија, са произведених 5,84 милиона хектолитара у 2023. години је на 15 месту, одмах иза Краљевине Данске (6,4 милиона хектолитара), а испред Мађарске (5,1 милиона хектолитара), Републике Бугарске (4,6 милиона хектолитара), Републике Грчке (4,0 милиона хектолитара), Републике Хрватске (2,8 милиона хектолитара) и Републике Словеније (1,8 милиона хектолитара). Република Србија остварује позитиван биланс спољно-трговинске размене пива. Извоз пива из Републике Србије у последњих пет година (2019-2023) има тренд раста, са изузетком 2020. године. Просечан годишњи извоз пива за наведени период био је 1,51 милион хектолитра пива, са оствареном просечаном вредношћу извоза од 62,7 милиона евра.

По извезеним количинама пива у 2023. години, у поређењу са државама чланицама ЕУ, а по подацима The brewers of Europe, Република Србија се налази на 11 месту. По подацима РЗС, у 2023. години извезено је 1,69 милиона хектолитара пива укупне вредности 9503 милиона евра, што у односу на 2022. годину представља повећање од око 14% количински, односно 48,39% вредносно. Државе у које се пиво највише извозило (по вредности) у 2023. години су Босна и Херцеговина, Црна Гора, Република Хрватска и Мађарска.

Увоз пива протеклих година бележио је тренд раста и вредносно и количински изузев 2023. године када је увоз пива, количински, имао пад. Просечан годишњи увоз пива у последњих пет година био је 398 хиљада хектолитара пива, са оствареном просечном вредношћу од 23,32 милиона евра. У 2023. години увезено је 347.109 хектолитара, укупне вредности 24,63 милиона евра, што у односу на 2022. годину представља пад од око 32% количински, односно 22,64% вредносно. Посматрано по вредности увоза, пиво се у 2023. години највише увозило из Републике Словеније, Савезне Републике Немачке и Републике Чешке.

У условима доминације мултинационалних компанија, али и популарности занатских пива, унапређење сектора може се остварити кроз подршку занатским пиварама, јачање брендирања и подизање квалитета пива.

2.8.9. Производња вина

У Републици Србији се бележи тренд раста регистрованих произвођача вина, са 375 у 2019. години на 488 у 2023. години. На основу података из Винарског регистра, највећи број производних погона налази се у Расинском (92), Јужнобачком (63) и Сремском округу (52).

Према подацима РЗС, регистрована производња вина у индустрији током 2023. године, била је на нивоу од око 21,5 милиона литара, што је око 7% мање у односу на 2022. годину и за 19,4% мање у односу на петогодишњи просек. Према подацима из Винарског регистра, од укупно произведене количине вина у

2023. години, 11,7 милиона литара је произведено од домаћег грозђа, док је 8,4 милиона литара произведено од увезене/допремљене сировине, претежно из Северне Македоније. У 2023. години је, на основу података из Винарског регистра, заступљенија била производња црвених/розе вина (59,2%) у односу на производњу белих вина (40,8%). Као и претходне године, и током 2023. године у структури производње вина према категоријама квалитета¹⁸, односно према географском пореклу, доминира производња вина без географског порекла („стона“ и „стона сорта“ вина), са 86% учешћа. Производња вина са географским пореклом (Г.И., К.П.К. и К.Г.П.К.) у 2023. години чини свега 14% укупне производње вина и мања је за 1,5% у односу на претходну годину, односно за 9,2% у односу на петогодишњи просек.

Република Србија у континуитету бележи негативан спољнотрговински биланс у размени вина. Према подацима РЗС, трговински дефицит у овом сектору порастао је са 12,5 милиона евра у 2014. години на 20,5 милиона евра у 2023. години. У последњих пет година, просечан годишњи увоз вина износио је 22.600 t, са просечном вредношћу од 33,7 милиона евра. Истовремено, Република Србија је годишње извозила у просеку 11.346 t вина, остварујући просечну вредност извоза од 18,8 милиона евра.

Производња вина се суочава са неколико кључних изазова - опадањем производње, увозом сировина (првенствено вина у ринфузу, односно јефтиног вина за дораду), доминацијом вина без географског порекла и негативним спољнотрговинским билансом. Ипак, овај сектор има значајан потенцијал за развој, уз неопходно спровођење мера које би допринеле већој конкурентности и одрживости производње, како на домаћем, тако и на међународном тржишту. Кључни приоритети су улагање у домаћу производњу грозђа кроз подстицаје, едукацију и јачање виноградарских географских производних подручја, као и подршку производњи вина са географским пореклом кроз промоцију и стимулације за произвођаче. Такође, неопходно је даље подстицати инвестиције у прераду у сектору производње вина, како би се подржала даља модернизација и унапређење производних капацитета. Диверзификација извозних тржишта представља додатни корак ка стабилизацији и јачању позиције на глобалном нивоу. Посебан значај има повећање препознатљивости и аутентичности домаћих вина, посебно оних произведених од аутохтоних, регионалних и домаћих сорти винове лозе.

2.8.10. Производња јаких алкохолних пића

Према подацима МПШВ, у Републици Србији се бележи значајан раст броја регистрованих произвођача јаких алкохолних пића, са 320 у 2016. години на 1.029 у 2023. години. На основу седмогодишњег просека, годишње се произведе око 26,2 милиона литара ракије од воћа и грозђа и око 4,8 милиона литара осталих јаких алкохолних пића.

У 2023. години у односу на 2014. годину значајно је повећана вредност извоза јаких алкохолних пића, са 10,2 милиона евра на 28,7 милиона евра.

¹⁸ СВ – стоно вино (вино без географског порекла); ССВ – стоно сортно вино (вино без географског порекла са декларисаном сортом); Г.И. – географска индикација (регионално вино); К.П.К. – контролисано порекло и квалитет (квалитетно вино са географским пореклом); К.Г.П.К. – контролисано и гарантовано порекло и квалитет (врхунско вино са географским пореклом).

Истовремено, вредност увоза је повећана са 14,6 милиона евра на 21,2 милиона евра. У 2023. години забележен је суфицит у спољнотрговинској размени од 7,5 милиона евра, што је велики напредак у односу на 2014. годину када је регистрован дефицит од 4,3 милиона евра.

Подршка произвођачима кроз подстицаје, унапређење квалитета производа и јачање брендирања може допринети већој конкурентности ове групе производа.

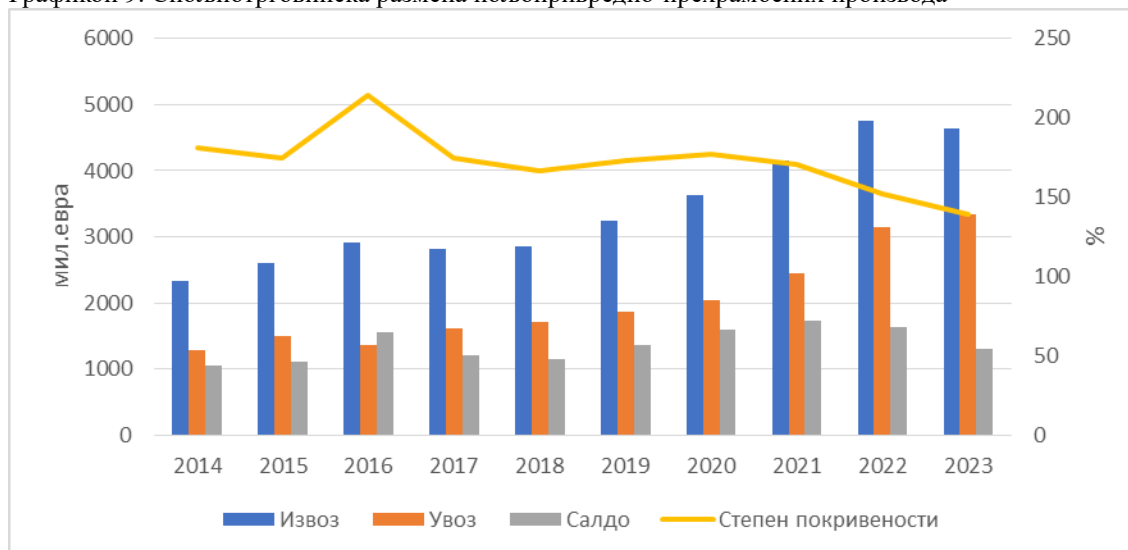
2.8.11. Производња дуванских производа

Дуван се гаји на просечно око 5,5 хиљада хектара са укупним приносом око 8 хиљада тона. Прерада дувана производња и промет производа од дувана и сличних производа је регулисана законском регулативом, која је у значајној мери усађена са одговарајућим директивама ЕУ. Овом делатношћу се према подацима АПР у 2023. години бавило 11 привредних друштава. У спољној трговини се остварује суфицит који је нагло повећан од 2020. године да би у 2023. години достигао вредност од 261,9 милиона евра. Главна извозна тржишта су Народна Демократска Република Алжир, Јапан и Арапска Република Египат, као и СЕФТА државе, посебно Босна и Херцеговина, Црна Гора и Северна Македонија. Генерално, у циљу унапређења стања у агроиндустрији, неопходно је реализовати стратешке инвестиције које ће допринети модернизацији производних капацитета и повећању ефикасности, као и обезбедити подстицаје за примену иновација и одрживих пракси. Овакви кораци омогућиће унапређење квалитета производа, већу конкурентност на домаћем и међународном тржишту, као и бољу искоришћеност ресурса у складу са савременим захтевима и стандардима.

2.9. КОНКУРЕНТНОСТ

Пољопривредно-прехрамбени производи су важан сегмент спољнотрговинске размене Републике Србије и у дужем временском периоду имају значајан допринос уравнотежењу укупног спољнотрговинског биланса. Извоз ове групе производа показује континуиран раст, уз релативну стагнацију у последњем трогодишњем периоду на око 4,7 милијарди евра, док је увоз наставио да расте и у 2023. години достигавши вредност од око 3,3 милијарде евра. Као резултат ових кретања биланс спољнотрговинске размене пољопривредно-прехрамбених производа се смањивао на око 1,3 милијарде евра, односно на вредност коју је имао у 2014. години. Очекивано, степен покривености увоза извозом такође је забележио смањење у последњих неколико година (графикон 9).

Графикон 9. Спољнотрговинска размена пољопривредно-прехрамбених производа

Извор: РЗС

Посматрано по вредности извоза појединачних производа у последњих пет година, као водећи производи издвајају се: меркантилни кукуруз, замрзнуте малине, меркантилна пшеница, свеже јабуке, сунцокретово уље, храна за псе и мачке, вода обична и газирана са додатком шећера, дуван за пушење, цигарете, безалкохолна пића, итд. Високу вредност извоза имају и семенски кукуруз, сојино уље и семе уљане репице.

Један од важних показатеља успеха учешћа државе на међународном тржишту јесте конкурентност. Конкурентност у трговини, нарочито када је реч о извозу, зависи од више фактора. Ови фактори укључују трошкове производње, географски положај, приступ тржиштима, инфраструктуру, али и регулаторни оквир који обухвата трговинске споразуме. Споразуми о слободној трговини имају значајан утицај на конкурентност државе, јер омогућавају приступ ширим тржиштима, смањење трговинских баријера и стимулисање страних инвестиција. Такви споразуми често доприносе економској стабилности и убрзавају процес интеграције у глобалне економске токове.

Република Србија је потписала неколико кључних споразума о слободној трговини који директно утичу на њену трговинску конкурентност. Међу најзначајнијима су следећи споразуми:

1. Споразум о стабилизацији и придруживању између Европских заједница и њихових држава чланица са једне стране и Републике Србије¹⁹, са друге стране је потписан 2008. године, а примењује се од јануара 2009. године кроз одредбе Прелазног трговинског споразума. ССП се од 2014. године примењује према динамици стопа која је испреговарана за последњу, шесту годину либерализације. Ово значи да се на све индустријске производе пореклом из ЕУ не плаћа царина, а да је за пољопривредне производе из 5 анекса и 2 протокола

¹⁹ „Службени гласник РС - Међународни уговори” број 83/2008

достигнут пун степен либерализације, који не значи и ослобођење од плаћања царинских дажбина. У 2013. години је потписан и Протокол уз Споразум о стабилизацији и придруживању Европске заједнице и њених држава чланица, са једне стране и Републике Србије са друге стране, којим се узима у обзир приступање Републике Хрватске Европској унији.

2. СЕФТА 2006 - Споразум о изменама и приступању Споразуму о слободној трговини у централној Европи²⁰ се примењује од октобра 2007. године. Споразум је имао измену у складу са Протоколом Споразума о измени и приступању Споразуму о слободној трговини у централној Европи којим је постигнута даља либерализација стопа царине за пољопривредне производе (укинуте преференцијалне стопе при увозу из Републике Молдавије и Републике Албаније и промењени су услови преференцијалног увоза из Републике Хрватске). СЕФТА споразум се примењује на Републику Албанију, Босну и Херцеговину, Црну Гору, Македонију, Републику Молдавију и УНМИК у име Косова*. СЕФТА споразум предвиђа пуну либерализацију - нема наплате царина и осталих царинских дажбина.

3. Споразум о слободној трговини са ЕФТА државама - Република Исланд, Кнежевина Лихтенштајн, Краљевина Норвешка, Швајцарска Конфедерација²¹ почео је да се примењује за Републику Србију, Швајцарску Конфедерацију и Кнежевину Лихтенштајн од 1. октобра 2010. године, за Краљевину Норвешку од 1. јуна 2011. године, а за Републику Исланд од 1. октобра 2011. године. Што се тиче пољопривреде, за све ЕФТА државе јединствено су третирани прерађени пољопривредни производи (Протокол А) и рибе и производи од рибе (Анекс II), док су примарни пољопривредни производи испреговарани билатерално - са сваком ЕФТА државом посебно.

4. Споразум о слободној трговини са Евроазијском економском унијом или њеним државама чланицама²² потписан је октобра 2019. године. Ратификован је од стране Републике Србије фебруара 2020. године, а у примени је од јула 2021. године. Споразум садржи интегрисане важеће билатералне споразуме о слободној трговини које Република Србија има са Руском Федерацијом, Републиком Белорусијом и Републиком Казахстаном са модернизованим текстом и листом изузетака из режима слободне трговине која је незнатно измењена, уз проширење зона слободне трговине на Републику Јерменију и Киргистанску Републику.

5. Споразум о слободној трговини са Републиком Турском²³ се примењује од 1. септембра 2010. године. У делу пољопривреде није предвиђена постепена либерализација стопа по годинама. Пољопривредни производи пореклом из Републике Турске се увозе у Републику Србију у складу са условима утврђеним у Анексу 1 овог Протокола. Ово значи да су за ограничену листу пољопривредних производа одобрене царинске квоте, док се за све остале пољопривредне производе који нису наведени у том Анексу примењује царина (и остале царинске дажбине) у пуном износу. Споразум је претрпео измене у смислу додатне либерализације за

²⁰ „Службени гласник РС - Међународни уговори” број 88/07

²¹ „Службени гласник РС - Међународни уговори” број 6/10

²² „Службени гласник РС - Међународни уговори” број 3/20

²³ „Службени гласник РС - Међународни уговори” број 105/09

одређене пољопривредне производе што је наведено у Протоколу I Споразума о слободној трговини између Републике Србије и Републике Турске, а потписан је и Протокол III о трговини услугама тако да је за примену преференцијалног режима при увозу у Републику Србију обе турског порекла, битан и Анекс I и Протокол I.

6. Споразум о слободној трговини са Руском Федерацијом²⁴ представља споразум између Савезне Владе Савезне Републике Југославије и Владе Руске Федерације о слободној трговини који је у примени од августа 2000. године. Споразум је претрпео две измене, једну 2009. године и другу 2011. године.

7. Споразум о слободној трговини са Републиком Белорусијом²⁵ примењује се од марта 2009. године. Споразум је претрпео измене 2011. године доношењем Протокола између Владе Републике Белорусије и Владе Републике Србије о измени и допуни Споразума. Протокол садржи измењене текстове Прилога А и Прилога Б Споразума.

8. Споразум о слободној трговини са Републиком Казахстан²⁶ је закључен октобра 2010. године, а привремено се примењује од јануара 2011. године. Овим споразумом је веома мали број производа искључен из режима слободне трговине. Карактеристично је да су Листе изузетака из режима слободне трговине усаглашене са Републиком Белорусијом и Руском Федерацијом. Иначе, сва три споразума су у овом тренутку замењена споразумом о слободној трговини са Евроазијском економском унијом, али ни један од њих није стављен ван снаге.

9. Споразум о партнерству, трговини и сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Уједињеног краљевства Велике Британије и Северне Ирске²⁷ закључен је априла 2021. године, а у примени је од маја 2021. године. Споразум представља даљу примену одредаба Споразума о стабилизацији и придруживању на трговину са Великом Британијом након њеног иступања из Европске уније.

10. Споразум о слободној трговини са Народном Републиком Кином²⁸ потписан је октобра 2023. године, а у примени је од јула 2024. године. Динамика либерализације је симетрична са обе стране и постоји пет различитих група производа и то: прву групу производа чине производи који су изузети од либерализације (најосетљивији производи); другу групу производа чине производи код којих се царине постепено смањују у року од 15 година; трећу групу чине производи код којих се царине постепено смањују у року од 10 година; четврту групу чине производи код којих се царина постепено смањује у року од 5 година и последњу пету групу производа чине производи код којих се царине укидају даном ступања на снагу споразума и то су пре свега производи који не представљају претњу по српску пољопривреду.

Комбинација споразума о слободној трговини, релативно ниских трошкова производње и близина тржишта су у знатној мери допринели чињеници да су ЕУ и СЕФТА највећи трговински партнери Републике Србије када су у питању пољопривредно-прехранбени производи. У последњих десет година, просечно

²⁴ „Службени лист СРЈ- Међународни уговори” број 1/01.

²⁵ „Службени гласник РС – Међународни уговори” број 11/10.

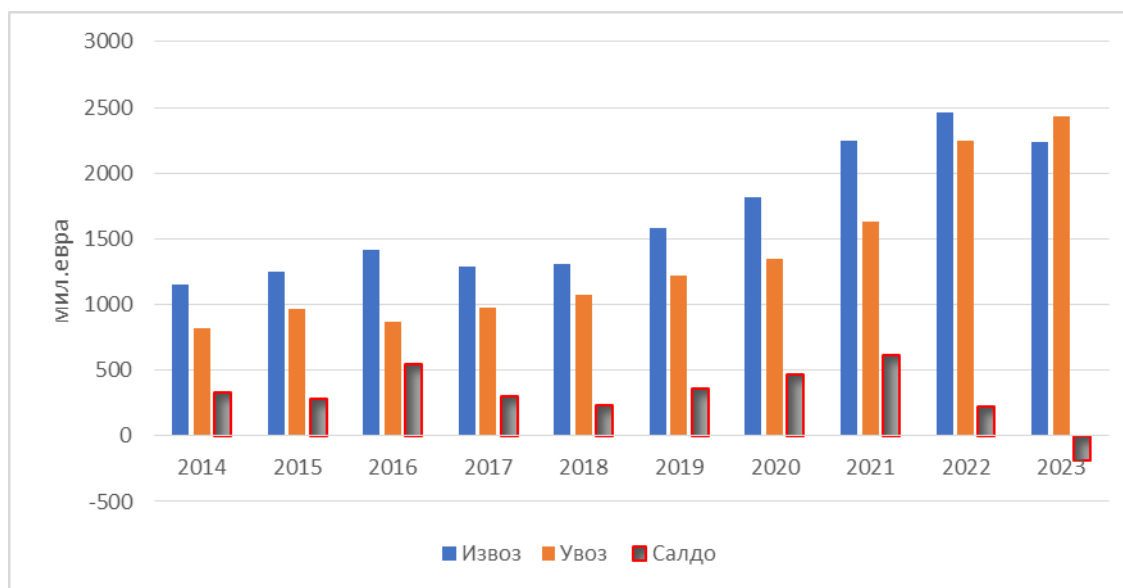
²⁶ „Службени гласник РС – Међународни уговори” број 11/10.

²⁷ „Службени гласник РС - Међународни уговори” број 13/21.

²⁸ „Службени гласник РС – Међународни уговори” број 6/23.

учешће ЕУ у укупном извозу српских пољопривредно-прехрамбених производа износило је 48,8%, док је учешће СЕФТА региона било 29,1%. Република Србија је у периоду од 2014. године до 2022. године остваривала константан суфицит у трговини пољопривредно-прехрамбеним производима са ЕУ, уз одређене осцилације (графикон 10). Међутим, овај позитиван тренд је прекинут 2023. године, када је по први пут забележен дефицит у износу од 190 милиона евра. Главни узрок дефицита је значајно смањење извоза меркантилног кукуруза и пшенице на тржиште ЕУ, где су житарице из Украјине постале све заступљеније током последње две године. Пад вредности извоза у ЕУ проистиче из структуре извоза, у којој примарни пољопривредни производи доминирају са 71,8%, док је учешће прерађених пољопривредних производа износило 27,5%, а риба и производа рибарства испод 1%. С друге стране, у структури увоза из ЕУ, примарни пољопривредни производи чинили су 59,1%, прерађени производи 37,6%, док је учешће рибе и производа рибарства износило 3,3%. Током 2022. и 2023. године цене прерађених пољопривредних производа расле су брже и више у односу на цене примарних пољопривредних производа, што је додатно продубило трговински дисбаланс, с обзиром на то да Република Србија увози знатно више прерађених пољопривредних производа из ЕУ него што их извози.

Графикон 10. Спољнотрговинска размена са ЕУ

Извор: РЗС

Са другим најважнијим трговинским партнером Републике Србије, чланицама СЕФТА, у целом посматраном периоду остварен је суфицит. Укупно учешће ЕУ и СЕФТА партнера у извозу пољопривредно-прехрамбених производа Републике Србије смањено је за 5,9 процентних поена у периоду од 2014. године до 2023. године, док је за исти износ порасло учешће осталих тржишта. Ова промена указује на већу разноврсност у спољнотрговинској размени и ширење базе трговинских партнера.

За мерење конкурентности у размени роба на глобалном тржишту могу се користити различити показатељи, али је један од најчешће примењиваних индикатора индекс откривене компаративне предности или Balassa RCA индекс. Овим индексом се мери да ли држава има компаративне предности у размени одређеног производа или групе производа на тржишту. Уколико је учешће извоза неког производа једне државе у њеном укупном извозу веће од учешћа извоза тог производа у укупном светском извозу, онда постоји компаративна предност. При томе, што је вредност овог индекса већа, то држава има већу компаративну предност у размени конкретног производа или групе производа, а за производе чија је вредност RCA индекса већа од четири може се рећи да имају јаку компаративну предност²⁹.

Посматрано по робним групама HS, највећу вредност овог индекса имају робне групе: 08 - Воће и језгасто воће, агруми, диње и лубенице, 10-Житарице, 24 - Дуван и производи замене дувана и 11 - Производи млинске индустрије, слад, скроб.

Оно што је потребно уочити је да се RCA индекс код група производа које су издвојене као водеће у почетним годинама анализе рапидно смањује до 2023. године. Ове групе производа су и даље конкурентне на глобалном тржишту, али су у значајној мери изгубиле позицију коју су имале пре десет година. Повећање RCA индекса се бележи код група 22 - Пића, алкохоли и сирће и 24 – Дуван и производи замене дувана, као и код 06-живе биљке и цвеће (Табела 15).

Табела 15. RCA индекс одређених робних група пољопривредно-прехрамбених производа

HS	Групе производа	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
01	Живе животиње	2,0	3,4	1,9	2,5	1,9	1,7	2,2	2,3	2,0	1,5
02	Месо и јестиви месни и други кланични производи	0,9	0,5	0,4	0,5	0,5	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
03	Рибе и љускари, мекушци и остали водени бескичмењаци	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
04	Млечни производи, јаја, природни мед	1,2	1,3	1,1	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	0,9	0,8
06	Живе биљке и цвеће	0,8	0,7	0,9	0,8	1,0	1,5	1,4	1,1	1,3	1,1
07	Поврће, биљке, корење, Кртоле	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	1,7	1,4	1,4	1,4	1,2
08	Воће и језгасто воће, агруми, диње и лубенице	6,7	6,9	5,9	5,8	4,8	4,5	5,0	5,8	5,6	4,1
10	Житарице	6,4	5,7	5,7	3,9	4,2	5,1	5,7	5,1	3,5	2,1
11	Производи млинске индустрије, слад, скроб	4,8	4,3	4,2	4,6	4,1	3,6	3,0	3,3	3,9	3,1
12	Уљано семе и уљани плодови	1,0	1,8	1,8	1,7	1,8	1,8	2,0	1,3	1,0	0,9
15	Животињске и биљне масти и уља	2,1	2,3	2,5	2,0	1,9	2,5	2,0	1,8	1,6	1,6
16	Месне прерађевине	1,6	1,4	1,2	1,4	1,4	1,3	1,2	1,1	1,0	1,0
17	Шећер и производи од шећера	4,1	3,1	3,3	2,3	1,5	1,5	1,3	2,1	1,5	0,9
22	Пића, алкохоли и сирће	2,5	2,2	1,9	1,9	1,9	2,0	1,8	2,0	2,4	2,6
24	Дуван и производи замене дувана	5,2	7,7	9,5	6,6	6,6	6,8	9,7	9,0	7,9	7,4

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

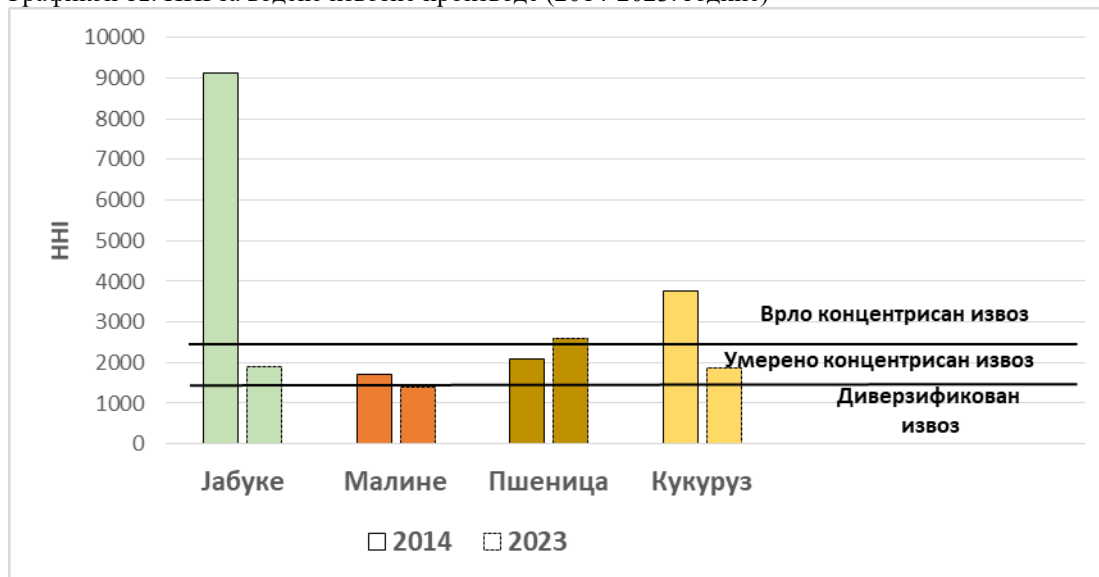
²⁹ Erkan, B., & Sariçoban, K. (2014). Comparative analysis of the competitiveness in the export of science-based goods regarding Turkey and the EU+ 13 countries. *International Journal of Business and Social Science*, 5(8), 1.

Још један индикатор који се може користити као индиректан показатељ конкурентности на међународном тржишту је Herfindahl-Hirschman Index (ННІ). Поређењем ННІ вредности за базну и текућу годину могуће је утврдити да ли је држава постала конкурентнија или се њена позиција погоршала. Смањење ННІ у текућој години у односу на базну указује на већу разноврсност тржишта и мању зависност од ограниченог броја купаца или дестинација што чини извоз стабилнијим и конкурентнијим. Насупрот томе, пораст ННІ вредности може сигнализирати да је извоз концентрисан на мање тржишта, чиме се повећава ризик од нестабилности и смањује конкурентност.

Овај индикатор омогућава да се кроз квантитативну анализу прати динамика тржишне позиције државе.

Резултати анализе ННІ за водеће извозне производе указују на чињеницу да је диверзификација извоза повећана у протеклих десет година (у 2023. у поређењу са 2014. годином) и да је у просеку извоз умерено концентрисан на одређени број тржишта (графикон 11). Код јабука је забележена значајна промена (веће диверзификације извоза) од врло концентрисаног извоза у 2014. године, претежно концентрисаног на тржиште Руске Федерације, до умерено концентрисаног извоза у 2023. години када су јабуке све више пласиране и на тржишта Блиског истока и Велике Британије (пored већ устаљеног положаја на тржиштима ЕУ и СЕФТА).

Графикон 11. ННІ за водеће извозне производе (2014-2023. године)

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Анализа ценовне конкурентности српског извоза пољопривредно-прехрамбених производа представља изазов због бројних фактора који утичу на крајњу цену и пласман робе на међународним тржиштима. Разлике у квалитету производа као и недостатак униформних стандарда за његово оцењивање, могу значајно утицати на цену и конкурентност у односу на друге извознике. Нажалост,

расположиви статистички подаци не узимају у обзир детаљне разлике у категоријама појединих производа које се односе на квалитет. Поред тога, ограничене количине производа које Република Србија може понудити често представљају препреку за освајање великих тржишта где је стабилност снабдевања кључна за одржавање позиције. Такође, удаљеност од главних извозних дестинација повећава трошкове транспорта и логистике, што додатно смањује ценовну конкурентност у поређењу са произвођачима ближим тржишту.

2.10. ТРЖИШНИ ЛАНАЦ

2.10.1. Карактеристике тржишног ланца

Тржиште пољопривредно-прехрамбених производа у Републици Србији одликује се хетерогеношћу канала дистрибуције, различитим степеном формализације трговине и неуједначеном тржишном структуром. Значајан део примарне пољопривредне производње остаје ван комерцијално организованих ланаца снабдевања, будући да мали произвођачи често не могу да обезбеде стандардизован квалитет производа у континуитету и потребним количинама. Ово је посебно изражено у сточарској производњи, где се трговина често одвија ван сточних пијаца, делимично у сивој зони, док се уговарање најчешће обавља између већих произвођача и прерађивача. Последњих година, све већи број прерађивача наступа и у улози увозника, што додатно ремети стабилност домаћег тржишта.

Уговарање производње у већини пољопривредних сектора у Републици Србији није уобичајена пракса. Због високе нестабилности тржишта, пре свега у погледу несталности тражње и флукуације откупних цена, пољопривредници се најчешће опредељују за „спот тржишта”. Пословна повезаност произвођача са прерађивачима, односно откупљивачима, заснива се углавном на нивоу уговарања „заједничке производње” или уговарања меркантилне производње кроз паритетну размену за инпуте у производњи.

На националном нивоу, пијаце представљају важан, мада све мање заступљен канал продаје. Најразвијенија мрежа пијаца налази се у Београду, са више од 30 локација и укупном површином од око 170.000 m². Пијаце су углавном у власништву јединица локалне самоуправе и имају дугу традицију, нарочито у контексту високог удела пољопривредног становништва и великог броја малих произвођача, који се тешко укључују у модерне трговинске токове. Ипак, у последњих десет година забележен је пад обима продаје на пијацама, што је последица јачања великих малопродајних ланаца, углавном у иностраном власништву, који данас доминирају малопродајом и диктирају тржишне услове. У том контексту, пијаце је неопходно модернизовати и развијати у правцу вишефункционалних простора који, поред продаје, имају и едукативну, туристичку и промотивну улогу. Модерне пијаце могу постати центри за промоцију домаћих пољопривредно-прехрамбених производа, кратких ланаца снабдевања, локалне гастрономије и одрживих потрошачких навика.

Када је реч о велетрговини, у Републици Србији постоји развијена мрежа кванташких пијаца у већим градовима (Београд, Нови Сад, Ниш, Краљево, Суботица), специјализованих превасходно за трговину воћем и поврћем. Поред тога, од 2012. године у функцији је и Велетржница Београд – савремени логистички

центар за промет пољопривредно-прехранбених производа током целе године, капацитета од преко 800 продајних места и значајним складишним и пословним простором.

Велики трговински ланци – супермаркети, хипермаркети, малопродајна места, као и растући сегмент електронске трговине – постају доминантни облик продаје на мало. Њихово деловање одликује се високом финансијском и логистичком ефикасношћу, али и захтевима у погледу стандарда квалитета, безбедности хране и следљивости. Домаћи произвођачи често имају потешкоће у приступу овим ланцима, што додатно истиче потребу за бољом организацијом тржишног ланца и подршком у унапређењу конкурентности малих газдинстава.

Сви наведени изазови – од неповезаности малих произвођача са тржиштем, недовољне формализације трговине, смањења улоге пијаца, до ограниченог приступа модерним малопродајним ланцима – указују на потребу за системским приступом уређењу тржишта пољопривредно-прехранбених производа. У том смислу, успостављање јединствене организације тржишта представља кључни корак ка успостављању транспарентног, функционалног и правично уређеног тржишног амбијента.

Регулаторни оквир који уређује тржишне стандарде и квалитет пољопривредно-прехранбених производа у Републици Србији у великој мери није усклађен са важећим међународним и европским стандардима. Та неусклађеност представља значајну препреку за конкурентан пласман српских производа на иностраним тржиштима, пре свега у ЕУ. На снази су тржишни стандарди за свеже воће и поврће који обухватају класификацију на екстра, прву и другу класу за 29 врста воћа и 40 повртарских култура, али они нису усклађени са стандардима ЕУ. Поред ових, у примени су и четири СРПС стандарда за промет воћа и поврћа који су делимично усаглашени са стандардима Економске комисије УН за Европу (UNECE), али њихова примена није обавезујућа. Приближно 60% вредности извоза српског воћа и поврћа најчешће у замрзнутом стању усмерава се ка ЕУ, док извоз свежег воћа и поврћа варира у вредност извоза у ЕУ између 35-38% па усклађивањем тржишних стандарда за свеже воће и поврће имамо већу могућност за проналажење нових тржишта у државама ЕУ. Слична ситуација је и код живинског меса и јаја, где тржишни стандарди нису у складу са правилима ЗПП, посебно у делу који се односи на класирање производа и систем извештавања о ценама.

Усаглашавање домаћих прописа у овој области са међународним прописима и стандардима у многоме ће допринети не само повећању извоза, већ и регулисању ситуације на домаћем тржишту. Успостављање тржишних стандарда предвиђено је за свеже воће и поврће, хмељ, јаја и живинско месо, при чему се не доводи у питање спровођење одредби Закона о безбедности хране („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19) у погледу хигијенских и здравствених стандарда.

У циљу успостављања елемената јединствене организације тржишта, по угледу на систем који постоји у оквиру ЗПП ЕУ неопходно је, између осталог и успостављање система класирања говеђих и свињских трупова, увођење механизма за прикупљање података у сектору шећера, у сектору млека и млечних производа и у сектору дувана, унапређење система уговарања производње у

одабраним секторима, подстицање удруживања пољопривредних произвођача и успостављање система интервенција на тржишту.

2.10.2. Систем интервенција на тржишту

У тржишно оријентисаним економијама поремећаји у односу између понуде и тражње представљају уобичајену појаву, а најчешће се огледају кроз флукутације цена као одраз тржишне нестабилности. У домаћој економији су се до сада појединачне мере у таквим ситуацијама спроводиле од случаја до случаја, за чије спровођење је била надлежна искључиво Републичка дирекција за робне резерве. Законом о уређењу тржишта пољопривредних производа успостављен је законски оквир и створени су услови за адекватну реакцију државе у таквим ситуацијама кроз интервенције на тржишту, уз поштовање међународних споразума и одредаба СТО. Овакав начин реакције доприноси доследности и транспарентности пољопривредне политике и одржавању стабилности тржишта.

Предвиђени су различити механизми интервенције на тржишту, као што су јавне интервенције, подршка приватном складиштењу, посебне и ванредне интервентне мере.

Избор конкретног механизма зависи, пре свега, од врсте пољопривредног производа и природе тржишног поремећаја, односно степена угрожености стабилности тржишта и потребе за брзом реакцијом надлежних институција.

Јавне интервенције представљају меру уређења тржишта, која се спроводи за одређене пољопривредне производе у секторима: житарица, говеђег и телећег меса и млека и млечних производа. Јавне интервенције се реализују кроз купопродају пољопривредних производа и обухватају откуп, складиштење и начин располагања откупљеним пољопривредним производима. Јавна интервенција могућа је само за производе домаћег порекла, и то: у сектору житарица – пшеница (обична и тврда), јечам и кукуруз; у сектору меса – свеже или расхлађено говеђе и телеће месо (трупови, полутке и четврти); и у сектору млека – маслац и обрано млеко у праху прописаног састава.

Подршка приватном складиштењу производа представља накнаду дела трошкова складиштења, која се одобрава корисницима мера уређења тржишта у случају пада тржишне цене у односу на референтну цену. Производи за које се може одобрити ова врста подршке су производи из пет сектора: сектор шећера – рафинисани бели шећер; сектор говеђег и телећег меса – свеже или расхлађено месо говеда; сектор свињског меса – свеже или расхлађено свињско месо; сектор овчијег и козијег меса – свеже или расхлађено овчије и козије месо; и сектор млека и млечних производа – маслац произведен од павлаке добијене директно од крављег млека и обрано млеко у праху добијено од крављег млека.

Посебне интервентне мере односе се на спречавање озбиљних тржишних поремећаја, насталих услед примене мера за спречавања ширења болести животиња или губитка поверења потрошача због постојања опасности за јавно здравље, односно здравље животиња, у секторима: говеђег и телећег меса, свињског меса, овчијег и козијег меса, живинског меса, јаја и млека и млечних производа. Ове мере се могу односити на повлачење одређених производа са тржишта или бесплатну дистрибуцију производа, трансформацију и прераду

производа, промоцију, складиштење, финансијску подршку за куповину одређених средстава за спречавање ширења штеточина и болести животиња и биљака итд.

Ванредне интервентне мере подразумевају ефикасно и правовремено спречавање, односно отклањање тржишних поремећаја, до којих је дошло у периодима значајне тржишне неравнотеже, која се није могла предвидети, као и у случају посебних проблема, насталих услед значајне промене цена на домаћем или иностраном тржишту. Ванредне интервентне мере могу се спроводити у облику измена увозних дажбина потпуно или делимично, за одређене количине пољопривредних производа и у одређеном временском периоду, потребном да се реши поремећај на тржишту.

2.11. ЦЕНЕ ХРАНЕ И ПОТРОШЊА

Глобални догађаји значајно утичу на цене пољопривредних производа и хране у Србији, доприносећи нестабилности у целом ланцу снабдевања. Пандемија COVID-19 пореметила је глобалне трговинске системе, доступност радне снаге и транспортне системе, што је довело до раста трошкова производње и поремећаја у ланцу снабдевања, а самим тим и до повећања потрошачких цена у Републици Србији.

Додатно, рат у Украјини, која је једна од највећих извозница житарица и других пољопривредних производа, појачао је ценовне шокове прекидањем ланаца снабдевања и растом светских цена. С обзиром на високу интегрисаност Србије у регионална и глобална тржишта за инпуте и извоз, ови екстерни шокови значајно појачавају флукуације домаћих цена, негативно утичући како на произвођаче, који се суочавају са већим трошковима, тако и на потрошаче, који плаћају вишу цену за основне животне намирнице. Ова ситуација указује на потребу за ефикасним политикама заштите домаћег тржишта и стабилизације цена како би се ублажио утицај глобалних криза.

У протеклих десет година (2023. у односу на 2014. годину), највећи просечни раст произвођачких цена забележен је код поврћа (87%), затим воћа (50%), стоке (38%) и ратарских производа (32%). У категорији поврћа, најзначајнији пораст цена забележен је код црног лука (154%) и младог кромпира (150%). У групи воћа, цене јагода (108%) и кајсија (87%) показале су највећи раст. Код стоке, цене телади за клање порасле су за 58%, а бикова за клање за 49%. У категорији ратарских производа, житарице су забележиле раст од 47%, раж и овас 35%, док је код индустријског биља раст био најизраженији код дувана (94%) и шећерне репе (74%). Цена луперке, у групи крмног биља, повећана је за чак 122%. Вреди истаћи да су 2022. године, под утицајем глобалне пандемије и почетка рата у Украјини, произвођачке цене одређених пољопривредних производа нагло скочиле. Најупечатљивији примери су цене грашка и кромпира, које су у тој години у односу на претходну (2021) порасле за 282% и 114% (Табела 16). Ови подаци указују на изузетну рањивост пољопривредног сектора на глобалне кризе и наглашавају потребу за већом стабилизацијом тржишта.

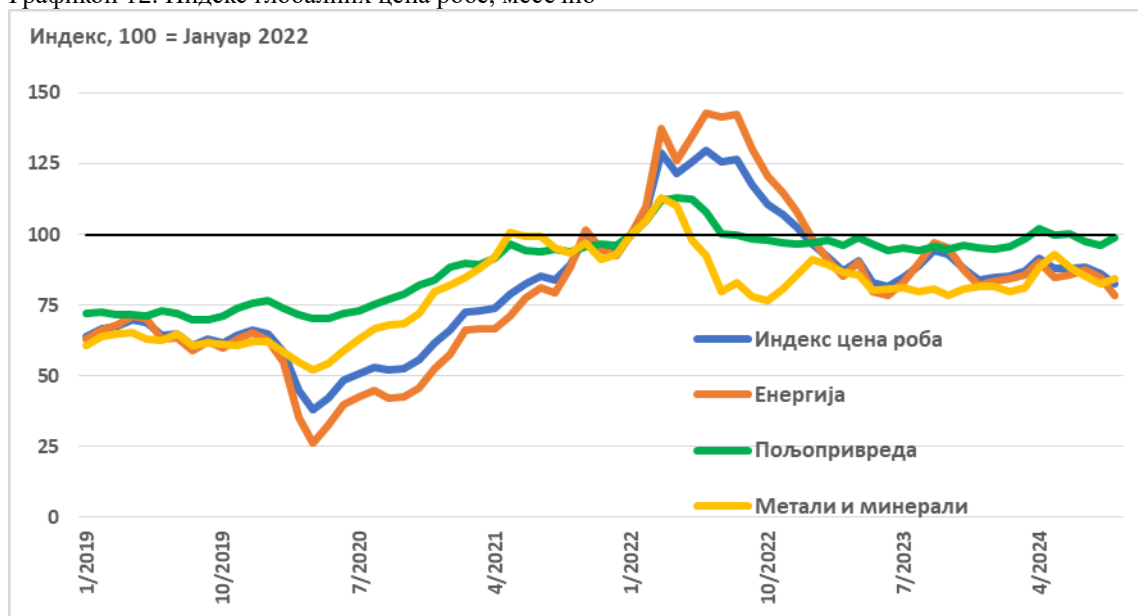
Табела 16. Просечне годишње откупне цене одређених пољопривредних производа у Србији (2014-2023. године РСД/kg)

Категорија	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Пшеница	17,86	17,57	15,06	16,77	16,31	17,83	17,98	21,92	33,19	20,74
Кукуруз	14,1	15,18	15,14	16,19	14,57	14,39	16,31	23,43	31,06	17,47
Раж	17,26	21,58	18,41	17,38	17,99	20,16	19,52	23,44	33,48	23,26
Овас	16,83	21,57	18,54	17,87	19,01	15,07	15,98	22,15	35,38	24,68
Сунцокрет	26,74	36,67	30,68	33,22	26,95	28,18	32,45	51,79	57,86	35,37
Шећерна репа	3,49	3,23	4,07	4,24	3,56	3,80	4,00	4,62	4,77	6,07
Соја	37,91	38,31	37,64	45,02	35,39	34,67	40,14	67,21	74,92	49,84
Дуван	233,68	221,71	246,42	205,15	214,69	214,98	256,19	249,6	330,9	454,67
Кромпир	24,33	23,95	20,24	22,78	32,02	30,59	22,85	25,96	55,91	52,94
Млади кромпир	33,27	43,67	34,90	36,64	44,49	48,39	45,25	39,29	58,92	83,03
Црни лук	21,05	22,04	24,61	19,31	31,84	41,77	28,59	26,51	31,70	53,46
Грашак	/	92,36	84,65	/	83,43	97,57	35,26	33,91	129,63	185,18
Пасуљ	259,62	208,99	145,47	173,45	203,12	210,62	195,20	161,71	205,37	230,39
Шљиве	44,52	55,50	46,51	60,97	57,54	40,43	53,54	59,77	58,16	60,41
Јабукe	40,76	42,93	46,09	54,96	44,58	41,23	49,66	50,94	45,39	51,38
Јагоде	76,23	86,97	170,73	148,03	126,16	130,42	146,18	145,25	190,85	158,58
Кајсије	61,53	93,74	89,68	67,29	89,35	63,00	114,17	123,56	95,53	115,07
Малине	152,27	192,89	194,23	131,72	96,26	143,64	196,28	377,37	488,13	189,83
Телад за клање	324,65	328,33	316,91	322,82	333,16	351,15	338,95	354,89	419,43	514,05
Јунад за клање	222,96	220,48	219,30	217,18	236,56	220,75	201,53	226,07	297,80	317,37
Бикови за клање	217,72	204,5	220,69	207,51	214,44	202,8	183,44	228,59	307,87	323,44
Прасад за клање	254,87	203,27	190,59	235,50	228,54	232,15	228,25	205,81	275,26	375,81
Товљени пилићи	121,27	112,91	111,98	111,76	104,71	95,57	96,53	112,88	141,74	132,00
Кравље млеко	32,59	31,64	30,44	30,45	31,73	31,69	32,00	32,48	47,70	56,96

Извор: РЗС

Повећање произвођачких цена резултат је бројних фактора, укључујући природне непогоде, попут суша, раст цена енергената на глобалном и домаћем тржишту (графикон 12), високе трошкове инпута за пољопривредну производњу, прекиде у ланцима дистрибуције узроковане пандемијом и ратним сукобима, као и друге економске и геополитичке утицаје. Ови сложени и међусобно повезани фактори значајно утичу на стабилност и одрживост производних процеса.

Графикон 12. Индекс глобалних цена робе, месечно

Извор: Светска Банка (2024)³⁰

Раст произвођачких цена директно је утицао на пораст потрошачких цена. У посматраном десетогодишњем периоду, малопродајне цене издвојених производа из Табеле 17 порасле су у просеку за 67%. Највећи раст цена забележен је код кромпира (140%) и свињске масти (113%). Ови подаци указују на значајан притисак на буџете домаћинстава, посебно у погледу основних животних намирница.

Значајан пораст потрошачких цена јасно се уочава кроз кретање индекса потрошачких цена током посматраног периода (графикон 13). У периоду од 2021. до 2023. године уочава се нагли скок цена. Највећа повећања забележена су код поврћа, млека, сира и јаја, што одражава изразиту инфлацију у сегменту основних животних намирница. Овај тренд раста цена значајно утиче на куповну моћ домаћинстава, нарочито у погледу основних прехранбених артикала, и указује на хитну потребу за спровођењем циљаних мера које би ублажиле притисак на животни стандард грађана. Неке од могућих мера су: ограничење маржи одређених производа, константан мониторинг тржишта, привремено смањење ПДВ за одређене производе, директне субвенције произвођачима уз контролу кретања малопродајних цена, ефикасно управљање јавним резервама и подстицање кратких ланаца снабдевања.

Табела 17. Малопродајне цене одређених пољопривредних производа, 2014-2023, РСД/ kg, l

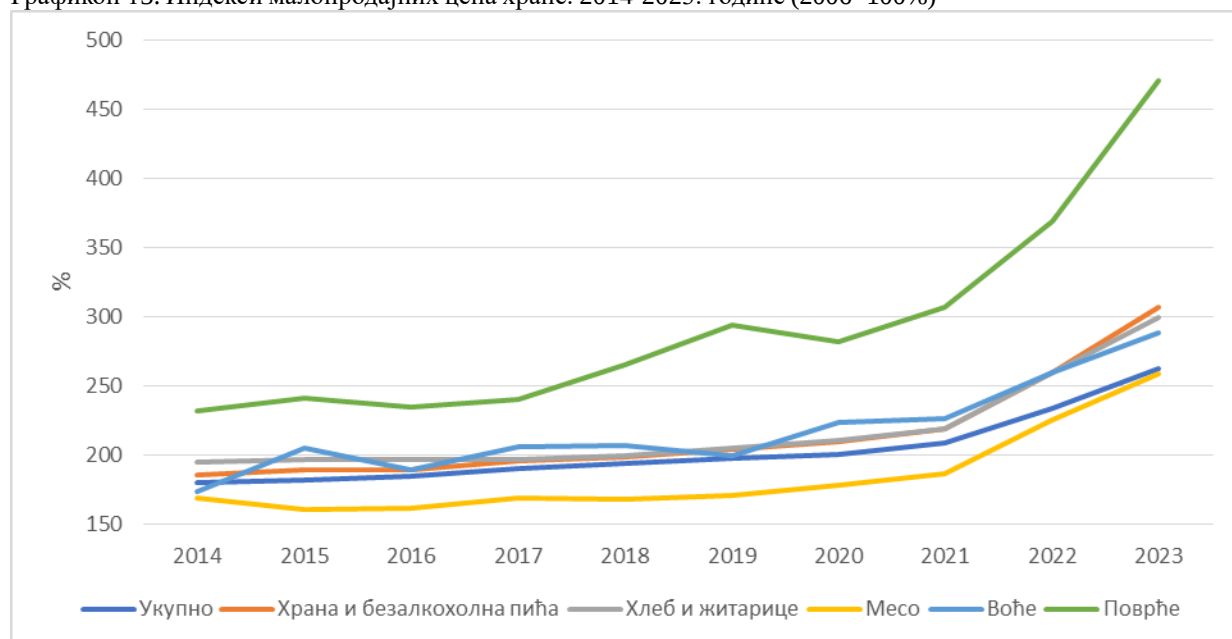
Категорија:	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.
Кромпир, kg	48,75	50,27	51,38	48,08	59,70	68,04	60,95	58,30	91,31	116,93
Пасуљ, kg	326,52	287,05	259,89	297,96	305,68	284,13	298,96	297,59	322,20	362,00
Јабукe, kg	62,85	75,01	75,47	87,45	93,03	69,62	104,80	92,26	97,25	107,78

³⁰ World Bank Group. (2024). Commodity Markets Outlook: October 2024. World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/>

Млеко, l	99,38	101,59	98,78	99,63	101,01	95,72	94,55	94,94	115,14	149,77
Домаћи сир, бели, меки, kg	356,79	362,55	359,56	363,6	370,55	372,06	378,11	396,44	470,43	599,47
Кајмак, kg	819,89	843,76	850,38	871,71	895,91	904,10	919,00	953,37	1101,14	1373,52
Пилеће месо свеже (цело пиле), kg	295,86	254,82	265,28	264,64	255,99	230,97	233,50	265,47	318,37	324,66
Јунеће месо са костима, kg	561,07	541,64	542,34	544,65	601,21	640,50	613,47	634,81	899,73	961,17
Сува свињска сланина, месната, kg	654,78	643,33	615,19	649,07	675,77	718,01	778,40	801,62	893,71	1096,52
Свињска маст, kg	215,87	194,22	171,68	170,08	180,66	172,37	186,28	198,97	277,18	459,76

Извор: РЗС

Графикон 13. Индекси малопродајних цена хране. 2014-2023. године (2006=100%)

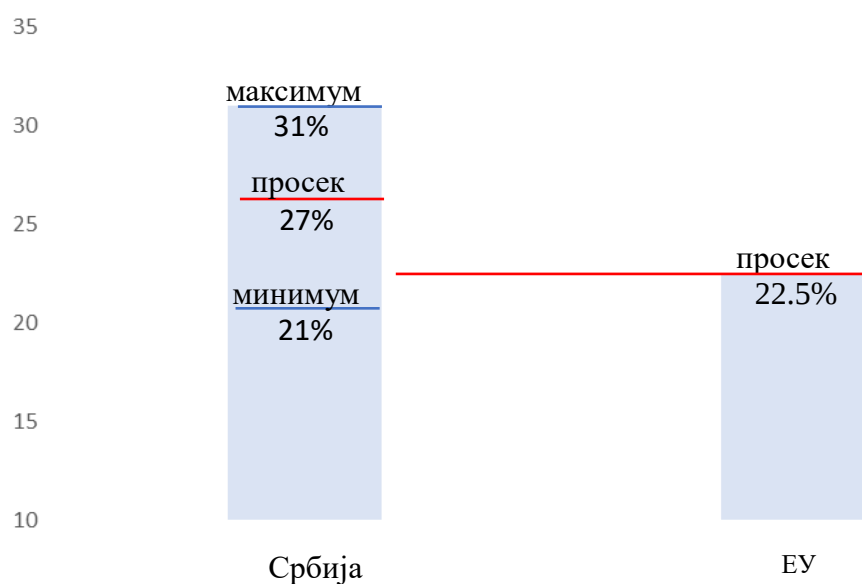
Извор: РЗС

Анализом података уочена је изражена асиметрија између произвођачких и малопродајних нивоа цена код готово свих производа. Док раст произвођачких цена углавном прати брз пораст малопродајних цена, исти механизам се не примењује у случају пада цена на нивоу производње. Овај проблем је посебно изражен у Србији код основних производа попут житарица, млечних производа и воћа и поврћа. Механизми формирања цена у овим секторима често су нетранспарентни, а неравнотежа моћи између различитих актера на тржишту може нарушити његову динамику. Пољопривредници су најчешће они који сnose терет значајних флукуација цена, док малопродајне цене остају стабилне или чак расту, без обзира на промене у трошковима инпута. Ово указује на потребу за већом транспарентношћу и равноправношћу у формирању цена, како би се ублажио утицај тржишних дисбаланса на производни сектор.

Промене у структури малопродаје, посебно растућа доминација супермаркета, значајно су утицале на стратегије формирања цена и доступност производа потрошачима. Високе цене могу се делимично приписати чињеници да

трговински ланци у Србији бележе релативно високе бруто марже. Док је европски просек бруто марже око 22,5%, пет највећих трговинских ланаца у Србији имају процењену бруто маржу од 27% (графикон 14). Ове високе марже директно негативно утичу на приходе произвођача, који су често принуђени да снижавају цене својих производа како би осигурали пласман у великим малопродајним системима. Истовремено, потрошачи плаћају знатно више, што додатно оптерећује њихов расположиви буџет и ограничава куповну моћ. Ова ситуација указује на потребу за бољом регулацијом маржи и унапређењем транспарентности у малопродајном сектору како би се заштитили и произвођачи и потрошачи.

Графикон 14. Процењена бруто маржа – ЕУ просек и највећих пет трговинских ланаца у Републици Србији

Извор: McKinsey (ЕУ) и АПР подаци пет највећих трговинских ланаца (Србија)
 Напомена: бруто маржа је индиректно израчуната на основу АПР података.

Пољопривредни сектор Србије показује изразиту осетљивост на екстерне шокове, услед високе зависности од увоза инпута и глобалних трговинских токова. Повећање малопродајних цена, посебно основних животних намирница, врши велики притисак како на домаћинства, тако и на произвођаче, који се суочавају са растућим трошковима производње. Додатно, недовољна транспарентност у формирању цена и високе марже трговинских ланаца компликују ситуацију. Повећање понуде хране из домаће производње, као и успостављање механизма за већу транспарентност у формирању цена и именовање омбудсмана за храну могли би значајно да допринесу повећању правичности у односима између произвођача,

прерађивача и малопродаје, чиме би се подстакла стабилност и одрживост целокупног система.

Резултати Анкете о потрошњи домаћинстава у Републици Србији указују на промене потрошачких навика у периоду од 2014. до 2023. године (Табела 18). Смањена потрошња брашна, масти, јестивог уља и шећера по члану домаћинства сугерише да се мање хране припрема код куће, уз истовремени пораст конзумације готових оброка, брзе хране и индустријски прерађених производа, што је показатељ промене животног стила и урбанизације. У прилог томе иде и повећана потрошња прерађевина од воћа и поврћа. Повећана потрошња свих врста меса – говеђег, свињског и живинског – указује на раст прихода домаћинстава. Ипак, укупна потрошња меса од 48,3 килограма по члану домаћинства у 2023. години и даље је испод просека потрошње у ЕУ, који износи 53,6 кг, према ОЕСД подацима.

У периоду од 2014. до 2023. године уочава се повећање потрошње воћа које потиче искључиво из увоза (банана и агрума), смањење потрошње јабука и повећање потрошње грожђа. Потрошња коренастог поврћа и различитих врста лука остала је на приближно истом нивоу, док је потрошња купуса, пасуља, кромпира и паприке значајно смањена. Једина врста поврћа чија је потрошња увећана је парадајз. Потрошња вина и воћних сокова по члану домаћинства је смањена, док је потрошња меда благо повећана. У наведеном периоду забележен је значајан пад потрошње свежег млека и белог сира.

Табела 18. Количине производа хране и пића потрошене у домаћинствима, по члану (kg, l)

	2014.	2023.
Хлеб и пециво	82,5	62,5
Производи од брашна, тестенине и слично	8,7	10,4
Брашно	23,1	19,8
Говеђе месо	4,3	7,7
Свињско месо	17,5	18,5
Живинско месо	16,2	18,8
Остале врсте меса	1,0	3,3
Сухомеснати производи и прерађевине од меса	14,2	13,9
Јаја (ком)	209,0	217,5
Млеко	46,9	32,5
Бели сир	9,3	7,8
Маст	2,4	2,0
Јестиво уље	11,8	10,7
Јабуке	13,4	12,8
Грожђе	1,8	2,2
Банане	7,5	9,0
Агруми	8,9	11,3
Прерађевине од воћа	0,8	1,0
Кромпир	34,7	28,9
Парадајз	11,8	12,4
Пасуљ	4,7	4,0
Паприка	12,1	9,3

Коренасто поврће (шаргарепа, першун, целер, цвекла)	8,4	8,4
Црни лук, бели лук и празилук	13,5	13,3
Купус	18,8	14,5
Прерађевине од поврћа	3,1	4,5
Мед	0,6	0,7
Воћни сок	16,5	15,9
Вино	3,0	2,0
Шећер	12,6	8,2

Извор: РЗС (обрада МПШВ)

Наведене промене у потрошачким навикама указују на дубље друштвено-економске и демографске трансформације, попут урбанизације, промене животног стила, раста прихода и веће изложености тржишту високо прерађених производа. Смањење потрошње домаћих традиционалних производа и свежих намирница, посебно поврћа, млека и белог сира, указује на потребу за промоцијом здраве исхране, али и за мерама које ће оснажити локалне ланце снабдевања и подржати домаћу пољопривредну производњу.

С тим у вези, планирано је спровођење мере подршке побољшању прехранбених навика деце и омладине. Ова мера ће се реализовати кроз два посебна програма: Програм подршке побољшању прехранбених навика у сектору воћа, поврћа и прерађевина од воћа и поврћа и Програм подршке побољшању прехранбених навика у сектору млека и млечних производа. Циљ ових програма је да се обезбеди доступност здравих, домаћих пољопривредних производа деци предшколског и школског узраста, чиме се истовремено подстиче домаћа производња и развијају здраве навике у исхрани у кључном периоду одрастања.

2.12. СТАЊЕ И ТРЕНДОВИ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА

Од укупно 6.158 насеља у Србији, само 193, односно 3,1%, имају статус градских, док преосталих 96,9% чине остала (рурална)³¹ насеља. Једна од најважнијих карактеристика руралних подручја у Србији је демографски пад. Резултати Пописа становништва, домаћинстава и станова у Републици Србији из 2022. године указују на значајне демографске промене, које обухватају смањење укупног броја становника, измене у структури становништва посматрано по територији, старости и полу, као и по достигнутој школској спреми. Трендови промена су посебно интензивирани у међупописном периоду од 2011. до 2022. године, када је дошло до смањења укупног становништва за 7,20%. Ово је примарно резултат негативног природног прираштаја и миграција, нарочито младих који се селе у градове и иностранство.

Укупан број становника Србије у 2022. години износио је 6.647.003, од чега 1.681.405 живи у Београдском региону, 1.740.230 у региону Војводине, 1.819.318 у Региону Шумадије и Западне Србије, а 1.406.050 у Региону Јужне и Источне Србије. Значајније смањење броја становника забележено је у руралним

³¹ Република Србија нема статистичку дефиницију руралних региона, примењује се подела на урбана и остала подручја. Сва подручја која нису проглашена градским, по општинским одлукама, сврставају се у остала, па се по аутоматизму сматрају руралним.

насељима у односу на градска, посебно у региону Јужне и Источне Србије, који је и најслабије насељен регион. У осталим (тј. руралним) насељима живи 38,01% укупног становништва Републике Србије. За рурална подручја су карактеристични и процеси сенилизације и феминизације становништва. Старосна структура становништва показује да 22,15% становника има 65 и више година. Повећање удела старије популације постаје све израженије, нарочито у регионима Јужне и Источне Србије (23,68%) и Шумадије и Западне Србије (22,96%), што повећава потребу за здравственим услугама и постојања одговарајуће здравствене инфраструктуре. Иако не постоје централизовани подаци о броју амбуланти у руралним подручјима Србије, општи је закључак да многе сеоске средине немају адекватну здравствену заштиту. Кључни проблеми подразумевају и суочавање са недостатком редовних превозних линија, што додатно отежава приступ здравственим услугама. Планиране иницијативе попут увођења мобилних амбуланти представљају корак више ка побољшању доступности здравствених услуга у руралним подручјима. Према подацима РЗС, просечна старост становника у 2023. години је 43 године у градским насељима, док је у осталим насељима 45,4 година. Више од половине укупног становништва старијег од 15 година завршило је средњу школу (53,1%), основну школу је завршило 17,8% становника, диплому више или високе школе стекло је 22,4% лица, док је 6,3% становника без школе или је завршило мање од осам разреда основне школе. Око 46% становника старости 15 и више година може се сматрати компјутерски писменим (умеју да обављају три основне активности на рачунару – компјутеру, таблети, мобилном телефону), око 30% становника само делимично познаје рад на рачунару (најчешће знају да пронађу информације на интернету или умеју да користе неку од апликација за електронску комуникацију или користе рачунар за унос текста и сл.), док се 24% становништва сматра компјутерски неписменима јер не умеју да обављају ниједну од наведених активности. Рурална подручја карактерише и значајна инфраструктурна запуштеност. При томе, постоје значајне територијалне разлике. Путна инфраструктура је значајно развијенија у руралним просторима региона Војводине у односу на друге регионе. Слична ситуација је и са водоводном мрежом, при чему постоје још веће међурегионалне разлике, опет у корист региона Војводине. Рурална насеља у Србији нису адекватно снабдевена канализационом мрежом, гасоводном инфраструктуром, уређеним системима за одлагање отпада, као и системима за пречишћавање отпадних вода. Према подацима из 2021. године, 67% становништва у Србији је прикључено на канализациону мрежу, док остатак користи септичке јаме. У периоду од 2016. до 2021. године, укупна дужина канализационе мреже повећана је за 2.175 километара у 91 општини, а број домаћинстава прикључених на канализацију повећан је за преко 112.000. Међутим, више од 70% насеља у Србији нема обезбеђен третман комуналних отпадних вода, што указује на значајне инфраструктурне недостатке у руралним подручјима³². Може се оценити да је стање постојеће инфраструктуре у руралним насељима у значајно лошијој ситуацији у свим сегментима у односу на градска насеља. Када је реч о стању електро мреже и мреже фиксне и мобилне телефоније ситуација је нешто повољнија, мада још увек постоје извесне разлике.

³² NALED. (2020). Stanje u oblasti upravljanja otpadnim vodama: 360° analiza. <https://naled.rs/htdocs/Files/07050/Analiza-360-Stanje-u-oblasti-upravljanja-otpadnim-vodama.pdf>

Разлика у доступности информационо-комуникационих технологија (ИКТ) у градским и руралним насељима показује да дигитални јаз није превладан и да нису створене претпоставке за (очекивани) утицај интернета и дигиталне економије на бржи развој руралних подручја. Ово посебно илуструје јаз у поседовању рачунара између градских и руралних подручја (15,7 процентних поена у 2022 у користу градских средина). Према поседовању мобилног телефона становници градских и руралних подручја су готово уједначени (распон од 4,9 процентних поена). Поседовање интернета у домаћинству указује на разлику између два типа насеља од 11,8 процентних поена. Слична је ситуација и са другим показатељима, при чему свега 67,2% руралних домаћинстава поседује рачунар, а широкопојасну интернет конекцију 74,5%.

Стање руралне економије Републике Србије се услед недостатка података не може представити стандардним индикаторима везаним за БДП руралних средина и његову структуру. Из тог разлога, преглед стања је фокусиран на различите аспекте тржишта рада и приходе домаћинстава у руралним насељима.

У 2023. години, од укупно запосленог становништва Републике Србије које износи 2,84 милиона лица, 1,74 милиона живи у градским насељима, а преосталих 1,10 милиона у руралним областима. Од 295,8 хиљада незапослених лица, 182,5 хиљада живи у урбаним подручјима, а 113,3 хиљаде у руралним областима. Стопа активности руралног становништва износи 37,8% (урбаног 28,1%), стопа запослености 29,5% (урбаног 20,3%), стопа незапослености 22,0% (урбаног 27,6%), а стопа становништва ван радне снаге 62,2% (урбаног 71,9 %). Наведени индикатори тржишта рада указују да нема значајних разлика на релацији урбано-рурално, односно да руралне средине пружају већу могућност запошљавања ниже образованих лица, као и да је положај руралног становништва на тржишту рада нешто повољнији него урбаног становништва.

Приходи домаћинстава у руралним насељима у 2023. години, као и у протеклом десетогодишњем периоду, највише потичу из редовног радног односа (41,9%) и пензија (29,1%) . Приходи од пољопривреде, лова и риболова учествују са 10,3% у укупно расположивим средствима домаћинства, док је вредност натуралне потрошње, која се највећим делом приписује потрошњи хране произведене на пољопривредном газдинству, на нивоу од 7,5%. Приходи који се остварују од пољопривреде релативно су нижи у односу на зараде из других сектора што је индикатор ниске продуктивности сектора пољопривреде.

Становништво у руралним подручјима има отежан приступ социјалним услугама. Према UNICEF (2011), чак 45,1% деце у руралним подручјима Србије било је изложено депривацији, што указује на значајне социјалне и економске изазове у овим срединама. Око 76% незапослених жена у руралним областима није било упознато са активним мерама на тржишту рада, што указује на недостатак информација и приступа програмима запошљавања³³. Поред релативне искључености са тржишта рада, посебно у непољопривредним делатностима, изложени су и другим социјалним ризицима, док истовремено имају

³³ UNICEF. (2011). Pristup žena i dece uslugama u ruralnim oblastima Srbije i predlog mera za unapređenje stanja. <https://www.unicef.org/serbia/media/6411/file/Pristup%20%C5%BEena%20i%20dece%20uslugama%20u%20ruralnim%20oblastima%20Srbije%20.pdf>

отежан приступ мерама заштите. Неуједначен приступ социјалним услугама, који је карактеристичан за руралне средине, у претходним деценијама је таргетиран кроз рад организација цивилног друштва, посебно оних које су се бавиле различитим аспектима руралног развоја. Ове организације су у Републици Србији најчешће биле формиране уз значајну донаторску подршку. Повлачењем међународних донатора, већина ових организација је изгубила значајне изворе финансирања. Недостатак људских капацитета додатно је угрозио њихов опстанак, те је иницијални напредак учињен у изградњи социјалног капитала и мрежа у руралним подручјима кроз примену LEADER приступа значајно успорен.

2.13. УДРУЖИВАЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИКА

2.13.1. Пољопривредне задруге

Задружни сектор у Републици Србији је више деценија био ван институционалних и економских реформи, што се негативно одразило на његове перформансе и учешће у привредним активностима. Ово је посебно значајно за сектор земљорадничког задругарства, који још увек нема адекватну улогу у организовању учесника у пољопривредној производњи.

Према подацима АПР-а из 2023. године у Републици Србији постоји близу 2.900 задруга и 31 задружни савез. Најбројније су задруге који послују у агробизнису, које чине 70,8% укупног броја задруга, укључујући и задруге за прераду и производњу прехранбених производа и пића. Међутим, значајан број задруга је неактиван или не остварује позитивне економске резултате. Процењује се да око једне трећине укупног броја задруга обавља пословну активност и остварује позитиван финансијски резултат, те сходно томе остварује економске бенефите за своје чланове. Упркос значајном броју задруга, још увек није успостављен адекватан механизам за праћење стања у задружном сектору и не постоји јединствена база о квантитативним и квалитативним карактеристикама задруга.

Успостављање јединственог и комплетног регистра представља основ за процену стања у задружном сектору, што је предуслов за реализацију значајног броја мера системске подршке.

Са аспекта производње хране, важно је формирати регистар који би располагао подацима о задругама које се баве производњом и прерадом пољопривредних производа. Овај регистар треба да буде у министарству надлежном за пољопривреду, а да га услужно води Задружни савез Србије (ЗСС). Наиме, ЗСС располаже са списком одређеног броја задруга разврстаног по делатностима и територији – тзв. Каталог задруга који је доступан на сајту ове институције, али осим назива, локације и контакт података не обезбеђује довољно информација за евалуацију оправданости улагања у одређену задругу. У том смислу, модернија, прегледна и ефикасна база података са јавно доступним пословним карактеристикама задруга представљала би важан извор информација за доносиоце одлука, али и за међусобно повезивање задруга.

Сектор пољопривредног задругарства карактерише поларизација у смислу величине задруга. Са једне стране, постоји мањи број већих задруга које имају значајну имовину, послују на чврстим економским принципима и по начину организације имају одређене карактеристике пољопривредних привредних

друштва, а са друге стране постоји велики број мањих, међусобно неповезаних задруга које, по правилу, делују на локалном нивоу, имају мали број чланова и ограничене ефекте у пословању.

Претходну деценију обележили су одређени позитивни помаци у развоју задружног сектора. Ово се пре свега односи на усвајање новог Закона о задругама („Службени гласник РС“, бр. 112/2015). Закон је донео одређене промене у смислу редукације броја оснивача, дефинисања ниског прага за оснивачки капитал, увођења модела неједнаких улога и специфичног модела расподеле добити. Поред тога, један од важнијих циљева усвајања овог документа је било и решавање проблема постојања друштвене својине у задругама. Иако је овом смислу остварен одређени напредак, што се може закључити на основу мањег броја поднетих захтева за враћање имовине задругама, имовинско-правни односи у значајном броју задруга још увек нису решени што представља један од кључних проблема који коче напредак овог сектора привреде.

Поред још увек актуелних имовинских питања у пољопривредним задругама, овај сектор се у протеклом периоду суочавао са још неколико кључних изазова.

1) Пољопривредне задруге у Србији су доминантно усмерене на производњу пољопривредних производа. Задруге не располажу сопственим прерађивачким капацитетима нити су сувласници организација које послују у систему дистрибуције и малопродаје, што их додатно удаљава од тржишта финалних прехранбених производа и учешћу у расподели добити који се остварује у овом делу прехранбеног ланца. Један део задруга (доминантно велике задруге) располаже са складишним капацитетима, што је повезано са обавезама ових задруга да инвестирају у њихово одржавање и инвестирање. Истовремено, трошкови изградње и одржавања прерадних капацитета, као и недостатак финансијских средстава ограничавају мање задруге да прошире делатност у сфери прераде.

2) упркос одређеним позитивним помацима, задруге се и даље суочавају са отежаним приступом тржишту капитала. Пољопривредне задруге не располажу са довољно средстава за финансирање потребних инвестиција, а значајан број њих има потешкоћа у обезбеђивању средстава за набавку обртних средстава и одржавање текуће ликвидности. Ово је условљено специфичностима пољопривредне производње које подразумева неподударање периода остваривања прихода и расхода, али и неуважањем специфичности задружног сектора од стране кредитора. У претходном периоду задругама је омогућено да користе различите програме подршке, претежно кроз активности МПШВ, затим кроз активности различитих фондова за развој, а делимично им је олакшани приступ кредитним средствима кроз субвенционисане кредите код комерцијалних банака. Коришћење ових средстава је најчешће условљено решеним имовинским питањима у задругама, али и ангажовањем образованих кадрова за припрему потребне документације, што је у условима континуираног недостатка кадра за неке од задруга представљало озбиљан изазов. Посебан значај за развој пољопривредног задругарства је имао програм финансијске подршке задругама реализованим под покровитељством Министарства за бригу о селу Републике Србије. У периоду од 2017. до 2021. године у задружни сектор је уложено преко 18 милиона евра у циљу подстицања инвестиција и развоја задруга (Табела 19).

Табела 19. Обим уложених средстава у задруге³⁴ у периоду 2017-2021

Година	Број задруга	Укупно додељена средства (РСД)
2017.	21	182.217.046,67
2018.	72	804.849.368,19
2019.	57	652.179.644,13
2021.	57	492.510.521,86
Укупно	207	2.131.756.580,85*

*18.164.251,71 евра. 1 евро=117,36 РСД

Извор: Министарство за бригу о селу

Ефекти реализованог програма огледају се примарно у повећаном броју задруга, као и у инвестицијама спроведеним у 207 задруга које су биле корисници додељених средстава. Упркос овом програму, који је окончан 2021. године, значајан број задруга се и даље суочава са хроничним недостатком финансијских средстава.

1) задруге се суочавају са значајним проблемима у организовању производње. Због ограничених економских ефеката пословања, чланство у задругама је скромно, па се пољопривредници чешће укључују у удружења, која су активнија и прилагодљивија условима на тржишту. Задруге не уживају никакве пореске олакшице. Мало чланство и лимитиран приступ капиталу представљају значајну препреку за постизање жељење тржишне позиције и активнију партиципацију у прехранбеном ланцу. Ово се може делимично превазићи пословним повезивањем задруга. Ситуација у задружном сектору је, међутим, другачија. Међузадружна сарадња је неразвијена, а уколико и постоји своди се на хоризонтално повезивање задруга, претежно на локалном нивоу. Систем повезивања задруга у сложене задруге које су предвиђене у Закону о задругама (2015) је у иницијалној фази и није у довољној мери заступљен.

2) за јачање задружног сектора потребне су системске мере, усмерене на подстицање запошљавања уважавања специфичности задругарства у раду државних органа као што је Катастар непокретности, али и адекватан приступ тржишту капитала. У последње две деценије задруге су добиле могућност приступа различитим програмима подршке од стране МПШВ и Министарства привреде. Поред тога, последњих неколико година Задружни савез Србије је интензивирао напоре за успостављање посебног фонда који би имао за циљ финансирање задруга, мада за сада без конкретних резултата. Успостављање посебних извора за финансирање задруга треба да буде праћено адекватним мерама контроле приступа овим средствима и њиховом употребом.

3) транспарентност, правичност и наменску употребу средстава за финансирање задруга обезбеђује задружна ревизија, која је уређена члановима 80 до 101 Закона о задругама (2015). У претходној деценији учињени су одређени помаци у уређењу ове области. Реализован је FAO/EBRD пројекат „Подршка развоју пољопривредних задруга у Србији – препоруке за успостављање јединственог и ефикасног система задружне ревизије у Србији”. Министарство привреде, које је надлежно за послове задруга, је сачинило модел правилника о задружној ревизији,

³⁴ Задруге за производњу и прераду пољопривредних производа и за рурални туризам, као и сложене задруге.

као и modele других релевантних аката, а води и евиденцију о задружним савезима којима је додељена ревизорска улога. У наредном периоду је потребно наставити са овим активностима како би се формирао систем стручне, аутономне и доследне задружне ревизије која би обезбедила наменску употребу уложених средстава.

Организација пољопривредних задруга на тржишту треба да уважава нове релације између учесника у прехранбеном ланцу. Традиционално, пољопривредне задруге су представљале спону између пољопривредника и прерађивачке индустрије која је користила пољопривредне производе као сировину. Промене у прехранбеној индустрији које се огледају у све значајним повезивању субјеката, посебно на појединим тржиштима, у великој мери је отежало да задруге и даље обављају своју посредничку улогу. У таквим условима, перспектива сектора пољопривредног задругарства се огледа у ангажовању у сфери прераде пољопривредних производа, што захтева пословно повезивање задруга и значајна финансијска средства, али би и омогућило пољопривредним задругама да заузму место које им припада у агробизнису.

У наредном периоду потребно је интензивније радити на унапређењу пољопривредног задругарства. У том смислу неопходно је:

- наставити са укључивањем пољопривредних задруга у различите облике субвенција од стране ресорних министарстава;
- интензивирати напоре на формирању посебног фонда за финансирање задруга, уз истовремено унапређење система задружне ревизије;
- кадровски ојачати пољопривредне задруге и задружне савезе, који се суочавају са потешкоћама у привлачењу и задржавању младих стручњака, што је првенствено резултат нижих зарада у овим организацијама. У том смислу, запошљавање младих стручних лица у задругама се може подржати различитим програмима подршке који су већ примењивани у другим облицима правних лица (на пример, смањено оптерећење на зараде до 75%). Такође, потребно је наставити са програмима едукације пољопривредника о значају и могућностима удруживања и пружити подршку медијској промоцији задружног сектора.

2.13.2. Удружења пољопривредника

У агроиндустрији Србије постоји велики број удружења, посебно у примарној пољопривредној производњи. Најчешће су организована према врсти производње, при чему у истим областима производње постоји већи број удружења, те је чланство разуђено, а улога и активности самих удружења ограничене. Већина удружења је слабо организована, релативно скромног чланства и недостаје им стручан управљачки кадар. Постојање великог броја удружења у агропривреди Србије даје нереалну слику о достигнутом степену удруживања пољопривредника иако је обухватност њиховог чланства релативно ниска. Због недовољне репрезентативности и високе зависности од прерађивачке индустрије, њихова преговарачка позиција је незавидна.

Последњих година, међутим, активности мањег броја удружења пољопривредника су видљивије, пре свега у ситуацијама када долази до поремећаја на тржишту. Ово је резултат јачања свести међу пољопривредним произвођачима о неопходности удруживања, не само у циљу остваривања економских резултата, већ и у заступању њихових интереса пред државним органима. У условима када

задруге, као традиционални облик повезивања пољопривредника на овим просторима губи своју позицију, удружења се намећу као својеврсно решење. У поређењу са задругама, удружења имају значајно веће чланство, а последњих година усмеравају активности и ка различитим облицима економске помоћи пољопривредним произвођачима. Поред тога, удружења окупљају произвођаче из истих или сродних делатности што сужава њихово поље интересовања и деловања и омогућава им постизање одређених резултата. На тај начин, поједина удружења су се у последњој деценији наметнула као важан фактор развоја пољопривреде и локалних заједница.

Даљи правци развоја удружења пољопривредника би требало да буду усмерени на формирање кровних националних удружења по гранама пољопривреде (као што су удружења говедара, свињара, живинара, воћара и виноградара, повртара, ратара, итд.), како би се омасовило чланство а тиме ојачала и њихова преговарачка позиција у агробизнису.

Подршка оснивању удружења приватних шумовласника у руралним крајевима би омогућило стварање предуслова за одговорније и квалитетније газдовање шумама, као и рационалнију производњу и пласман сировина за обновљиву енергију, доступност сировине која ствара производе који имају дуговечан потенцијал за складиштење угљеника (намештај, ограде и остали производи који стварају понор угљеника и троше значајно мање енергије за готове производе у поређењу са бетоном и гвожђем). Подршка оснивању удружења приватних шумовласника допринеће и очувању биодиверзитета и заштити пољопривредног земљишта. Удружења могу представљати инцијалне кластере за стварање будућих центара за производњу и дистрибуцију сировина за обновљиве изворе енергије у локалним срединама и градским центрима.

2.13.3. Произвођачке организације

Један од модела јачања тржишне позиције и конкуретности пољопривредних произвођача јесте и формирање произвођачких организација. Правни основ за успостављање и организовање произвођачких организација представља Закон о уређењу тржишта пољопривредних производа („Службени гласник РС“, бр. 67/2021) који прописује систем њиховог признавања од стране МПШВ, као и финансијску подршку за њихово оснивање и првих пет година рада. Овакав приступ је у складу са ЗПП, будући да произвођачке организације доприносе укрупњавању производње, ефикаснијем управљању квалитетом, олакшаном приступу тржишту и укључивању у сферу прераде пољопривредних производа што за циљ има равномернију расподелу профита. У новом програмском раздобљу ЗПП предвиђена је посебна врста мера посвећена подршци произвођачим организацијама које ће имати важну улогу као носиоци интервенција на појединим тржиштима, са циљем јачања положаја пољопривредника у тржишном ланцу. Да би биле успешне у реализацији постављених циљева, произвођачке организације у ЕУ се морају успоставити према одређеним критеријумима који укључују услов репрезентативности, располагање са одређеним финансијским средствима и усвојеним програмом функционисања.

У Републици Србији, произвођачке организације су установљене као правни субјекти основани од стране пољопривредних произвођача и признати од

стране МПШВ са задатком да помогну члановима у планирању производње, концентрисању понуде и приступа тржишту, оптимизацији трошкова производње и стабилизацији произвођачких цена, пружању техничке подршке за примену стандарда, побољшање квалитета и развоју производних техника које доприносе одрживом коришћењу природних ресурса и ублажавању штетних дејстава климатских промена, као и другим циљевима. Произвођачке организације формирају чланови – пољопривредни произвођачи, на добровољној основи са циљем јачања тржишне конкурентности њихових газдинстава.

Произвођачке организације представљу хоризонталне организације које окупљају произвођаче усмерене на исту групу производа. Стога је Законом о уређењу тржишта пољопривредних производа прописана могућност формирања удружења произвођачких организација које се оснива на иницијативу најмање две признате произвођачке организације из истог сектора, али и међугранске организације која се оснива на иницијативу признате произвођачке организације или удружења произвођачких организација и најмање једног правног лица, односно предузетника који обавља послове прераде, трговине, односно дистрибуције. Формирањем међугранских организација као вертикалних организација, које поред пољопривредних произвођача обухватају и представнике прераде и трговине, би требало да допринесе успешној организацији појединих тржишта.

Упркос постављеном законском оквиру, у Србији још увек не постоје произвођачке организације у облику какав је присутан у ЕУ. У наредном периоду потребно је успоставити процедуре и усвојити прописе којим би се ближе дефинисали услови за регистрацију, признавање и финансирање произвођачких организација од стране МПШВ, као и начин њиховог признавања.

Искуства земаља чланица ЕУ указују да је формирање и очување оваквих организација релативно тешко, иако су економске користи очигледне. Поред тога, треба имати у виду да произвођачке организације представљају својеврсну надградњу, односно виши степен удруживања, као и да подразумевају постојање успешних задруга и удружења који имају значајно чланство и остварују економске ефекте за своје чланове. У том смислу, активности усмерене ка јачању мотивације произвођача за удруживањем и подизању способности пољопривредних газдинстава за укључивање у тржишне ланце треба да буду постављене веома широко, усмерене ка пружању подршке у различите облике пословног повезивања пољопривредника.

Један од кључних предуслова за формирање произвођачких организација у агропривреди Србије је јачање постојећих задруга и удружења пољопривредника, као и усвајање подзаконских аката попут правилника о формирању и облицима подршке произвођачким организацијама.

2.14. ПОЉОПРИВРЕДНЕ САВЕТОДАВНЕ И СТРУЧНЕ СЛУЖБЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Послови пољопривредних саветодавних и стручних служби уређени су Законом о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде („Службени гласник РС” бр. 30/10), при чему је Влада Републике Србије оснивач већине пољопривредних стручних служби. Значајан број ових служби

функционише као друштва са ограниченом одговорношћу (д.о.о.), а држава је власник 100% удела у већини ових организација.

У складу са Законом о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде Пољопривредне саветодавне и стручне службе (у даљем тексту: ПССС) обављају стручне и саветодавне послове.

2.14.1. Стручни послови

Стручне послове обављају ПССС чији је оснивач Република Србија, у складу са Законом о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде и материјалним законима из фитосанитарне области који уређују област здравља биља, семена и садног материјала, средстава за заштиту биља, признавања сорти пољопривредног биља и др. Наведене послове обавља 27 служби изабраних конкурсом, као послове од јавног интереса и поверене послове. Поред наведених стручних послова ПССС обављају и Прогнозно-извештајне послове у складу са Законом о обављању саветодавних и стручних послова у области пољопривреде и Законом о здрављу биља („Службени гласник РС”, бр. 41/09 и 17/19).

Службе које обављају стручне послове представљају неодвојиви део фитосанитарног система РС. Унапређење и нова организација служби је кључна за стабилност, одрживост и препознатљивост фитосанитарног система. Јачање фитосанитарног система у свим сегментима има за циљ повећање конкурентности пољопривредне производње Републике Србије и обезбеђење сертификације производње за приступ иностраним тржиштима. У ту сврху неопходно је унапредити постојећу инфраструктуру, набавити неопходну опрему и повећати капацитете сразмерно пословима које службе обављају.

Поред стручних послова у фитосанитарној области, ПССС обављају и стручне послове у области сточарства, укључујући контролу спровођења мера у оквиру одгајивачког програма. У складу са Законом о сточарству („Службени гласник РС”, бр. 41/2009, 93/2012 и 14/2016), ПССС имају статус регионалних одгајивачких организација.

2.14.2. Саветодавни послови

У циљу директне подршке пољопривредним произвођачима, пољопривредне саветодавне и стручне службе (ПССС) активно сарађују са газдинствима, удружењима и задругама, пружајући стручну помоћ у увођењу нових технологија и унапређењу производње. Саветодавци су укључени у различите видове едукације, као што су предавања, трибине, радионице, зимске школе и обиласци фарми и огледних поља. Поред едукативних активности, саветодавци пружају подршку пољопривредницима у попуњавању пријава и вођењу евиденција, укључујући регистрацију газдинстава, коришћење електронских платформи и припрему пословних планова. Саветодавна служба је такође активно укључена у медијску промоцију и ширење информација путем ТВ-а, друштвених мрежа, портала и штампаних медија. У сарадњи са институцијама, обављају и израду различитих извештаја и анализа, као подршку доносиоцима одлука и институцијама система. Кроз демонстрационе огледе, изложбе и теренски

рад, ПССС доприноси ширењу практичних знања, развоју руралних подручја и одрживом управљању пољопривредним ресурсима.

Према подацима за 2025. годину, у систему ПССС Републике Србије ангажовано је укупно 307 саветодаваца, од чега 239 у Централној Србији и 68 у Аутономној Покрајини (АП) Војводини. У наредном периоду, потребно је стратешки планирати даље јачање кадровских капацитета, са посебним акцентом на повећање броја лиценцираних саветодаваца. Структура саветодаваца је разноврсна и обухвата више области у складу са потребама пољопривредних произвођача. Највећи број саветодаваца у Централној Србији ангажован је у области заштите биља (23%), воћарства и виноградарства (23%), ратарства и повртарства (22%), што чини више од две трећине укупног броја. У области сточарства ангажовано је 15% саветодаваца, а у агроекономији 10%. Поред тога, 7% саветодаваца покрива остале области као што су прехранбена технологија, рурални развој, органска производња, механизација и мелиорације. Према доступним подацима, просечна старост саветодаваца износи 49 година, што указује на потребу за подмлађивањем кадрова и системским преносом знања на млађе генерације.

Рад саветодаваца је индивидуалан и групни. Индивидуални рад подразумева теренске посете различитим категоријама газдинстава, укључујући и FADN газдинства, док се кроз групне активности организују предавања, радионице, трибине, зимске школе и посете огледним пољопривредним добрима. Саветодавци такође пружају административну и техничку подршку произвођачима у поступку остваривања субвенција, укључујући пријаву за упис у Регистар пољопривредних газдинстава, припрему документације за конкурсе (SCAR, ИПАРД), израду бизнис планова и попуњавање других релевантних образаца у сарадњи са јединицама локалне самоуправе. У оквиру система тржишних информација пољопривреде Србије (СТИПС), саветодавци врше редовно недељно и периодично извештавање са пијаца, а такође су ангажовани и на теренском прикупљању података о стању усева и воћарске производње за потребе EUROSTAT-а. Поред наведених активности, одређени број ПССС јединица располаже акредитованим лабораторијама за хемијску анализу земљишта, што омогућава пружање додатних услуга пољопривредним произвођачима у циљу оптималног управљања плодношћу и заштитом земљишних ресурса.

Све активности које спроводи ПССС – од теренског рада и едукација, преко демонстрационих огледа, до подршке у увођењу иновација и примене стручних знања – представљају један од темељних стубова Система пољопривредног знања и иновација (АКИС). Пун развој и унапређење АКИС-а захтева јачање ПССС, али и бољу повезаност, сарадњу и координацију свих чланова система. Само тако се могу остварити већа ефикасност, иновативност и конкурентност пољопривредне производње у Србији.

У наредном периоду потребно је развити функционалан систем пољопривредног саветовања усклађен са стандардима Система пољопривредног саветовања (FAS), као кључну подршку пољопривредницима у примени мера ЗПП, поштовању обавезујућих стандарда (GAEC и SMR), унапређењу одрживости производње и бољем коришћењу доступних подстицаја. Ефикасан систем саветовања допринеће и бржем прилагођавању климатским и тржишним изазовима.

Једна од важних карактеристика рада саветодавних служби у пољопривреди Србије јесте да постоје одређене разлике у условима пословања служби на територији Аутономне покрајине (АП) Војводине у односу на остатак Републике Србије. Услед примене Закона о утврђивању надлежности Аутономне Покрајине Војводине („Службени гласник РС”, бр. 99/09, 67/12, 18/20 и 111/21), Влада АП Војводине, иако није оснивач, финансира рад саветодавних и стручних служби и прогнозно-извештајне службе. МПШВ сваке године програмира активности у оквиру Уредбе о утврђивању годишњег програма развоја саветодавних послова у пољопривреди, док покрајински секретаријат припрема Годишњи програм и програмира активности за ПССС на подручју АП Војводине. Узимајући у обзир потребу за усклађеним и равномерним развојем система пољопривредног саветовања на територији целе државе, потребно је успоставити јединствени модел организације пољопривредне саветодавне службе на нивоу Републике Србије, који би обухватао координацију, стандардизацију и равномерно финансирање система.

Формирање Центра за информисање о подстицајима у пољопривреди 2025. године, у оквиру Управе за аграрна плаћања представља значајан корак ка унапређењу транспарентности и доступности информација за кориснике аграрне подршке. Центар је успостављен са циљем да омогући ефикасну, брзу и свеобухватну комуникацију између МПШВ и пољопривредних произвођача, како кроз директан контакт, тако и путем телефона и електронске поште. Основни циљеви Центра су: а) пружање јасних и прецизних информација о свим врстама подстицаја – директна плаћања, инвестиције, мере руралног развоја, ИПАРД, кредитна подршка, осигурање и сл; б) подршка у попуњавању захтева, прикупљању потребне документације и провери статуса поднетих пријава; в) пружање савета у реалном времену на конкретна питања корисника; г) решавање спорних ситуација и давање појашњења у случајевима одбијених или неправилно обрађених захтева, као и смернице за даље поступање; д) омогућавање увида у ток обраде захтева и пријаву евентуалних кашњења или административних проблема; и) едукација корисника кроз дистрибуцију информативних материјала као што су флајери, брошуре, видео-упутства и дигиталне алатке.

Делокруг рада саветодавних служби ће у будућности, услед дигитализације и обавезе усклађивања са регулативама ЕУ, обухватити све постојеће и будуће организационе јединице у оквиру МПШВ, те је неопходно размотрити измештање саветодавне службе из постојећег сектора и њено организовање као посебне организационе јединице у оквиру МПШВ.

2.14.3. Систем пољопривредног знања и иновација (АКИС)

За пуну интеграцију система пољопривредних и саветодавних услуга у шири АКИС систем, који подстиче сарадњу између ПССС, образовних институција, предузетника, пољопривредних произвођача и консултаната у циљу заједничког спровођења пројеката, потребно је усвојити одговарајућа подзаконска акта и оформити тзв. Оперативне групе за пољопривредна иновативна партнерства. Групе би подржавале развој иновативних решења приступом који полази од темеља (bottom-up), односно фокусирањем на конкретне, основне потребе и изазове на терену с циљем да пољопривреда постане „паметнија“, ефикаснија и одрживија.

У наредном стратешком периоду, потребно је реализовати пет главних група активности, и то: повећање протока знања и јачање веза између истраживача и практичара, јачање саветодавних услуга за пољопривредне произвођаче у оквиру АКИС-а, побољшање интерактивних иновација путем Оперативних група за пољопривредна иновативна партнерства, подршка дигиталној транзицији у пољопривреди и увођење система за обавезну обуку и едукацију у пољопривреди.

Приоритет у наредном периоду треба да буде увођење системског приступа у спровођењу научних пројеката подржаних мерама националне пољопривредне политике, а обухвата уређење поступка селекције, праћење имплементације и евалуацију ефеката научно-истраживачких пројеката у пракси. Избор области и тема истраживања треба да буде заснован на критеријуму практичности и примењивости, како за пољопривреднике, тако и за друге учеснике у сектору, који се усмеравају на решавање или ублажавање кључних проблема и изазова у сектору, из области идентификованих у Стратегији.

Пољопривредни произвођачи и други учесници у вертикалном ланцу треба да одлучују о истраживањима која се спроводе на основу стварних потреба за превазилажење конкретних проблема. Анализа постојећег стања указује на недостатак повезаности пољопривредних произвођача и креатора знања. Стога је од суштинског значаја да процес стварања и размене знања буде транспарентан и доступан свима, чиме се отвара могућност за сарадњу, развој нових идеја и иновација. Јачање веза између истраживача и практичара у наредном периоду треба остваривати кроз: усмеравање истраживача да стварају специфичне резултате у складу са потребама сектора који су лако разумљиви за учеснике, подстицање директних контаката између истраживача и учесника у реалном сектору, организовање редовних обука, повезивање истраживача са активностима демонстрационих газдинстава која служе као платформа за пренос знања и неформално прикупљање информација о потребама пољопривредника. За истраживаче је потребно обезбедити стимулације за развој интерактивних иновација кроз обуке, каријерни развој и уговорне обавезе.

Улога саветника у АКИС-у је посебно важна, јер они представљају један од главних извора информација за доношење одлука пољопривредника. Стога, треба да имају приступ најновијим сазнањима и да редовно унапређују своје вештине у области нових технологија производње, маркетинга, управљања и дигитализације. Саветници треба да успоставе ближе везе са истраживачима јер је њихова улога у развоју практичних иновација неопходна.

Ефикасност и ефективног саветодавних услуга у земљи треба унапредити кроз успостављање јединственог модела организације ПССС на нивоу Републике Србије и пуну интеграцију у АКИС. Тиме ће се повећати обухват корисника саветодавних услуга финансираних из јавних извора финансирања, побољшаће се квалитет пружених услуга, а саветодавне активности ће се потпуно ускладити са приоритетима и циљевима пољопривредне политике. Препознавање приватних пружалаца саветодавних услуга у систему треба извршити кроз одговарајућа подзаконска акта и кроз поступак регистрације у МПШВ. У том случају, индивидуални пружаоци саветодавних услуга биће лиценцирани уколико поседују одговарајуће стручне квалификације, уколико су прошли одговарајућу

обуку (у складу са законодавним актима за образовање одраслих) и положили стручни испит.

Пољопривредници као корисници саветодавних услуга, би у том случају сами бирати пружаоце услуга на основу њихове посвећености и стручности. Имплементација саветодавних услуга треба да буде реализована на основу уговора о коришћењу саветодавних услуга у трајању од једне године, покренутог од стране корисника. Због праћења ефеката обезбеђених услуга, пружаоци треба да подносе извештаје о извршеним услугама МПШВ, верификоване од стране корисника. Улога Министарства би се огледала у редовном праћењу ефеката имплементације саветодавних услуга.

Приоритет у приступу саветодавним услугама треба дати газдинствима средње величине са развојним потенцијалом (критеријуми дефинисани одговарајућим подзаконским актом), младим пољопривредницима и женама, газдинствима која прелазе у вишу развојну категорију, члановима задруга у формирању и учесницима у интеграционим пројектима. За мала пољопривредна газдинства са ограниченим развојним потенцијалом треба припремити пакете са информативним садржајима.

У циљу интеграције ПССС у АКИС систем, неопходно је акценат ставити на следеће активности: обавезно учешће саветодаваца у иновационим пројектима, усаглашавање саветодавних активности са циљевима аграрне политике (годишњи планови), јачање веза са образовним сектором (годишњи планови), наставак подршке дигитализацији саветодавног рада, и сл.

2.14.4. Целоживотно учење

За побољшање знања и квалификација пољопривредних произвођача и саветодаваца неопходно је увести систем континуиране обуке и едукације у пољопривреди кроз различите програме целоживотног учења. Програми целоживотног учења би се регистровали у складу са прописима који се односе на образовање одраслих (Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Агенција за квалификације). Факултети, у сарадњи са МПШВ, би били одговорни за дефинисање и реализацију конкретних образовних програма. Развијали би теме и садржаје програма који одговарају потребама пољопривредних произвођача и саветодаваца и организовали би обуке и семинаре. Осим тога, одговорност факултета је обезбеђивање стручног кадра и усклађивање програма са актуелним трендовима и иновацијама у агроиндустрији.

Систем обухвата обуке са утврђеним бројем часова у зависности од типа пољопривредне производње за кориснике одређених мера државне подршке, као услов за коришћење тих мера. Следећи корисници треба да буду укључени у систем обавезних обука: млади пољопривредници који започињу нови бизнис; газдинства која прелазе у вишу категорију, према величини капацитета; задруге у оснивању; и учесници у интеграционим пројектима. Обуке би требало да буду обавезне и за кориснике финансијске подршке у областима у којима је потребно значајно подизање нивоа знања, попут: превазилажење проблема услед незадовољавајућег квалитета и безбедности хране, имплементација агроеколошких мера и мера повезаних са климатским променама.

У циљу обезбеђивања континуитета пољопривредних делатности газдинства и унапређења истих, стипендије за децу регистрованих пољопривредних произвођача треба да буду кофинансиране од стране државе. Ове стипендије би биле усмерене на образовање у областима које су кључне за будући развој пољопривреде и које подржавају принципе одрживог развоја, као што су агрономија, агроекологија, ветерина, агроекономија, органска и регенеративна пољопривреда и сличне. Тим улагањем би млади људи имали прилику да стекну "зелену диплому", која ће их припремити за рад у савременим и одрживим пољопривредним системима.

2.15. УСКЛАЂИВАЊЕ НАЦИОНАЛНЕ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПОЛИТИКЕ СА ПРАВНИМ ТЕКОВИНАМА ЕУ

Усклађивање националне пољопривредне политике са правним тековинама ЕУ и интензивирање процеса европских интеграција треба да доведу до стварања система који ће омогућити: раст продуктивности, повећање конкурентности домаћих пољопривредно-прехрамбених производа и техничко-технолошко унапређење сектора пољопривреде, одрживо управљање ресурсима и заштиту животне средине, унапређење квалитета живота у руралним подручјима и смањење сиромаштва, као и отварање нових тржишта за српске пољопривредно – прехрамбене производе.

Пољопривредно – прехрамбени сектор Републике Србије остварио је током претходног периода значајан напредак у позиционирању на међународном тржишту. Даљи развој сектора подразумева прихватање и примену међународних стандарда трговине и захтевних стандарда ЕУ и других тржишта који се односе на безбедност хране, здравље животиња и биља, добробит животиња, јавно здравље и заштиту животне средине.

У процесу европских интеграција пољопривреда представља једну од најзахтевније области за преговарање с обзиром да се више од половине правних тековина ЕУ односи на ширу област пољопривреде.

Усклађивање домаћег законодавства са правним тековинама ЕУ у области пољопривреде као и његово спровођење треба да доведу и до стварања одговарајућег институционалног оквира за спровођење Заједничке пољопривредне политике, политике у области безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике као и Заједничке политике у области рибарства ЕУ а чији су основни циљеви: повећање продуктивности, обезбеђивање одговарајућег нивоа животног стандарда пољопривредног становништва, стабилизација тржишта, гарантовано снабдевање и обезбеђивање снабдевања потрошача по разумним ценама.

Министарство пољопривреде је носилац процеса преговарања за Поглавље 11 – Пољопривреда и рурални развој, Поглавље 12 – Безбедност хране, ветеринарска и фитосанитарна политика и Поглавље 13 – Рибарство, а која су део Кластера 5: Ресурси, пољопривреда и кохезија

2.15.1. Поглавље 11 – Пољопривреда и рурални развој

Поглавље 11 обухвата велики број обавезујућих правила од којих се многа непосредно примењују. Правилно спровођење (*implementation*) ових правила, као и њихова делотворна и ефикасна примена (*enforcement*) и контрола од стране ефикасне јавне администрације, су од суштинског значаја за функционисање Заједничке пољопривредне политике (*Common Agricultural Policy*). Спровођење ЗПП захтева успостављање система управљања и квалитета, као што су Агенција за плаћања и Интегрисани систем управљања и контроле (*Integrated Administrative Control System*), као и капацитета за спровођење мера руралног развоја. Државе чланице морају бити способне да примењују законодавство ЕУ о директним програмима подршке пољопривреди и да примењују правила заједничке организације тржишта за различите пољопривредне производе.

Пољопривредну политику Србије је потребно постепено усаглашавати са европским законодавством, како би се пољопривредници припремили за нове захтеве и процедуре које прописује ЕУ, као и за приступање јединственом тржишту ЕУ. Циљ овог процеса усклађивања је постизање компатибилности домаћих закона и политика са стандардима ЕУ што би омогућило ефикасно функционисање заједничког тржишта и значајно унапредило конкурентност српске пољопривреде. Постепеним прилагођавањем правних тековина ЕУ српски пољопривредници би се припремали за коришћење фондова ЕУ који су намењени развоју пољопривреде и руралних подручја. Овај процес укључује и успостављање услова за равноправну конкуренцију на тржишту ЕУ, што подразумева прилагођавање домаћих субвенција и механизма подршке пољопривреди правилима ЕУ.

Уз процес усаглашавања законодавства, Република Србија треба да настави рад на успостављању и развоју неопходних система за спровођење и праћење примене Заједничке пољопривредне политике а што укључује развој Интегрисаног система управљања и контроле (*Integrated Administrative Control System*) и Система за идентификацију земљишних парцела (*Land Parcel Identification System*), као једног од најсложенијих елемената Интегрисаног система управљања и контроле.

Поред тога, даљи развој Управе за аграрна плаћања, односно Агенције за плаћање, у складу са захтевима правних тековина Европске уније, кључан је за испуњавање акредитационих критеријума. Ови критеријуми су предуслов за коришћење фондова Европске уније намењених пољопривреди и руралном развоју.

Република Србија је усвојила Акциони план за преузимање, усвајање и спровођење правних тековина ЕУ у области пољопривреде и руралног развоја којим су утврђени начини и динамика преузимања правних тековина, реформе пољопривредне политике, промена законодавства и јачање административних капацитета у периоду до приступања ЕУ. Додатно, Акциони план садржи и процену потребних ресурса и развоја одговарајућих капацитета за јачање програмских и контролних тела, као и за успостављање Агенције за плаћања и Интегрисаног система управљања и контроле (*IACS*). Унапређење и убрзавање спровођења Акционог плана за Поглавље 11 је неопходно како би Република Србија у што

краћем року испунила услове за чланство у ЕУ у области пољопривреде и руралног развоја и како би могла да користи бенефите које чланство доноси.

2.15.2. Поглавље 12 – Безбеденост хране, ветеринарска и фитосанитарна политика

Поглавље 12 обухвата детаљна правила у области безбедности хране. Општа политика у вези са прехранбеним производима поставља хигијенска правила за производњу прехранбених производа. Осим тога, правне тековине предвиђају детаљна правила у области ветерине, која су кључна за очување здравља животиња, добробити животиња и безбедности хране животињског порекла на унутрашњем тржишту ЕУ. У фитосанитарној области, правила ЕУ регулишу питања као што су квалитет семена, средстава за заштиту биља, штетни организми и исхрана животиња.

Усклађивање законодавства Републике Србије са правним тековинама Европске уније у оквиру Поглавља 12 представља један од важних корака у процесу приступања Србије ЕУ. Ово поглавље има за циљ да обезбеди висок ниво заштите здравља људи, животиња и биља, као и да осигура безбедност хране која се производи, увози и извози.

Процес усклађивања подразумева усвајање и примену прописа који регулишу области као што су контрола безбедности и квалитета хране, здравствена заштита животиња, фитосанитарни стандарди и управљање ризицима у ланцу исхране.

Република Србија, такође, треба да успостави и развије институционалне капацитете за спровођење ових прописа а што укључује лабораторије, инспекцијске службе и системе за праћење и контролу.

Циљ усклађивања законодавстава са прописима ЕУ је да се обезбеди компатибилност домаћих прописа са стандардима ЕУ, што ће омогућити несметан проток робе на јединственом тржишту ЕУ. Ово је посебно важно за српске произвођаче хране, јер ће им омогућити приступ ширем тржишту и повећати конкурентност њихових производа.

Поред тога, усклађивање у Поглављу 12 доприноси унапређењу јавног здравља и заштити животне средине, као и јачању поверења потрошача у квалитет и безбедност хране. На тај начин, Република Србија не само да испуњава обавезе према ЕУ, већ и ствара услове за дугорочни развој и модернизацију пољопривредног сектора.

Република Србија треба да испуни три мерила за отварање преговора а која се односе на усвајање законодавног оквира и Стратегија са Акционим планом за Поглавље 12 као и на категоризацију прехранбених објеката и свих објеката за третирање споредних производа животињског порекла а како би могло да се настави а даљим фазама процеса европских интеграција у овом поглављу.

2.15.3. Поглавље 13 – Рибарство

Правне тековине у области рибарства састоје се од прописа који не захтевају преношење у национално законодавство. Међутим, неопходно је увођење мера како би се администрација и привредни субјекти припремили за учешће у Заједничкој политици у области рибарства, која обухвата тржишну политику,

ресурсе и управљање флотом, инспекцију и контролу, структурне мере и контролу државне помоћи. У одређеним случајевима, постојећи међународни споразуми и конвенције у области рибарства са трећим земљама или међународним организацијама треба да буду ратификовани и прихваћени.

Процес усаглашавања са правним тековинама ЕУ у области рибарства обухвата унапређење законодавства и институционалних капацитета с циљем осигурања одрживог коришћења риболовних ресурса и заштите екосистема.

Кључни аспект усклађивања подразумева успостављање ефикасних механизма за управљање рибарством, као што су системи за праћење улова, контролу прекомерног риболова и очување биодиверзитета у воденим екосистемима при чему посебну пажњу је потребно посветити модернизацији рибарских пракси и увођењу стандарда квалитета производа, како би они одговарали захтевима јединственог тржишта Европске уније.

Како би се привредни субјекти припремили за коришћење фондова ЕУ који подржавају развој сектора рибарства потребно је обезбедити подршку инвестицијама у опрему, технологију и обуку, чиме се стварају услови за повећање продуктивности и конкурентности производа рибарства.

Циљ свих ових активности је да Република Србија не само испуни обавезе у процесу придруживања Европској унији, већ и да осигура дугорочну одрживост сектора рибарство и заштиту природних ресурса за будуће генерације.

Република Србија је усвојила Акциони план за преношење, спровођење и примену правних тековина ЕУ у области рибарства и аквакултуре који утврђује планове и динамику преношења у национално законодавство правних тековина ЕУ, затим реформе политике рибарства, промене законодавства и јачања административних капацитета у периоду који претходи приступању ЕУ. Акциони план даје процену потребних ресурса и потребан развој адекватних капацитета за јачање релевантне институције која ће бити одговорна за програмирање, управљање и контролу плаћања у рибарству у складу са правилима Заједничке политике у области рибарства.

2.15.4. План раста за земље Западног Балкана и Реформска агенда

У циљу бржег приближавања земаља Западног Балкана ЕУ и бржег испуњавања услова за чланство Европска комисија је представила 2023. године План раста за Западни Балкан Овај план нуди неке од бенефита чланства у ЕУ региону унапред, како би се подстакао економски раст и убрзала социоекономски конвергенција. Кроз овај план, подстиче се припрема за чланство у ЕУ и потреба за убрзањем реформи, а кроз пружање директне користи грађанима земаља Западног Балкана укључујући и Републику Србију. У ту сврху, успостављен је нови Инструмент за реформу и раст за Западни Балкан у вредности од 6 милијарди еура за период од 2024. до 2027. године.

Област пољопривреде је кроз меру „Унапређење конкурентности сектора пољопривреде” постала део Реформске агенде Републике Србије која је припремљена на основу Плана раста ЕУ за Западни Балкан а која обухвата активности које се односе на уважање законодавног оквира за Поглавље 12 усклађеног са правним тековинама ЕУ, на спровођење комасације и на меру унапређење руралне инфраструктуре која се финансира из националних средстава.

Испуњавање ових мера које је праћено одговарајућом финансијском подршком ЕУ допринеће унапређењу конкурентности пољопривреде, постепеном укључивању на јединствено тржиште ЕУ као и бржем испуњавању услова за чланство у ЕУ.

2.16. SWOT И PESTLE АНАЛИЗА

Након спроведене анализе стања у области пољопривреде и руралног развоја израђена је SWOT анализа која на структуриран начин приказује предности и потенцијале за унапређење сектора, али истовремено указује и на кључне слабости и ризике који могу утицати на даљи развој пољопривредне производње и руралних подручја (Табела 20). Уз SWOT анализу, за свеобухватно сагледавање стања и потенцијала пољопривреде и руралног развоја, извршена је и PESTLE анализа, која омогућава идентификацију изазова и прилика у ширем друштвено-економском и регулаторном контексту, те је посебно значајна за прилагођавање стратешког оквира реалним трендовима и очекивањима у процесу европских интеграција, климатских промена, технолошког напретка и промена у друштвеним структурама (Табела 21). Добијени увиди представљају полазиште за формулисање стратешких циљева, мера и активности, те имају значајну улогу у усмеравању јавних политика.

Табела 20. SWOT анализа агропривреде и руралних подручја

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
Дуга традиција пољопривредне производње;	Зависност од увоза инпута – семена и садног материјала, ђубрива, средстава за заштиту биља, пољопривредне механизације, животиња за приплод, семена бикова и ембриона;
Повољни природни и социјални предуслови за бављење пољопривредном производњом;	Ниска стопа технолошког напретка;
Ефикасна употреба расположивих ресурса;	Непостојање дугорочне предвидивости државних/регионалних/локалних подстицаја;
Разноврсност биодиверзитета и доступност генетичких ресурса;	Ниска продуктивност земљишта и рада у поређењу са земљама ЕУ;
Развијена мрежа научних и образовних институција;	Ниско учешће сточарске производње у укупној вредности пољопривредне производње;
Могућност прилагођавања производње различитим агроеколошким условима;	Смањење стопе самодовољности у производњи појединих врста меса, млека и млечних производа, као и појединих категорија воћа и поврћа;
Значајне површине пољопривредног земљишта у државној својини;	Демографско пражњење руралних средина, инфраструктурна запуштеност и отежани приступ социјалним услугама у руралним подручјима;
Доступност страних тржишта, преференцијални приступ појединим извозним дестинацијама и конкурентност одређених пољопривредних производа;	Застарела механизација и опрема;
Стабилна основа за прерађивачку индустрију заснована на домаћим сировинама;	Нестабилан и низак ниво дохотка пољопривредних произвођача;
Започет процес усклађивања домаћих прописа са ЕУ законодавством;	Неуређеност тржишта примарних пољопривредних производа и злоупотребе положаја тржишних учесника;

Значајна подршка међународних организација и фондова; Успостављена структура организационих јединица МПШВ; Уведена платформе Е-agrar и дигитализација процеса конкурисања; Стечена искуства и остварени резултати кроз спровођење ИПАРД програма; Успостављен систем саветодавних и стручних служби; Релативно висока свест о значају прилагођавања на климатске промене; Јака веза између традиције, искуства и пољопривредне производње.	Слаба повезаност између примарних произвођача и прерађивачке индустрије; Систем контроле квалитета хране још увек није у потпуности функционалан; Компликоване процедуре за коришћење ЕУ и других фондова (ИПАРД - SCAP) и отежан приступ кредитима; Неповерење пољопривредника у систем осигурања и недовољна свест о његовој важности; Нерешени правно-имовински односи и незавршен процес реституције; Деградација земљишта, неуређеност водотокова и канала; Неадекватан одговор система на последице климатских промена; Неефикасно управљање земљишним потенцијалима; Недовољан број саветодаваца у односу на потребе корисника; Недостатак подстицајних мера за образовање и трансфер знања ради модернизације производње; Одсуство подршке за заштиту и очување културног наслеђа у руралним подручјима; Неуравнотежен буџет МРШВ – превисок проценат средстава усмерен на директна плаћања; Честе измене приоритета и мера аграрне политике; Слабо функционално повезивање свих релевантних актера у оквиру МПШВ; Касно усвајање или неприхватање кључних законских и подзаконских аката; Недовољна улагања у дигитализацију, ИКТ сектор и повезивање база података; Ограничени административни капацитети за ефикасно спровођење мера; Неадекватна контрола и нефункционалан систем инспекцијских служби.
ПРИЛИКЕ	ПРЕТЊЕ
Стављање у функцију неискоришћених пољопривредних површина; Стратешка улагања као кључ за обнову	Политичка и економска нестабилност у земљи, региону и на глобалном нивоу; Раст цена енергената и пољопривредних инпута;

прехрамбеног суверенитета; Потенцијал за подизање продуктивности и конкурентности кроз дигитализацију, нове технологије и ефикасније управљање ресурсима; Промоције у циљу подизања свести потрошача о значају домаћих производа; Могућност коришћења претприступног периода за унапређење конкурентности, хармонизацију са ЕУ прописима и повлачење средстава из доступних фондова (ИПАРД, SCAR); Потенцијал за развој циркуларне економије; Промена структуре пољопривредне производње у циљу јачања сточарства уз већу подршку сектору; Јачање интеграције интензивних пољопривредних грана кроз систем подстицаја; Могућност повећања улагања у рурални туризам; Повећање улагања у пољопривредна истраживања и развој; Подстицање развоја домаће производње семена и садног материјала; Могућност позиционирања домаћих производа као без-ГМО; Могућност повећање производње рибе и унапређење аквакултуре; Укључивање регенеративне пољопривреде у систем субвенција и регулаторни оквир; Повећање средстава за мере руралног развоја; Успостављање система праћења и вредновања подстицаја на нивоу МПШВ; Јачање система праћења и вредновања ИПАРД подстицаја; Развој и јачање задруга и других облика удруживања пољопривредника; Аутохтоне винске сорте као конкурентска предност уз стратешки маркетинг; Традиција и унапређена производња јаких	Присуство сиве економије и монопола; Пад животног стандарда и куповне моћи у земљи и окружењу; Неусклађеност са ЕУ законодавством и неиспуњавање европских и националних стандарда; Незинтересованост произвођача за усвајање нових знања и технологија, као и слаба повезаност са научно-истраживачким институцијама; Либерализација домаћег тржишта уз недовољно развијене тржишне институције; Нелојална конкуренција; Слаба координација активности у процесу планирања и спровођења мера руралног развоја између релевантних министарстава; Климатске промене и последице загађења животне средине; Увоз радне снаге и раст цене рада; Раст увоза и делимична зависност од увоза хране и/или сировина за производњу хране; Јачање утицаја великих производних и трговинских ланаца; Старост засада и недовољно обнављање постојећих; Неповољна старосна и образовна структура у руралним срединама.
---	---

алкохолних пића, нарочито ракија; Развој алтернативних извора енергије у пољопривредном сектору.	
--	--

Табела 21. PESTLE анализа агропривреде и руралних подручја

ПОЛИТИЧКИ ФАКТОРИ	ЕКОНОМСКИ ФАКТОРИ
ЕУ интеграције; Подршка Владе; Стабилност Владе; Међународни односи; Трговински односи; Политичка стабилност; Буџетска извајања; Правни оквир; Корупција; Едукација и освешћивање.	Економски раст и развој; Последице климатских промена; Инфраструктура; Међународна трговина; Макоекономска стабилност; Продуктивност пољопривреде; Приступ тржиштима и могућности извоза; Програм субвенција; Инвестиције у рурални развој; Запошљавање и радна места.
СОЦИЈАЛНИ ФАКТОРИ	ТЕХНОЛОШКИ ФАКТОРИ
Демографски трендови; Потрошачке преференције; Образовање и обука; Свест потрошача; Социјална правда; Културне традиције; Здравље нације; Економска неједнакост; Медијска покривеност;	Дигитална трансформација; Иновације и ефикасније коришћење енергије; Управљање водама; Управљање отпадом; Механизација и аутоматизација; Биотехнологија; Геоинформационе технологије; Нанотехнологије; Управљање другим ресурсима.
ЕКОЛОШКИ ФАКТОРИ	ПРАВНИ ФАКТОРИ
Климатске промене; Биодиверзитет; Квалитет вода и ваздуха; Управљање шумама; Управљање отпадом; Здравље земљишта и деградација; Управљање енергетским ресурсима; Киселе кише; Инванзивне врсте; Глобално загревање; Загађење светлосним и бучним загађењем.	Поштовање међународних и ЕУ прописа; Права интелектуалне својине; Еколошка регулатива; Национални акциони планови; Регулатива о земљишту, водама, ваздуху, шумама, енергетици, отпаду, прилагођавању на климатске промене; Политика просторног планирања.

III. ЖЕЉЕНО СТАЊЕ ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕГИЈЕ

3.1 ЖЕЉЕНО СТАЊЕ (ВИЗИЈА)

По завршетку стратешког периода, пољопривредно-прехранбени сектор Републике Србије је унапређен до нивоа да је Република Србија прехранбено суверена држава са одрживом, модерном и конкурентном

пољопривредом која гарантује прехранбену сигурност, унапређује квалитет живота у руралним подручјима и успешно јача своју позицију на светском тржишту.

3.2. ЦИЉЕВИ

3.2.1. Општи циљ стратегије

Сагласно визији, утврђен је општи циљ Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период од 2025. до 2034. године:

Обнова прехранбеног суверенитета Републике Србије, обезбеђивање прехранбене сигурности становништва, повећање конкурентности пољопривредно-прехранбеног сектора и подстицање одрживог развоја руралних подручја.

Прехранбена сигурност становништва може се у извесној мери обезбедити из домаће производње, односно унутар националног прехранбеног система. Разлика до пуне снабдевености тржишта надокнађује се из увоза. У условима отворене економије, домаћи произвођачи могу одговорити на увозну конкуренцију једино кроз унапређење нивоа конкурентности пољопривреде. У условима апсолутних криза, као што су ратови или значајни климатски догађаји, када на глобалном тржишту влада несташица хране, домаћи прехранбени систем постаје једини ослонац за задовољење потреба становништва. Зато је одржавање и развој националног прехранбеног система не само економско, већ и стратешко питање.

У складу са чланом 3. Закона о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју, остваривање општег и посебних циљева Стратегије у периоду 2025–2034. године спроводиће се, до усклађивања са политиком ЗПП, путем мера и инструмената националне пољопривредне политике: директних подстицаја, подстицаја мерама руралног развоја, посебних подстицаја и кредитне подршке.

Осим основне подршке приходу ради одрживости (јединствени износ по хектару/грлу), у стратешком периоду увешће се и допунска подршка приходу (комплементарна плаћања) којом ће се подршка усмерити ка газдинствима средње величине са развојним потенцијалом (што ће накнадно бити регулисано одговарајућим подзаконским актом). Подзаконским актима биће дефинисана и додатна подршка приходима младих пољопривредника и некомерцијалним пољопривредним газдинствима. Систем условљености (conditionality), који је део новог оквира Заједничке пољопривредне политике ЕУ за период 2023–2027, биће имплементиран и у национални систем директних плаћања. Овај систем обухвата обавезу поштовања законских захтева управљања (SMR) и стандарда добрих пољопривредних и еколошких услова (GAEC) као предуслова за добијање подршке.

У том контексту, планира се: доношење подзаконских аката којима ће се дефинисати поступак утврђивања неусаглашености са условљеношћу и увођење мера умањења или укидања директних плаћања у случају непоштовања обавеза; израда Листе обавезних минималних услова са нагласком на еколошке и климатске аспекте производње; јачање институционалних капацитета за програмирање, примену и праћење система условљености; успостављање ефикасне међуинституционалне координације између МПШВ, МЗЖС, АКИС система, инспекцијских служби и других надлежних тела. Настојаће се да условљеност, као инструмент очувања животне средине, добробити животиња и здравља људи,

постане неодвојив део пољопривредне политике и критеријум за добијање финансијске подршке. У наредном стратешком периоду користиће се и *de minimis* подршка, као облик државне помоћи у случајевима ванредних ситуација или сезонских тржишних поремећаја, под условом да не нарушава правила конкуренције, у складу са буџетским могућностима.

3.2.2. ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕГИЈЕ

У сврху остварења општег циља Стратегије, дефинисано је шест посебних циљева:

ПЦ 1: Повећање производње пољопривредно-прехрамбених производа уз обезбеђење стабилности дохотка пољопривредника;

ПЦ 2: Повећање производње производа више додате вредности кроз унапређење квалитета и безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда;

ПЦ 3: Јачање положаја пољопривредних газдинстава и унапређење квалитета живота у руралним срединама;

ПЦ 4: Јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промене и одрживо управљање природним ресурсима који се користе у пољопривреди;

ПЦ 5: Унапређење иновационог потенцијала пољопривреде и ефикасан пренос знања;

ПЦ 6: Унапређење процеса ЕУ интеграција, уз ефикасно прилагођавање законодавног, административног и институционалног оквира.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. Циљеви на којима УН у Републици Србији ради су:

Циљ 1. Свет без сиромаштва - Окончати сиромаштво свуда у свим облицима;

Циљ 2. Свет без глади - Окончати глад, осигурати залихе хране, унапредити квалитет исхране и промовисати одрживу пољопривреду;

Циљ 3. Добро здравље - Здравље и благостање - Промовисати здрав живот и добробит свих људи, свих животних доби;

Циљ 4. Квалитетно образовање – Осигурати инклузивно и равноправно квалитетно образовање и промовисати могућности учења током целог живота;

Циљ 5. Родна равноправност – Постићи родну равноправност и оснажити све жене и девојчице;

Циљ 6. Чиста вода и санитарни услови - Осигурати приступ питкој води за све, одрживо управљати водама и тако осигурати хигијенске услове за све;

Циљ 7. Доступна и обновљива енергија - Приступачна енергија из чистих извора - Осигурати приступ поузданој, одрживој и савременој енергији, по приступачним ценама за све;

Циљ 8. Достојанствен рад и економски раст - Промовисати константан, инклузиван и одржив економски раст, пуну и продуктивну запосленост и достојанствен рад за све;

Циљ 9. Индустрија, иновације и инфраструктура - Изградити отпорну инфраструктуру, промовисати одрживу индустријализацију и подстицати иновативност;

Циљ 10. Смањене неједнакости - Смањити неједнакост унутар и између држава;

Циљ 11. Одрживи градови и заједнице - Учинити градове и људска насеља инклузивним, сигурним, отпорним и одрживим;

Циљ 12. Одговорна потрошња и производња - Осигурати modele потрошње и производње;

Циљ 13. Акција за климу - Очување климе - Предузети хитне акције у борби против климатских промена и њихових последица;

Циљ 14. Живот под водом - Очување воденог света - Очувати и одрживо користити океане, мора и морске ресурсе за одржив развој;

Циљ 15. Живот на земљи - Очување живота на земљи - Заштитити, успоставити и промовисати одрживо коришћење копнених екосистема, одрживо управљати шумама, сузбити дезертификацију, зауставити и преокренути деградацију тла и спречити уништавање биолошке разноликости;

Циљ 16. Мир, правда и снажне институције - Промовисати мирољубива и инклузивна друштва за одрживи развој, осигурати приступ правди за све и изградити делотворне, одговорне и инклузивне институције на свим нивоима;

Циљ 17. Партнерством до циљева - Ојачати средства имплементације и учврстити глобално партнерство за одрживи развој.

Повезаност посебних циљева Стратегије са циљевима Заједничке пољопривредне политике ЕУ и циљевима одрживог развоја УН (SDGs) представљена је у Табелама 22. и 23.

Табела 22. Повезаност посебних циљева Стратегије са циљевима ЗПП

Циљеви Стратегије	Циљеви ЗПП	Повезаност циљева Стратегије са циљевима одрживог развоја
ПЦ1: Повећање производње пољопривредно-прехрамбених производа уз обезбеђење стабилности дохотка пољопривредника	Циљ 1: Праведнија расподела дохотка Циљ 2: Повећање конкурентности Циљ 6: Очување биодиверзитета и пејзажа Циљ 7: Подршка смени генерација	Циљ 2 - Свет без глади 2.1. 2030. окончати глад и осигурати приступ безбедној, нутритивној и довољној исхрани током целе године свим људима, а посебно сиромашнима и лицима у стањима рањивости, укључујући одојчад; 2.3. 2030. удвостручити пољопривредну продуктивност и приходе малих произвођача хране, а посебно жена, аутохтоних народа, породичних пољопривредних произвођача, сточара и рибара, кроз безбедан и једнак приступ земљишту, другим производним ресурсима и подацима, сазнањима, финансијским услугама, тржиштима и могућностима за остваривање додатне вредности, односно за запошљавање ван пољопривреде; 2.5. до 2020. одржавати генетску разноликост семена, култивисаних биљака и узгајаних и домаћих животиња, односно њихових сродних дивљих врста, између осталог и преко правилно вођених и разноврсних банака семена и биљака на националним, регионалним и међународном нивоу, и обезбедити приступ користима, односно правично и равноправно дељење користи које проистичу из коришћења генетских ресурса и са њима повезаних традиционалних облика знања, а према међународном договору 2.а. Повећати инвестирање, укључујући кроз побољшану међународну сарадњу, у руралну инфраструктуру, пољопривредна истраживања и саветодавне услуге, развој технологије и банака биљног и сточног генетског материјала како би се унапредили пољопривредни производни капацитети у земљама у развоју, а посебно у најмање развијеним земљама Циљ 12 - Одговорна потрошња и производња 2.8. 2030. осигурати да људи свуда имају релевантне информације и свест о одрживом развоју и стилу живота у хармонији са

		природом 12.a Подржати земље у развоју да јачају своје научне и технолошке капацитете како би се кретале у правцу одрживијих облика потрошње и производње Циљ 8 - Достојанствен рад и економски раст 8.2. Постизање виших нивоа економске продуктивности кроз диверсификацију, технолошку надоградњу и иновације, укључујући фокусирање на радно интензивне и високо профитабилне секторе
ПЦ2: Повећање производње производа више додате вредности кроз унапређење квалитета и безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда	Циљ 9: Заштита здравља и квалитета хране Циљ 3: Ребаланс снага у тржишном ланцу	Циљ 8 - Достојанствен рад и економски раст 8.2. Постизање виших нивоа економске продуктивности кроз диверсификацију, технолошку надоградњу и иновације, укључујући фокусирање на радно интензивне и високо профитабилне секторе Циљ 3. Добро здравље 3.9. 2030. значајно смањити број смртних случајева и обољења од опасних хемикалија и загађења, и контаминације ваздуха, воде и земљишта 3.d. Јачати капацитете свих земаља, посебно земаља у развоју, за рано упозоравање, смањење ризика и управљање националним и глобалним здравственим ризицима Циљ 17. Партнерством до циљева 17.11. до 2020. значајно повећати нивое извоза земаља у развоју, посебно у циљу удвостручавања удела најмање развијених земаља у светском извозу
ПЦ3: Јачање положаја пољопривредних газдинстава и унапређење квалитета живота у руралним срединама	Циљ 3: Ребаланс снага у тржишном ланцу Циљ 8: Раст и запосленост у руралним подручјима Циљ 1: Подршка дохотку	Циљ 9. Индустрија, иновације и инфраструктура 9.1. Развити квалитетну, поуздану, одрживу и отпорну инфраструктуру, укључујући регионалну и прекограничну инфраструктуру, како би се подржали економски развој и људско благостање, са фокусом на економски прихватљивом и једнаком приступу за све

		Циљ 8. Достојанствен рад и економски раст 8.3. Промовисати развојно оријентисане политике које подржавају продуктивне активности, стварање достојанствених послова, предузетништво, креативност и иновативност и подстицати формализацију и раст микропредузећа, односно малих и средњих предузећа, укључујући и приступ финансијским услугама 8.6. 2020. битно смањити удео младих који нису запослени нити у процесу образовања или обуке 8.9. 2030. осмислити и применити политике за промовисање одрживог туризма који ствара радна места и промовише локалну културу и производе Циљ 11. Одрживи градови и заједнице 11.7. 2030. омогућити универзални приступ безбедним, инклузивним и приступачним зеленим и јавним површинама, посебно за жене и децу, старија лица и особе са инвалидитетом 11.a Подржати позитивне економске, социјалне и еколошке везе између урбаних, периферних и руралних области оснаживањем националног и регионалног развојног планирања
ПЦ 4: Јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промене и одрживо управљање природним ресурсима који се користе у пољопривреди	Циљ 4: Климатске промене Циљ 5: Заштита животне средине Циљ 6: Очување биодиверзитета и пејзажа	Циљ 13. Акција за климу 13.2 Интегрисати мере везане за климатске промене у националне политике, стратегије и планирање 13.1 Оснажити отпорност и адаптивни капацитет на опасности повезане са климатским условима и природним катастрофама у свим земљама 13.3 Побољшати образовање, подизање свести и људске и институционалне капацитете за ублажавање климатских промена и прилагођавање, смањење њиховог утицаја и рано упозоравање

		Циљ 15. Живот на земљи 15.1. 2020. осигурати очување, обнову и одрживо коришћење копнених и унутрашњих слатководних екосистема и њиховог окружења, посебно шума, мочварног земљишта, планина и исушеног земљишта, у складу са обавезама према међународним споразумима 15.3. 2020. борити се против дезертификације, обнављати деградирано земљиште и тло, укључујући земљиште под утицајем дезертификације, суша и поплава, и тежити да се у свету неутрализује деградација земљишта 15.2. 2020. промовисати имплементацију одрживог управљања свим врстама шума, зауставити крчење шума, обновити уништене шуме и повећати пошумљавање на глобалном нивоу 15.6. Промовисати праведну и једнаку расподелу користи која проистиче из коришћења генетских ресурса и промовисати одговарајући приступ таквим ресурсима, како је договорено на међународном нивоу
ПЦ 5: Унапређење иновационог потенцијала пољопривреде и ефикасан пренос знања	Сви ЗПП циљеви индиректно, посебно: Циљ 2: Конкурентност Циљ 7: Млади пољопривредници	Циљ 4. Квалитетно образовање 4.4. 2030. значајно повећати број младих и одраслих који имају одговарајуће вештине, укључујући техничке и стручне, за запошљавање, достојне послове и предузетништво 4.3. 2030. обезбедити једнаку доступност приступачног и квалитетног стручног образовања на свим нивоима, укључујући и универзитетско, за све жене и мушкарце Циљ 9. Индустрија, иновације и инфраструктура 9.5 Унапредити научна истраживања, побољшати технолошке могућности индустријских сектора у свим земљама, посебно земљама у развоју, што подразумева да се до 2030. подстичу иновације и значајно повећа број запослених у области истраживања и развоја на милион људи, као и да се повећа јавна и приватна

		потрошња за истраживање и развој 9ц Значајно повећати приступ информационим и комуникационим технологијама и уложити напоре да се обезбеди универзалан и приуштив приступ интернету у најмање развијеним земљама до 2020. године 9.1 Развити квалитетну, поуздану, одрживу и отпорну инфраструктуру, укључујући регионалну и прекограничну инфраструктуру, како би се подржали економски развој и људско благостање, са фокусом на економски прихватљивом и једнаком приступу за све Циљ 11. Одрживи градови и заједнице 11.1 2030. осигурати да сви имају приступ адекватном, безбедном и приступачном становању и основним услугама, унапредити неусловна насеља
ПЦ 6: Унапређење процеса ЕУ интеграција, уз ефикасно прилагођавање законодавног, административног и институционалног оквира	Сви ЗПП циљеви	Циљ 16. Мир, правда и снажне институције 16.6 Развити делотворне, одговорне и транспарентне институције на свим нивоима 16.7 Осигурати одговорно, инклузивно, партиципативно и репрезентативно доношење одлука на свим нивоима

Табела 23. Повезаност циљева Стратегије са циљевима одрживог развоја

Општи циљ	2 СВЕТ БЕЗ ГЛАДИ 1 СВЕТ БЕЗ СИРОМАШТВА 12 ОДГОВОРНА ПОТРОШЊА И ПРОИЗВОДЊА 13 АКЦИЈА ЗА КЛИМУ 15 ЖИВОТ НА ЗЕМЉИ 8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ 					
Посебни циљ 1.	2 СВЕТ БЕЗ ГЛАДИ 12 ОДГОВОРНА ПОТРОШЊА И ПРОИЗВОДЊА 8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ 					
Посебни циљ 2.	8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ 3 ДОБРО ЗДРАВЉЕ 17 ПАРТНЕРСТВОМ ДО ЦИЉЕВА 					
Посебни циљ 3.	9 ИНДУСТРИЈА, ИНОВАЦИЈЕ И ИНФРАСТРУКТУРА 8 ДОСТОЈАНСТВЕН РАД И ЕКОНОМСКИ РАСТ 11 ОДРЖИВИ ГРАДОВИ И ЗАЈЕДНИЦЕ 					
Посебни циљ 4.	13 АКЦИЈА ЗА КЛИМУ 15 ЖИВОТ НА ЗЕМЉИ 					

		
Посебни циљ 5.		
Посебни циљ 6.		

IV. ОПИС МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ЦИЉЕВА СТРАТЕГИЈЕ

ПЦ1 - Повећање производње пољопривредно-прехрамбених производа уз обезбеђење стабилности дохотка пољопривредника

За остварење овог циља потребно је спровести низ координисаних мера и активности. Првенствено, неопходно је успоставити (M1.1) ефикасно планирање и финансирање пољопривреде и руралног развоја. Ова промена нужно захтева (M1.2) ефикасно управљање пољопривредним земљиштем и повећање доступности земљишних ресурса, (M1.3) стимулисање удруживања пољопривредника, (M1.4) развој тржишне инфраструктуре, (M1.5) увођење механизма уговарања производње у појединим секторима, (M1.6) оснаживање домаће производње кључних пољопривредних инпута, (M1.7) спровођење промотивних активности у пољопривреди и руралном развоју, (M1.8) јачање подршке инвестицијама у капацитете за производњу, прераду и пласман пољопривредних производа, (M1.9) развој логистике и хладног ланца, (M1.10) унапређење квалитета и количина сировог млека, (M1.11) унапређење расног састава приплодних грла и спровођење одгајивачких програма ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, (M1.12) унапређење производње меса, (M1.13), унапређење управљања споредним производима животињског порекла, (M1.14

унапређење приноса и квалитета производа у ратарству, (M1.15) унапређење производње меда и (M1.16) унапређење производње у аквакултури.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

- Показатељ 1. Учешће БДВ пољопривреде, шумарства и рибарства у укупној БДВ

- Показатељ 2. Извоз пољопривредно-прехранбених производа (мил. евра)

- Показатељ 3. Број грла говеда

- Показатељ 4. Број грла свиња

- Показатељ 5. Учешће укупне продаје са газдинстава у пољопривредној производњи

- Показатељ 6. Бруто приход газдинства (FADN)

- Показатељ 7. Нето додата вредност по ГРЈ (мил. РСД)

M1.1. Ефикасно планирање и финансирање пољопривреде и руралног развоја

Да би мере подршке биле ефикасније, потребно је у реформисаном Регистру дефинисати категорије газдинстава на основу критеријума као што су величина и економска снага, односно преузети из будућег ЛПИС-а тип земљишта, из будуће геопросторне апликације за подношење јединственог захтева за подстицаје преузети пољопривредну културу која се узгаја, врсту производње, географске карактеристике подручја, те у складу с тим прилагодити подстицајне и развојне мере. Овакав приступ омогућава подршку која одговара специфичним потребама, равномернију расподелу ресурса и унапређење продуктивности и одрживости производње у различитим регионима.

Мерење ефеката свих појединачних мера подршке пољопривреди и руралном развоју које директно или посредно доприносе стабилизацији и диверзификацији дохотка пољопривредника представља још један кључан корак у стварању чврсте основе за стратешко планирање. Ово обухвата како мере усмерене на унапређење примарне пољопривредне производње (на пример, националне и ИПАРД мере за инвестиције у физичку имовину пољопривредних газдинстава), мере прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства (националне и ИПАРД мере), тако и подстицајне мере за развој руралних подручја са доходним ефектима на нивоу газдинстава (националне и ИПАРД мере). На тај начин, омогућава се креирање развојног буџета за пољопривреду и рурални развој који ће обезбедити максималну ефикасност система државних субвенција и осигурати њихову дугорочну одрживост.

Ефикасно финансирање пољопривреде и руралног развоја биће унапређено повећањем учешћа и разноврсности мера руралног развоја у оквиру укупних подстицаја, као и ефикаснијим и разноврснијим коришћењем међународних финансијских инструмената, посебно ИПАРД средстава.

До данас нису у довољној мери остварени ефекти подстицаја у виду планираног стабилизовања прихода и ублажавања ризика за мање произвођаче. Боље усмеравање подршке доходу ка мањим произвођачима донело би позитивне ефекте у смислу њихове веће конкурентности и диверзификације производње. Мала и средња газдинства су технички најефикаснија и имају разноврснију производњу у

поређењу са већим индустријским системима. Поред тога, снажније усмеравање подршке ка мањим произвођачима повећаће њихову ликвидност и смањити пословни ризик, што ће им олакшати приступ финансијским средствима.

- Институција одговорна за реализацију : Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство финансија, Министарство унутрашње и спољне трговине, Управа за аграрна плаћања, ЕУ и међународне организације и донатори и банке.

- Показатељ 1.1.1. Успостављен Регистар подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у складу са Законом о подстицајима о пољопривреди и руралном развоју и обезбеђена контрола реализације субвенција

- Показатељ 1.1.2. Удео директних плаћања у укупним подстицајима

- Показатељ 1.1.3. Удео мера руралног развоја у укупним подстицајима

- Показатељ 1.1.4. Удео правила и мера уређења тржишта у укупним подстицајима

- Показатељ 1.1.5. Удео мера посебних подстицаја у укупним подстицајима

- Показатељ 1.1.6. Спровођење инвестиционих мера подршке пољопривреди и руралном развоју предвиђених ИПАРД програмом

M1.2. Ефикасно управљање пољопривредним земљиштем и повећање доступности земљишних ресурса

Ажурирање релевантних катастара и евиденција, као и унапређење процеса комасације утицаће на повећање доступности, употребљивости и вредности земљишта, као и стављање постојећих пољопривредних потенцијала у пуну функцију. То подразумева централизовање надлежности и увођење јединственог система управљања на националном нивоу, што ће омогућити ефикаснију координацију, брже административне процедуре и усклађено деловање свих укључених институција.

Уз то, посебан значај има израда и усвајање Програма за израду пољопривредне основе, који представља стратешки оквир за планирање заштите, уређења и одрживог коришћења пољопривредног земљишта. Овај програм обухвата кључне податке о просторним границама, изворима и динамици финансирања, роковима израде, као и анализу потенцијала, ограничења и развојних приоритета подручја на које се односе. Као такви представљају неопходне предуслове за успостављање свеобухватног и дугорочно одрживог система управљања земљишним ресурсима за успостављање свеобухватног и дугорочно одрживог система управљања земљишним ресурсима.

Такође, унапређењем правног и институционалног оквира за наводњавање пољопривредних површина стварају се услови за успостављање одрживог наводњавања у сврху повећања ефикасности и профитабилности пољопривредне производње узимајући у обзир климатске промене, утицај на водни режим и животну средину. Израдом и усвајањем Програма наводњавања и одводњавања у Републици Србији успоставља се стратешки оквир за дефинисање јасне визије развоја наводњавања и одводњавања кроз промовисање ефикасне и профитабилне праксе наводњавања на пољопривредним газдинствима, док је

законском регулативом потребно уредити удруживање корисника вода за наводњавање, тј. власника или корисника пољопривредног земљишта у границама наводњаване површине, трошкове рада система за наводњавање, плаћање накнаде за коришћење воде за наводњавање и сл.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

- Партнери у спровођењу мере и активности: Орган АП Војводине надлежан за пољопривреду шумарство и водопривреду, научноистраживачке организације, Републички завод за статистику, Републички геодетски завод, Јединице локалне самоуправе, Пољопривредне саветодавне и стручне службе, ЈВП „Воде Војводине”, ЈБП „Србија воде”, Европска банка за реконструкцију и развој – EBRD, FAO и друге међународне организације и донатори.

- Показатељ 1.2.1. Укупна површина коришћеног пољопривредног земљишта

- Показатељ 1.2.2. Број усвојених Програма за израду пољопривредне основе

- Показатељ 1.2.3. Развијен јединствени информациони систем за комасацију

М 1.3. Стимулисање удруживања пољопривредника и власника шума у руралним подручјима

Удруживање омогућава заједнички приступ ресурсима, знању, технологијама и тржиштима, смањује трошкове производње, олакшава приступ домаћим и међународним тржиштима и побољшава преговарачку позицију произвођача.

Искуства нових држава чланица ЕУ указују на потребу да се са јачањем система удруживања пољопривредних произвођача кроз произвођачке организације почне што пре, како би се домаћи пољопривредни произвођачи на време припремили за тржишну утакмицу са европским произвођачима. Закон о уређењу тржишта пољопривредних производа пружа основ за успостављање и организовање произвођачких организација кроз систем признавања од стране МПШВ, као и подршку давањем финансијских средстава за њихово оснивање и првих пет година рада, што је врста подршке усклађена са правним тековинама ЕУ у овој области.

Поред успостављања произвођачких организација, важну улогу у заступању интереса пољопривредника и власника шума у руралним подручјима и унапређењу сектора имају и кровна удружења на националном нивоу, која постоје и по појединим гранама пољопривреде, а доприносе јачању дијалога са доносиоцима одлука, разменама знања и афирмацији стратешких приоритета у пољопривреди. Њихово оснивање и деловање потребно је подржати на одговарајући начин, што ће бити ближе прописано подзаконским актом.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, Управа за шуме, Министарство за бригу о селу, Привредна комора Србије, Привредна комора Војводине, Надлежни орган АП Војводине за пољопривреду,

шумарство и водопривреду, јединице локалне самоуправе, Пољопривредне саветодавне и стручне службе,

- Показатељ 1.3.1. Усвојен правни акт за оснивање произвођачких организација,

- Показатељ 1.3.2. Број признатих произвођачких организација,

- Показатељ 1.3.3. Број сектора у којима су признате произвођачке организације,

- Показатељ 1.3.4. Усвојен правни акт за оснивање националних удружења пољопривредника ,

- Показатељ 1.3.5. Број сектора у којима су формирана кровна национална удружења пољопривредника,

- Показатељ 1.3.6. Број новооснованих удружења приватних шумовласника.

М 1.4. Развој тржишне инфраструктуре

Ова мера обухвата изградњу, модернизацију и оптимизацију инфраструктуре неопходне за ефикасно функционисање тржишта пољопривредних производа.

У том контексту, Законом о уређењу тржишта пољопривредних производа успостављен је законски оквир за увођење механизма интервенција на тржишту, укључујући јавне интервенције, подршку приватном складиштењу, као и посебне и ванредне интервентне мере.

Уређењем тржишта пољопривредних производа ствара се механизам за благовремено и адекватно реаговање на тржишту у ситуацијама појаве тржишних поремећаја (пада тржишне цене испод референтне цене, примене мера за спречавање ширења болести животиња, губитка поверења потрошача због постојања опасности за јавно здравље или здравље животиња и сл.), чиме се, пре свега, штите произвођачи од губитака који могу да уследе због поремећаја на тржишту.

Успостављањем законског оквира и институција надлежних за послове тржишних интервенција, стварају се основни предуслови за очување стабилности тржишта и ублажавања евентуалних тржишних поремећаја. Такође, ове мере доприносе унапређењу складишних капацитета и повећању броја складишта, која испуњавају услове за класификацију и чување пољопривредних производа према правилима ЕУ.

Модернизација пијаца представља још један важан корак у развоју тржишне инфраструктуре и укључивању малих пољопривредних произвођача и прерађивача у савремени тржишни ланац. Неопходна су улагања у унапређење физичке инфраструктуре пијаца укључујући просторе за складиштење и хладњаче. Поред инфраструктурних и логистичких побољшања, пијаце треба трансформисати у центре за промоцију домаћих производа. Истовремено, неопходно је успоставити ефикасан систем контроле који ће осигурати да аутентични производи носе доказ о пореклу, јасно истичући да су произведени у Републици Србији.

Како би се заштитили интереси свих учесника у прехранбеном систему – произвођача, прерађивача, малопродаје и потрошача – МПШВ ће покренути иницијативу за успостављање институције омбудсмана за храну. Његова

надлежност, поступање по представкама, као и механизми сарадње са другим органима и институцијама, биће детаљно уређени одговарајућим правним актима.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за заштиту биља, Управа за ветрину, Министарство унутрашње и спољне трговине, Министарство привреде, Јединице локалне самоуправе, Привредна комора Србије, Привредна комора Војводине,

- Показатељ 1.4.1. Број складишта која испуњавају услове за чување производа у оквиру јавне интервенције,

- Показатељ 1.4.2. Број складишта која испуњавају услове за чување производа за потребе приватног складиштења,

- Показатељ 1.4.3. Именован омбудсман за храну.

Мера 1.5. Увођење механизма уговарања производње у појединим секторима

Уговорни односи између произвођача примарних пољопривредних производа, с једне стране и прерађивача, односно откупљивача, са друге стране, постају све важнији у савременом пословању. Код производње примарних производа произвођач нема утицаја на цене инпута, чија промена има своју независну динамику, а које, опет, значајно утичу на цену коштања. Такође, цена финалног производа је неизвесна до саме жетве или бербе. Све ово говори у прилог чињеници да је улазак у производњу пун непознаница и неизвесности, јер почетком производног циклуса нема гаранција хоће ли производња уопште бити исплатива за примарног пољопривредног произвођача. Увођењем механизма уговарања производње врста неизвесности смањује се на најмању меру. Уговарање производње обезбеђује и прерађивачима и откупљивачима већу сигурност у погледу количине и квалитета сировине, као и могућност бољег планирања производње, логистике и пласмана.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство унутрашње и спољне трговине, Привредна комора Србије, Привредна комора Војводине, Пољопривредне саветодавне и стручне службе, привредни субјекти, произвођачи, удружења, задруге.

- Показатељ 1.5.1. Број склопљених уговора којима су регулисани услови у сектору млека

- Показатељ 1.5.2. Број склопљених уговора којима су регулисани услови у осталим секторима

М 1.6. Оснаживање домаће производње кључних пољопривредних инпута

Јачањем домаћих капацитета за производњу кључних пољопривредних инпута, укључујући семена и садни материјал, ђубрива, сточну храну и средства за заштиту биља, као и развојем логистичке и технолошке инфраструктуре, стварају се услови за већу стабилност и отпорност пољопривредног сектора. Оснаживањем

домаћих истраживачких и научних института који имају кључну улогу у развоју локално прилагођених и отпорних сорти и хибрида, доприноси се очувању биодиверзитета, прилагођавању климатским променама и смањењу ослањања на увозне ресурсе.

Стварање партнерстава између научноистраживачких институција и произвођача омогућава бржу примену резултата истраживања у пракси и јачање конкурентности пољопривредног сектора.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за заштиту биља, Управа за ветерину, Управа за аграрна плаћања, научне установе,

- Показатељ 1.6.1. Учешће домаћих научних института у продаји атестираних семена хибрида кукуруза,

- Показатељ 1.6.2. Учешће домаћих научних института у продаји атестираних семена хибрида сунцокрета,

- Показатељ 1.6.3. Удео производње минералних ђубрива у укупној потрошњи

- Показатељ 1.6.4. Раст производње сточне хране.

M1.7. Спровођење промотивних активности у пољопривреди и руралном развоју

Подршка промотивним активностима у области пољопривреде и руралног развоја усмерена је на јачање видљивости домаће пољопривредне производње, афирмацију произвођача и производних подручја, као и подстицање информисаности и едукације. Ова мера обухвата подршку организовању научно-стручних скупова, семинара, радионица, сајмова и изложби у Републици Србији, као и учешће домаћих произвођача на релевантним догађајима у земљи и иностранству. Посебан акценат ставља се на промоцију квалитета, порекла и потенцијала српских пољопривредних производа, што доприноси бољем позиционирању на тржишту, ширењу тржишног удела и јачању поверења потрошача. Кроз ову врсту подршке унапређује се комуникација између произвођача, потрошача и институција, уз подизање свести о значају куповине домаћих производа и очувању руралних вредности.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство унутрашње и спољне трговине, Привредна комора Србије, Београдски сајам, Новосадски сајам, јединице локалне самоуправе, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 1.7.1. Број новопокрених подржаних едукативних кампања о значају куповине домаћих производа,

- Показатељ 1.7.2. Број планираних сајмова и изложби подржаних од стране МПШВ,

- Показатељ 1.7.3. Број подржаних произвођача традиционалних производа, производа са заштићеним географским пореклом и органских производа од

стране МПШВ за наступ на Сајму етно хране и пића и Изложби органских производа на Међународном сајму пољопривреде у Новом Саду,

- Показатељ 1.7.4. Број подржаних произвођача украсног и лековитог биља, меда и органских производа од стране МПШВ на сајму хортикултуре и изложби лековитог биља и препарата од меда,

- Показатељ 1.7.5. Израђен промотивни материјал за опште информисање свих заинтересованих страна (леци, брошуре, итд.) о могућностима коришћења ИПАРД подршке,

- Показатељ 1.7.6. Број промотивних ИПАРД кампања.

M1.8 Јачање подршке инвестицијама у капацитете за производњу, прераду и пласман пољопривредних производа

Без свеобухватног унапређења материјалне, технолошке и инфраструктурне базе пољопривредне производње не може се повећати продуктивност пољопривредне производње и одговорити на савремене тржишне изазове и растуће потребе потрошача. Кључни елементи ове мере су: инвестиције у савремену механизацију и опрему, унапређење постојеће инфраструктуре, адекватан трансфер знања и увођење нових технологија. Модернизација пољопривредне производње и прераде захтева значајна финансијска улагања, која су многим пољопривредницима и прерађивачима, нарочито малим и средњим газдинствима, у недовољној мери доступна. Стога је неопходно побољшати услове и механизме за приступ повољним финансијским средствима како би се подстакле инвестиције у савремену механизацију, опрему, дигитализацију, инфраструктуру и примену иновација.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, ЕУ и међународне организације и донатори и банке,

- Показатељ 1.8.1. Број признатих произвођачких организација у сектору воћа и поврћа које имају усвојене оперативне програме,

- Показатељ 1.8.2. Број субјеката у пољопривредно-прехрамбеном сектору подржаних кроз годишњу доделу подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за унапређење примарне пољопривредне производње,

- Показатељ 1.8.3. Број субјеката у пољопривредно-прехрамбеном сектору подржаних за инвестиције у модернизацију механизације, опреме и објеката, из ИПАРД програма, годишње,

- Показатељ 1.8.4. Површина под производним засадама воћа,

- Показатељ 1.8.5. Површина под производним засадама винове лозе.

M 1.9. Развој логистике и хладног ланца

Развој адекватне логистичке инфраструктуре, посебно хладног ланца, представља кључни предуслов за очување квалитета и безбедности пољопривредно-прехрамбених производа од места производње до крајњег потрошача, нарочито у секторима воћа, поврћа, меса, млека и рибе. Хладни ланац је

логистички систем који осигурава да се производи осетљиви на температуру (попут свежих пољопривредних производа, млечних производа, меса, јаја и сл.) складиште, транспортују и дистрибуирају на константно контролисаним температурама, од места производње до крајњег потрошача. Недовољна расположивост расхладних и транспортних капацитета који омогућавају контролисане услове често доводи до губитака у квалитету и количини производа, што директно утиче на конкурентност произвођача и могућност пласмана. Стога је неопходно обезбеђивање континуираног мониторинга постојећих капацитета од стране надлежних институција у циљу гарантовања безбедности хране која стиже до крајњег потрошача. Такође, потребно је интензивирати улагања у логистичку инфраструктуру, како кроз појачану контролу, тако и уз финансијску подршку кроз јавне инвестиционе програме, јавно-приватна партнерства и подстицајне мере усмерене ка изградњи и модернизацији објеката за складиштење и транспорт у контролисаним условима.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за ветерину, Управа за заштиту биља, ЕУ и међународне организације и донатори и банке,

- Показатељ 1.9.1. Број субјеката у пољопривредно-прехрамбеном сектору подржаних кроз годишњу доделу подстицаја инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за унапређење примарне пољопривредне производње,

- Показатељ 1.9.2. Број контрола хладњача у минусном режиму које складиште воће и поврће,

- Показатељ 1.9.3. Број хладњача и складишта са контролисаном атмосфером подржаних кроз ИПАРД програм.

М 1.10. Унапређење квалитета и количина сировог млека

Ефекат ове мере огледа се, с једне стране, у повећању пласмана млека и млечних производа вишег квалитета на тржишту, а с друге стране, у доприносу стабилизацији производње млека и ублажавању ценовних осцилација финалних производа, што позитивно утиче на приходе произвођача, обезбеђује већу сигурност и конзистентност у снабдевању потрошача. Поред тога, кроз ову шему подршке подстиче се унапређење сарадње између произвођача и прерађивача, као и континуирано побољшање квалитета сировог млека, што директно доприноси већој конкурентности финалног производа и његовом пласману на захтевна тржишта.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Дирекција за националне референтне лабораторије, Управа за аграрна плаћања, ЕУ и међународне организације и донатори и банке,

- Показатељ 1.10.1. Количина откупљеног сировог крављег млека од стране млекара,

- Показатељ 1.10.2. Учешће испорученог млека екстра класе квалитета у укупној количини испорученог млека млекарама,

- Показатељ 1.10.3. Број новоизграђених и модернизованих млекара подржаних кроз ИПАРД програм.

M1.11. Унапређење расног састава приплодних грла и спровођење одгајивачких програма ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству

Потреба за применом ове мере проистиче из континуираног смањења броја приплодних грла и недовољног квалитета сточарских производа (млека, мяса и др.), због чега је од кључног значаја очување и унапређење приплодног фонда као основе за стабилизацију и даљи раст сточарске производње. Применом шема подршке, произвођачима се шаље јасан сигнал да је неопходно да раде на очувању бројног стања грла, као и на унапређењу расне структуре стада и производних карактеристика сопствених грла.

Мере за спровођење одгајивачког програма реализују се ради унапређења генетског потенцијала у сточарству, како би се обезбедили услови за побољшање квалитета, као и укупне производње мяса, млека, јаја, вуне, меда и других пчелињих производа. Применом ове мере, произвођачи се подстичу на унапређење сарадње са прерађивачима, чиме се обезбеђује сигуран пласман производа на тржиште, уз постизање одговарајућег степена прераде који испуњава прописане хигијенске стандарде. Како би се подигао ниво продуктивности домаћих животиња, неопходна је доследна примена одгајивачких програма, који се заснивају на јасно дефинисаним одгајивачким циљевима за сваку врсту и/или расу. Спровођењем ових програма унапређују се важне производне и функционалне особине животиња, уз посебну пажњу на виталност и искоришћавање њиховог генетског потенцијала. На тај начин стварају се предуслови за повећање квалитета сточарских производа и производњу довољних количина, како за задовољавање домаћих потреба, тако и за пласман на инострана тржишта.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, одгајивачке организације,

- Показатељ 1.11.1. Број приплодних грла говеда ,
- Показатељ.1.11.2. Број приплодних грла оваца,
- Показатељ 1.11.3. Број приплодних грла свиња ,
- Показатељ 1.11.4. Број грла коња,
- Показатељ 1.11.5. Број квалитетних приплодних грла говеда,
- Показатељ 1.11.6. Број квалитетних приплодних грла оваца,
- Показатељ 1.11.7. Број квалитетних приплодних грла свиња.

M 1.12. Унапређење производње мяса

Производња мяса у Републици Србији последњих година суочава се са бројним изазовима, који се огледају у паду производње и смањењу броја грла. Оваквом тренду додатно доприносе нестабилни тржишни услови, укључујући забране или ограничења извоза, што смањује извесност пласмана и демотивише произвођаче. У таквим условима, неопходно је спровођење подршке која ће обезбедити стабилније услове пословања за произвођаче, стимулисати обнову сточног фонда и унапредити квалитет производње. Посебан акценат треба ставити

на подстицаје за тов, селекцију и очување приплодних грла, као и на улагања у инфраструктуру, примену биосигурносних мера и унапређење добробити животиња. Достицањем виших производних, хигијенских и еколошких стандарда, повећава се конкурентност домаћег меса, омогућава лакши приступ захтевним тржиштима и обезбеђује одржив развој сектора.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, ЕУ,

- Показатељ 1.12.1. Нето маса закланих говеда у кланицама,
- Показатељ 1.12.2. Бруто домаћа производња овчијег меса,
- Показатељ 1.12.3. Бруто домаћа производња свињског меса,
- Показатељ 1.12.4. Бруто домаћа производња говеђег меса,
- Показатељ 1.12.5. Број класираних говеђих и свињских трупова,
- Показатељ 1.12.6. Број кланица укључених у систем класирања,
- Показатељ 1.12.7. Број новоизграђених и модернизованих објеката за производњу и прераду меса подржаних кроз ИПАРД програм.

М.1.13. Унапређење управљања споредним производима животињског порекла

Управљање споредним производима животињског порекла представља важан елемент безбедности хране, заштите животне средине и здравља животиња и људи. Република Србија, као земља са великим бројем малих газдинстава и објеката ограничених капацитета, и даље се суочава са недовољним обухватом сакупљања ових производа, укључујући лешеве животиња. Ланац сакупљања, транспорта и прераде није у потпуности функционалан, а број међуобјеката за сакупљање и њихова повезаност са прерађивачким постројењима је недовољан. За успостављање ефикасног и одрживог система потребно наставити са програмским активностима, улагањима и унапређењем координације између локалних самоуправа, државе и привреде.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство државне управе и локалне самоуправе,

- Показатељ 1.13.1. Број изграђених међуобјеката,
- Показатељ 1.13.2. Количина сакупљених и прерађених споредних производа животињског порекла,
- Показатељ 1.13.3. Достигнут ЕУ стандард у кафилерији.

М 1.14. Унапређење приноса и квалитета производа у ратарству

Кроз примену оптималних агротехничких мера, савремених технологија и пракси заснованих на науци повећава се ефикасност и економичност пољопривредне производње. Тиме се омогућава смањење укупних трошкова производње по јединици производа, што директно доприноси расту конкурентности, бољем позиционирању на тржишту и већој отпорности на промене цена и услова на тржишту. Истовремено, подстиче се равноправан приступ

подршци за сва газдинства, без обзира на њихову величину или географску позицију, чиме се унапређује и социјално-економска стабилност руралних подручја. Мера доприноси повећању производње, како у погледу количине, тако и у погледу квалитета пољопривредних производа, усклађујући производни процес са захтевима тржишта и технолошким стандардима модерне пољопривреде.

Унапређење продуктивности, смањење разлика у развијености између региона и обезбеђивање стабилнијег и конкурентнијег пољопривредног сектора постићи ће се модернизацијом производних капацитета, обезбеђивањем приступа финансијским средствима, унапређењем ефикасности коришћења ресурса и већој усаглашености са стандардима Европске уније. Посебан значај има трансформација шеме подстицаја ка производно независним плаћањима и увођење елемената „условљености“, што ће допринети одрживом коришћењу природних ресурса и јачању одговорности корисника јавне подршке.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 1.14.1. Извоз житарица,

- Показатељ 1.14.2. Производња пшенице.

М 1.15. Унапређење производње меда

Пчеларство има изузетно значајан утицај на целокупну пољопривредну производњу, будући да развој овог сектора директно доприноси побољшању резултата у ратарству, воћарству и повртарству. Улога пчела као природних опрашивача пресудна је за приносе и квалитет усева, што пчеларство чини једним од кључних фактора стабилности и одрживог развоја пољопривреде. Адекватна подршка пчеларској производњи доприноси повећању производње меда и његовог пласмана на домаће и међународно тржиште. Имајући у виду изазове које доносе климатске промене, као и чињеницу да досадашње мере нису дале очекиване резултате и да су ограничено усаглашене са правилима Заједничке пољопривредне политике, нове мере ће бити детаљно разрађене и дефинисане у оквиру Програма мера за развој пчеларства.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања,

- Показатељ 1.15.1. Количина меда по кошници,

- Показатељ 1.15.2. Производња меда.

М 1.16. Унапређење производње у аквакултури

Повећање конкурентности, ефикасности и одрживости производње и прераде конзумне рибе може се постићи кроз инвестициону подршку, модернизацију производње, увођење нових облика подстицаја и боље коришћење производних капацитета. Подршка у сектору рибарства није регулисана ЗПП, већ је предмет заједничке политике у области рибарства, због чега ће се током претприступног периода прилагођавати релевантним политикама, кроз израду

Националног стратешког плана у сектору рибарства, као и преласком на систем плаћања по јединици производне површине, уз претходно прилогађавање прописа.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 1.16.1. Производња конзумне рибе у шаранским рибњацима,

- Показатељ 1.16.2. Производња конзумне рибе у пастрмским рибњацима,

- Показатељ 1.16.3. Површина под шаранским рибњацима,

- Показатељ 1.16.4. Број новоизграђених и модернизованих објеката за производњу и прераду производа у сектору аквакултуре подржаних кроз ИПАРД програма.

ПЦ2: Повећање производње производа више додате вредности кроз унапређење квалитета и безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда

Унапређење конкурентности пољопривредно-прехранбених производа на домаћем и међународном тржишту захтева континуирано подизање стандарда квалитета и безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда као и јачање извозних капацитета. Остваривање овог циља подразумева унапређење система сертификације, мониторинга и инспекцијске контроле, уз пуно усклађивање са захтевима Европске уније и других приоритетних тржишта, што ће омогућити боље позиционирање домаћих производа и веће поверење потрошача.

Кључне мере за остварење овог циља су: унапређење система квалитета, сертификације и мониторинга (М 2.1), унапређење производње семена и садног материјала, сертификације и клонске селекције (М 2.2), имплементација тржишних стандарда за воће, поврће, живинско месо, јаја (М 2.3), унапређење извозних капацитета у секторима млека и меса (М 2.4), побољшање добробити животиња и превенција и контрола антимикробне резистенције (М 2.5) и подршка побољшању прехранбених навика деце и омладине (М 2.6).

- Институција одговорна за координацију и извештавање: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Показатељ 2.1. Број произвођача производа са ознаком географског порекла,

- Показатељ 2.2. Број ознака географског порекла,

- Показатељ 2.3. Удео извоза прерађених пољопривредно-прехранбених производа у односу на укупан извоз РС.

М 2.1. Унапређење система квалитета, сертификације и мониторинга

Постојеће празнине у прописима, капацитетима и праксама отежавају постизање високих стандарда у области контроле квалитета, здравствене безбедности и сертификације. Ови недостаци укључују: а) непостојање кључних стратешких докумената и недовољну усклађеност са ЕУ регулативама, б) ограничене административне капацитете и недостатак планова инспекцијске контроле, в) непостојање кризног управљања, г) недовољно искоришћени

капацитети Националне референтне лабораторије и неадекватан одговор на преваре са храном.

У циљу превазилажења ових изазова, неопходно је успоставити функционалан и усклађен систем управљања квалитетом који обухвата јачање институционалних капацитета, доношење стратешких докумената, унапређење инспекцијског надзора и ефикасну примену прописа. Посебан значај има пуна оперативност и интеграција Националне референтне лабораторије у систем контроле и мониторинга, као и развој механизма за превенцију и одговор на кризне ситуације и тржишне преваре. Спровођењем ове мере обезбедиће се конзистентан и висок квалитет пољопривредно-прехранбених производа, јачање њихове конкурентности на домаћем и међународном тржишту, као и поузданији систем сертификације који доприноси изградњи поверења домаћих и иностраних потрошача у безбедност и квалитет производа из Републике Србије.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство здравља, Управа за аграрна плаћања,

- Показатељ 2.1.1. Број укупно узетих узорак пољопривредних производа,

- Показатељ 2.1.2. Број редовних извештаја о стању хране на тржишту заснованих на мониторингу, укључујући годишње и периодичне анализе,

- Показатељ 2.1.3. Сертификована површина под органском производњом.

M2.2. Унапређење производње садног материјала, сертификације и клонске селекције

Мере за унапређење производње садног материјала, сертификације и клонске селекције спроводе се у циљу унапређења расадничке производње кроз подизање матичних засада предосновне и основне категорије воћака, винове лозе и хмеља, укључујући и куповину и постављање мрежаника на матичним засадима шљиве, кајсије, брескве/нектарине и бадема и подлоге предосновне и основне категорије, као и производње садног материјала воћака, винове лозе и хмеља. Такође, мера укључује и подршке програмима, који се односе на набавку опреме, техничких средстава, биљног материјала, одржање колекција и друго у циљу сертификације садног материјала и једне или више фаза фитосанитарне и генетске клонске селекције сорти воћака, винове лозе и хмеља, а све у циљу обезбеђивања довољних количина квалитетног садног материјала и подмиривања потреба за садним материјалом на домаћем тржишту, као и пораст извоза садног материјала на инострана тржишта.

Овакав начин подршке усмерен је на раст производње садног материјала, као и раст конкурентности ове врсте производње, уз прилагођавање захтевима домаћег и иностраног тржишта и унапређење расадничке производње. У сектору производње садног материјала настоји се постићи унапређење квалитета садног материјала и раст производње сертификованог садног материјала, уз унапређење клонске селекције у циљу очувања аутохтоних сорти, као и њихово ширење у комерцијалној производњи.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања,
- Показатељ 2.2.1. Површина под матичним засадима,
- Показатељ 2.2.2. Број произведеног репродуктивног материјала,
- Показатељ 2.2.3. Број произведених садница и калемова,
- Показатељ 2.2.4. Учешће произведених сертифицираних садница у укупном броју произведених садница.

М 2.3. Имплементација тржишних стандарда за свеже воће и поврће, јаја и живинско месо

Један од базичних принципа у домаћој и међународној трговини јесте стандардизација робе, која обезбеђује јасно дефинисан квалитет, изражен кроз тржишне стандарде. Примена тржишних стандарда омогућава лакшу комуникацију међу учесницима на тржишту, као и олакшан тржишни пласман. Успостављањем тржишних стандарда обезбеђује се транспарентност у промету робе, при чему купац добија сигурност да купује производ јасно дефинисаног и класификованог квалитета, док се продавцу обезбеђују равноправни услови трговања у оквиру исте категорије производа.

Тако уређено тржишно окружење доприноси јачању поверења свих актера у ланцу снабдевања, подстиче фер конкуренцију и ствара предуслове за бољу видљивост и пласман домаћих производа на захтевним тржиштима, укључујући и тржиште ЕУ.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство унутрашње и спољне трговине, Пољопривредне саветодавне и стручне службе, ЕУ и међународне организације и донатори,
- Показатељ 2.3.1. Учешће извоза свежег воћа и поврћа у извозу пољопривредно-прехрамбених производа,
- Показатељ 2.3.2. Учешће извоза живинског меса у извозу пољопривредно-прехрамбених производа,
- Показатељ 2.3.3. Учешће извоза јаја у извозу пољопривредно-прехрамбених производа.

М 2.4. Унапређење извозних капацитета у секторима млека и меса

Јачање извозних капацитета у секторима млека и меса представља један од кључних предуслова за раст и стабилизацију пољопривредно-прехрамбеног сектора Републике Србије. Мера је усмерена на унапређење усаглашености производње и прераде са међународним стандардима квалитета и безбедности хране, са посебним фокусом на модернизацију објеката у индустрији млека и меса. Подршка ће бити усмерена на технолошко унапређење, увођење система контроле и праћења, као и испуњавање фитосанитарних и ветеринарских

услова за пласман на тржиште ЕУ и друга извозна тржишта. Повећањем броја објеката са дозволом за извоз и смањењем нивоа контаминаната, као што је афлатоксин у млеку, стварају се предуслови за већу конкурентност домаћих производа и проширење присуства на захтевним међународним тржиштима.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Дирекција за националне референтне лабораторије, Управа за ветерину, ресорна удружења пољопривредника, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 2.4.1. Степен усаглашености нивоа афлатоксина у млеку,

- Показатељ 2.4.2. Број објеката из којих је дозвољен извоз млека и меса у ЕУ.

M2.5. Побољшање добробити животиња и превенција и контрола антимикробне резистенције

Унапређење добробити животиња и одговорно коришћење антимикробних средстава представљају важне предуслове за одржив развој сточарства, заштиту јавног здравља и приступ тржиштима са високим санитарним и етичким стандардима. Ова мера усмерена је на системско побољшање услова узгоја и држања животиња у складу са добрим пољопривредним и ветеринарским праксама, смањење потребе за употребом антимикробних лекова кроз превентивне здравствене мере, унапређење хигијенских услова и јачање капацитета фармера и ветеринара. Подршка ће бити усмерена ка усклађивању производних и прерађивачких капацитета са стандардима ЕУ, чиме се доприноси бољем здравственом статусу животиња, очувању ефикасности лекова, побољшању квалитета производа и заштити интереса потрошача.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за ветерину, ЕУ и међународне организације и донатори и банке,

- Показатељ 2.5.1. Удео газдинстава на којима се примењују побољшане биосигурносне мере ради смањења употребе антимикробних средстава у односу на укупан број пољопривредних газдинстава,

- Показатељ 2.5.2. Удео газдинстава на којима се примењују мере ради побољшања добробити животиња у односу на укупан број пољопривредних газдинстава,

- Показатељ 2.5.3. Број производних и прерађивачких капацитета подржаних из ИПАРД програма усклађених са стандардима ЕУ у области хигијене и добробити животиња.

M 2.6. Подршка побољшању прехранбених навика деце и омладине

Потрошња свежег воћа и поврћа и млека и млечних производа код деце и омладине у Републици Србији није у складу са међународним и националним препорукама. Бележи се раст потрошње прерађене хране међу школском децом, и то хране која често садржи велике количине шећера, соли, масти и адитива, а неадекватна исхрана и недовољна физичка активност доводе до гојазности.

Мера подршке побољшању прехранбених навика деце и омладине представља афирмативну меру, коју неће чинити само дистрибуција одређених производа из наведених сектора, већ ће се пажња посветити и пратећим активностима кроз радионице, обуке, предавања и сл, а све у циљу јачања свести код деце и омладине о значају здраве и уравнотежене исхране и промоције потрошње производа произведених у Републици Србији.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство здравља, привредни субјекти, образовно-васпитне установе,

- Показатељ 2.6.1 Проценат школских установа које учествују у програму школске шеме у односу на укупан број школских установа,

- Показатељ 2.6.2. Број производа који су предмет програма.

ПЦЗ: Јачање положаја пољопривредних газдинстава и унапређење квалитета живота у руралним подручјима

Кроз унапређење економских, социјалних и инфраструктурних услова у руралним подручјима ствара се основа за одржив развој, смањење миграција и повећање квалитета живота руралног становништва. Активности су усмерене на диверзификацију економских активности, очување културног и природног наслеђа, побољшање социјалне укључености и изградњу комуналне инфраструктуре. Посебна пажња посвећена је развоју предузетништва, подршци угроженим групама, формирању и подршци локалним акционим групама (ЈАГ-овима) и укључивању малих газдинстава у системе подршке.

Ради остварења постављеног циља нужно је (М 3.1) подржати диверзификацију економских активности у руралним подручјима, (М 3.2) унапредити руралну инфраструктуру и (М 3.3) спровести LEADER приступ.

- Институција одговорна за координацију и извештавање: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Показатељ 3.1. Број подржаних корисника подршке кроз спровођење ИПАРД програма за диверзификацију економских активности у руралним подручјима,

- Показатељ 3.2. Број подржаних корисника подршке кроз спровођење ИПАРД програма за спровођење локалних стратегија руралног развоја - LEADER приступ,

- Показатељ 3.3. Број јединица локалне самоуправе које су припремиле пројекте развоја руралне инфраструктуре за ИПАРД подршку.

М 3.1. Подршка диверзификацији економских активности у руралним подручјима

Подстицањем развоја непољопривредних делатности у руралним подручјима доприноси се економској диверзификацији кроз коју се убрзава атрактивност руралног подручја. Постиге се боља снабдевеност разноврсним функцијама, што све заједно води ка побољшању нивоа квалитета живота и успоравању и/или заустављању миграције на реалацији село-град. Надаље смањује

се осетљивост руралног становништва на ризике у пољопривреди и отварају се нове могућности за запошљавање и раст прихода. У том контексту, посебно се истиче значај развоја сектора прераде на газдинству, сеоског туризма, занатства, производње производа са додатом вредношћу и услуга заснованих на локалним ресурсима и културном наслеђу.

Активности у оквиру ове мере биће усклађене са ИПАРД Мером 7, која пружа подршку за изградњу и опремање категорисаних смештајних објеката, као и објеката намењених обављању непољопривредних активности у сектору директне продаје производа и сектору услуга малог обима. Поред тога, за акредитоване мере ИПАРД III програма, Европска комисија је одобрила Листу прихватљивих инвестиција и трошкова, чиме се додатно подстиче развој руралних подручја.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство културе, Министарство заштите животне средине, Министарство за бригу о селу, Министарство привреде, Привредна комора Србије, Министарство туризма и омладине, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 3.1.1. Број пољопривредних газдинстава укључених у рурални туризам,

- Показатељ 3.1.2. Број младих пољопривредника који су остварили право на подршку МПШВ,

- Показатељ 3.1.3. Број корисника ИПАРД подршке за инвестиције у диверзификацију економских активности и развој пословања у руралним подручјима.

М 3.2. Унапређење руралне инфраструктуре

Изградња, модернизација и одржавање основне инфраструктуре побољшавају квалитет живота у руралним подручјима. Обезбеђивањем адекватне путне мреже, приступа води, канализацији и другим јавним услугама подстиче се социо-економски развој руралних заједница, смањују миграције ка урбаним срединама и стварају услови за привлачење младих и инвеститора. Поред тога, унапређење инфраструктуре омогућава ефикасније функционисање пољопривредних и непољопривредних делатности, чиме се доприноси одрживом развоју руралних подручја.

Активности у оквиру ове мере биће планиране и спровођене у складу са приоритетима и критеријумима ИПАРД програма. Интервенције које доприносе економској и социјалној одрживости, укључујући доступност јавних услуга, еколошки прихватљива решења и подстицање демографске стабилности имаће приоритет.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за аграрна плаћања, ЈП Путеви Србије, Министарство заштите животне средине, Министарство за бригу о селу, ЈСЛ, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 3.2.1 Број подржаних пројеката за развој руралне инфраструктуре ,

- Показатељ 3.2.2. Број подржаних пројеката за развој руралне инфраструктуре кроз спровођење ИПАРД програма.

М 3.3. Спровођење LEADER приступа

LEADER приступом унапређује се капацитет руралних заједница за заједничко деловање и управљање сопственим развојем. Кроз подстицање повезивања локалних актера, јачање међусобног поверења и развој иницијатива које унапређују социјалну структуру, ова мера доприноси изградњи одрживих и самосталних руралних заједница. Спровођење принципа LEADER приступа дефинисано је ИПАРД III програмом. Предуслов за почетак спровођења активности Локалних акционих група (ЛАГ) је одобрење њихових Локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР) од стране МПШВ (Управе за аграрна плаћања). У ИПАРД III програмском периоду, одобарани ЛАГ – ови ће бити подржани за активности које се односе на стицање вештина, анимирање становништва ЛАГ територија, за изградњу капацитета и анимацију одабраних ЛАГ, текуће трошкове - за функционисање одабраних ЛАГ и спровођење пројеката мале вредности.

Свака ЛСРР се мора заснивати на шест активности које су дефинисане принципима LEADER приступа и ИПАРД III програмом: рурална економија, рурални туризам, заједница, јавни простор, животна средина и умрежавање.

У одлучивање у оквиру ЛАГ поред сектора цивилног друштва (цивилни и привредни сектор) и органа јавне власти, морају бити укључене жене и млади из руралних подручја.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство за бригу о селу, Министарство за заштиту животне средине, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 3.3.1. Усвојене Локалне стратегије руралног развоја,

- Показатељ 3.3.2. Број исплаћених малих пројеката,

- Показатељ 3.3.3. Број становника који је обухваћен ЛАГ-ом,

- Показатељ 3.3.4. Број новоотворених радних места.

ПЦ 4: Јачање отпорности пољопривредне производње на климатске промене и одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди

У контексту све израженијих климатских изазова и обавеза преузетих кроз Зелену агенду за Западни Балкан и друге међународне споразуме, пољопривредна политика тежи унапређењу отпорности сектора кроз увођење одрживих пракси и рационално управљање природним ресурсима. Развој и примена таквих приступа усмерени су на смањење ризика од екстремних временских услова, умањење негативних утицаја на пољопривреду, повећање прилагодљивости газдинстава и подстицање иновација и агроеколошких мера.

Како би се достигао овај циљ нужно је (М 4.1) применити климатски паметну пољопривреду, (М 4.2) заштитити и побољшати квалитет земљишта, (М 4.3) подржати коришћење обновљивих извора енергије у пољопривреди, (М 4.4) адекватно управљати ризицима, (М 4.5) очувати биодиверзитет и (М 4.6) одрживо користити шумске ресурсе.

- Институција одговорна за координацију и извештавање: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Показатељ 4.1. Износ реализоване националне подршке инвестицијама у материјална средства газдинстава и праксе повољне по животну средину,

- Показатељ 4.2. Покретање иницијативе и формирање мултисекторске РГ за израду концепт политике за увођење урбаног баштованства у регулаторни оквир РС,

- Показатељ 4.3. Број корисника подршке из ИПАРД програма који инвестирају у промовисање ресурсне ефикасности и подржавају напредак ка ниској емисији угљеника, као и економију отпорну на климатске промене у пољопривредном, прехранбеном и сектору шумарства.

М 4.1. Примена климатски паметне пољопривреде

Климатски паметна пољопривреда представља концепт који обухвата иновативне приступе и одрживе праксе усмерене на повећање продуктивности, јачање отпорности пољопривреде на климатске промене и смањење негативних утицаја на животну средину. Смањење негативних утицаја климатских промена на пољопривредну производњу, рационално коришћење земљишта, воде и енергије, очување биодиверзитета и смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште остварују се активностима које доприносе прилагођавању биљне и сточарске производње на измењене климатске услове и применом савремених технологија и пракси прилагођених животној средини, као што су плодород, редукована обрада, примена стајњака, сетва озимих усева и легуминоза.

Активности у оквиру мере обухватају: а) подршку за увођење иновативних технологија: финансирање модерне опреме за регенеративне праксе и подстицаје за системе паметног наводњавања (нпр. кап по кап), инсталацију сензора за мониторинг потрошње воде; б) обезбеђивање техничких могућности за наводњавање пољопривредних површина; в) подршку и промоцију одрживих пољопривредних пракси: подстицаје за органску производњу, подстицаји за регенеративне праксе и подстицаје за инвестиције и праксе које доприносе отпорности пољопривредне производње на климатске промене и заштиту животне средине, спровођење под-секторских рејонизација које пружају информацију о просторном потенцијалу за гајење врста и ризицима услед климатских промена; г) увођење концепта урбаног баштованства и пчеларства; д) едукацију и саветодавну подршку; ђ) примену иновативних пракси у узгоју животиња.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Влада РС, Министарство заштите животне средине, Агенција за просторно планирање и урбанизам, Управа за аграрна плаћања, Републичка дирекција за воде, Национално удружење за развој органске производње Србија Органика, јединице локалне самоуправе, Јавна водопривредна предузећа, факултети, научни институти, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 4.1.1. Формирана мултисекторска РГ за израду концепт политике за увођење урбаног баштованства у регулаторни оквир РС,

- Показатељ 4.1.2. Удео површина под органском производњом у укупно КПЗ (веза са Стратегијом заштите животне средине са Акционим планом у Републици Србији, за период од 2025-2033. године -Зелена агенда за Србију, као и припадајућем Акционом плану у оквиру мере 5.1.5: Подстицање и промоција органске производње),

- Показатељ 4.1.3. Број пчелињих друштва у систему органске производње,

- Показатељ 4.1.4. Број грла оваца у систему органске производње,

- Показатељ 4.1.5. Број грла говеда у систему органске производње,

- Показатељ 4.1.6. Број новооснованих Биодистрикта,

- Показатељ 4.1.7. Израђене Смернице за адаптацију пољопривредне производње на измењене климатске услове,

- Показатељ 4.1.8 Удео субвенција по хектару за регенеративне праксе у укупним субвенцијама,

- Показатељ 4.1.9 Број изграђених водних објеката за наводњавање,

- Показатељ 4.1.10. Укупно пољопривредно земљиште (ha) према еколошким или/и климатским уговорима из ИПАРД програма.

М 4.2. Заштита и побољшање квалитета пољопривредног земљишта

Овом мером се постиже очување, унапређење и рационално коришћење пољопривредног земљишта. Активности се фокусирају на примену пракси које спречавају ерозију, деградацију и губитак плодности земљишта, уз истовремено одржавање, односно унапређење његовог квалитета и доприноса адаптацији на измењене климатске услове. Пажња је посвећена и промоцији одрживих метода обраде земљишта, коришћењу органских и еколошки прихватљивих ђубрива, као и обнови деградираних подручја.

Кључне активности су: а) привремена или трајна забрана преоравања ливада и пашњака и других површина ради њиховог претварања у оранице са једногодишњим усевам; увођење плодосмена; гајење вишегодишњих засада; изградња специфичних грађевинских објеката; начин обраде пољопривредног земљишта (примена пракси минималне или конзервационе обраде земљишта, обрада паралелно са изохипсама); подизање и гајење пољозаштитних појасева или сађење вишегодишњих дрвенастих биљака; забрана напасања стоке на одређено време или ограничавање броја грла која се могу пуштати на одређене површине; забрана сече шума и шумских засада изнад угрожених парцела, примена пракси минималне или конзервационе обраде земљишта, успостављање агрошумарских система; б) увођење мера подршке за унапређење плодности и здравља пољопривредног земљишта и повећање отпорности на измењене климатске услове одржавањем оптималног садржаја хумуса и хранљивих материја: коришћење органских и биолошких ђубрива, подршка ротацији усева и садњи покровних и легуминозних усева, калцификација земљишта и др. праксе; в) обнова деградираних подручја: санација пољопривредног земљишта контаминираних хемикалијама, пошумљавање, примена биоремедијације и других метода за обнављање продуктивности земљишта; г) едукација: обуке за пољопривреднике о одрживим праксама управљања пољопривредним земљиштем, кампање за

подизање свести о важности заштите земљишта; д) праћење стања и коришћења пољопривредног земљишта – мониторинг.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство заштите животне средине, Јавна водопривредна предузећа, факултети, научни институти, овлашћене организације за обављање стручних послова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 4.2.1. Број донетих аката ЈЛС којима се уређује заштита пољопривредног земљишта од ерозије спаљивање органских остатака и пољска штета, прописаних Законом о пољопривредном земљишту,

- Показатељ 4.2.2. Број лабораторијских анализа пољопривредног земљишта у циљу утврђивања плодности земљишта (садржај хумуса, органског угљеника, реакција земљишта -вредност рН и др.),

- Показатељ 4.2.3. Број контрола максимално дозвољених количина опасних и штетних материја у пољопривредном земљишту,

- Показатељ 4.2.4. Површина на којој је извршена контрола плодности обрадивог пољопривредног земљишта исказана на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.2.5. Успостављена јединствена књига поља,

- Показатељ 4.2.6. Површина под шумама подигнутих за заштиту земљишта од деградације у хектарима или дужина заштитних шумских појасева у km.

М 4.3. Подршка коришћењу обновљивих извора енергије у пољопривреди

Применом обновљивих извора енергије на газдинствима унапређује се одрживост пољопривредне производње. Увођењем соларних, биогаз и других система за производњу чисте енергије, смањује се зависност од фосилних горива, трошкови производње и емисија гасова са ефектом стаклене баште. Мера подстиче коришћење иновативних технологија, енергетску ефикасност и интеграцију одрживих извора енергије у све аспекте пољопривредне делатности, укључујући производњу, прераду и складиштење.

Кључне активности су: а) финансијска подршка: субвенције за инсталацију електрана које користе обновљиве изворе енергије; подстицаји за грађење новог објекта за складиштење стајњака и набавка нове опреме за манипулацију, одлагање, сепарацију и дистрибуцију стајњака. б) примена енергетски ефикасних решења: финансирање система за складиштење енергије (нпр. батерија), подршка за набавку енергетски ефикасне механизације и опреме; в) образовање и техничка подршка: организација обука за произвођаче о предностима и коришћењу обновљивих извора енергије, промоција успешних примера из праксе; г) развој инфраструктуре: инвестиције у изградњу регионалних биогаз постројења.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство рударства и енергетике, Министарство заштите животне средине, Управа за аграрна плаћања, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 4.3.1. Број газдинстава која су инсталирала системе за обновљиве изворе енергије,
- Показатељ 4.3.2. Број нових објеката за складиштење стајњака подржаних из националних мера подршке,
- Показатељ 4.3.3. Број подржаних инвестиција у инсталације за обновљиву енергију за потрошњу на газдинству: посебно за соларну енергију, постројења на биомасу и котлове за сагоревање биомасе, постојења за биогас годишње,
- Показатељ 4.3.4. Број ИПАРД корисника подржаних за инвестиције у производњу енергије из обновљивих извора,
- Показатељ 4.3.5. Број ИПАРД корисника подржаних за инвестиције у објекте и опрему за складиштење стајњака.

М 4.4. Управљање ризицима у пољопривреди

Успостављање системског приступа управљању ризицима у пољопривреди обухвата реаговање на климатске промене, екстремне временске услове, појаву болести и штеточина, као и тржишне осцилације, са циљем обезбеђивања веће стабилности производње и прихода пољопривредника. Мера обухвата развој инструмената за превенцију, ублажавање и компензацију ризика, чиме се осигурава финансијска стабилност пољопривредних газдинстава и одрживост производње. У томе велику улогу игра едукација произвођача, развој система осигурања и увођење дигиталних технологија за праћење и управљање ризицима.

Неопходно је прилагодити пакете осигурања специфичним потребама пољопривреде, кроз сарадњу МПШВ са осигуравајућим компанијама, како би се подстакла већа заинтересованост пољопривредника за њихово коришћење. Основно осигурање тренутно покрива ризике као што су пожар, град и гром, док су ризици попут олује, јесењег и пролећног мраза, поплава или губитка количине и квалитета плода обухваћени у знатно мањој мери кроз допунске полисе осигурања. Имајући у виду све чешће климатске поремећаје у Републици Србији и прогнозе које указују на њихову све већу учесталост и екстремност, прилагођавање и проширење осигурања постаје приоритет. Препоручује се развој и увођење стандардних процедура процене штете за програм субвенционисаног пољопривредног осигурања (и за усева и за стоку). Ово ће помоћи да се поједностави процена штете и обрачун исплата, што ће резултирати већим поверењем у програм у оквиру пољопривредне заједнице. Стандардизација се може постићи развојем стандардних процедура, стандардних образаца извештаја о процени штета и обуком проценитеља.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,
- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство за јавна улагања, осигуравајуће куће,
- Показатељ 4.4.1. Удео пољопривредних газдинстава која користе подстицаје за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња,

- Показатељ 4.4.2. Број ЈЛС које подстичу управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња на нивоу ЈЛС,

- Показатељ 4.4.3. Усвојена стандардна методологија за извештаја о процени штете од елементарних непогода.

М 4.5. Подршка очувању агробiodиверзитета³⁵

Очување агробiodиверзитета подразумева интеграцију пракси и мера у пољопривредној производњи које доприносе заштити и унапређењу биолошке разноврсности. Ово обухвата очување генетичких ресурса биљака и животиња, заштиту природних станишта и промоцију агроеколошких и одрживих производних система. Истовремено, усмерава се на смањење негативних утицаја пољопривреде на екосистеме, као што су прекомерна употреба пестицида, уништавање станишта и деградација земљишта, чиме се доприноси дугорочној стабилности и отпорности агроекосистема. У оквиру ове мере акценат је стављен на очување биљних и животињских генетичких ресурса за храну и пољопривреду, кроз подстицајна средства за њихово складиштење у објектима за средњорочну и дугорочну конзервацију, као и на повећање популације локално адаптираних угрожених раса домаћих животиња. Посебна пажња посвећује се очувању природних станишта и подстицању пракси које доприносе смањењу негативних утицаја пољопривреде на животну средину, као што су агроеколошки и интегрисани производни системи. У том контексту прати се и удео пољопривредног земљишта обухваћеног уговорима о заштити животне средине и/или климе, увођење и одржавање пољских ветрозаштитних појасева, са неколико различитих климатски отпорних врста дрвећа од којих бар једна треба бити медоносна, живих ограда и линијских засада у циљу стварања станишта за опрашиваче, птице и друге дивље врсте, пошумљавању пољопривредног земљишта у сврху спречавања деградације са неколико различитих климатски отпорних врста дрвећа од којих бар једна треба бити медоносна, као и употреба органских ђубрива и природних препарата ради смањења загађења земљишта и воде и подстицања микробиолошке активности.

Мера укључује сарадњу између институција, пољопривредника, локалних заједница и других актера, с циљем дугорочног очувања биолошке разноврсности и адаптације пољопривредне производње климатским променама.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство заштите животне средине, Управа за аграрна плаћања, Републичка дирекција за воде, ЕУ и међународне организације и донатори,

- Показатељ 4.5.1. Број биљних генетичких ресурса за храну и пољопривреду који су осигурани у објектима за средњорочну или дугорочну конзервацију,

- Показатељ 4.5.2. Број животињских генетичких ресурса за храну и пољопривреду који су осигурани у објектима за средњорочну или дугорочну конзервацију,

³⁵ Ова мера и показатељи се заснивају на Предлогу Стратегије заштите животне средине за период 2025–2033 („Зелена агенда за Србију“).

- Показатељ 4.5.3. Удео локалних раса класификованих као расе угрожене од нестајања.

М 4.6. Унапређење одрживог газдовања шумама

Одрживо газдовање шумама је скуп мера и активности у газдовању шумама у циљу унапређења стања шумских ресурса. Активности које треба спровести кроз ову меру односе се пре свега на инвестиције у сектор шумарства како би се унапредио систем газдовања шумама и подржала борба против климатских промена и адаптација на измењене климатске услове кроз одрживо газдовање шумама, и инвестиције у машине и опрему за производњу садног материјала адаптираног на наступајуће климатске услове, као предуслова за опстанак и развоја шума у будућности. Такође, инвестиције у механизацију предузетника у шумарству, како би се степен коришћења шума повећао, и како би се унапредили ланци снабдевања дрвном биомасом. У оквиру Мере 11 – Заснивање и заштита шума ИПАРД програма могу бити подржане активности као што су пошумљавање, агрошумарство, обнова шума након пожара, спречавање оштећења шума од шумских пожара и унапређење отпорности и еколошке вредности шумских екосистема.

Шумски поседе у руралним крајевима имају велики потенцијал (око 1,65 милиона хектараа шума према другој националној инвентури шума), али са велим ограничењем у малој просечној величини шумских поседа (3,14 ha). Стварањем предуслова за удруживањем приватних шумовласника створили би се предуслови за лакше спровођење мера М 4.6.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Управа за шуме,

- Показатељ 4.6.1. Вредност набавке нових машина, уређаја и друге опреме која користе МСП у шумарству и МСП за производњу шумског репродуктивног материјала, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.2. Остварени технички капацитети МСП у шумарству и МСП за производњу шумског репродуктивног материјала, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.3. Дужина изграђених, реконструисаних и санираних шумских путева и мостова, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.4. Количина произведеног шумског семена и шумског садног материјала, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.5. Површина новоподигнутих шума, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.6. Вредност додељених средстава за заштиту шума, негу и одржавање шума, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.7. Вредност додељених средстава за едукацију, промоцију и остале пројекте од општег интереса за шумарство, на годишњем нивоу,

- Показатељ 4.6.8. Број удружења приватних шумовласника у руралним крајевима креирано односно површина под шумама која је покривена са одрживим газдовањем кроз удружења приватних шумовласника,

ПЦ 5: Унапређење иновационог потенцијала пољопривреде и ефикасан пренос знања

Подстицање иновација и ефикасан пренос знања усмерени су на стварање подстицајног окружења за развој, увођење и примену савремених решења у пољопривреди, као и на унапређење доступности знања кроз образовне програме, рад саветодавних служби и јачање веза између науке, стручњака и пољопривредне праксе.

Остваривање овог циља усклађено је са стратешким правцима дефинисаним у другим кључним документима јавних политика, као што су Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије („Моћ знања“), Стратегија паметне специјализације (S3), Стратегија дигиталних вештина и релевантни програми у оквиру европског истраживачког простора, који заједно доприносе подстицању иновација, јачању веза између науке и праксе, као и широј дигиталној и технолошкој трансформацији пољопривреде.

Да би се остварила ефикасна реализација циља потребно је (М 5.1) обезбедити адекватну финансијску подршку за пољопривредна истраживања и развој, (М 5.2) оснажити саветодавне службе и системе преноса знања, (М 5.3) унапредити систем дигиталног управљања у пољопривреди и (М 5.4) развити програме целоживотног учења за пољопривреднике и остале учеснике у пољопривредно-прехрамбеном сектору.

- Институција одговорна за координацију и извештавање: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Показатељ 5.1. Проценат буџетских средстава опредељених за пољопривредна истраживања и развој .

М 5.1. Финансирање пољопривредних истраживања и развоја

Мера је усмерена на подршку научним истраживањима и развојним пројектима у области пољопривреде ради повећања продуктивности, одрживости и конкурентности сектора. Без финансирања истраживања и развоја, нема примене савремених технологија, генетског унапређења, иновативних метода производње и управљања, нити унапређења ефикасности и отпорности пољопривреде на климатске промене.

Подршка ће бити усмерена на истраживања која доприносе развоју иновација у пољопривреди, укључујући стварање нових сорти и раса прилагођених локалним условима и климатским променама. Посебан значај има унапређење примене резултата истраживања у пракси кроз ефикасну сарадњу између науке и производње, као и јачање капацитета истраживачких институција у области пољопривреде.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство науке, технолошког развоја и иновација, факултети и институти,

- Показатељ 5.1.1. Број домаћих новостворених и регистрованих сорти, као и број нових клонова аутохтоних и регионалних сорти винове лозе,

- Показатељ 5.1.2. Број истраживачких пројеката чији резултати имају примену у пракси и који су директно примењени у пракси,

- Показатељ 5.1.3. Број финансираних пројеката за увођење дигитализације и иновативних технологија у пољопривреди.

М 5.2. Јачање саветодавне службе и система преноса знања

Мера је усмерена на оснаживање капацитета саветодавних служби и унапређење механизма за ефикасан пренос знања од научно-истраживачких институција до пољопривредних произвођача.

Кључне активности су: а) организација јединствене пољопривредне службе на нивоу Републике Србије; б) дигитализација саветодавних служби: увођење дигиталних платформи за размену информација и едукацију пољопривредника, развој мобилних апликација за савете у реалном времену, мониторинг усева и прилагођене препоруке; в) унапређење капацитета: обезбеђивање савремене опреме (нпр. дронова, софтвера за анализу података) за саветодавне службе, повећање броја саветодаваца на терену; г) јачање сарадње: ефикасније повезивање саветодавних служби са научно-истраживачким институцијама ради бржег трансфера знања, организација радионица и огледних добара за примену научних достигнућа; д) подршка пољопривредницима: организација едукативних програма за произвођаче са нагласком на одрживу производњу, тржишне стратегије и управљање ризицима.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство просвете, науке и технолошког развоја, факултети, институти, јединице локалне самоуправе,

- Показатељ 5.2.1. Број пољопривредних произвођача који имају директну сарадњу са ПССС кроз индивидуалне методе саветодавног рада,

- Показатељ 5.2.2. Број пољопривредних произвођача обухваћених групним методама рада саветодавне службе,

- Показатељ 5.2.3. Број саветника који добијају подршку за укључивање у АКИС,

- Показатељ 5.2.4. Број сертификата о годишњим обукама пољопривредника,

- Показатељ 5.2.5. Број издатих саветодавних приручника.

М 5.3. Унапређење система дигиталног управљања у пољопривреди

Интегрисани административни и контролни систем (IACS) је кључни административни и технички механизам за управљање, мониторинг и контролу пољопривредних подстицаја у земљама ЕУ, који је потребно успоставити и у Републици Србији. IACS треба да пружи гаранцију да се исплате врше коректно, да се спречавају и откривају неправилности, као и да обезбеди покретање процедура за повраћај средстава у случају постојања неуредно исплаћених износа.

IACS је неопходан систем за доделу, праћење и контролу подстицаја у пољопривреди (за сва директна плаћања и плаћања у руралном развоју која су везана за површину). Успостављањем овог система пољопривредна газдинства ће све захтеве за директна плаћања подносити кроз јединствен захтев, што ће им знатно олакшати поступак добијања подстицаја, а Министарство ће моћи да прати и контролише сва плаћања пољопривредницима. Успостављање овог система

омогућиће да пољопривредна газдинства добијају подстицаје за пољопривредне површине које стварно користе, уз поштовање захтева за очување животне средине, а државној управи да врши контролу свих површина помоћу административне контроле и ваздушног надгледања (Area Monitoring System). Креатори аграрне политике моћи ће да прикупљају неопходне податке на једноставнији начин, а подаци ће бити веродостојнији него што су данас. Подаци ће бити доступни и другим заинтересованим странама – статистици, научним радницима, приватним компанијама и др.

IACS се састоји од низа повезаних електронских база података и географских информационих система који ће се користити за пријем и обраду апликација, а који обухватају:

- а) Систем за идентификацију земљишних парцела (ЛПИС),
- б) Систем за идентификацију и регистрацију животиња (I&A),
- в) Систем за идентификацију и регистрацију пољопривредних газдинстава (еРПГ),
- г) Геопросторна апликација за подношење јединственог захтева за подстицаје (ГСА),
- д) Интегрисани контролни систем који садржи систем за административну контролу, систем за контролу на лицу места и систем за кажњавање,
- ђ) Систем за обрачун подстицаја, умањења и искључења,
- е) Ваздушно надгледање (АМС), надгледање и препознавање свих пољопривредних површина/култура које ће се користити за одобравање, односно умањење или одбијање захтева за подстицаје, који се састоји од контроле надгледања и других елемената ваздушног надгледања,
- ж) Други регистри, интерни (виноградарски регистар, регистар органске пољопривреде и др.) и екстерни регистри (НАТУРА 2000, ВИС и др.) и
- з) Компјутеризоване базе података (цео систем је електронски и састоји се од више база података).

Србија је започела успостављање овог система који подржава имплементацију ЕУ политика, успостављањем Е-аграра, националног система за дигитализацију пољопривреде, који служи као основа за даље усклађивање и надоградњу са европским стандардима, ка успостављању IACS.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: ЕУ и међународне организације и донори,

- Показатељ 5.3.1. Успостављен систем за идентификацију земљиних парцела (ЛПИС),

- Показатељ 5.3.2. Успостављен Интегрисани административни и контролни систем (прва фаза без АМС),

- Показатељ 5.3.3. Успостављен потпуни функционални Интегрисани административни и контролни систем.

М 5.4. Развој програма целоживотног учења за пољопривреднике и остале учеснике у пољопривредно-прехрамбеном сектору

Успостављањем и развојем програма целоживотног учења унапређују се знање, вештине и компетенције пољопривредника и саветодаваца, као и осталих учесника у пољопривредно-прехрамбеном сектору. Увођењем ових програма омогућава се праћење савремених трендова, унапређење производних пракси, ефикасније коришћење ресурса и боља адаптација на климатске и тржишне изазове. Програми целоживотног учења укључују теоријску и практичну едукацију, прилагођени су потребама различитих циљних група и обухватају области као што су агроекономија, воћарство, повртарство, ратарство, сточарство, шумарство и др. Програми ће се спроводити у сарадњи са факултетима, који својим знањем и ресурсима осигуравају високе стандарде образовања.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство науке и технолошког развоја, факултети, институти,

- Показатељ 5.4.1. Број креираних програма целоживотног учења,

- Показатељ 5.4.2. Број пољопривредника који су успешно завршили обуке у оквиру новокреираних програма целоживотног учења,

- Показатељ 5.4.3. Број саветодаваца који су успешно завршили обуке у оквиру новокреираних програма целоживотног учења,

- Показатељ 5.4.4. Број локалних самоуправа у којима се спровode програми.

ПЦ 6: Унапређење процеса ЕУ интеграција, уз ефикасно прилагођавање законодавног, административног и институционалног оквира

Ефикасније управљање подразумева дигитализацију и оптимизацију управљачких процеса, бољу координацију између институција и укључивање свих релевантних актера у доношење одлука. Унапређење процеса ЕУ интеграција обухвата усаглашавање националног законодавства са правним тековинама ЕУ (*acquis*) и припрему пољопривредно-прехрамбеног сектора за коришћење ЕУ фондова и програма, што подразумева и подизање капацитета за коришћење ЕУ буџетских фондова и испуњавање услова за добијање финансијске подршке.

Како би се реализовао посебан циљ нужно је ускладити национално законодавство са правним тековинама ЕУ у оквиру Поглавља 11, 12 и 13 (М 6.1), повећати транспарентност процеса ЕУ интеграција кроз систематско укључивање организација цивилног друштва у изради, спровођењу и праћењу јавних политика у оквиру Поглавља 11, 12 и 13 (М 6.2) и јачати капацитете институција укључених у процес ЕУ интеграција у оквиру Поглавља 11, 12 и 13 (М 6.3).

- Институција одговорна за координацију и извештавање: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Показатељ 6.1. Испуњене обавезе предвиђене стратешким документима за Поглавља 11, 12 и 13, уз активно учешће организација цивилног друштва и јачање институционалних капацитета надлежних организација и институција за Поглавља 11, 12 и 13.

М 6.1. Усклађивање националног законодавства са правним тековинама ЕУ у оквиру Поглавља 11, 12 и 13

Мера је усмерена на унапређење процеса усаглашавања националног законодавства са правним тековинама ЕУ (*acquis communautaire*) у областима пољопривреде, руралног развоја, безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, као и политике рибарства и аквакултуре. Усаглашавање обухвата измену и прилагођавање постојећих прописа, као и доношење нових прописа који ће омогућити пуну интеграцију Републике Србије у ЕУ и укључивање у јединствено тржиште.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Представници органа и организација дефинисаних Одлуком о оснивању Координационог тела за процес приступања Републике Србије Европској унији („Службени гласник РС”, бр. 92/24 и 64/25) који су чланови преговарачких група 11,12 и 13,

- Показатељ 6.1.1. Усвојени прописи предвиђени Акционим планом за преузимање, усвајање и спровођење правних тековина ЕУ у области пољопривреде и руралног развоја,

- Показатељ 6.1.2. Усвојени закони који чине законодавни оквир у области безбедности хране, ветеринарској и фитосанитарној политици,

- Показатељ 6.1.3. Усвојени прописи предвиђени Акционим планом за преношење, спровођење и примену правних тековина ЕУ у области рибарства и аквакултуре.

М 6.2. Систематско укључивање ОЦД у изради, спровођењу и праћењу јавних политика, као и јачање капацитета институција за Поглавља 11, 12 и 13

Уважавајући неопходност транспарентног и инклузивног процеса приступања Републике Србије Европској унији, а посебно имајући у виду да организације цивилног друштва нису формално чланице преговарачке структуре у процесу преговора о приступању Републике Србије Европској унији потребно је обезбедити њихово активно учешће у процесу преговора о приступању Републике Србије Европској унији. Истовремено, неопходно је јачање административних капацитета како би се осигурало усклађено и ефикасно спровођење политика ЕУ у областима пољопривреде и руралног развоја, безбедности хране, ветеринарске и фитосанитарне политике, као и у политици рибарства и аквакултуре.

- Институција одговорна за реализацију: Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде,

- Партнери у спровођењу мере и активности: Министарство за европске интеграције,

- Показатељ 6.2.1. Број ОЦД које су укључене у израду, спровођење и праћење јавних политика (ПГ. 11,12 и 13),

- Показатељ 6.2.2. Број запослених у надлежним институцијама који су похађали обуке у вези са правним тековинама Европске уније за Поглавља 11, 12. и 13.

V. АНАЛИЗА ЕФЕКТА МЕРА

5.1. ЕФЕКТИ МЕРА У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 1

Циљ мера у оквиру Посебног циља 1 јесте даљи развој прехранбеног система Републике Србије по моделу најуспешнијих држава. Државе попут Савезне Републике Немачке, Краљевине Холандије и Краљевине Данске успеле су да аграрни сектор учине кључним носиоцем економског раста, ослањајући се на стабилну аграрну политику, улагања у иновације и оријентацију ка производима са додатом вредношћу. Краљевина Холандија, друга држава у свету по извозу пољопривредно-прехранбених производа, остварила је овај резултат захваљујући снажној мрежи истраживачких институција и технолошких центара, као што је Универзитет у Вагенингену. Висок удео у производњи чине млечни производи, прерађено воће и поврће, цвеће и месне прерађевине, при чему сточарство учествује са преко 60% укупне вредности производње. Пољопривредна политика Краљевине Данске је стабилна и дугорочно усмерена, уз снажну институционалну подршку и тесну сарадњу државе, научних институција и приватног сектора. Водећи је произвођач свињског меса у ЕУ, при чему се већи део житарица користи за сточну исхрану. Извоз заснива на квалитетним месним и млечним производима. Савезна Република Немачка има висок степен индустријализације пољопривреде и стабилну политику која подржава мала и средња газдинства и увођење напредних технологија. Један од водећих извозника прерађених производа и трећи највећи произвођач пољопривредне механизације у свету.

Република Србија је држава са дугом традицијом прехранбеног суверенитета и значајним извозним потенцијалом. Њени научни и истраживачки кадрови поседују знање и стручност неопходну за суочавање са највећим изазовима савременог доба. Ипак, дугогодишње спровођење аграрних мера претежно социјалног, а не развојног карактера довело је до губитка корака са светским трендовима и угрожавања суверенитета. Сада је од кључног значаја да се овај тренд преокрене усвајањем стратешких, добро осмишљених мера аграрне политике које ће подржати одрживи развој, повећати продуктивност и конкурентност и омогућити пуну искоришћеност природних и људских ресурса. Посебан акценат мора бити стављен на улагања у иновације, истраживање и развој, као и на модернизацију производних капацитета, што ће омогућити примену савремених технологија и унапређење производних пракси како у примарној пољопривредној производњи тако и сектору прераде и маркетинга пољопривредних производа и производа рибарства.

Ефекти мера у склопу ПЦ1 омогућиће: унапређење транспарентности, правичности и ефикасност буџетских трансфера; повећање доступности, употребљивости и вредности земљишта; повећање тржишне моћи пољопривредника, бољи приступ тржиштима и ресурсима; смањење тржишних дисбаланса, губитака у производњи и унапређење односа у ланцу вредности; предвидивост прихода, стабилност испорука и поузданије комерцијалне односе; смањење зависности од увоза пољопривредних инпута; раст додате вредности производње и раст продуктивности. Све ове мере допринеће стабилизацији дохотка

пољопривредника и расту конкурентности, односно резултираће растом обима производње и нивоа прехранбеног суверенитета.

Скуп мера предвиђених овим посебним циљем омогућиће постепени и одрживи раст, са очекиваним позитивним ефектима који ће се у пуној мери реализовати до 2034. године. Како би се постигли жељени ефекти, неопходне су снажне институције, са врхунском научноистраживачком инфраструктуром и препознатљивошћу на регионалном, европском и светском нивоу.

5.2. ЕФЕКТИ МЕРА У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 2

Унапређење конкурентности српске пољопривредно-прехранбене производње захтева снажнију оријентацију ка производима више додате вредности, заснаној на унапређеним стандардима квалитета и безбедности хране. Земље са развијеним аграрним сектором у Европској унији изграђују своје тржишне позиције управо кроз системску подршку ознакама географског порекла, сертификацији, примену тржишних стандарда, као и јачање санитарних, ветеринарских и фитосанитарних капацитета. Србија има све предуслове да прати тај пут – природне ресурсе, диверзитет производних система у пољопривреди, квалитетну сировинску базу и стручне институције, али је потребна снажнија институционална подршка произвођачима да у већој мери приступе домаћим и страним тржиштима са висококвалитетним производима.

Мере у оквиру овог циља усмерене су на успостављање ефикасног система контроле и сертификације квалитета хране, органске производње и производа са ознаком географског порекла, као и на јачање мониторинга безбедности хране и усклађивање са ЕУ стандардима. Посебан акценат стављен је на подстицање производње сертифициваног садног материјала, примену тржишних стандарда у производњи свежег воћа, поврћа, живинског меса и јаја, као и унапређење капацитета за извоз меса и млека. Унапређењем прописа, контроле и инфраструктуре у области добробити животиња и антимикробне резистенције, као и спровођењем ИПАРД инвестиционих мера, обезбедиће се усклађеност са захтевима тржишта Европске уније. Додатно, биће подржане активности усмерене на едукацију потрошача и побољшање прехранбених навика деце и омладине кроз школске програме.

Ефекти мера у оквиру ПЦ2 допринеће изградњи конкурентнијег и отпорнијег аграрног сектора, способног да одговори на захтеве домаћег и међународног тржишта. Очекује се унапређење тржишне позиције српских произвођача кроз већу препознатљивост и вредновање домаћих производа, подстицање иновација и повећање прихода дуж целог ланца вредности. Бољом организацијом система квалитета и контроле, створиће се услови за стабилнији пласман производа, бољу интеграцију у глобалне ланце снабдевања и дугорочни раст агроиндустрије. Поред економских ефеката, очекују се и позитивни утицаји на здравље потрошача, очување животне средине и укупну одрживост производње. Пуни ефекти очекују се до 2034. године, уз неопходну сарадњу свих релевантних институција и укључивање научноистраживачке заједнице, струковних удружења и приватног сектора.

5.3. ЕФЕКТИ МЕРА У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 3

Одрживи развој руралних подручја и јачање социо-економског положаја пољопривредних газдинстава представљају кључни предуслов за смањење регионалних неједнакости и спречавања демографског пражњења села. У савременој аграрној политици, унапређење животних услова у руралним срединама све више се посматра у ширем друштвеном и економском контексту – не само као питање производње хране, већ као питање очувања социјалне кохезије, регионалне конкурентности и територијалне одрживости.

Мере у оквиру овог циља усмерене су на јачање економске виталности руралних подручја кроз подршку новим и разноврснијим активностима на селу, унапређење кључне инфраструктуре и примену LEADER приступа као модела локалног развоја заснованог на потребама заједнице. Фокус је на оснаживању младих носилаца пољопривредних газдинстава, развоју руралног туризма и охрабривању непољопривредних делатности које могу допринети већој запослености и побољшању животног стандарда. Улагањем у путну мрежу, водоснабдевање, дигиталну инфраструктуру и комуналне системе, стварају се неопходни услови за задржавање становништва у руралним срединама и стварање амбијента погодног за живот и рад, чак и у мање развијеним подручјима.

Спровођењем LEADER приступа, јачају се капацитети јединица локалне самоуправе и локалних акционих група за планирање и реализацију малих пројеката са директним утицајем на заједницу, чиме се подстиче партиципативни приступ развоју и гради поверење између институција и становништва. Мере ће допринети економском оснаживању сеоских домаћинстава, већем учешћу жена и младих у привредним активностима, као и креирању нових прилика за предузетништво у руралним подручјима.

Ефекти мера у оквиру ПЦЗ огледаће се у већој економској активности на селу, бољем квалитету инфраструктуре, доступности услуга и укупном побољшању услова за живот и рад у руралним подручјима. Овим мерама поставља се темељ за изградњу отпорнијих локалних економија, заснованих на одрживом коришћењу домаћих ресурса и већем степену територијалне укључености.

5.4. ЕФЕКТИ МЕРА У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 4

Пољопривреда данашњице суочава се са растућим ризицима који произилазе из климатских промена, нарушавања квалитета земљишта, губитка биолошке разноврсности и ограничене доступности природних ресурса. Због тога се савремене пољопривредне политике фокусирају не само на повећање продуктивности, већ и на дугорочну отпорност прехранбеног система.

Мере у оквиру овог циља подржавају транзицију ка одрживим праксама које истовремено штите природне ресурсе, ублажавају негативне климатске утицаје и оснажују производне капацитете пољопривредних газдинстава. Применом еколошки одговорних пракси, технолошких иновација и система управљања који штеде ресурсе, унапређује се одрживост пољопривредне производње и смањује њен негативан утицај на животну средину. Мере су усмерене на очување и обнављање природних потенцијала, побољшање управљања ресурсима и енергијом, као и

јачање адаптивног капацитета пољопривредног сектора у условима климатских промена.

Скуп мера обухваћених овим циљем подржава транзицију ка одрживим моделима производње који доприносе очувању природних ресурса, смањењу климатских ризика и јачању капацитета пољопривредних газдинстава. Кроз примену иновативних решења и ефикаснијег управљања ресурсима и енергијом, стварају се услови за дугорочну еколошку и економску стабилност аграрног сектора.

Ефекти мера у оквиру ПЦ4 огледаће се у јачању отпорности производних система на климатске ризике, очувању природних ресурса неопходних за пољопривредну производњу, смањењу негативног утицаја производње на животну средину, ширењу пракси које су енергетски и ресурсно одрживе, као и у већој примени еколошки прихватљивих технологија. Овим приступом гради се основа за одрживи пољопривредни сектор који ће у будућности бити отпорнији, зеленији и технолошки напреднији.

5.5. ЕФЕКТИ МЕРА У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 5

Јачање иновационог потенцијала представља један од кључних предуслова за развој конкурентне, продуктивне и еколошки одрживе пољопривреде. Мере предвиђене у оквиру овог циља усмерене су на стварање подстицајног окружења за развој и примену истраживања и иновација, боље повезивање науке и праксе, као и изградњу функционалног система преноса знања и дигиталног управљања у аграрном сектору.

Финансирањем истраживања усмерених на потребе производње, развојем нових сорти, увођењем иновативних технологија и подстицањем дигитализације, ствара се основа за убрзану модернизацију сектора. Посебан значај има јачање саветодавних служби и успостављање ефикасних канала комуникације између пољопривредника, научне заједнице и доносилаца одлука, у оквиру интегрисаног система заснованог на знању. Развој целоживотног учења и континуиране едукације доприноси бољем прилагођавању новим захтевима тржишта, унапређује конкурентност и оснажује све актере у прехранбеном систему.

Истовремено, увођење дигиталних алата за управљање подацима, контролну администрацију и подршку у доношењу одлука доприноси већој транспарентности и ефикасности аграрне политике. Ове мере омогућавају постепено усклађивање са европским стандардима, боље планирање, праћење и управљање ресурсима, као и равномернији приступ знању и иновацијама на терену.

5.6. ЕФЕКТИ МЕРА У ОКВИРУ ПОСЕБНОГ ЦИЉА 6

Пуна интеграција у пољопривредне политике Европске уније захтева доследно и ефикасно прилагођавање националног законодавства, институционалног оквира и административних капацитета у областима пољопривреде, безбедности хране, ветерине, фитосанитарне политике, рибарства и руралног развоја. Мере предвиђене у оквиру овог циља усмерене су на усклађивање правног оквира са правним тековинама ЕУ у Поглављима 11, 12 и 13, као и на изградњу стручних и кадровских капацитета институција задужених за њихово спровођење.

Истовремено, посебна пажња посвећена је транспарентности процеса и активном укључивању организација цивилног друштва у креирање, праћење и евалуацију јавних политика. Овим приступом унапређује се квалитет стратешког дијалога, као и легитимитет мера које се спроводе у процесу приступања ЕУ.

Очекује се да ће мере допринети правовременом испуњавању обавеза из процеса приступања, унапређењу квалитета и предвидивости аграрне политике, већој правној сигурности за пољопривреднике и прехранбену индустрију, као и ширем друштвеном консензусу око европских интеграција у сектору пољопривреде.

VI. АНАЛИЗА РИЗИКА

Табела 24. Преглед анализе ризика по посебним циљевима Стратегије

Посебан циљ	Мере	Активности/прави деловања политика	Претпоставке	Опис ризика	Решење/мере за ублажавање ризика
ПЦ1: Повећање производње пољопривредно- прехранбених производа уз обезбеђење стабилности дохотка пољопривредника	1.1.Ефикасно финансирање пољопривреде и руралног развоја	1.1.1. Израда анализе националних капацитета за успостављање Регистра подстицаја у пољопривреди и руралном развоју 1.1.2. Припрема и одржавање Регистра подстицаја у пољопривреди и руралном развоју 1.1.3. Израда и усвајање Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у складу са Законом о подстицајима у пољопривреди и руралном развоју 1.1.4. Годишња додела подстицаја за мере директних плаћања 1.1.5. Годишња додела подстицаја за мере руралног развоја 1.1.6. Годишња додела подстицаја за мере уређења тржишта 1.1.7. Годишња додела подстицаја за мере посебних подстицаја 1.1.8. Успостављање посебне кредитне линије подршке за интегрисану пољопривреду 1.1.9. Израда анализа и извештаја	Финансијска стабилност државног буџета и подршка међународних организација	Недовољна искоришћеност финансијских средстава намењених подршци пољопривреди и руралном развоју, укључујући ИПАРД средства	Благовремено доношење правног основа за спровођење планских докумената који се тичу подршке пољопривреди и руралном развоју; Увођење исплате ИПАРД подршке у ратама.

		процена потребе за ванредним интервентним мерама 1.1.10. Израда аналитичког документа о потенцијалима РС за унапређење сектора лековитог, аромаричног и зачинског биља			
	1.2. Ефикасно управљање пољопривредним земљиштем и повећање доступности земљишних ресурса	1.2.1.1. Припрема плана и израда Програма за израду пољопривредне основе 1.2.1.2. Припрема плана за развијање јединственог информационог система за комасацију 1.2.1.3. Анализа неискоришћености земљишних ресурса 1.2.1.4. Ревизија критеријума за давање државног земљишта у закуп 1.2.1.5. Спровођење кампања за обуку власника и корисника пољопривредног земљишта на упознавању радова и мера који се изводе са циљем правилног коришћења пољопривредног земљишта 1.2.1.6. Спровођење обука запослених и корисника у органима и организацијама на свим нивоима за коришћење јединственог информационог система за комасацију 1.2.1.7. Израда Програма наводњавања и одводњавања у	Усклађеност законских регулатива и сарадња институција	Смањење површине пољопривредног земљишта због урбанизације	Доношење прописа који регулишу централизоване систем управљања комасацијом, као и програма за циљ имају доношење пољопривредних основа

		Републици Србији			
	1.3. Стимулисање удруживања пољопривредника и власника приватних шума у руралним подручјима	1.3.1.1. Финансирање произвођачких организација за оснивање и почетак рада 1.3.1.2. Спровођење информативних и едукативних активности ради упознавања пољопривредника са условима за признавање произвођачких организација по Правилнику 1.3.1.3. Промоција позитивних примера успешно признатих произвођачких организација у различитим секторима 1.3.1.4. Спровођење информативних и едукативних активности о оснивању и деловању националних кровних удружења пољопривредника (по гранама пољопривреде)	Спремност пољопривредника за удруживање и институционална подршка	Недовољна информисаност и неповерење	Спровођење едукативних кампања и пружање финансијских подстицаја за оснивање удружења и задруга
	1.4. Развој тржишне инфраструктуре	1.4.1.1. Израда плана контрола и оцењивање испуњености техничких и хигијенских услова у складиштима намењеним чувању пољопривредних производа који су предмет јавне интервенције 1.4.1.2. Сарадња са локалним самоуправама на пројектовању и реализацији реконструкције или модернизације пијаца 1.4.1.3. Припрема правног и институционалног оквира за именовање омбудсмана за храну, укључујући опис надлежности и поступака деловања	Сарадња локалних самоуправа, државних институција и приватног сектора у инвестицијама у инфраструктуру	Недовољна координација и комуникација; Недовољан интерес приватног сектора за улагања Неуједначен капацитет локалних самоуправа да планирају, спроводе и управљају пројектима.	Успостављање механизма међуинституционалне координације; Финансијски подстицаји и гаранцијске шеме за приватне инвеститоре; Техничка подршка и обуке за локалне самоуправе у планирању и имплементацији пројеката.

		1.4.1.4. Информисање произвођача и потрошача о улози омбудсмана за храну и начинима заштите њихових права			
	1.5. Увођење механизма уговарања производње у појединим секторима	1.5.1.1. Израда смерница и модела уговора између произвођача, прерађивача и откупљивача 1.5.1.2. Едукација и информисање произвођача, прерађивача и откупљивача о предностима уговорне производње 1.5.1.3. Промоција примера добре праксе кроз кампање и тематске догађаје	Заинтересованост и спремност пољопривредних произвођача и прерађивача да ступају у уговорне односе; Државна подршка и правни оквир	Неповерење између произвођача и прерађивача, засновано на ранијим лошим искуствима; Неједнакост преговарачке моћи;	Развијање модела стандардизованих уговора; Јачање улоге државе као посредника и гаранта; Циљане едукације и кампање.
	1.6. Оснаживање домаће производње кључних пољопривредних инпута	1.6.1.1. Израда анализе потенцијала за повећање производње минералних ђубрива 1.6.1.2. Израда анализе потенцијала за повећање производње сточне хране 1.6.1.3. Годишња додела подстицаја за пољопривреднике који користе сертифицикована семена	Инфраструктурни и технолошки потенцијал за повећање производње; мотивација пољопривредника да користе домаће инпуте; заинтересованост институција за оплемњеивање; финансијска подршка	Конкуренција увозних инпута са нижим ценама и агресивним маркетингом; Слаба повезаност науке, институција и произвођача; Недовољна финансијска средства или административни капацитети; Неповољни услови на тржишту минералних ђубрива и сточне хране, који могу утицати на исплативост домаће производње	Улагање у истраживање и развој домаћих хибрида и сорти; Промотивне кампање и саветодавна подршка; Развој јавно-приватних партнерстава

	1.7. Спровођење промотивних активности у пољопривреди и руралном развоју	1.7.1.1. Финансијска подршка за организацију сајмова и изложби 1.7.1.2. Израда Плана за промоцију домаћих производа 1.7.1.3. Развој и спровођење Плана активности видљивости и комуникације ИПАРД програма	Постојање јавног интереса; спремност научних установа, НВО и удружења да учествују у активностима промоције.	Недовољна координација и усаглашеност порука између различитих актера; Ограничен домет медијских кампања; Слаба повезаност између промотивних активности и конкретних економских резултата Недовољна информисаност о могућностима коришћења ИПАРД подршке	Израда јединствене комуникационе стратегије; Организовање тематских догађаја на демо-газдинствима Унапређење активности видљивости и промоције ИПАРД програма
	1.8. Јачање подршке инвестицијама у капацитете за производњу, прераду и пласман пољопривредних производа	1.8.1.1. Израда и усвајање ИПАРД програма 1.8.1.2. Кредитна подршка за инвестиције у пољопривреду производњу 1.8.1.3. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне пољопривредне производње у сточарству 1.8.1.4. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства кроз подршку подизања вишегодишњих производних засада воћака и хмеља	Заинтересованост произвођача и прерађивања; стабилност финансијске подршке; Развој и примена националних планова по секторима	Недовољна информисаност и административни капацитети пољопривредника за припрему документације и аплицирање; Ниска апсорпциона способност мањих газдинстава; Сложене и дуготрајне процедуре за добијање подстицаја националних програма подршке пољопривреди и	Јасна секторска стратегија кроз националне планове и редовну евалуацију приоритета; Техничка подршка пољопривредницима за припрему пројеката; Поједностављене процедуре и дигитализација пријаве; Партнерски приступ – подстицање задружног и удруженог инвестирања малих газдинстава; Јачање механизма праћења, извештавања и контроле

	1.8.1.5. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства кроз подршку подизања вишегодишњих производних засада винове лозе 1.8.1.6. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку новог трактора 1.8.1.7. Годишња додела подстицаја за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа у сектору производње јаких алкохолних пића 1.8.1.8. Годишња додела подстицаја за инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и прехранбених производа у сектору производње вина 1.8.1.9. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за електрификацију поља 1.8.1.10. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење дигитализације сточарске пољопривредне производње		руралном развоју и ИПАРД програма; Недовољна координација између различитих програма подршке на националном и локалном нивоу	реализације инвестиција; Повезивање инвестиционе подршке са промотивним активностима и мером уговарања производње ради обезбеђења тржишта. Поједностављење административног поступка за одобравање и исплату ИПАРД пројеката у циљу скраћења периода обраде захтева; Унапређење комуникације са потенцијалним корисницима и релевантним телима и органима укљученим у спровођење ИПАРД програма; Континуирана едукација консултаната и пољопривредних саветодаваца у спровођењу ИПАРД програма.
1.9. Развој логистике и хладног ланца	1.9.1.1. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за изградњу и опремање објеката за	Задруге и удружења пољопривредника су мотивисани да користе подршку за	Недовољна координација и немотивисаност за заједничко	Израда националног плана развоја хладног ланца; Финансијска подршка

		унапређење примарне пољопривредне производње 1.9.1.2. Спроведене планиране контроле (пољопривредне инспекције) хладњача у минусном режиму које складиште воће и поврће 1.9.1.3. Додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства у хладњаче и складишта са контролисаном атмосфером из ИПАРД програма – Мера I	заједничке инвестиције; Стабилност финансијске подршке.	инвестирање; Недовољна обука корисника; Неповезаност са тржиштем.	за реконструкцију и адаптацију постојећих објеката; Техничка помоћ за израду бизнис планова и едукацију; Интеграција хладног ланца у јавне набавке за школе, домове и болнице.
	1.10. Унапређење квалитета и количина сировог млека	1.10.1.1. Годишња додела премије за млеко по квалитету 1.10.1.2. Класификација квалитета сировог млека од стране Националне лабораторије за контролу хигијене и квалитета сировог млека по новом Правилнику којим су дефинисани услови и начин доделе подстицајних средстава за млеко по квалитету 1.10.1.3. ИПАРД мере за достизање виших стандарда	Финансијска подршка кроз премије и инвестициона улагања у сектору млека; Унапређењем законодавства; Функционалност Националне лабораторије за контролу квалитета млека; Мотивисаност произвођача.	Недовољна информисаност произвођача; Слаби технолошки услови на фармама; Недовољни ресурси; Неповерење у резултате лабораторијских анализа	Интензивна информативна кампања и обуке; Техничка и финансијска подршка за унапређење хигијене и опреме на фармама; Потпуна транспарентност рада Националне лабораторије, укључујући приступ резултатима онлајн; Олакшање услова за подношење захтева за доделу средстава за унапређење услова у објектима
	1.11. Унапређење расног састава приплодних грла и спровођење одгајивачких програма ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству	1.11.1.1. Годишњи програмом мера за спровођење одгајивачког програма за текућу годину 1.11.1.2. Годишња додела подстицаја у сточарству за квалитетна	Финансијски подстицаји за приплодна грла; Промоција квалитетне репродукције.	Недовољна укљученост сточара у контролу продуктивности и одгајивачке	Јачање одгајивачких организација и саветодавних служби, уз активну улогу у идентификацији и праћењу приплодних

		приплодна грла 1.11.1.3. Увођење плаћања за квалитетне приплодне кобиле и пастуве 1.11.1.4. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку квалитетних приплодних грла за унапређење примарне сточарске пољопривредне производње		програме, због недостатака инфраструктуре или мотивације; Недовољна едукација сточара о значају генетског унапређења и условима за остваривање подршке.	грла; Обука сточара и промоција бенефита од контроле продуктивности.
	1.12. Унапређење производње меса	1.12.1.1. Годишња додела подстицаја за тов јунади, јагњаци, јаради и свиња 1.12.1.2. Годишња додела подстицаја подстицаја за краве за узгој телади за тов 1.12.1.3. ИПАРД мере за достизање виших стандарда у сектору меса	Постојање инфраструктуре и капацитета за интензивнији тов; Интерес тржишта за квалитетно домаће месо	Недовољна повезаност произвођача са субјектима у пословању храном (кланична индустрија)	Промоција уговарања производње између товљача и прерађивача како би се обезбедио стабилан откуп и фер цена; Увођење премије за квалитет меса на основу класификације (нпр. SEUROP систем), што стимулише боље праксе у тову. Олакшање услова за подношење захтева за доделу средства
	1.13. Унапређење управљања споредним производима животињског порекла	1.13.1.1. Додела средстава локалним самоуправама за даље развијање мреже међуобјеката 1.13.1.2. Додела подстицаја за сакупљање и прераду лешева 1.13.1.3. Додела средстава за унапређење кафилерије	Финансијски подстицаји за изградњу међуобјеката и за сакупљање и прераду	Недовољна искоришћеност средстава и неадекватна контрола додељених средстава за сакупљање и прераду Неалоцирана	Дефинисање јасних критеријума за расподелу средстава и праћење ефеката подстицаја

				средства за унапређење	
	1.14. Унапређење приноса и квалитета производа у биљној производњи	1.14.1.1. Годишња додела основних подстицаја за биљну производњу 1.14.1.2. Измена законодавства ради трансформације шеме основних подстицаја у биљној производњи у плаћања по површини у биљној производњи, увођење трајних травњака у обухват подстицаја и одређених захтева „условљености” као услова за остварење подршке 1.14.1.3. Имплементација нове шеме подстицаја; 1.14.1.4. Годишња додела подстицаја за инвестиције у физичку имовину пољопривредног газдинства за набавку нових машина и опреме за унапређење примарне производње биљних култура. 1.14.1.5. Спровођење инвестиционих мера ИПАРД програма у сектору усева.	Редовна финансијска подршка	Недовољно разумевање произвођача нових обавеза и услова; Слаб систем контроле поштовања услова за добијање подстицаја; Могуће кашњење у изради и примени плана трансформације	Правовремена и транспарентна комуникација о новом моделу подстицаја, укључујући ИПАРД подстицаје; Поступно увођење новог система; Јачање саветодавних служби; Усклађивање рокова, процедура и извора финансирања; Увођење система мониторинга и евалуације спровођења нове шеме.
	1.15. Унапређење производње меда	1.15.1.1. Годишња додела подстицаја за кошнице пчела 1.15.1.2. Измена прописа ради трансформације директних плаћања у групу мера 1.15.1.3. Имплементација нових мера*	Редовна финансијска подршка	Нестабилност климатских услова и губици због временских екстрема; Недостатак знања и ресурса код пчелара; Утицај пестицида и загађења на здравље пчела.	Дефинисање нове групе мера подршке пчеларству; Унапређење лабораторијске контроле и означавања квалитета меда; Спровођење програма заштите пчела од пестицида у сарадњи са другим секторима; Информисање и саветовање пчелара о

					климатским ризицима и мерама адаптације
	1.16. Унапређење производње у аквакултури	1.16.1.1. Годишња додела подстицаја за производњу конзумне рибе 1.16.1.2. Трансформација подстицаја за производњу конзумне рибе у подршку по површини рибњака 1.16.1.3. Имлементација новог типа подршке 1.16.1.4. Спровођење инвестиционих мера ИПАРД програма у сектору аквакултуре	Стабилност финансијске подршке; Растућа тражња на тржишту.	Недовољно развијена инфраструктура; Нестабилни услови на тржишту рибе, укључујући конкуренцију јефтинијег увоза; Еколошки ризици; Недовољна едукација и техничка подршка произвођачима у примени савремених пракси	Јачање институционалне и ИПАРД подршке сектору аквакултуре; Програм обука и размене знања; Развој модела осигурања.
ПЦ 2: Повећање производње производа више додате вредности кроз унапређење квалитета и безбедности хране, ветеринарских и фитосанитарних стандарда	2.1. Унапређење система квалитета, сертификације и мониторинга	2.1.1.1. Израда плана узимања узорак 2.1.1.2. Припрема и објава извештаја о стању хране на тржишту 2.1.1.3. Годишња додела подстицаја за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла 2.1.1.4. Годишња додела подстицаја за инвестиције у пољопривреди за унапређење конкурентности и достизање стандарда квалитета кроз подршку унапређењу квалитета вина и ракије	Стабилна финансијска подршка и усклађен регулаторни оквир са међународним стандардима	Ниска свест о значају сертификације и квалитета; Високи трошкови сертификације, који демотивишу мање произвођаче; Недовољна координација институција задужених за узорковање, контролу и извештавање; Слаба повезаност са пласманом и тржишним механизмима — производи са ознакама не остварују ценовну	Израда годишњег и вишегодишњег плана сл. контрола, које укључују и узорковање; Објављивање јавних, транспарентних и редовних извештаја о квалитету хране; Субвенционисање трошкова сертификације; Кампање подизања свести и обуке за произвођаче, посебно у руралним подручјима; Промоција сертифицираних производа; Јачање капацитета институција за

				премију.	мониторинг и контролу; Повећање тржишне вредности сертифицираних производа, кроз подршку брендирању, маркетингу и извозу.
	2.2. Унапређење производње садног материјала, сертификације и клонске селекције	2.2.1.1. Годишња додела подстицаја за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију воћака, винове лозе, хмеља и ружа	Редовна финансијска подршка	Недовољна информисаност произвођача садног материјала; Ограничени капацитети за клонску селекцију; Непотпуна евиденција и праћење квалитета	Развој програма обуке и саветовања за расадничаре; Јачање институционалних капацитета за контролу и евиденцију садног материјала; Унапређење система клонске селекције у сарадњи са научним институцијама
	2.3. Имплементација тржишних стандарда за свеже воће и поврће, јаја и живинско месо	2.3.1.1. Обука инспектора, контролора и других службених лица о примени стандарда 2.3.1.2. Едукација произвођача, откупљивача и трговаца о захтевима тржишних стандарда 2.3.1.3. Спровођење редовних и ванредних контрола на пијацама, откупним местима и у складиштима	Нормативни оквир; Редовне контроле; Заинтересованост произвођача и трговаца.	Недовољна обученост инспекцијских и контролних служби; Ограничена свест произвођача и трговаца.	Континуирана обука службених лица; Циљана едукација произвођача и трговаца; Јавно објављивање резултата контрола и годишњих извештаја, ради подстицања транспарентности и јавног притиска на поштовање прописа
	2.4. Унапређење извозних капацитета у секторима млека и меса	2.4.1.1. Ревизија националних прописа и њихово усклађивање са ЕУ стандардима о афлатоксину 2.4.1.2. Спровођење обука о правилном складиштењу хране за животиње, контроли влажности и контаминације	Усклађивање са ЕУ прописима; Постојећа инфраструктура (млекаре и кланице) има потенцијал за модернизацију	Споро усклађивање законодавства и праксе са ЕУ прописима; Непоштовање услова складиштења	Приоритетна и фокусирана ревизија националних прописа; Спровођење циљаних обука за произвођаче и складиштаре; Израда индивидуалних планова унапређења за

		2.4.1.3. Имплементација обавезног система класирања говеђих и свињских трупова на линији клања и извештавања о њиховим ценама * 2.4.1.4. Анализа стања постојећих објеката и израда индивидуалних планова унапређења 2.4.1.5. Израда националног програма за побољшање квалитета млека		хране за животиње; Ограничени капацитети за обуку и едукацију; Отпор малих и средњих оператера према новим захтевима.	објект; Подстицање удруживања произвођача и извозних кластера.
	2.5. Побољшање добробити животиња и превенција и контрола антимикробне резистенције	2.5.1.1. Израда и имплементација смерница одговорне употребе антимикробних средстава у ветеринарској медицини 2.5.1.2. Ревизија прописа о добробити животиња 2.5.1.3. Годишња издвајања за подстицаје за инвестиције за добробит животиња 2.5.1.4. Спровођење инвестиционих мера ИПАРД програма у области сточарства за подршку производним и прерађивачким капацитетима у циљу усклађивања са стандардима ЕУ у области хигијене и добробити животиња	Израда и примена смерница и ревизија прописа; Стабилна финансијска подршка за инвестиције у инфраструктуру за добробит животиња	Недовољна примена смерница у пракси; Слаба контрола примене прописа о добробити; Низак ниво информисаности и отпор према променама код неких произвођача; Непотпуна интеграција мере са осталим политикама	Обавезна едукација и обуке за ветеринаре и сточаре; Успостављање националне базе података о употреби антимикробних средстава; Јачање инспекцијских служби; Кампање за подизање свести.
	2.6. Подршка побољшању прехрамбених навика деце и омладине	2.6.1.1. Спровођење пилот пројекта у школама 2.6.1.2. Израда и дистрибуција едукативних садржаја за децу, родитеље и наставнике	Законодавни оквир и заинтересованост васпитно-образовних институција	Ограничена сарадња са школама; Неприлагођеност едукативних материјала узрасту	Успостављање партнерстава са школама, министарствима просвете и здравља; Израда прилагођених едукативних садржаја по узрастима, са илустрацијама,

					интерактивним задацима и играма; Организација интерактивних радионица, школских дана здраве хране и посета газдинствима.
ПЦ 3: Јачање руралних газдинстава и унапређење квалитета живота у руралним подручјима.	3.1. Подршка диверзификацији економских активности у руралним подручјима	3.1.1.1. Годишња додела подстицаја за унапређење економских активности на селу кроз подршку пољопривредним активностима 3.1.1.2. Годишња додела подстицаја програмима за диверзификацију дохотка и унапређење квалитета живота у руралним подручјима кроз подршку младим пољопривредницима 3.1.1.3. Годишња додела подстицаја за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз диверсификацију економских активности кроз подршку инвестицијама у прераду и маркетинг на пољопривредном газдинству 3.1.1.4. Спровођење Мере 7 ИПАРД програма	Стабилност финансијске подршке; Мотивисаност пољопривредних газдинстава; Сарадња надлежних институција.	Ограничена доступност финансијске и саветодавне подршке; Недовољна сарадња између актера на локалном нивоу	Циљана обука и мониторинг за диверзификацију пословања; Финансијска подршка прилагођена мањим пројектима, уз поједностављене процедуре пријаве; Развој и подршка локалних брендова, као алата за повећање видљивости и тржишне вредности производа и услуга.
	3.2. Унапређење руралне инфраструктуре	3.2.1.1. Годишња додела подстицаја за инвестиције за унапређење и развој руралне инфраструктуре 3.2.1.2. ИПАРД подстицаји инвестицијама у руралну инфраструктуру	Обезбеђен буџет и координација надлежних институција	Недовољан административни капацитет локалних самоуправа за припрему и спровођење пројеката; Недовољно укључивање	Јачање капацитета локалних самоуправа путем едукације, техничке подршке и увођења механизма за брзу припрему пројеката; Примена критеријума равномерног регионалног развоја у

				заједнице у дефинисање приоритета инфраструктуре; Кашњења у реализацији пројеката због бирократских процедура или недовољне координације; Неравномерна расподела средстава, што може продубити регионалне неједнакости	расподели подстицаја; Јавне консултације приликом планирања инфраструктурних улагања; Континуирано праћење реализације и транспарентно извештавање јавности.
	3.3. Спровођење LEADER приступа	3.3.1.1 Спровођење Мере 5 ИПАРД програма	Финансијска подршка и мотивација локалних актера.	Недовољна информисаност и обученост локалних актера; Непостојање стабилног извора финансирања; Слаба координација са националним институцијама	Континуиране обуке и менторска подршка за чланове ЛАГ-ова и ЈЛС; Подстицање партиципативног приступа у изради ЈСРР; Обезбеђивање вишегодишњег финансирања ЛАГ-ова; Увођење једноставнијих процедура за мале пројекте; Креирање платформе за размену искустава и заједничко аплицирање на међународне пројекте.
ПЦ 4: Јачање отпорности	4.1. Примена климатски паметне пољопривреде	4.1.1.1. Годишња додела подстицаја за газвој техничко-технолошких,	Стабилна финансијска	Незаинтересовано ст	Израда приручника, обука и програма

пољопривредне производње на климатске промене и одрживо управљање природним ресурсима у пољопривреди		примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју 4.1.1.2. Годишња додела подстицаја за органску производњу 4.1.1.3. Годишња додела подстицаја за инвестиције које доприносе прилагођавању пољопривредне производње на измењене климатске услове Развој система за наводњавање –I фаза 4.1.1.4. Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза I 4.1.1.5. Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II 4.1.1.6. Национални инвестициони програм модернизације црпних станица за енергетски ефикасан систем одводњавања и наводњавања (прва фаза) – рок завршетка пројекта је 4. квартал 2030. године 4.1.1.7. Програм јачања инфраструктуре за наводњавање (рок за завршетак: 4. квартал 2031.) 4.1.1.8. Изградња бране са акумулацијом „Памбуковица” на територији општине Уб	подршка и спроведена едукација произвођача	пољопривредника за примену нових пракси; Недовољна сарадња институција; Неједнака доступност мера у различитим регионима и секторима	сертификације за климатски паметне праксе; Финансијске олакшице за усвајање нових технологија; Повезивање са научним и истраживачким институцијама; Подршка колективним иницијативама.
	4.2. Заштита и побољшање квалитета пољопривредног земљишта	4.2.1.1. Израда и усвајање плана мониторинга пољопривредног земљишта кроз успостављање рада софтвера за праћење резултата	Успостављене стручне институције и истраживачки капацитети који могу	Недовољно знање и свест код корисника о значају квалитета	Редовне едукације, теренске демонстрације и кампање подизања

		контроле плодности пољопривредног земљишта и софтвера за праћење резултата садржаја штетних и опасних материја у пољопривредном земљишту 4.2.1.2. Израда студија за идентификацију (мапирање) пољопривредних површина под ризиком од ерозије, смањења органске материје, заслањивања, клизишта и сабијања земљишта 4.2.1.3. Годишња додела подстицаја за рекултивацију пољопривредног земљишта са већим количинама опасних и штетних материја од максимално дозвољених количина и друге радове и активности на уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта, као и успостављање јединствене књиге поља 4.2.1.4. Годишња додела подстицаја за контролу плодности и пољопривредног земљишта и повећање отпорности на измењене климатске услове, као и за израде 4.2.1.5. Годишња издвајања за истраживачке пројекте који се односе на развој иновативних приступа рехабилитацији пољопривредног земљишта	подржати примену иновативних решења у пракси; Пољопривредници показују интересовање за дугорочно очување плодности земљишта.	земљишта и техника заштите; Високи трошкови и дуг временски период потребан за ефекте мера; Ризик од политичког или административног занемаривања земљишта као теме, упркос његовој стратешкој важности.	свести; Партнерства са научним институтима; Институционално јачање служби; Промоција зелене инфраструктуре у руралним подручјима.
	4.3. Подршка коришћењу обновљивих извора енергије у пољопривреди	4.3.1.1. Национални подстицаји инвестицијама за производњу електричне енергије из обновљивих	Финансијска подршка за инсталацију система	Високи почетни трошкови улагања у опрему,	Увођење специфичних програма подршке за мала и средња

		извора субјектима у пољопривредно-прехрамбеном сектору (посебно за соларну енергију, постројења на биомасу и котлове за сагоревање биомасе, постројења за биогаз) и системе за складиштење стајњака 4.3.1.2. ИПАРД подстицаји инвестицијама за производњу електричне енергије из обновљивих извора субјектима у пољопривредно-прехрамбеном сектору (посебно за соларну енергију, постројења на биомасу и котлове за сагоревање биомасе, постројења за биогаз) 4.3.1.3. ИПАРД подстицаји за складиштење стајњака 4.3.1.4. Едукација и организација теренских радионица о коришћењу обновљивих извора енергије у пољопривреди	обновљивих извора енергије и техничка помоћ	нарочито за мања газдинства; Немотивисаност произвођача	газдинства, са нижим прагом улагања и једноставнијом процедуром; Информативне кампање и практичне радионице; Израда јединственог приручника за примену ОИЕ у пољопривреди; Развој националне мреже демонстрационих газдинстава са ОИЕ решењима
	4.4. Управљање ризицима у пољопривреди	4.4.1.1. Годишња додела подстицаја за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника и животиња 4.4.1.2. Усвајање правилника о подстицајима за управљање ризицима кроз премију осигурања усева, плодова, вишегодишњих засада, расадника, хортикултурног биља (цвеће и украсно биље), лековитог, ароматичног и зачинског биља и животиња 4.4.1.3. Израђене смернице за процену штете од елементарних	Сарадња са осигуравајућим компанијама и финансијска подршка	Неповерење у осигуравајуће куће; Слаба информисаност и техничка подршка пољопривредницима у вези са процедурама и правима	Прилагођавање пакета осигурања специфичним потребама пољопривредника; Подршка дигиталним системима за праћење и управљање ризицима; Промоција добрих примера и искустава корисника који су добили накнаду штете захваљујући осигурању.

		непогода на пољопривредним газдинствима			
4.5. Подршка очувању агробiodиверзитета у пољопривреди	4.5.1.1. Годишња додела подстицаја за очување биљних генетичких ресурса у банци гена 4.5.1.2. Годишња додела подстицаја за очување животињских генетичких ресурса на пољопривредним газдинствима и у банци гена 4.5.1.3. Годишња додела подстицаја за агро-еколошке мере из Националног буџета 4.5.1.4. Годишња додела подршке за Агро-еколошко-климатску мере и органску производњу ИПАРД програма	Подршка институција и примена агроеколошких мера	Недовољна и неконзистентна подршка; Недовољна информисаност пољопривредника о могућностима подршке	Међусекторска сарадња и боља координација између министарстава, научних института, невладиних организација и пољопривредника; Обезбеђивање техничке подршке за израду и реализацију пројеката у оквиру ИПАРД програма.	
4.6. Унапређење одрживог газдовања шумама	4.6.1.1. Годишња додела подстицаја за набавку савремене механизације и опреме у шумарству и механизације за производњу шумског репродуктивног материјала 4.6.1.2. Додела средстава за оснивање удружења власника приватних шума у руралним крајевима 4.6.1.3. Додела средстава према Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства 4.6.1.4. Годишња додела подршке за Меру „Заснивање и заштита шума“	Постојање финансијске подршке; Интересовање и капацитети јавних и приватних субјеката за реализацију	Недовољно учешће корисника због недостатка стручног кадра, механизације или мотивације; Недовољна сарадња између надлежних институција.	Јачање едукативних програма и саветодавних служби; Примена дигиталних средстава за евиденцију и мониторинг пошумљених површина и унапређење транспарентности доделе подстицаја	

		ИПАРД програма			
ПЦ 5: Унапређење иновационог потенцијала пољопривреде и ефикасан пренос знања	5.1. Финансирање пољопривредних истраживања и развоја	5.1.1.1. Годишња додела подстицаја за финансирање истраживачких пројеката усмерених на стварање и регистрацију нових сорти и клонова пољопривредних аутохтоних ирегионалних сорти винове лозе 5.1.1.2. Годишња додела подстицаја за истраживачке пројекте чији резултати имају примену у пракси	Постојање капацитета за истраживања и доступност буџета	Недовољна повезаност између истраживача и пољопривредника; Недовољна технолошка и дигитална писменост пољопривредника за примену савремених решења; Слаба сарадња између различитих научних и образовних установа, што смањује кумулативни ефекат истраживања	Успостављање механизма за боље повезивање истраживачких институција и пољопривредних произвођача; Подизање капацитета признавања сорти како би се адекватно испратили нови задаци стратегије; Подршка обукама за дигитализацију и иновације у пољопривреди – посебно за младе и жене у руралним подручјима; Развијање базе података о пројектима, резултатима и доступним иновацијама у пољопривреди.
	5.2. Јачање саветодавне службе и система преноса знања	5.2.1.1. Доношење Годишњег програма развоја саветодавих послова у пољопривреди 5.2.1.2. Припрема и усвајање подзаконских аката за интеграцију ПССС у АКИС 5.2.1.3. Развој модела за успостављање Оперативне групе за пољопривредна иновативна партнерства 5.2.1.4. Припрема и усвајање	Институционална подршка, кадровски капацитети и заинтересованост свих актера.	Спора и некомплетна имплементација законских и подзаконских аката; Недовољна координација између кључних институција; Недовољна мотивација постојећих саветодаваца; Недовољна	Формирање радних група за подршку и праћење примене свих правних и структурних измена; Јачање капацитета постојећих саветодаваца кроз редовну обуку, сертификацију и увођење система каријерног напредовања; Развој онлајн платформи и база података за

		подзаконских аката за увођење система за обавезну обуку и едукацију у пољопривреди 5.2.1.5. Припрема, усвајање и спровођење подзаконских аката за дефинисање критеријума за финансирање научно-истраживачких пројеката 5.2.1.6. Припрема пакета са информативним садржајима за мала газдинства 5.2.1.7. Објава контакт података саветодаваца на веб-сајту и подручја експертизе		дигитална писменост и ограничен приступ интернету у руралним подручјима; Недовољна промоција нових модела сарадње.	размену знања, као и алата прилагођених малим газдинствима; Промоција улоге саветодавне службе кроз медије, теренске догађаје и директне контакте са произвођачима
	5.3. Унапређење система дигиталног управљања у пољопривреди	5.3.1.1. Успостављање и одржавање система ЛПИС 5.3.1.2. Успостављање и одржавање Интегрисаног административног и контролног система 5.3.1.3. Успостављање и одржавање потпуно функционалног Интегрисаног административног и контролног система	Постојање стручног кадра за развој и одржавање дигиталне инфраструктуре	Кашњења у развоју и успостављању ИТ инфраструктуре; Неусклађеност података из различитих извора; Отпор корисника према дигиталним алатима; Недовољна безбедност и заштита личних података.	Јачање ИТ капацитета у државној управи и развој сарадње са домаћим и страним стручњацима; Успостављање јасног плана активности, временског оквира и одговорности по институцијама; Стандардизација и верификација података пре интеграције у ИАЦС и ЛПИС; Организација редовних обука и подршке за крајње кориснике, посебно пољопривреднике; Увођење мера заштите података у складу са највишим стандардима (GDPR и национални

					прописи); Обезбеђивање континуираног буџетског и донаторског финансирања за одржавање и унапређење система.
	5.4. Развој програма целоживотног учења за пољопривреднике и остале учеснике у пољопривредно- прехранбеном сектору	5.4.1.1. Акредитација програма целоживотног учења 5.4.1.2. Израда наставних материјала 5.4.1.3. Промоција програма целоживотног учења	Обезбеђена финансијска средства и инфраструктура за учење.	Недовољна мотивација и интересовање пољопривредника за учешће у програмима; Сложене или дуготрајне процедуре акредитације; Недовољна видљивост и информисаност о програмима у руралним срединама; Неприлагођеност метода учења потребама различитих циљних група (нпр. млађи пољопривредници vs. старија популација).	Спровођење информативних кампања; Поједностављивање процедуре за акредитацију; Прилагођавање наставних материјала и метода различитим групама корисника.
ПЦ 6. Унапређење процеса ЕУ интеграција, уз ефикасно прилагођавање законодавног, административног	6.1. Усклађивање националног законодавства са правним тековинама ЕУ у оквиру Поглавља 11, 12 и 13	6.1.1.1. Правна анализа националног законодавства и одређивање степена усклађености са правним тековинама Европске уније 6.1.1.2. Усаглашавање националног законодавства са правним	Недовољна институционална усклађеност услед честих измена и сложености ЕУ прописа	Честе измене и сложеност прописа на нивоу Европске уније могу довести до тешкоћа у погледу разграничења	Успоставити јасан механизам институционалне координације и континуираног праћења измена ЕУ прописа, уз редовну

и институционалног оквира		тековинама Европске уније 6.1.1.3. Припрема и усвајање закона у складу са правним тековинама Европске уније у Поглављима 11, 12 и 13		надлежности и координираног деловања приликом припреме.	обуку запослених у складу са развојем правних тековина ЕУ.
	6.2. Систематско укључивање ОЦД у изради, спровођењу и праћењу јавних политика, као и јачање капацитета институција за Поглавља 11, 12 и 13	6.2.1.1. Одржавање јавних скупова и радионица за коментарисање нацрта докумената 6.2.1.2. Годишње конференције о напретку у оквиру Поглавља 11, 12 и 13 са организацијама цивилног друштва 6.2.1.3. Формирање тематских саветодавних тела у сарадњи са организацијама цивилног друштва 6.2.1.4. Припрема програма обука запослених у надлежним институцијама у вези са правним тековинама Европске уније у поглављима 11, 12 и 13 6.2.1.5. Спровођење учешћа запослених у надлежним институцијама на обукама у вези са правним тековинама Европске уније у поглављима 11, 12. и 13.	Недовољна ефективност процеса укључивања организација цивилног друштва у процесе јавних политика. Недостатак и флукуација запослених у интензивираном процесу европских интеграција.	Упркос планираним активностима постоји ризик да укључивање организација цивилног друштва остане формално, површно или недовољно утицајно. То може довести до слабог одзива, недостатка поверења у институције, мањка квалитетних доприноса, као и губитка кредибилитета целокупног процеса. Недовољан број запослених, као и честа флукуација кадрова, могу озбиљно утицати на континуитет, ефикасност и квалитет рада у процесу европских интеграција, посебно у фазама	Успостављање транспарентног, структурираног и континуираног механизма за укључивање организација цивилног друштва у процесе креирања и праћења јавних политика. Обезбедити систематско јачање кадровских капацитета кроз планирано запошљавање, задржавање стручног кадра и континуирану обуку у складу са захтевима процеса европских интеграција.

				које захтевају интензивну административну и стручну ангажованост, што може довести до кашњења у испуњавању обавеза и смањења институционалних капацитета.	
--	--	--	--	---	--

VII. МЕХАНИЗАМ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ И ПРАЋЕЊЕ РЕАЛИЗАЦИЈЕ

Министарство има кључну улогу у координацији и имплементацији Стратегије. Спровођење Стратегије ослања се на систематско праћење њених ефеката користећи показатеље дефинисане самим документом. Током периода важења Стратегије Министарство израђује акционе планове које затим доставља Влади на разматрање и усвајање. Ови планови у складу са циљевима Стратегије прецизирају динамику, буџет, надлежне институције и партнере, показатеље учинка (индикаторе), временске рокове као и ресурсе и њихове изворе. Да би се постигли дефинисани циљеви Стратегија предвиђа мере које се могу сврстати у неколико категорија: регулаторне, подстицајне, информативно-едукативне, организационе и мере које омогућавају пружање услуга или добара од стране носилаца конкретних активности. Различите врсте мера могу се комбиновати ради свеобухватног приступа сваком посебном циљу. Резултати сваке мере процењују се у утврђеним роковима уз примену квантитативних показатеља (индикатора) који на јасан начин изражавају ефекте спроведених активности. Стратегија обухвата већи број показатеља који омогућавају мерљиво праћење остварених ефеката на различитим нивоима – од општег циља, преко посебних циљева до конкретних мера и активности. Укупно вредновање спровођења врши се анализом постигнућа у односу на дефинисане показатеље учинка, исхода и резултата. Извештавање о напретку у реализацији Акционог плана спроводи Министарство на основу података које кроз Јединствени информациони систем (ЈИС) за планирање, праћење и координацију јавних политика достављају надлежне институције. Извештај о постигнутим резултатима у достизању циљева биће припремљен у складу са чланом 43. став 1. Закона о планском систему, док ће финални извештај бити предат Влади на усвајање у року од шест месеци након завршетка важења Стратегије.

7.1. ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА

За спровођење ове стратегије средства ће бити обезбеђена у оквиру лимита које утврди Министарство финансија на размену органа и организација који су носиоци и партнери у реализацији мера, односно активности, а у складу са буџетским могућностима. Такође, у складу са потребама додатна средства ће се обезбедити из донација, пројектних зајмова, међународне помоћи као и из других извора у циљу спровођења наведеног акта.

7.2. АКЦИОНИ ПЛАН

У складу са чланом 18. Закона о планском систему, МПШВ ће донети акциони план за спровођење ове стратегије у року од 90 дана од усвајања Стратегије. Акциони план доноси се за период од три године и њиме се дефинишу мере и активности које се предузимају ради обезбеђења услова да се циљеви Стратегије реализују, уз истицање носилаца и партнера за спровођење мера и активности, рокова и средстава за спровођење.

VIII. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Ову стратегију објавити на интернет страници Владе, интернет страници МПШВ и порталу е-Управа у року од седам радних дана од дана усвајања.

Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Број:

У Београду, децембра 2025. године

В Л А Д А

ПРЕДСЕДНИК

4827025.0127.50/3